HET MISSIEWERK

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT
VOOR
MISSIEWETENSCHAP

UITGEGEVEN DOOR
DE PRIESTERMISSIEBOND
IN NEDERLAND

onder hoofdredactie van
MGR. DR. ALPH. MULDERS
*directeur van het Missiologisch Instituut
van de R.K. Universiteit
te Nijmegen*

★

Negen en dertigste jaargang
1960

ADMINISTRATIE:
Laan Copes van Cattenburch 127, 's-Gravenhage

DRUK EN EXPEDITIE:
Nederlandse Boekdruk Inrichting, N.V. 's-Hertogenbosch

ENCYCLIEK „PRINCEPS PASTORUM" OVER DE KATHOLIEKE MISSIËN

BIJ DE VEERTIGSTE VERJAARDAG VAN HET VERSCHIJNEN VAN DE APOSTOLISCHE BRIEF „MAXIMUM ILLUD" VAN BENEDICTUS XV

Inleiding *

ENKELE PERSOONLIJKE HERINNERINGEN

VANAF de dag waarop de „Opperherder"[1] Ons de taak heeft willen toevertrouwen de lammeren en de schapen, d.w.z. Gods gehele kudde[2], die overal ter wereld verwijlt, te weiden en te besturen, en Wij dan ook, Ons bewust van onze geringheid maar vertrouwend op Zijn almachtige hulp, aan de zachte drang van Zijn liefde hebben gehoor gegeven, stonden de verhevenheid, de schoonheid en het grote belang van de Katholieke Missiën Ons altijd voor ogen;[3] daarom hebben Wij daar zonder ophouden onze grootste aandacht en uiterste zorg aan gewijd. Bij het einde van het eerste jaar, waarin Wij met de drievoudige tiaar gekroond werden, hebben Wij in een toespraak de dag van 11 oktober onder de meest blijde gebeurtenissen van Ons Hogepriesterschap gerekend, omdat toen in de Vaticaanse Basiliek meer dan 400 missionarissen waren samengekomen om uit Onze handen het missiekruis te ontvangen, voordat zij heengingen naar verre streken, die nog met het licht van het christelijk geloof moeten verlicht worden.

Sinds de allereerste jaren van Ons priesterschap heeft de Goddelijke Voorzienigheid in haar ondoorgrondelijke en liefdevol raadsbesluit Onze activiteit willen richten op de bevordering van dit werk; want de brand van de eerste oorlog tussen verschillende volkeren van de gehele wereld was nog amper gedoofd, of Onze Voorganger Benedictus XV roemrijker gedachtenis riep Ons uit Ons bisdom naar Rome om Onze krachten te wijden aan het Pauselijk Werk tot Voortplanting des Geloofs; dit hebben Wij dan ook gedurende vier jaren van Ons priesterleven van ganse harte gedaan. Gaarne denken Wij terug aan het Pinksterfeest van het jaar 1922,

* De tussenkopjes in deze Nederlandse tekst werden aangebracht in aansluiting op de Italiaanse vertaling van de Latijnse tekst, zoals gepubliceerd in de Oss. Rom. van 29 november 1959.

[1] 1 Petr. 5, 4.

[2] Cfr. Io 21, 15–17.

[3] Cfr. Homilia in die Coronationis habita; A.A.S.L. 1958, p. 886.

toen Wij tot Onze grote vreugde deel mochten nemen aan de feestelijke viering van het 3de eeuwfeest der stichting van de H. Congregatie tot Voortplanting des Geloofs, waaraan met name de taak is opgedragen om het zegenrijk licht van het Evangelie en de hemelse gaven uit te dragen tot aan het einde der aarde.

Omstreeks dezelfde tijd heeft Onze andere Voorganger Pius XI onsterfelijker gedachtenis Ons door zijn woord en voorbeeld aangespoord om de taak en het apostolaat der herauten van het Evangelie te steunen toen hij, voordat het College van Kardinalen bijeenkwam in het Conclaaf, waarin hij zelf onder ingeving van de H. Geest tot opvolger van de H. Petrus gekozen zou worden, deze ernstige woorden tot Ons heeft gesproken: ,,Wij kunnen van de nieuwe plaatsvervanger van Jesus Christus niets groters, niets gewichtigers en niets beters verwachten dan deze twee zeer belangrijke daden: dat hij er nl. naar zal streven de leer van het Evangelie overal onder de ongelovigen te verkondigen en dat hij de ware vrede onder de volkeren zal tot stand brengen en bestendigen."[1]

VADERLIJKE BELANGSTELLING VAN DE PAUSEN VOOR DE MISSIËN

Vervuld van deze en vele andere blijde herinneringen, en de zware verplichtingen indachtig, die verbonden zijn aan het Opperherderschap over Gods kudde, is het Onze wens, Eerbiedwaardige Broeders, om ter herinnering aan de Apostolische Brief, beginnend met de woorden ,,Maximum illud"[2] waarin Onze Voorganger Benedictus XV roemrijker gedachtenis 40 jaar geleden de zaak van de Katholieke Missiën krachtdadig heeft bevorderd door het geven van nieuwe richtlijnen en door de gelovigen op te wekken tot nieuwe ijver – in deze encycliek met vaderlijke genegenheid een woord tot U te richten over de noodzaak en de mogelijkheden om het Rijk van God te vestigen in die talrijke streken, waar de missionarissen hun uiterste krachten inspannen en geen moeite sparen om de nieuwe kiemen van de Kerk te doen groeien en heilzame vruchten te doen dragen.

Ook Onze Voorgangers Pius XI en Pius XII onsterfelijker gedachtenis hebben hierover juiste richtlijnen en aanbevelingen gegeven[3], die Wij

[1] Cfr. La propagazione della fede. Scritti di A. G. Roncalli, Roma 1958, p. 103 sq.
[2] Cfr. A.A.S. XI, 1919, p. 440 sq.
[3] Cfr. Litt. Enc. Pii XI Rerum Ecclesiae; A.A.S. XVIII, 1926, p. 65 sq.; Litt. Enc. Pii XII Evangelii praecones; A.A.S. XLIII, 1951. p. 497 sq.; Fidei donum; A.A.S. XLIX, 1957. p. 225 sq.

in Onze eerste Encycliek, getiteld ,,Ad Petri Cathedram"[1], met hetzelfde gezag en met dezelfde liefde hebben bekrachtigd. Wij menen echter en Wij zijn er vast van overtuigd, dat Wij nooit genoeg zullen doen om het verlangen van Onze Goddelijke Verlosser te verwezenlijken, dat alle schapen onder de leiding van één herder tot hun heil in één schaapstal verzameld worden.[2]

DE NIEUWE ENCYCLIEK

Wanneer Wij onze speciale aandacht richten op de bovenaardse en hemelse goederen van de Kerk die moeten geschonken worden aan die volkeren bij wie het licht van het Evangelie nog niet ten volle is doorgedrongen, komen Ons talrijke gebieden voor de geest: gebieden waar een rijke oogst aan het opschieten is, te bloeien en te rijpen staat; andere waar het apostolaat van de arbeiders in Gods Wijngaard zeer moeilijk en hard is; of ten slotte daar waar de vijanden van God en Jesus Christus door voortdurende vervolgingen de christelijke gemeenschappen verdrukken en verwoesten en waar zij pogen het zaad van Gods woord[3] te verstikken en te vertrappen. Maar overal staan Wij voor de volstrekte plicht om naar best vermogen en op de meest geschikte wijze aan de zielen het eeuwig geluk te brengen; en van alle kanten dringt tot Ons de smeekbede door: ,,Help ons!"[4] Wij wensen dan ook die ontelbare gewesten te prijzen, aan te moedigen en met Onze liefde te bejegenen, die de missionarissen ,,uit alle volkeren onder de hemel"[5] reeds met het zweet van hun apostolaat en zelfs met hun bloed vruchtbaar hebben gemaakt, en waar, onder de ingeving van de goddelijke genade, autochtone apostelen als jonge kiemen in opkomst zijn en reeds gunstige resultaten voortbrengen; aan die gewesten willen Wij richtlijnen, voorschriften en aansporingen geven, waarvan Wij de hoogste verwachtingen koesteren, omdat zij steunen op de nimmer falende beloften van Onze Goddelijke Meester, vervat in deze woorden: ,,Zie, Ik ben met U alle dagen tot het einde van de wereld"[6]. ,,Schept moed: Ik heb de wereld overwonnen."[7]

1 Litt. Enc. Ad Petri Cathedram; cfr. A.A.S. LI, 1959. p. 497 sq.
2 Cfr. Io. 10, 16.
3 Cfr. Matth. 13, 19.
4 Act. 16, 9.
5 Ibid. 2, 5.
6 Matth. 28, 20.
7 Io. 16, 33.

Eerste Deel

De autochtone Hiërarchie en geestelijkheid

BETEKENIS VAN „MAXIMUM ILLUD" VOOR DE OPLEIDING VAN EEN AUTOCHTONE CLERUS

Toen de eerste vreselijke wereldoorlog, die over zoveel burgers en volkeren grote rouw, verwoesting en droefheid had gebracht, eindelijk was uitgewoed, heeft de reeds vermelde Apostolische Brief van Benedictus XV[1] als een vaderlijke roepstem alle katholieken opgewekt om het vredebrengend Rijk Gods overal ter wereld uit te breiden; het Rijk Gods, dat alleen in staat is om aan alle mensen, kinderen van de hemelse Vader, een duurzame vrede en waarachtige welvaart te schenken en te waarborgen. Sindsdien hebben, 40 jaren lang, het apostolaat en de initiatieven van de missionarissen dagelijks een hoger vlucht genomen en steeds overvloediger vruchten voortgebracht; en vooral werd bereikt dat de Hiërarchie en de geestelijkheid, die uit de missiegebieden zelf afkomstig is, van dag tot dag toenam.

Omdat, om de woorden te gebruiken van Onze onmiddellijke Voorganger onsterfelijker gedachtenis, de verkondigers van het Evangelie „hiernaar . . . uiteindelijk moeten streven – en dat dienen zij steeds voor ogen te houden –, dat de Kerk hecht geworteld wordt bij de andere volkeren en haar een eigen Hiërarchie wordt gegeven uit de autochtone clerus",[2] heeft deze Apostolische Stoel op het juiste en geschikte ogenblik en altijd in ruime mate, vooral in de laatste tijd, er zorg voor gedragen, dat de kerkelijke Hiërarchie werd opgericht of weer hersteld in die gebieden, waar de omstandigheden het raadzaam maakten om tot de vestiging van Bisschopszetels over te gaan en deze zo mogelijk toe te vertrouwen aan Bisschoppen van het land zelf. Het is overigens iedereen bekend dat de H. Congregatie tot Voortplanting des Geloofs er juist voortdurend op bedacht is dit ten uitvoer te brengen. Maar men zal toch moeten erkennen dat de ernst en het urgente karakter van dit probleem, dank zij de reeds genoemde Apostolische Brief „Maximum illud", meer in het licht is gesteld, doordat Onze Voorganger Benedictus roemrijker gedachtenis daarin alle Missieoversten er met grote nadruk op gewezen heeft, dat degenen die in de missiegebieden door God tot het priesterschap

[1] Cfr. Epist. Apost. Maximum illud; A.A.S. XI, 1919, p. 440 sq.
[2] Cfr. Litt. Enc. Evangelii praecones; A.A.S. XLIII, 1951, p. 507.

geroepen waren, zo zorgvuldig mogelijk moesten opgeleid worden, opdat zodoende zowel in aantal als in degelijkheid en deugdzaamheid een geestelijkheid zou groeien, die toentertijd inlandse geestelijkheid werd genoemd, een naam die nochtans niets krenkends en geen enkele discriminatie bevatte, want dat hebben het pauselijk spraakgebruik en de kerkelijke documenten nooit bedoeld.

PROVIDENTIËLE ONTWIKKELING GEDURENDE DE PONTIFICATEN VAN PIUS XI EN PIUS XII

Deze oproep van Benedictus XV, die Onze Voorgangers Pius XI en Pius XII roemrijker gedachtenis hebben herhaald, heeft onder de invloed der genade van de Goddelijke Voorzienigheid zichtbare en overvloedige vruchten gedragen; daarom nodigen Wij U uit om, samen met Ons, aan God eeuwige dank te betuigen dat uit de missiegebieden talrijke en uitgelezen scharen Bisschoppen en priesters zijn voortgekomen die, als Onze zeer Beminde Broeders en zonen, in Ons hart grote verwachtingen hebben gewekt. Zelfs bij een vluchtig bekijken der statistieken van de gebieden, die aan de zorgen van de H. Congregatie tot Voortplanting des Geloofs zijn toevertrouwd – met uitzondering van de landen die thans door vervolgingen worden onderdrukt – komen Wij tot de bemoedigende conclusie dat er, ofschoon de eerste Aziatische Bisschop pas in 1923 is gewijd en de eerste Afrikaanse Apostolische Vicarissen eerst in 1939 benoemd werden, in 1959 reeds 68 Aziaten en 25 Afrikanen Bisschop waren; verder was in 1957 in Azië het aantal autochtone priesters, dat in 1918 919 bedroeg, gestegen tot 5.553, terwijl in Afrika, dat in 1918 90 eigen priesters telde, dit aantal in 1957 tot 1.811 gestegen was. Door de wonderbare groei van deze geestelijkheid heeft de Heer van de oogst[1] een passende beloning willen verlenen aan de inspanningen en de verdiensten van hen, die met vereende krachten door hun persoonlijke activiteit of door hun milde steun de Katholieke Missiën met de grootste toewijding hebben geholpen, en die edelmoedig hebben beantwoord aan de richtlijnen van deze Apostolische Stoel. Terecht kon dan ook Onze onmiddellijke Voorganger Pius XII, onsterfelijker gedachtenis, met voldoening verklaren: „Eertijds bloeide het leven van de Kerk, in zover het zichtbaar is, voornamelijk in de landen van het oude Europa; van daar uit echter baande het zich een weg als een machtige stroom, die buiten zijn oevers treedt, over het overige gedeelte van de aarde tot aan de

[1] Cfr. Matth. 9, 38.

uiterste grenzen van de wereld; maar heden ten dage wordt ditzelfde leven van de Kerk door een wederzijdse uitwisseling van krachten aan alle leden van Jesus Christus' Mystiek Lichaam medegedeeld. In talrijke andere streken van de wereld wordt de beschaving en de leiding van de volkeren niet langer aan de zorgen van de missionarissen toevertrouwd, maar door een eigen Hiërarchie bestuurd, zij bezitten een eigen kerkelijke organisatie en schenken zelfs met volle handen geestelijke en stoffelijke rijkdommen aan de overige gemeenschappen van de Kerk, van wie zij vroeger bijna alles ontvingen."[1] Daarom willen Wij met vaderlijke genegenheid de Bisschoppen en de overige geestelijkheid van deze nieuwe christengemeenschappen opwekken om God vurig te bidden en zó voortreffelijk te leven, dat het hun toevertrouwde priesterambt geestelijke vruchten moge dragen; en dat zij, wanneer zij zich tot het volk wenden, zo vaak mogelijk zullen spreken over de priesterlijke staat: zó namelijk dat zij hen, die door God tot deze verheven eer geroepen zijn, zullen aansporen om die roepstem bereidwillig en edelmoedig te aanvaarden. En laten zij tevens de aan hun zorg toevertrouwde zielen aansporen hiervoor te bidden, samen met de gehele Kerk die, om aan de wil van Onze Goddedelijke Verlosser te beantwoorden, „de Heer van de oogst vraagt om werklieden in Zijn oogst te zenden",[2] vooral in deze tijd nu „de oogst groot is, maar de werklieden weinig."[3]

BROEDERLIJKE SAMENWERKING TUSSEN DE AUTOCHTONE GEESTELIJKHEID EN DE MISSIONARISSEN UIT ANDERE LANDEN

Maar de christengemeenschappen, waaraan de Missionarissen nog hun krachten wijden, ofschoon ze reeds door een eigen Hiërarchie bestuurd worden, kunnen nog niet het apostolaat missen van hen die hiervoor uit andere landen zijn gekomen, ofwel vanwege de uitgestrektheid van het gebied ofwel wegens het groeiend aantal gelovigen, ofwel ten slotte omdat het aantal dergenen die nog niet door de leer van het Evangelie zijn gevormd zo groot is. Op hen is ongetwijfeld deze uitspraak van Onze onmiddellijke Voorganger van toepassing: „Zij mogen allerminst ‚vreemdelingen' genoemd worden, omdat iedere katholieke priester, die zijn ambt getrouw vervult, zich als het ware in zijn eigen vaderland ge-

[1] Cfr. Nuntius radiophonicus Pii XII die Natale D.N.I.Ch. habitus; A.A.S. XXXVIII, 1946, p. 20.
[2] Luc. 10, 2.
[3] Ibid.

voelt overal waar ook maar het Rijk Gods bloeit of aan het ontkiemen is."[1] Mogen zij dan ook allen onderling samenwerken, eensgezind en in oprechte broederlijke waardering, omdat dit de liefde tot de Goddelijke Verlosser en Zijn Kerk in zich bevat, waarvan zij moeten vervuld zijn; mogen zij als bereidwillige zonen gaarne gehoorzamen aan de Bisschoppen, ,,die de H. Geest heeft aangesteld om de Kerk van God te besturen"[2] en met hen ,,één zijn van hart en ziel"[3], elkander steeds dankbaar voor de geboden medewerking en moeite; en wel zó dat uit hun handel en wandel aan allen duidelijk blijkt hoe zij inderdaad de volgelingen zijn van Hem, die allen heeft aangespoord om de liefde tot elkander te bewaren en te vermeerderen als Zijn ,,nieuw" en voornaamste gebod.[4]

Tweede deel

De opleiding van de autochtone geestelijkheid

VOORRANG VAN DE GEESTELIJKE VORMING BIJ DE OPVOEDING VAN DE JONGE GEESTELIJKEN

Bijzonder Onze Voorganger Benedictus XV roemrijker gedachtenis heeft er, in zijn Apostolische Brief ,,Maximum illud", bij de Missieoversten op aangedrongen de geestelijken uit het eigen volk zó op te leiden en te vormen dat hun organisatie en onderricht ,,volmaakt en onder alle opzichten volledig is."[5] ,,Want – zo schreef hij zelf – omdat de inheemse priester door afkomst, geestesgaven, opvattingen en neigingen met zijn volksgenoten nauw verbonden is, is hij op geheel bijzondere wijze de aangewezen persoon om het geloof bij hen ingang te doen vinden. Veel beter immers dan wie ook kent hij de manier om bij hen een overtuiging te vormen."[6]

In verband hiermee is het nauwelijks nodig eraan te herinneren dat een volmaakte en volledige organisatie en opleiding van de priesters vanzelfsprekend tot doel heeft de kandidaten voor de heilige wijdingen met kracht en zachtheid ertoe te brengen, zich vooral die deugden eigen te maken, die het priesterlijk ambt op de eerste plaats vereist, ,,namelijk de plicht tot zelfheiliging."[7] De nieuwe clerus uit die gebieden moet daar-

[1] Epist. Pii XII ad E. mum Card. Adeodatum Piazza; A.A.S. XLVII, 1955, p. 542.
[2] Act. 20, 28.
[3] Ibid. 4, 32.
[4] Cfr. Io. 13, 34; 15, 12.
[5] A.A.S. XI, 1919. p. 445.
[6] Ibid.
[7] Adhort. Apost. Pii XII Menti Nostrae; A.A.S. XLII, 1950, p. 477.

om een heilige wedijver aangaan met de geestelijkheid uit de oudere bisdommen, waaruit reeds sedert lang priesters zijn voortgekomen, die op zo'n bewonderenswaardige wijze in de deugd uitmuntten, dat zij tot voorbeeld konden worden gesteld aan de priesters van de gehele Kerk. Want vooral door een heilig leven kunnen en moeten de priesters „het licht der wereld en het zout der aarde"[1] zijn, dat wil zeggen: van hun eigen volk en van de gehele wereld; vóór alles kunnen zij door hun heilig leven aan allen het bewijs leveren van de schoonheid en de verheven kracht van het Evangelie, en tevens aan allen leren dat de volmaaktheid het doel is van het christelijk leven, waarnaar ieder kind van God met inspanning van al zijn krachten en volhardend moet streven, onverschillig tot welk volk hij behoort, wat zijn levensstandaard is en tot welke trap van beschaving hij gekomen is.

Bovendien koestert Ons vaderlijk hart de verwachting dat overal uit de clerus van ieder volk mannen zullen kunnen gekozen worden, die de priesterkandidaten uit hun eigen volk kunnen leiden en op de ware manier onderrichten in en vormen tot heiligheid. Ja, Wij raden de Bisschoppen en Missieoversten reeds nu aan om niet te aarzelen uit de autochtone clerus die priesters te kiezen, die wegens hun deugd en buitengewone tact in staat zijn om hun landgenoten, die in het seminarie verblijven, te onderrichten en hun de weg te wijzen naar de priesterlijke heiligheid.

OPLEIDING AANGEPAST AAN HET MILIEU

Zoals Gij zeer goed weet, Eerbiedwaardige Broeders, heeft de Kerk steeds geëist, dat haar bedienaren een zorgvuldige en volledige intellectuele vorming ontvingen. Verder zal niemand het in twijfel trekken, vooral niet meer in onze tijd, dat de jonge mensen, uit welke stam of streek ter wereld zij ook voortkomen, dit kunnen bereiken: dit is immers overtuigend bewezen uit de praktijk. Ongetwijfeld echter moet de vorming, die aan deze toekomstige priesters behoort gegeven te worden, ook aangepast zijn aan de eigen omstandigheden van de verschillende plaatsen en volkeren. Het is evenwel wenselijk dat voor alle kandidaten tot de heilige wijdingen de volgende zeer wijze stelregel gevolgd wordt: het is aan te raden dat deze jonge mannen „niet worden opgeleid in een sfeer die wat te veel van de wereld is afgewend",[2] daar zij het anders „wanneer zij het seminarie verlaten, zeer moeilijk zullen hebben in hun

[1] Cfr. Matth. 5, 13–14.
[2] Adhort. Apost. Pii XII Menti Nostrae; A.A.S. XLII, 1950, p. 686.

omgang met het gewone volk of met de ontwikkelde leken, met het veel voorkomend gevolg dat zij ten opzichte van de gelovigen een verkeerde houding zullen aannemen of de opleiding, die zij ontvangen hebben, zullen veroordelen."[1] Deze seminaristen moeten dus van de ene kant gevormd worden tot de hoogste volmaaktheid van het priesterschap, maar van de andere kant dienen zij met de nodige voorzichtigheid en geleidelijk aan door te dringen in de mentaliteit en de idealen van het volk",[2] dat volk namelijk waaraan zij de waarheid van het Evangelie moeten bijbrengen en dat zij met de hulp van Gods genade tot de heiligheid moeten voeren. Het verdient dan ook aanbeveling dat de seminarie-oversten deze methode van vorming en opleiding in praktijk brengen, ofschoon zij vanzelfsprekend ook gebruik behoren te maken van de stoffelijke en technische hulpmiddelen, die in onze moderne en vooruitstrevende tijd immers gemeengoed van de burgerlijke samenleving aller volkeren zijn geworden, wat het levenspeil voor de mensen heeft verbeterd, comfortabeler heeft gemaakt, en ertoe heeft bijgedragen hun gezondheid en lichamelijke krachten op doeltreffender wijze te beschermen.

VORMING TOT VERANTWOORDELIJKHEIDSBESEF EN ONDERNEMINGSGEEST

Zoals Onze Voorganger Benedictus XV onsterfelijker gedachtenis heeft geschreven, moet de autochtone clerus ernaar streven om, zodra zij geschikt is gebleken voor het goddelijk ministerie, ,zelf de leiding over het eigen volk behoorlijk . . . in handen te nemen"[3] en het door zijn leer en priesterarbeid naar de weg van de eeuwige zaligheid te leiden. Om die reden bevelen Wij ten zeerste aan dat allen, zowel buitenlandse als autochtone priesters die zich aan deze opleiding wijden, in het besef van hun plicht, met grote ijver ervoor zullen zorgen, dat hun leerlingen leren zich de ernst en verantwoordelijkheid van de eens op zich te nemen taak meer en meer bewust te worden, en voorzichtig gebruik te maken van de vrijheid in denken en handelen, die hun is toegestaan,[4] waardoor zij des te gemakkelijker, geleidelijk maar toch zodra het mogelijk is, ook de hogere bedieningen van de Kerk op zich kunnen nemen, in nauwe samen-

[1] Ibid.
[2] Ibid. p. 687.
[3] Epist. Apost. Maximum illud; A.A.S. 1919, p. 445.
[4] Cfr. Adhort. Apost. Pii XII Menti Nostrae; A.A.S. XLII, p. 686.

werking met de buitenlandse clerus maar geheel en al op gelijke voet. Dit immers zal het bewijs wezen van de doeltreffendheid der geschonken opleiding, en de schoonste en verdiende beloning voor hen die met de vorming van de toekomstige priesters belast zijn.

HET BENUTTEN VAN DE CULTUREN

Na deze factoren voorgehouden te hebben, die niet alleen betrekking hebben op de vorming van het verstand en van het karakter der priesterkandidaten, maar ook rekening houden met de eigen noodwendigheden en de speciale aard van elk volk, heeft de Apostolische Stoel zowel de buitenlandse als de autochtone geestelijkheid opgewekt zich toe te leggen op de studie van de „Missiologie". Onze Voorganger Benedictus XV roemrijker gedachtenis heeft zelfs een leerstoel voor missiewetenschap opgericht op het Urbaans College der Propaganda Fide[1] en Onze onmiddellijke Voorganger Pius XII onsterfelijker gedachtenis heeft er met voldoening op gewezen, dat op dit Urbaans College een „Missie-instituut" opgericht is, en dat „zowel te Rome als elders faculteiten en talrijke leerstoelen voor Missiologie zijn ingesteld."[2] Daarom zullen dan ook op de seminaries in de missielanden studiecursussen ingericht worden, waarin grondig onderricht wordt gegeven in de verschillende missiemethoden alsmede in de technische kennis van alles wat nuttig lijkt voor het toekomstig apostolaat van de geestelijkheid uit die streken. Het is dan ook volstrekt noodzakelijk dat het te geven onderricht niet alleen overeenkomt met de onvervalste en traditionele leer van de Kerk, maar dat het ook het verstand van de leerlingen zó verruimt en scherpt, dat dezen zich een juist oordeel kunnen vormen over de eigen cultuur van hun eigen land, vooral op wijsgerig en theologisch gebied, en over de speciale verhouding tussen deze wetenschappen en de christelijke godsdienst. „De Katholieke Kerk – aldus deze Onze Voorganger – heeft het heidens denken nimmer geminacht of verworpen, maar het eerder gezuiverd van alle dwaling en onzuivere elementen, en aangevuld en vervolmaakt met de christelijke wijsheid. Op dezelfde wijze heeft zij de oorspronkelijke kunsten en cultuur . . ., de bijzondere gebruiken en traditionele instellingen van die volkeren . . . tot op zekere hoogte geheiligd; en zelfs hun feestdagen heeft zij omgezet in herdenkingsdagen van marte-

[1] Cfr. Epist. Apost. Maximum illud; A.A.S. XI, 1919, p. 448
[2] Litt. Enc. Evangelii praecones; A.A.S. XLIII, 1951, p. 500.

laren en viering van de heilige geheimen."[1] En Wij zelf hebben te dezer zake Onze zienswijze aldus uitgesproken: „Wanneer wezenlijke vorderingen op het gebied van kunsten en wetenschappen het mensdom kunnen verrijken, begunstigt de Kerk dergelijke krachtsinspanningen en verleent zij haar medewerking. Want, zoals U zeer goed weet, zij aanvaardt niet slechts één cultuur als de hare met afwijzing van de andere, en zelfs niet alleen de cultuur die Europa en de overige volkeren van het westen hebben voortgebracht, ofschoon zij historisch daarmee ten nauwste verbonden is; de aan de Kerk toevertrouwde taak is integendeel een geheel andere: zij ligt namelijk op het gebied van de godsdienst en het eeuwig geluk van de mensen. Aangezien de Kerk jeugdig blijft en door de voortdurende bijstand van de H. Geest telkens weer nieuwe krachten opdoet, heeft ze te allen tijde waardering en is ze ontvankelijk voor iedere cultuur die tot eer strekt van 's mensen geest en hart; ja zij moedigt ze zelfs ten zeerste aan, ook al heeft ze haar ontstaan in een ander deel van de wereld dan in de landen rondom de Middellandse Zee die, volgens het raadsbesluit van de Goddelijke Voorzienigheid, de bakermat is geweest van het christendom."[2]

HET BENADEREN VAN EN HET DOORDRINGEN TOT DE INTELLECTUELE KRINGEN

Indien de autochtone priesters door degelijke methodische scholing en studie worden gevormd, de moeilijkheden overwonnen hebben, en zijn voorbereid tot een wijs optreden, dan kunnen zij onder leiding van hun Bisschoppen inderdaad van zeer groot nut zijn en vooral gemakkelijker toegang krijgen tot de intellectuele kringen van hun vaderland om dezen, naar het voorbeeld van de beroemde missionaris Matteo Ricci, voor de christelijke waarheid te winnen; dit geldt met name voor die volkeren, waar sinds de oudste tijden een hoge cultuur heeft gebloeid. Op die voorwaarde echter dat ook de uit het eigen land afkomstige priesters, het zich tot plicht achten „alle denken gevangen te nemen om het te onderwerpen aan Christus"[3] zoals St.-Paulus zegt, deze onvergelijkelijke missionaris en apostel der heidenen; want zo immers „zullen zij in ere zijn bij hun landgenoten, zelfs bij de hoogst geplaatsten en

[1] Ibid. p. 522.

[2] Cfr. Discorso ai participanti al II Congresso mondiale degli scrittori e artisti neri. L'Osservatore Romano, 3 aprile 1959, p. 1.

[3] Cfr. 2 Cor. 10, 5.

meest onderlegden."[1] Daarom moeten de Bisschoppen hun oordeel en hun medewerking vragen en ervoor zorgen dat er met bekwame spoed ten behoeve van een of meer gebieden culturele en wetenschappelijke centra worden opgericht, waar zowel de buitenlandse als de autochtone priesters al hun studie en ervaring aanwenden ten bate en tot nut van dat volk, waaruit zij stammen of waarheen zij zijn gezonden om het de waarheid van het christendom te leren. In dit verband brengen Wij ook in herinnering wat Onze onmiddellijke Voorganger Pius XII onsterfelijker gedachtenis aldus heeft uitgedrukt: dat het namelijk de taak is van de katholieken „meer en meer allerlei geschriften uit te geven en te verspreiden"[2]; eveneens dient men er aandacht aan te besteden met alle middelen te bevorderen „alles wat samenhangt met de modernste uitvindingen, waardoor de mensen met elkaar in contact treden en elkaar hun ideeën uitwisselen"; niemand immers ontgaat het van hoeveel belang het is de opinie van het volk op zijn hand te krijgen en juist te vormen".[3] Niet alles kan in feite overal resultaat hebben; maar alle mogelijkheden moeten worden aangegrepen om te kunnen voorzien in allerlei behoeften, ook al is het soms zó „dat de een zaait en de ander maait".[4]

OMZICHTIGHEID BIJ INITIATIEVEN OP SOCIAAL GEBIED EN OP HET GEBIED DER LIEFDADIGHEID

Het is de uitdrukkelijke taak van de Kerk de waarheid en de liefde van Jesus Christus te verspreiden; alsmede „is het een allerheiligste plicht van de Kerk om . . . zoveel mogelijk aan de volkeren de onvergelijkelijke weldaden van haar leven en van haar leer mede te delen, waaruit een nieuwe sociale orde moet worden opgebouwd"[5] Daarom neemt de Kerk krachtige maatregelen om, zelfs in de missiegebieden, initiatieven op sociaal gebied te bevorderen en naar vermogen gepaste steun te verlenen aan wie dit nodig hebben, om zodoende de christengemeenschappen en de volkeren, waartoe zij behoren, te helpen. Er moet echter voor gewaakt worden, dat het eigenlijke missiewerk niet wordt bedolven onder of belemmerd door al te veel werk op stoffelijk gebied. Daarom moeten alleen die werken worden opgericht die noodzakelijk zijn, die

[1] Litt. Enc. Pii XI Rerum Ecclesiae; A.A.S. XVIII, 1926 p. 77.
[2] Litt. Enc. Fidei donum; A.A.S. XLIX, 1957, p. 233.
[3] Ibid.
[4] Io. 4, 37.
[5] Litt. Enc. Fidei donum; A.A.S. XLIX, 1957; p. 231.

gemakkelijk in stand gehouden kunnen worden en zonder te veel moeite in de praktijk doorgevoerd; zo spoedig mogelijk moet de administratie en de organisatie daarvan worden overgelaten aan mannen of vrouwen uit het eigen volk, zodat de Missionarissen zich met al hun krachten kunnen wijden aan de verkondiging van de christelijke leer en de zorg voor de heiliging en het eeuwig heil van zichzelf en van anderen.

VORMING TOT UNIVERSELE NAASTENLIEFDE

Indien het, zoals Wij gezegd hebben, duidelijk blijkt, dat het voor een vruchtbaar apostolaat volstrekt vereist is, ja, een zaak van het allerhoogste gewicht, dat de autochtone priesters volledig op de hoogte zijn van en een oordeelkundig inzicht hebben in de eigen instellingen van hun land, dan is het des te duidelijker dat op hen de uitspraak van toepassing is van Onze onmiddellijke Voorganger: ,,De vooruitzichten en plannen van de hele Kerk zullen ook de normale vooruitzichten en plannen van hun leven als christenen zijn."[1] Daarom moet deze geestelijkheid niet alleen goed op de hoogte wezen van de wederwaardigheden, de toestand en de ware belangen van de gehele Kerk, maar zij moet ook uiteraard gedreven en bewogen worden door een alomvattende christelijke liefde. De H. Joannes Chrysostomus heeft dan ook, sprekend over de viering van de H. Mis, terecht beweerd: ,,Wanneer we (naar het altaar) gaan, bidden wij eerst voor de gehele wereld en voor de gemeenschappelijke belangen,"[2] en de H. Augustinus heeft dit zo schone woord gezegd: ,,Strek uw liefde uit tot de gehele wereld, als ge Christus wilt beminnen, omdat de ledematen van Christus over heel de wereld wonen."[3]

Geleid door het verlangen om ongeschonden en als een kostbaar goed de geest van de katholieke eenheid te bewaren, waardoor het apostolaat van de missionarissen moet geïnspireerd en bezield worden, heeft Onze Voorganger Benedictus XV roemrijker gedachtenis niet geaarzeld in strenge bewoordingen op een gevaar te wijzen dat absoluut uit de gedachten van de missionarissen geweerd dient te worden, omdat het kwaad kan doen aan de resultaten van hun apostolaat: ,,Het zou zeker treurig zijn als er missionarissen waren die hun waardigheid zozeer zouden schijnen te vergeten, dat zij meer aan hun eigen aardse vaderland dan aan het hemelse vaderland zouden denken, en dat zij een onbehoorlijke ijver aan de dag zou-

1 Ibid. p. 238.
2 Hom. II in II Cor.; Migne PG, LXI, 398.
3 In Ep. Ioan. ad Parthos. Tr. X, c. 5,; Migne PL, XXXV, 2060.

den leggen om de macht van hun land te versterken en op de eerste plaats diens roem te verbreiden. Dat zou een afschuwelijke ontaarding van hun apostolaat wezen; het zou aan de Evangelieverkondiger al de kracht van zijn liefde voor de zielen ontnemen en zijn eigen prestige bij het volk verzwakken."[1]

Ofschoon op een andere manier en om andere redenen, is dit gevaar ook in deze tijd niet denkbeeldig; des te meer omdat vele volkeren, door de missionarissen tot het licht van het Evangelie gebracht, dikwijls gedreven worden door een hevig verlangen naar vrijheid en naar volledige zelfbeschikking; het verkrijgen van politieke vrijheid kan soms ongeordende activiteiten en bewegingen ontketenen, die het algemeen welzijn, de belangen en de eensgezindheid van de gehele mensheid in de weg staan.

Wij hebben echter het volste vertrouwen dat ook de autochtone geestelijkheid zich bij haar activiteiten en bedoelingen zal laten leiden door de grote christelijke beginselen en door de leer van de Katholieke Kerk, die alle mensen met gelijke liefde bejegent, ja zelfs de uiterste zorg draagt voor het waarachtig welzijn van ieder land, voor zover zulks op haar terrein ligt.

Deze zelfde Voorganger van Ons herinnerde terecht allen hieraan door te verklaren: ,,De Kerk van God is katholiek en bij geen enkel volk of natie is zij een vreemdelinge."[2] Daarom geeft geen enkele christengemeenschap van een land in werkelijkheid blijk van die eenheid der universele Kerk, bron waaruit het leven van Christus ontspringt, als de geestelijkheid en het volk slechts door eigen belangen bewogen worden, als zij gedreven worden door afgunst jegens andere volkeren en ten slotte als zij door al te groot nationaliteitsgevoel geleid en meegesleept worden, wat de saamhorigheid met de andere volkeren aan het wankelen kan brengen, want de Kerk van God bestaat slechts krachtens deze eensgezinde liefde, slechts daarom draagt zij terecht de naam van ,,katholiek".

Derde deel

De leken in de Missie

DE LEKEN IN HET LEVEN VAN DE KERK

Onze Voorganger Benedictus XV onsterfelijker gedachtenis heeft op zeer bijzondere wijze – zoals Wij reeds gezegd hebben – de noodzaak

[1] Epist. Apost. Maximum illud; A.A.S. XI, 1919, p. 446.
[2] Ibid. p. 445.

betoogd, dat er met toegewijde zorg en op de juiste wijze een autochtone geestelijkheid moest gevormd worden, die opgewassen zou zijn tegen de huidige levensomstandigheden; maar ongetwijfeld dacht hij ook aan een andere behoefte van even groot belang, nl. de opvoeding en vorming van leken uit ieder volk, zodanig dat ze niet alleen in hun particuliere leven de naam van christen waardig waren, maar zich ook zouden toeleggen op apostolisch werk. Dit ook heeft Onze onmiddellijke Voorganger Pius XII roemrijker gedachtenis zeer duidelijk en zinvol aanbevolen[1] door niet één keer maar herhaaldelijk deze kwestie aan te roeren, waaraan vooral in de tegenwoordige tijd grote aandacht moet worden geschonken en die overal zo veel en zo spoedig mogelijk opgelost dient te worden.

Onze Voorganger Pius XII onsterfelijker gedachtenis heeft – en dit is voorzeker een prijzenswaardige verdienste – door zijn heldere en rijke leer de leken herhaaldelijk aangespoord om met grote bereidvaardigheid en ijver deel te nemen aan het apostolaat, met het doel hun beste krachten ter beschikking te stellen van de Hiërarchie, en wel op dezelfde wijze waarop sinds de aanvang van het christendom de gelovigen alle eeuwen door hun medewerking aan de Bisschoppen en de geestelijkheid hebben verleend, om de christelijke beginselen, zowel op godsdienstig als maatschappelijk gebied, gemakkelijker en met meer succes ingang te doen vinden. In niet mindere mate, maar veel meer nog is dit een eis van onze tijd, omdat de noden van dag tot dag toenemen, omdat de steeds groeiende mensenmassa's behoefte hebben aan het voedsel van de ware leer, en ten slotte omdat hun levensvoorwaarden voortdurend moeilijker en gecompliceerder lijken te worden. Waarheen de Kerk overigens ook haar vredebrengend leger leidt, haar organische structuur moet volledig zijn, en deze bestaat niet alleen uit de verschillende rangen van de Hiërarchie, maar ook uit de leken: en daarom moet de Kerk ook door hen allen haar heilswerk verrichten.[2]

DOELSTELLINGEN BIJ DE VORMING VAN LEKEN IN DE MISSIE

Om dit te bereiken – en dit geldt ook voor de nieuwe christengemeenten – is het niet voldoende de mensen tot het katholicisme te bekeren en hen, die door het doopwater van de zonde zijn gereinigd, in groten getale

[1] Litt. Enc. Evangelii praecones; A.A.S. XLIII, 1951. p. 510 sq.

[2] Cfr. Litt. Enc. Pii XII Mystici Corporis; A.A.S. XXXV, 1943, p. 200–201; Litt. Enc. Pii XI Rerum Ecclesiae; A.A.S. XVIII, 1926; p. 78.

in de registers der Kerk in te schrijven; maar zij moeten ook, na een christelijke vorming, aangepast aan de omstandigheden van tijd en plaats, in staat gesteld worden om, ieder naar eigen vermogen, die verantwoordelijkheid op zich te nemen, waardoor zij kunnen bijdragen tot het welzijn en de groei van de Kerk, zowel heden als in de toekomst. Het aantal christenen is van geringe betekenis als hun degelijkheid te wensen overlaat; d.w.z. als zij feitelijk niet kordaat voor hun geloof durven uitkomen; als hun geestelijk leven niet krachtig genoeg is en na buiten geen heilzame vruchten draagt; ten slotte als zij, na door de goddelijke genade herboren te zijn, niets presteren in hun bloeiende en rijpe jeugd, die altijd klaar moet staan tot groots en vruchtbaar werk. Het belijden van het christelijk geloof mag niet beperkt blijven tot een officiële inschrijving in het register, maar op de allereerste plaats moet het een nieuwe mens voortbrengen[1] en aan al zijn daden een bovennatuurlijke kracht geven door ze te bezielen, te leiden en te regelen.

GRONDIGE TAAK VAN DE GEESTELIJKHEID IN DEZEN

Evenwel kunnen de leken dit moeilijk ten volle bereiken als de buitenlandse en autochtone geestelijkheid zich niet verplicht zelf die noodzakelijke normen van handelen toe te passen, waarover Wij boven gesproken hebben, en die de eerste Plaatsbekleder van Christus kenschetste met de volgende woorden: „Gij echter zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterdom, een heilige natie, een aangeworven volk: om de deugden te verkondigen van Hem, die u riep uit de duisternis tot Zijn wonderbaar licht."[2]

Een christelijke vorming en opvoeding evenwel, die er alleen maar op uit is, aan de gelovigen de teksten van de katechismus te leren en oppervlakkig de voornaamste voorschriften van de zedenleer voor bepaalde gevallen in de geest te prenten, maar die de geest en de wil niet opwekt om daadwerkelijk naar de gegeven richtlijnen te handelen, loopt groot gevaar aan de Kerk een futloze kudde te bezorgen. Maar het is niet alleen de plicht van de schapen van Christus' kudde om naar de Herder te luisteren, doch zij moeten ook Hem en Zijn stem leren kennen[3], en de gelovigen moeten Hem willen volgen op de weiden van het eeuwig leven[4]

[1] Cfr. Eph. 4, 24.
[2] 1 Petr. 2, 9.
[3] Cfr. Io. 10, 4, 14.
[4] Cfr. Ibid. 10, 9, 10.

om eens van de Opperherder ,,de onverwelkbare krans der glorie"[1] te ontvangen; het moeten dus schapen zijn, die, zoals Wij reeds zeiden, de Herder, die Zijn leven voor Zijn schapen heeft gegeven,[2] herkennen en volgen; schapen, die zich onvoorwaardelijk aan Hem wegschenken, die uit eigen beweging en met liefde aan Zijn goddelijke wil gehoor geven en zich zó ijverig en actief inspannen, dat ook andere schapen, die Hem niet volgen maar ronddwalen ver van Hem die de weg, de waarheid en het leven is[3], eenmaal in de éne en enige schaapstal zullen binnengaan.

Het belijden van het christelijk geloof is zonder een ondernemende en toegewijde apostolische ijver zelfs niet denkbaar, want ,,iedereen zonder onderscheid is gehouden om zijn geloof aan anderen te openbaren hetzij tot onderricht of tot bemoediging van andere gelovigen, hetzij als reactie tegen de spot der ongelovigen".[4] Dit geldt vooral voor onze tijd, nu de Kerk en geheel de menselijke samenleving zulke zware dagen meemaken.

Wil echter de christelijke vorming volledig en doeltreffend zijn, dan is het volstrekt noodzakelijk dat de onderwijzers en opvoeders meer aangepaste wegen inslaan om tot de geest en de persoonlijke aanleg, het inzicht en het karakter van anderen door te dringen en deze door en door te begrijpen; en wel zó dat de nieuwe volgelingen van Jesus Christus doordrongen worden van de eisen van het Evangelie met de daarin vervatte richtlijnen en princiepen en daarnaar leven. Onze Goddelijke Verlosser eist immers van ieder onzer dat hij metterdaad het grote gebod naleeft: ,,Gij zult de Heer uw God liefhebben uit geheel uw hart, met heel uw ziel en heel uw verstand."[5] Voor de ogen van hen, die de katholieke godsdienst belijden, moet de verhevenheid van het christelijk geloof dus in het volle licht schitteren, zodat hun ziel door een brandend verlangen en door een krachtdadig voornemen voortdurend wordt opgewekt om een leven te leiden, gesierd met alle deugden en uitmuntend door apostolische ijver; een leven dat tot doel heeft de heerlijke voorbeelden van Jesus Christus na te volgen, die na de menselijke natuur te hebben aangenomen, ons bevolen heeft Zijn voetstappen te volgen.[6]

[1] 1 Petr. 5, 4.
[2] Cfr. Io. 10, 11.
[3] Ibid. 14, 6.
[4] S. Thom. Summa Theol. II–II, q. 3, a. 2, ad. 2.
[5] Matth. 22, 37.
[6] Cfr. 1 Petr. 2, 21; Matth. 11, 29; Io. 13, 15.

PLICHT VAN DE LEEK OM GETUIGENIS AF TE LEGGEN VAN DE WAARHEID

Alwie geacht wordt christen te zijn, moet er ten volle van overtuigd wezen, dat de eerste en voornaamste plicht van zijn geweten is, getuigenis af te leggen van de waarheid waarin hij gelooft en van de genade die zijn ziel heeft omgevormd. „Daarom immers," zoals een beroemd Kerkvader zegt, „laat Christus ons hier, opdat wij als het ware lichten zouden zijn, leraren van anderen, zuurdesem, en opdat wij ons zouden gedragen als engelen onder de mensen, als volwassenen onder de onmondigen, als geestelijke mensen temidden van de vleselijke mensen met de bedoeling dezen te winnen; opdat wij het zaad zouden zijn en rijke vrucht zouden voortbrengen. Prediking zou overbodig zijn als ons leven zó zou schitteren; woorden onnodig, als wij met onze daden zouden getuigen; er zou geen enkele heiden meer zijn als wij waarlijk christenen waren."[1]

Indien alle christenen over de gehele wereld deze plicht moeten vervullen – en dit spreekt vanzelf –, dan ziet iedereen in dat in de missiegebieden een dergelijke plichtsbetrachting heerlijke en overvloedige vruchten zou kunnen opleveren voor de uitbreiding van het Rijk van God, ook onder hen die de hoge gave van ons Geloof nog niet kennen en die nog verstoken zijn van de bovennatuurlijke kracht der genade; Jesus onze Heer Zelf heeft ons hiertoe aangespoord: „Zo moet ook uw licht voor de mensen schijnen, opdat ze uw goede werken mogen zien en uw Vader verheerlijken die in de hemel is"[2] en de Apostel Petrus beveelt zijn gelovigen: „Houdt u verre van de vleselijke lusten die strijd voeren tegen de ziel. Leidt onder heidenen een voorbeeldig leven, opdat zij uw wandel, waarover ze u thans als boosdoeners lasteren, uit uw goede werken zullen leren kennen, en dan glorie zullen brengen aan God".[3]

VRUCHTEN VAN DE GETUIGENIS VAN DE NAASTENLIEFDE

Maar de getuigenis, door ieder afzonderlijk afgelegd, dient bekrachtigd te worden en als het ware verruimd door de getuigenis van de hele christengemeenschap, ongeveer op de wijze als in de eerste eeuwen na de stichting der Katholieke Kerk, toen de eensgezindheid en de saam-

[1] S. Ioan. Chrys. Hom. X in 1 Tim.; Migne PG., LXII, 551.
[2] Matth. 5, 16.
[3] 1 Petr. 2, 12.

horigheid van alle christenen, die „bleven volharden in de leer van de Apostelen en in de onderlinge gemeenschap, in het breken des broods en in het gebed"[1], en toen hun verbondenheid in een uiterst stipte betrachting van de plichten der naastenliefde voor hen een intense vreugde was en een wederzijdse aansporing tot geloofsbeleving, want „ze loofden God en stonden in gunst bij geheel het volk. En dagelijks bracht de Heer meer mensen bijeen, die redding vonden."[2]

Immers, door het gezamenlijk gebed tot God en door de gezamenlijke actieve deelneming in de H. Liturgie aan de viering der goddelijke geheimen wordt het christelijk leven van ieder afzonderlijk en van de gehele gemeenschap in hoge mate verrijkt en vervolmaakt; en het is tevens een machtig middel om de zielen te vormen tot de naastenliefde, die het kenmerk is van de ware christen: deze liefde staat boven de scheiding van ras en taal en zij omvat allen met dezelfde genegenheid, zowel broeder als vijand. Gaarne maken Wij de woorden van Onze Voorganger, de H. Paus Clemens, tot de Onze: „Als zij (de heidenen) van ons horen dat God zegt: ‚Het is geen verdienste voor u als gij hen liefhebt die u beminnen, maar wel als gij uw vijanden liefhebt en hen die u haten'[3], dan bewonderen zij bij het horen van deze woorden de verheven graad van naastenliefde; maar als zij zien, dat wij niet alleen hen niet beminnen die ons haten, maar zelfs niet degenen die ons liefhebben, dan lachen zij met ons en verwensen de naam (van God)".[4] Toen de grootste aller Missionarissen, de H. Apostel Paulus, aan de ver verwijderde volkeren van het westen het woord Gods wilde gaan verkondigen, vermaande hij de Romeinen in zijn brief tot „ongeveinsde liefde"[5]; de deugd – zonder welke de christen niets is[6] – waarop hij reeds eerder een bewonderingswaardig loflied had gezongen.

PLICHT OM DE MATERIËLE NOOD VAN DE GEMEENSCHAP TE HELPEN LENIGEN

Deze naastenliefde moet ook tot uitdrukking komen door materiële hulpverlening, zoals Onze Voorganger Pius XII onsterfelijker gedachtenis zei: „Het lichaam heeft ook een veelheid van ledematen nodig, die

[1] Act. 2, 42.
[2] Ibid. 2, 47.
[3] Cfr. Luc. 6, 32–35.
[4] F. X. Funk, Patres Apostolici, vol. I, p. 201.
[5] Rom. 12, 9, sq.
[6] 1 Cor. 13, 2.

met elkaar verbonden zijn om elkaar in het leven te kunnen houden. En zoals in ons sterfelijk organisme, wanneer één lidmaat lijdt, alle andere ledematen mede-lijden en de gezonde ledematen hulp verlenen aan de zieke, zo leeft in de Kerk ieder lidmaat niet voor zich alleen, maar helpt ook de andere ledematen zowel tot wederzijdse troost als tot voorspoediger groei van geheel het Lichaam".[1]

Daar echter tot de noden, waaronder de gelovigen gebukt gaan, ook het leven en de instellingen van de Kerk moeten gerekend worden, zullen de autochtone christenen moeten leren naar vermogen de kerken, de godsdienstige verenigingen, en de geestelijkheid die zich geheel voor hen opoffert, door hun gaven vrijwillig te steunen; het is van geen belang, als zij hiertoe maar weinig bijdragen; het voornaamste is dat het gegevene een duidelijke getuigenis is van hun christelijke overtuiging, die zij zich hebben eigen gemaakt.

Vierde deel

Richtlijnen voor het lekenapostolaat in de Missie

VOORBEREIDING OP HET APOSTOLAAT

De christengelovigen mogen als leden van één levend Lichaam zich niet van de anderen afzonderen en dus niet menen aan hun plicht voldaan te hebben, als zij het oog louter gericht houden op hun eigen zieleheil en daarvoor hebben gezorgd, maar zij moeten, ieder afzonderlijk en allen tezamen, en elkeen naar vermogen, hun best doen om het Rijk van God met nieuwe aanwas uit te breiden en voort te planten. Onze Voorganger Pius XII heeft allen aan deze gemeenschappelijke plicht herinnerd: „De Katholiciteit is het voornaamste kenmerk van de Kerk, zodat iemand slechts dan een christen is en met de Kerk verbonden, wanneer hij tegelijk de gezamenlijke christengelovigen in de Kerk is toegewijd en zich daarmee verbonden weet, en dus vurig verlangt dat deze Kerk overal op de wereld wortel schiet en bloeit."[2]

Ontstoken in een heilige wedijver moeten allen dus om strijd de onvermoeide ijver, waarmee ze bezield zijn, aan de dag leggen om het geestelijk welzijn van anderen te bewerken, hun eigen Geloof te bewaren en dit aan hen mede te delen, die ervan verstoken zijn of het nog niet voldoende kennen, en er dus minder juist over oordelen. Daarom moeten

[1] Litt. Enc. Mystici Corporis; A.A.S. XXXV, 1943, p. 200.
[2] Litt. Enc. Fidei donum; A.A.S. XLIX, 1957, p. 237.

de priesters, de gezinnen en de plaatselijke verenigingen die zich aan het apostolaat wijden, ervoor zorgen dat zij ook in de jonge christengemeenschappen het besef van deze heilige plicht in de harten der mensen prenten vanaf hun kinder- en jeugdjaren. Er doen zich ook bepaalde, zeer gunstige gelegenheden voor om hen beter en grondiger over hun plicht tot apostolaat te onderhouden, b.v. wanneer de kinderen of de pas gedoopte volwassenen bijeenkomen om het H. Sacrament van het Vormstel te ontvangen, waar „de gelovigen door het chrisma met nieuwe kracht vervuld worden om onze H. Moeder de Kerk en het Geloof, dat zij van haar ontvangen hebben, kordaat te beschermen en te verdedigen".[1] Deze voorbereiding van de zielen zal vooral heel nuttig zijn bij die volkeren die, al naar lokaal gebruik, bijzondere inwijdingsceremoniën kennen, waardoor de jongelieden zich voorbereiden om volgens hun wet in de rij van hun stamgenoten te worden opgenomen.

DE CATECHISTEN

Wij kunnen niet nalaten hier het werk van de onderwijzers-catechisten in het juiste licht te plaatsen, omdat dezen, gelijk duidelijk te zien is, als men de missiegeschiedenis vanaf haar vroege oorsprong weer opslaat, een geheel bijzondere en onmisbare hulp aan de Katholieke Missiën hebben verleend. Daar zij te allen tijde de meest naaste medewerkers van de Missionarissen waren en hun arbeid door actieve deelneming verlichtten, hebben Onze Voorgangers in duidelijke bewoordingen verklaard „van hoeveel belang het voor de verspreiding van het Evangelie is dat hun aantal wordt vermeerderd" en dat hun vorming zeer zorgvuldig ter hand wordt genomen[2], en zij hebben deze bediening gehouden „voor wellicht het prachtigste voorbeeld van apostolaat, dat door leken kan worden uitgeoefend".[3] Wij nu herhalen deze zeer verdiende lof en Wij dringen er bij hen op aan dat zij de geestelijke waarde van hun ambt nog dieper leren beseffen, en dat zij er zich immer met de grootste ijver op zullen toeleggen om, onder leiding van de Hiërarchie, hun kennis van de godsdienst te verdiepen en te leven naar de christelijke zeden. Van hen immers moeten de catechumenen niet alleen hun eerste geloofsonderricht ontvangen maar ook de beoefening der deugden en een

[1] Litt. Enc. Pii XII Mystici Corporis; A.A.S. XXXV, 1943, p. 201.
[2] Cfr. Litt. Enc. Pii XI Rerum Ecclesiae; A.A.S. XVIII, 1926, p. 78.
[3] Cfr. Sermonem a Pio XII anno 1957 habitum ad eos, qui alteri interfuerunt Conventui catholicorum ex universo orbe pro laicorum Apostolatu; A.A.S. XLIX, 1957, p. 937.

vurige en oprechte liefde voor Christus en Zijn Kerk leren. Al wat er aan zorg besteed wordt om het aantal van deze waardevolle hulpkrachten der kerkelijke Hiërarchie te vermeerderen en hun opleiding aan te passen, al wat bovendien de catechisten zelf aan moeite doen om hun taak zo doeltreffend en zo velledig mogelijk te vervullen, zijn uiterst voortreffelijke middelen om nieuwe christengemeenschappen te stichten en tot bloei te brengen.

DE KATHOLIEKE ACTIE

In Onze eerste Encycliek hebben Wij reeds gewezen op de vele ernstige redenen, die heden ten dage ertoe nopen om in alle delen der wereld „leken te werven voor een vreedzame krijgsdienst, met name in het leger van de Katholieke Actie met dit weloverwogen doel, de kerkelijke Hiërarchie behulpzaam te zijn".[1] Wij hebben hieraan het volgende toegevoegd; „Het is Ons een grote voldoening na te gaan welke inspanningen er in het verleden, ook in de missielanden, door deze medewerkers van de Bisschoppen en de priesters edelmoedig en blijmoedig zijn gedaan en welke plannen er zijn verwezenlijkt".[2] Nu willen Wij met de liefde „die Ons dringt"[3] de vermaningen en de bezielende woorden van Onze Voorganger Pius XII onsterfelijker gedachtenis met grote nadruk herhalen: „Het is absoluut noodzakelijk dat de leken hun edelmoedige, ijverige en intense activiteit juist daar aan het hiërarchisch apostolaat van de geestelijkheid schenken, door in gesloten gelederen deel te nemen aan de Katholieke Actie".[4] De Bisschoppen der missiegebieden, de seculiere en reguliere geestelijkheid en de meest edelmoedige en godsdienstig-geschoolde gelovigen hebben zich met hoogst prijzenswaardige ijver ingespannen om deze wens van de Paus in daden om te zetten; ja, we mogen zeggen, dat er bijna overal zegenrijke initiatieven zijn verwezenlijkt en prachtige werken tot bloei gebracht. Toch is het nodig, – en Wij menen hierop nog eens nadrukkelijk te moeten wijzen, – dat deze vorm van apostolaat harmonisch dient te worden aangepast aan de plaatselijke toestanden en behoeften. Men mag immers niet zo maar zonder onderscheid dingen die in de ene streek gerealiseerd werden naar de andere overbrengen; maar zij die hiervoor de verantwoording dragen,

[1] Cfr. Litt. Enc. Ad Petri Cathedram; A.A.S. LI, 1959, p. 523.
[3] Ibid. p. 523.
[3] Cfr. 2 Cor. 5, 14.
[4] Litt. Enc. Evangelii praecones; A.A.S. XLIII, 1951, p. 513.

moeten in volledige onderwerping aan de leiding van de kerkelijke Hiërarchie en met welwillende bereidheid tegenover hun gewijde Herders erover waken, dat de velerlei vormen van apostolaat geen al te zware last worden, waardoor kostbare krachten zozeer worden vastgehouden of versnipperd, dat alleen bepaalde losse acties worden ondernomen, met het gevolg dat de activiteit zich niet ten volle ontplooit, niet breed genoeg is, omdat men zich meer dan evenredig op een of andere speciale taak toelegt; ook al is dit blijkbaar hier of daar heel goed, het is toch van minder nut voor plaatsen waar de omstandigheden en noden helemaal anders zijn. In Onze eerste Encycliek hebben Wij ook aangekondigd, dat Wij het onderwerp van de Katholieke Actie te gelegener tijd dieper en uitvoeriger zouden behandelen; Wij vertrouwen vast, dat ook de gebieden waar missiewerk wordt uitgeoefend, hieruit groot voordeel zullen putten en hernieuwde geestdrift opdoen. Mogen ondertussen allen, geleid door een eensgezinde wil en een bovennatuurlijke geest deze aangelegenheid ter harte nemen, overtuigd dat zij slechts onder deze voorwaarden met ere zullen kunnen getuigen de zaak van God en de cultuur en de vooruitgang van hun volk te dienen.

DE OPLEIDING VAN LEKENLEIDERS

De Katholieke Actie is een organisatie van leken „die eigen taken en verantwoordelijkheden hebben, in de uitoefening waarvan zij moeten gehoorzamen aan de leiding van het gezag",[1] zó echter dat de leken zelf bij deze leiding zijn ingeschakeld. Dit vereist de vorming van mensen, die in staat zijn de verschillende verenigingen met apostolische ijver te bezielen en te zorgen dat deze met volle energie kunnen werken; van mannen en vrouwen, die, om waardig bevonden te worden dat de Hiërarchie hun de centrale leiding of ondergeschikte leidende functies toevertrouwt, het duidelijk en afdoend bewijs moeten leveren, dat zij grondig onderricht en gevormd zijn in de christelijke leer en de christelijke zeden, zodat „zij aan anderen kunnen doorgeven wat zij reeds voor zichzelf, dank zij de hulp der goddelijke genade, hebben verworven".[2]

Niet ten onrechte mag men zeggen dat de katholieke school de meest geëigende plaats en als het ware de oefenschool is, waar deze lekenleiders van de Katholieke Actie op hun taak worden voorbereid: dan alleen zal

[1] Cfr. Ep. Pii XII de Actione Catholica, die 11 oct. 1946 data; Dicorsi e Radiomessagi di S.S. Pio XII, vol. VIII, p. 468.

[2] Litt. Enc. Ad Petri Cathedram; A.A.S. LI, 1959, p. 524.

zij haar doel kunnen bereiken en voor haar taak berekend kunnen zijn, wanneer daar door de leerkrachten, hetzij seculiere of reguliere priesters hetzij leken, overtuigde christenen worden opgeleid.

Iedereen weet van hoe groot belang de school in de missiegebieden geweest is en nog is, hoeveel moeite en inspanning de Kerk zich getroost heeft om allerlei inrichtingen van onderwijs te openen, en hoe krachtig zij deze heeft beschermd en gestimuleerd. Daar het echter uit de aard der zaak moeilijk is om de leervakken op de scholen nog uit te breiden met een cursus, waarin de leiders van de Katholieke Actie worden gevormd, zal het dikwijls goed zijn, bijeenkomsten buiten schoolverband te beleggen voor veelbelovende jongelieden, waar hun onderricht wordt gegeven in de leer en de praktijk van het apostolaat. De Bisschoppen zullen er dan ook zorg voor dragen om, op de manier die zij het meest geschikt oordelen, opleidingscentra voor het apostolaat te openen, waarin, zoals duidelijk is, het leerprogram moet verschillen van dat wat in de gewone scholen wordt gevolgd. Soms ook zullen kinderen en jongelui, die gedwongen zijn niet-katholieke scholen te bezoeken, voor dwalingen moeten behoed worden; in ieder geval zal het nodig wezen om aan het humaniora-onderwijs en het technisch onderwijs op de openbare scholen godsdienstonderricht te verbinden, dat met beleid en zorg gegeven wordt, opdat deze leerlingen zo'n school niet verlaten met een verkeerde vorming en eigenwijs, waardoor zij de Kerk en hun volk meer schaden dan baten. Hun godsdienstige vorming dient afgestemd te zijn op hun verstandelijke ontwikkeling en ten doel te hebben hen goed voor te bereiden om in hun maatschappelijk milieu en daar waar ze hun beroep uitoefenen, een leven te leiden, dat gebaseerd is op de principepen van het Katholiek Geloof en om daar te zijner tijd hun plaats in de katholieke organisaties in te nemen. Indien de jongelui genoodzaakt worden hun eigen omgeving te verlaten om in andere plaatsen openbare onderwijsinstellingen te bezoeken, dan zal het goed zijn daar tehuizen en verenigingslokalen op te richten, waar hun godsdienstig en moreel leven als christen gewaarborgd is en waar hun capaciteiten en energie worden gericht op de hoge idealen van het apostolaat. Wij vinden het onderwijs bij de vorming van leiders der Katholieke Actie dus van zeer hoge waarde en invloed, maar daarmee willen wij allerminst aan de gezinnen de verantwoordelijkheid van de hun opgelegde taak ontnemen en ook niet tekort doen aan hun gezag, daar zij in dezen soms zelfs meer kunnen bijdragen dan de school, door nl. in de harten van hun kinderen de vlam van het apostolaat bran-

dend te houden, hen van dag tot dag steeds grondiger te onderrichten in de christelijke leer en hen op het volle leven voor te bereiden. Het gezin zelf is de beste school, die op geen enkele manier kan vervangen worden.

DE FUNCTIES VAN DE AUTOCHTONE LEKEN IN DE VERSCHILLENDE MILIEUS

De „goede strijd"[1] voor het christelijk Geloof wordt echter niet alleen in de verborgen schuilhoeken van het geweten of in de beslotenheid van het gezin gestreden, maar ook in het openbare leven, overal en op allerlei wijzen. Alle landen van de wereld kennen heden ten dage diverse problemen, die men veelal uitsluitend tracht op te lossen met simpel menselijke wijsheid en principepen welke niet zelden in strijd zijn met de eisen van het christelijk geloof. „Zeer vele gewesten zijn inderdaad onderhevig aan zulke grote veranderingen op sociaal, economisch en politiek gebied, dat hiervan voor een zeer groot deel hun toekomst schijnt af te hangen."[2] Problemen die in sommige landen ofwel reeds opgelost zijn ofwel langs de gewone en gebruikelijke wegen spoedig opgelost kunnen worden, bestaan bij andere volkeren nog volop, en daar vragen ze om een zo spoedig mogelijke oplossing; maar hierbij dreigen ook grote gevaren, omdat men dan wel eens overhaast te werk gaat en met een betreurenswaardige lichtvaardigheid leerstellingen overneemt, die de godsdienstige principepen van enkeling en volk voorbijzien of afwijzen. Het is de katholieken, die hart hebben voor hun eigen heil en het algemeen belang van de Kerk, geenszins geoorloofd deze principepen te negeren of onverschillig te dulden dat ze op noodlottige wijze worden opgelost, zodat het naderhand veel meer moeite kost deze dwalingen recht te zetten, en ook de uitbreiding van de christelijke godsdienst over de wereld er sterk door wordt tegengehouden.

Daar echter de activiteiten van de leken in de missielanden meer direct en eerder liggen op het gebied van het openbare leven, moeten de christengemeenschappen er zo spoedig mogelijk en met grote voortvarendheid voor zorgen mannen aan te werven, die ieder in hun eigen land het openbaar leven ter hand nemen tot behartiging van het algemeen welzijn; deze mannen moeten niet alleen de hun toevertrouwde plichten en activiteiten op lofwaardige wijze vervullen, maar ook de Kerk, door

[1] 2 Tim. 4, 7.
[2] Litt. Enc. Pii XII Fidei donum; A.A.S. XLIX, 1957 p. 229.

wier genade zij herboren zijn, tot eer strekken door een waarlijk christelijk leven, zodat de gewijde Herders op hen de lof kunnen toepassen, die Wij in de geschriften van de H. Basilius aantreffen: „Ik heb dank gebracht aan de allerheiligste God omdat gij, ofschoon bezet door staatsaangelegenheden, de kerkelijke aangelegenheden geenszins verwaarloost; ieder van u heeft daar zo'n zorg aan besteed, alsof het een persoonlijke aangelegenheid betrof, waarvan zijn eigen leven afhing".[1]

De taak van deskundige autochtone katholieken zal van overwegend belang zijn met name bij de behandeling van schoolkwesties, bij de goede organisatie van het onderwijs, bij een rechtvaardige steunverlening aan hulpbehoevenden, bij een degelijke organisatie van allerlei werknemersbonden en bij het staatsbestuur, mits die leken bij het nemen van hun besluiten en bij de behandeling van die kwesties zich laten leiden door de christelijke beginselen, zoals hun plicht is, een plicht die zij niet kunnen veronachtzamen zonder zich schuldig te maken aan geloofsverraad. Zoals een beproefde ervaring van vele eeuwen ons leert, zijn deze beginselen van grote en beslissende invloed op het algemeen welzijn.

Iedereen zal gemakkelijk inzien, dat de wederzijdse hulp, verleend in een geest van broederlijke genegenheid, onder de overal ter wereld opgerichte katholieke verenigingen van groot en zeer waardevol nut kan zijn – zoals Onze Voorganger Pius XII onsterfelijker gedachtenis heeft opgemerkt – om het lekenapostolaat in de missielanden te stimuleren, hetzij op wetenschappelijk terrein, in zoverre namelijk onderzocht wordt hoe sociale kwesties bij de jonge naties kunnen opgelost worden, hetzij, en dat op de eerste plaats, op het terrein van het apostolaat, in zoverre er maatregelen worden getroffen om de scharen der leken, die moedig strijden onder Christus' banier, op degelijke wijze te organiseren. Wij zijn volkomen op de hoogte van het werk, dat zo voortreffelijk is gedaan en nog gedaan wordt door leken-missionarissen, die voor een bepaalde tijd of voorgoed hun vaderland hebben verlaten om in de missiegebieden op velerlei wijze bij te dragen tot het maatschappelijk en godsdienstig welzijn; Wij smeken God dan ook vurig dat Hij het aantal van deze met grote edelmoedigheid bezielde medehelpers welig zal doen groeien en dat Hij hen zal sterken in hun moeilijkheden en inspanningen, die zij met apostolische ijver verduren. De leden van de Seculiere Instituten zullen stellig de leken uit de missiegebieden ter zijde staan; en dat zal prachtige en talloze resultaten opleveren, als zij zelf door hun voorbeeld anderen

[1] Ep. 288; Migne PG, 32, 855.

zullen prikkelen tot navolging en als zij hun talenten en krachten spontaan en van ganser harte ter beschikking stellen van de Bisschoppen om zodoende de jonge christengemeenschappen sneller tot volwassenheid te brengen.

Ook tot alle leken, die, waar ter wereld ook, krachtens hun beroep of openbare functie op de voorgrond treden, richten Wij Onze oproep, ernstig te overwegen hoe zij, ofschoon zij hun eigen vaderland niet kunnen verlaten, aan hun pas bekeerde broeders kunnen te hulp komen. Door van advies te dienen, hun ondervindingen uit te wisselen en technische bijstand te verlenen kunnen zij hun zonder grote moeite en hinder een steun zijn, die soms van het allergrootste gewicht is. Wie van goede wil zijn, zullen zeker de gelegenheid vinden om Onze vaderlijke wens in praktijk te brengen; zij zullen hun best doen om andere goedwillenden over deze vurige wens van Ons voor te lichten om aldus hun bereidwilligheid zozeer op te voeren, dat ook zij zich inzetten voor dit hoogst verdienstelijk werk.

DE STUDENTEN UIT DE MISSIEGEBIEDEN IN DE WESTELIJKE LANDEN

Onze onmiddelijke Voorganger drong er bij de Bisschoppen op aan dat zij „in die geest, welke in broederlijke overeenstemming met anderen samenwerkt en eigen voordeel niet zoekt'' maatregelen zouden nemen tot de geestelijke leiding en verzorging van de jonge katholieken, die uit de missiegebieden naar hun diocees komen om hun studies voort te zetten en de ervaringen op te doen, die hen gereed moeten maken om in hun vaderland verantwoordelijke posten te bekleden.[1] Ieder van U, Eerbiedwaardige Broeders, is er van op de hoogte, aan hoeveel gevaren hun intellectuele leven is blootgesteld, hoeveel risico's hun morele leven loopt in een maatschappij, die niet alleen de hunne niet is, maar bovendien – helaas! – volstrekt niet van die aard is dat zij hen in hun Geloof zou sterken en hen tot de christelijke deugd zou aanmoedigen; daarom zal, in het bewustzijn van de plicht, waartoe alle gewijde Herders ten overstaan van de missie gebonden zijn, ieder van U hen met de grootste liefde en uiterste zorg trachten te helpen. En het zal U niet moeilijk vallen deze studenten te vinden, hen aan priesters of leken, die speciaal voor dit werk geschikt zijn, toe te vertrouwen, hun uw geestelijke bijstand te verlenen en ten slotte er zorg voor te dragen dat zij de mildheid en de hulp van de christelijke naastenliefde, die ons allen in broederlijke eenheid moet

[1] Cfr. Litt. Enc. Fidei donum; A.A.S. XLIX, 1957, p. 245.

verenigen en elkanders belangen behartigen, zichtbaar en aan den lijve ervaren. Bij de veelzijdige en grote steun, die Gij de missionarissen verleent, zult Gij ook deze hulp voegen, waardoor gebieden, die weliswaar ver over de wereld verspreid liggen maar die toch ook tot op zekere hoogte aan uw zorgen zijn toevertrouwd, nog meer in uw feitelijke belangstelling betrokken worden.

Tegenover deze studenten nu willen Wij niet alleen uiting geven van de liefde die Wij hun toedragen, maar Wij wensen hun dringend en liefdevol op het hart te drukken om het kruisteken, dat door de inwerking van Jezus' Bloed en door de zalving met het H. Chrisma in hun voorhoofd is geprent, ongeschonden te bewaren en er openlijk voor uit te komen. Wij raden hun aan, tijdens hun verblijf in het buitenland geen enkele gelegenheid te laten voorbijgaan niet alleen om zich voor te bereiden op de getrouwe vervulling van hun taak, maar ook om hun godsdienstkennis te verdiepen. Ofschoon zij zijn blootgesteld aan gevaren en slechte invloeden, hebben zij toch een zeer gunstige gelegenheid om talrijke geestelijke voordelen te putten uit hun verblijf in de katholieke landen, als zij bedenken dat alle christengelovigen, wie zij ook zijn en waar ze ook vandaan komen, de plicht hebben voor anderen een voorbeeld te zijn en elkaar te steunen met hun godsdienstig leven.

Slotwoord en Zegen

Na U aldus gesproken te hebben, Eerbiedwaardige Broeders, over de voornaamste en de meer bijzondere behoeften, waarmee de Kerk heden ten dage in de Missie te kampen heeft, kunnen Wij niet nalaten Onze gevoelens van dankbaarheid uit te spreken tegenover al degenen, die zich uitsloven en geen moeite schromen om het Geloof te verbreiden tot aan het uiteinde der aarde. Mogen de Ons zo dierbare Missionarissen van de seculiere en reguliere geestelijkheid, de vrouwelijke religieuzen die met zo'n voorbeeldige en zegenrijke moed in dienst staan van het missiewerk en de leken, medehelpers van dit allervoortreffelijkste werk, die vol goede moed zijn vertrokken om de godsdienst tot de verste grenzen uit te dragen, – mogen zij allen ervan overtuigd zijn dat Wij dagelijks vurig voor hen bidden en hun iedere hulp, waartoe Wij in staat zijn, van harte wensen te geven. Het succes van hun werk, dat onder meer hieruit blijkt dat de jonge christengemeenschappen een grote energie op geestelijk gebied ontplooien, is een duidelijk teken van Gods welgevallen en zegen,

en tevens een bewijs van de zorg en wijsheid, die de H. H. Congregaties voor de Voortplanting des Geloofs en voor de Oosterse Kerk aan de dag leggen bij de vervulling van hun taak.

Tot alle Bisschoppen, priesters en gelovigen van de diocesen der gehele wereld, die door gebed en giften de geestelijke en stoffelijke noden van de Missionarissen verlichten, richten Wij nogmaals de dringende bede deze zo noodzakelijke hulp hoger te willen opvoeren. Ofschoon zelfs de Herders van de oudste bisdommen ernstige zorgen kennen vanwege het tekort aan priesters, verwachten Wij toch dat zij zonder aarzelen hen zullen helpen en aanmoedigen, die zich door God tot het missiewerk geroepen voelen, en dat zij van ganser harte zelfs eminente leken zullen afstaan om ze ter beschikking te stellen van de nieuwe bisdommen; uit dit offer, dat zij om Gods wille gebracht hebben, zullen voor hen binnen afzienbare tijd hemelse gaven voortspruiten. En hoe meer de behoeften altijd maar toenemen, des te edelmoediger behoort de vrijgevigheid te zijn, waarmee alle gelovigen ter wereld als om strijd van hun ijver en hun daadwerkelijke naastenliefde blijk geven tegenover de grote Missiegenootschappen, die, onder leiding van de H. Congregatie tot Voortplanting des Geloofs, de van alle kanten ontvangen hulp verdelen daar waar ze het nuttigst en nodigst is. Deze hulpverleningen en diensten door hun broeders zo vol zorg en liefde betoond, zullen voor de gelovigen van de jonge christengemeenschappen een aansporing zijn om het christelijk geloof te bewaren en hun het onloochenbare bewijs leveren van een liefde, die de menselijke natuur te boven gaat en die door de genade steeds toeneemt in de harten.

Vele bisdommen en christelijke gemeenschappen, toevertrouwd aan de zorg van Missionarissen, worden door zware beproevingen en soms door bloedige vervolgingen geteisterd. De gewijde Herders, die zelfs met levensgevaar aan hun kinderen in Christus een lichtend voorbeeld geven van onbuigzaam geloof en onwankelbare trouw, en de zo zwaar beproefde gelovigen en juist daarom zo dierbaar zijn aan het Allerheiligst Hart van Jesus, die een overvloedig loon heeft beloofd aan wie vervolging lijden om de gerechtigheid,[1] sporen Wij aan om moedig in de strijd te volharden, die zij leveren om God; zonder enige twijfel zal de Heer, die in Zijn ondoorgrondelijke raadsbesluiten altijd barmhartig is, hen vervullen met de rijkste hemelse gaven, hen overstelpen met troost en vreugde. Met hen, die zo vervolgd worden, is geheel de Kerk Gods verbonden

[1] Cfr. Matth. 5, 10–12.

in gemeenschap van gebed en offer: zij is er zeker van dat de verwachte overwinning haar niet zal ontgaan.

Voor deze Katholieke Missiën smeken Wij vurig de machtige steun af van hun Beschermers en Martelaren, bovenal van onze dierbare Moeder Maria, de Koningin der Missiën; en aan ieder Uwer, Eerbiedwaardige Broeders, en aan allen, die op welke wijze dan ook hun medewerking verlenen aan de uitbreiding van het Rijk Gods, schenken Wij uit de volheid van Ons hart de Apostolische Zegen als onderpand der genade van de hemelse Vader, die Zich door Zijn Zoon, de Redder van de mensheid, aan de wereld heeft geopenbaard. Moge deze zegen in allen de missie-ijver opwekken en versterken.

Gegeven te Rome, bij Sint-Pieter, op 28 november van het jaar 1959, het tweede van Ons Pontificaat.

JOANNES XXIII PAUS

A.A.S. LI, *1959, 833-864; de Nederlandse tekst werd samengesteld op basis van de vertaling in Katholiek Archief van 1 jan. 1960.*

Reeds in zijn eerste encycliek „Ad Petri Cathedram" (29 juni 1959) „over de bevordering van de waarheid, de eenheid en de vrede in de geest der christelijke naastenliefde" richtte Z.H. Paus Joannes XXIII zich als volgt tot de missionarissen: „En dan gaan Onze gedachten uit naar hen die hun familie en vaderland hebben verlaten en ten koste van zware offers en na grote moeilijkheden naar vreemde landen zijn vertrokken; op het ogenblik zwoegen zij in die verafgelegen gebieden om aan de heidenvolken de waarheid van het Evangelie te brengen en hen te vormen tot christelijke deugd, opdat zo overal „het woord Gods voort mag snellen en verheerlijkt worden" (2 Thess. 3,1). Hun is inderdaad een grootse taak toevertrouwd, die echter alleen kan worden volbracht en uitgevoerd, als allen die zich werkelijk christen noemen en groot gaan op die naam hen naar vermogen helpen door hun gebeden of door geldelijke steun. Geen werk is misschien zo aangenaam aan God als dit, want het houdt onmiddellijk verband met de plicht die wij allen hebben, nl. het rijk Gods uit te breiden. Deze herauten van het Evangelie wijden immers hun leven geheel aan God om het licht van Jesus Christus te doen schijnen voor iedere mens die in deze wereld komt (vgl. Joh. 1,9), om Zijn goddelijke genade aan alle mensen mee te delen en om hen allen op een heilzame wijze te brengen tot een goed en degelijk christelijk leven. Zij zoeken niet hun eigen belang, maar dat van Jesus Christus (vgl. Phil. 2,21), en edelmoedig de roepstem van de Goddelijke Verlosser beantwoordend, kunnen zij op zichzelf de woorden van de Apostel der heidenen toepassen: „In Christus' naam treden wij . . . als gezanten op" (2 Cor. 5,20).

ORGANISCHE INBOUW VAN DE MISSIEGEDACHTE IN DE DOGMATISCHE THEOLOGIE

VOORWOORD

Op de jaarvergaderingen van de Pauselijke Priester Missiebond werd in de jaren 1953 en 1954 met een zekere bezorgdheid de vraag besproken: waar ligt toch de oorzaak, dat zeer vele jonge priesters, zowel regulieren als seculieren, zodra zij het groot-seminarie hebben verlaten, weinig of geen voldoende aandacht schenken aan de missiegedachte en de missie-actie.

Uitvoerige besprekingen leidden tot de conclusie: het houden van spreekbeurten, door hiertoe bereide en geschikte personen, dient meer te worden gezien als een supplement bij een missionaire vorming, die op de juiste plaatsen in de theologische traktaten behoort te worden ingelast.

Op de jaarvergadering van 7 juli 1955 werd, voortbouwend op deze conclusie, besloten een commissie van theologen uit de seculiere en reguliere sector te benoemen, die mij, als Nationaal Voorzitter van de Pauselijke Priester Missiebond, een advies zou uitbrengen op welke wijze de universele Kerkgedachte meer en harmonisch in de bestaande traktaten zou kunnen worden ontwikkeld en/of ingebouwd.

De sectie „Dogma en Exegese" kwam met haar opdracht klaar en haar rapport zult U hierbij aantreffen.

Moge de H. Geest het utiliseren van dit werk begeleiden en stuwen tot zegen van onze en aller volkeren Moeder de H. Kerk.

UTRECHT, 17 oktober 1959 *Mgr. Dr. B. J. Alfrink*

Aartsbisschop van Utrecht

INLEIDING

1. „Missiegeest – zo hebben wij eens gezegd – en katholieke geest is een en hetzelfde. Katholiciteit is het voornaamste kenmerk van de Kerk en wel zo, dat iemand slechts dan een christen is, de Kerk toegewijd en met haar verbonden, wanneer hij tegelijk de universaliteit van de christengelovigen is toegewijd en daarmee verbonden en hij dus vurig verlangt dat zij overal op de wereld wortel schiet en bloeit! Niets is meer vreemd aan de Kerk van Jesus Christus dan verdeeldheid, niets meer schadelijk voor haar leven dan dat haar leden ofwel in afgezonderde eenzaamheid zich terugtrekken ofwel meer dan goed is naar zichzelf keren ofwel tenslotte op welke wijze dan ook, slechts zorg hebben voor de private noden van de eigen groep". (Enc. Fidei Donum; vert. Kath. Arch. n. 24, 14 juni 1957).

In brede kringen, zowel onder priesters als leken, kan men een groeiend besef constateren van de medeverantwoordelijkheid voor het lot van de universele Kerk, zoals de Paus dat vraagt. Hand in hand hiermee gaat het verlangen naar een bredere en diepere fundering van deze verantwoordelijkheid in de theologie. Hieruit is het verlangen ontstaan in de bestaande theologiecursus van seminaria en missiehuizen de missiegedachte een grotere en meer organische plaats te geven. De aartsbisschop, mgr. B. Alfrink, heeft aan de Priestermissiebond opgedragen, een commissie samen te stellen welke voorstellen zou doen om zulk een inbouw der missiegedachte te verwerkelijken. Deze commissie heeft in verschillende secties gewerkt aan enkele schema's waarin voor elk der gebruikelijke cursussen van een theologie-opleiding enige suggesties werden neergelegd. Hier volgt het schema dat betrekking heeft op de dogmatiek.

Bij het opstellen van het schema is als uitgangspunt genomen de volgorde der theologische traktaten welke in de dogmatiekcursus vrijwel algemeen gebruikelijk is. Daarbij is in feite meestentijds geen plaats ingeruimd voor de missietheologie. Hoezeer de commissie ook overtuigd is van het goed recht en het belang van een aparte behandeling van de theologische vraagstukken rond de Missie, toch heeft haar bij haar werk een aparte missietheologie niet als doel voor ogen gestaan. De beperkte tijd en het gebrek aan voldoende bevoegde specialisten zouden dit reeds ten zeerste bemoeilijken. Bovendien was men van mening dat het doel nl. een sterker en dieper gefundeerde missiegedachte kweken bij de theologanten, meer kans van slagen heeft als men de missionaire aspecten van het Christendom tot hun recht laat komen, waar de stof dit natuurlijkerwijze vraagt. Daarmee vermijdt men immers het gevaar dat de missiegedachte als iets bijkomstigs gezien wordt, terwijl zij in feite toch tot het wezen van het Christendom behoort. Het schema heeft daarom tot doel op de niet altijd benutte mogelijkheden te wijzen, die in de bestaande theologiecursus liggen, om de universele aspecten van de christelijke openbaring te expliciteren, zonder dat dit een noemenswaardige vergroting van de stof meebrengt.

2. De commissie heeft dit schema eerst ter discussie voorgelegd aan het Werkgenootschap van Katholieke Theologen in Nederland. In een vergadering op 4 januari 1958 werd het ingeleid door drs. F. Haarsma en daarna uitvoerig besproken. Bij de discussie kwamen verschillende bezwaren tegen de bovenomschreven opzet naar voren. Omdat deze discus-

sie verhelderend gewerkt heeft, lijkt het ons nuttig een gedeelte ervan reeds hier weer te geven.

Dr. B. van Leeuwen O.F.M. en dr. F. Malmberg S.J. maken bezwaar tegen het overal invoegen van missiologische gedachten; de eigenlijke problemen van de missietheologie zijn zo complex, dat voor een goed inzicht van de leerlingen een aparte behandeling vereist is. Drs. G. Peeters M.S.F. sluit zich hierbij aan en benadrukt de noodzaak van een behandeling van de missiologie in het traktaat van de Kerk. Gebeurt dit niet, dan kunnen er wel goede opmerkingen worden gemaakt, maar het hart ontbreekt. Men sprak zelfs van suikergoed dat over de traktaten werd uitgestrooid. Dr. van de Putte O.P. pleit ook voor een behandeling bij de Kerk. Evenals er in de seminariecursussen exegese en bijbeltheologie gegeven moet worden, zonder dat men vakexegeten behoeft te vormen, zal er missietheologie gegeven moeten worden zonder vakmissiologen op te leiden.

Drs. van Rijen M.S.C. wijst erop dat de commissie is uitgegaan van de gedachte dat de missie niet iets bijkomstigs is doch tot het wezen van het Christendom behoort. Van de andere kant meende zij dat een aparte missiologie in vele gevallen praktisch weinig kans zal hebben, en bovendien ook de gedachte dreigt te blijven wekken van iets bijkomstigs, wanneer de plaats der missie niet in de gewone traktaten wordt aangegeven. Het traktaat over de Kerk is ongetwijfeld de plaats waar de missie meer ex professo dient te worden besproken. Maar wat van elk traktaat geldt, geldt meer bijzonder van het Kerktraktaat: dat het namelijk organisch met de gehele theologie verbonden moet zijn. Dat de missie een wezenlijk aspect van de Kerk is, vindt zijn grond reeds in de Openbaring omtrent de ene God en Zijn Heilswil, in de universele zending van Christus, enz.

Door op deze plaatsen op beknopte wijze het missieperspectief te belichten, geeft men de behandeling van de missie in het Kerktraktaat haar juiste achtergrond, maakt men tastbaar hoe wezenlijk de missie in het geloofsleven thuishoort en boekt men het voordeel dat men de theologen bij herhaling met de missiegedachte confronteert.

Dr. H. Manders C.ss.R. merkt op dat het schema niet enkel maar concrete suggesties bevat. Het is gebaseerd op enige grondgedachten, die het mogelijk maken de theologische achtergronden van de missiegedachte in de gewone seminariecursus naar voren te brengen in hun samenhang met de heilsgeschiedenis. Zo krijgen de leerlingen een ge-

fundeerd theologisch zicht op de missie, zonder dat daarmee een afzonderlijk traktaat „De Missione" behoeft te worden geschapen. Hetgeen trouwens in de concrete omstandigheden uiterst moeilijk is. Daarom zie ik het schema als iets zeer nuttigs.

Mgr. Fortmann vraagt zich af of het streven naar een apart missiologisch traktaat niet berust op een te juridische opvatting van de Missie. Dr. P. Schoonenberg S.J. komt aan het eind van de discussie tot het volgende besluit. Dat wat in het begin was aangediend als „de missiegedachte" heeft zich nu nader geconcretiseerd. Drie groepen van gedachten zijn ter sprake gekomen.

a. Die over de missionaire activiteit van de Kerk: waarin bestaat deze? Wat is haar doel? haar subject? enz. Deze vormen de missiologie in de meest strikte zin. Wel kunnen deze in 'n afzonderlijk traktaat behandeld worden, maar ze zijn toch meer op hun plaats in 't Kerktraktaat, dat bovendien zelf aan de missie een wezenlijke plaats moet geven. De geschiedenis der missionering die uiterst leerzaam is, vindt om dezelfde reden een organische plaats in de kerkgeschiedenis.

b. Die over de fundering van de missietaak der Kerk. Deze zijn in het schema gegeven in al de aan het Kerktraktaat voorafgaande traktaten, inclusief de Deo Uno et Trino. Gebeurt dit niet, dan blijft de behandeling van de missie bij de Kerk in de lucht hangen.

c. De theologie over Gods „premissionair" heilswerk, die iets verder tracht te komen dan het affirmeren van Gods algemene heilswil op zich, maar ook de sporen daarvan zoekt in de niet-christelijke godsdiensten. Hierover zijn in het schema ook suggesties gedaan, b.v. beoordeling van heidense kosmogonieën, triniteiten, verlossersfiguren enz. Deze zijn echter het minst belangrijk. Concreet uitgewerkt zullen ze wel alleen kunnen worden door specialisten in de godsdienstwetenschap. Misschien kunnen ze een enkele keer worden gehanteerd als vragen: zou God hier misschien zijn heil in Christus voorbereiden?

De discussie is voor de inleider aanleiding geweest in het schema meer aandacht te geven aan de missie-activiteit in het traktaat de Ecclesia. Ook elders zijn kleinere wijzigingen aangebracht in het oorspronkelijke ontwerp. De leden van de commissie en de deelnemers aan de discussie is hij dankbaar voor hun suggesties.

3. Daarna is het schema toegezonden aan zoveel mogelijk Nederlandssprekende theologieprofessoren in Vlaanderen, in Rome en in de missielanden. Ongeveer 25 reacties zijn daarop binnengekomen, welke door de

sectie voor dit schema zijn samengevat en door heel de commissie besproken. Deze reacties waren over het algemeen gunstig tegenover de grote lijnen van het schema. De leden der sectie zijn bijzonder dankbaar voor de opmerking van een der correspondenten, dat men niet elk der binnengekomen reacties in het schema moet trachten op te nemen, aangezien dit anders zijn eenheid zou verliezen. Om deze reden wordt slechts even aangestipt dat sommige correspondenten het gehele schema vanuit één gezichtspunt min of meer hebben hernomen, b.v. vanuit Gods predestinatie, vanuit het goddelijk leven dat Hij aan de mensen meedeelt, of ook in de andere richting: vanuit de voltooiing der concrete, tot een bovennatuurlijke verheffing bestemde, mensheid. De leden der sectie staan hier sympathiek tegenover. Iedere docent kan zijn theologiecursus, en dus ook het onderhavige schema, volgens een bepaalde synthetiserende visie uitwerken, met alle kansen op verrijking en ook met alle risico's van eenzijdigheid, daaraan verbonden.

Verschillende reacties wijzen ook op de betrekkelijkheid der in het schema naar voren komende visies. De leden van de sectie zijn van deze betrekkelijkheid overtuigd en hopen dat zij ook uit het schema zelf blijkt. Zij menen ook het recht te hebben om op hun beurt aan sommige meningen uit de reacties een betrekkelijke waarde toe te kennen en er daarom bij de vervollediging van hun schema geen gebruik van te maken. Als opmerking van algemene strekking zij nog vermeld, dat enkele correspondenten gewezen hebben op het nut van een afzonderlijke missiologie *voor toekomstige missionarissen*, alsook op dat van afzonderlijke lezingen en studiebijeenkomsten over missie voor alle theologanten naast de in de theologie ingebouwde visies over de missie. Graag vermelden de leden der sectie de opmerking dat het in dienst van de missionaire vorming der theologanten in het algemeen, en bijzonder voor toekomstige missionarissen, nuttig is om de theologie te doen voorafgaan door een filosofiecursus waarin op bijzondere wijze de antropologie is uitgewerkt, die dan de voornaamste verrichtingen van de mens, de structuren zijner gemeenschappen en de vormen van zijn godsdienstige activiteit zou bespreken. Verdere reacties zijn verwerkt in het schema zelf.

Literatuur *Inleiding*
Alph. Mulders, Inleiding tot de Missiewetenschap, 2e druk, Bussum, 1950.
H. Köster, Vom Wesen und aufbau katholischer Theologie, Kaldenkirchen, 1954.

Ed. Loffeld, Le problème cardinal de la Missiologie et des Missions catholiques, Rhenen, 1956.

Literatuur *Algemene werken*

P. Schoonenberg, Het Geloof van ons Doopsel, 's-Hertogenbosch, 1955 vlg.

M. Schmaus, Katholische Dogmatik, Mn. 1953.

A. Rétif, Introduction à la doctrine pontificale des Missions, Par. 1953.

SCHEMA MET SUGGESTIES

De vera religione

Hier zou men reeds kunnen spreken over de heilswaarden van hen die buiten de ware Kerk leven, hun votum baptismi et Ecclesiae, over impliciet geloof en natuursacramenten. Deze onderwerpen kunnen ook voor de traktaten over geloof en doopsel en Kerk worden bewaard; ook kunnen zij daar uitvoeriger worden behandeld, na een algemene oriëntatie die hier ter plaatse toch wel van belang is.

Om niet enkel op abstract niveau te spreken, zou men daarbij de inhoud van een of meer niet-christelijke godsdiensten beknopt moeten behandelen. Dit zou dus niet moeten gebeuren bij wijze van neutrale informatie; men zou zich ook niet tevreden moeten stellen met een psychologisch-wijsgerige doorlichting van het godsdienstige fenomeen, dus met een loutere godsdienstpsychologie en -filosofie. Neen, men zou hier moeten komen tot een waardering, negatief zowel als positief van een of meerdere bestaande godsdiensten vanuit het licht van het christelijk geloof. Het zou moeten worden, hoe paradoxaal het ook klinkt, tot een godsdiensttheologie. Dit zou inhouden een vergelijking van de inhoud dezer godsdiensten met de door God geopenbaarde Joods-christelijke godsdienst. Daarbij zou men een gedetailleerd beeld moeten ontwerpen van „Das entstellte Antlitz der Liebe", zoals A. Brunner het noemt. Het boek van deze auteur, Die Religion, zou daargij goede diensten kunnen bewijzen. Op deze wijze zou de vraag aan de orde kunnen komen, of en hoe bepaalde geloofsovertuigingen uitdrukking kunnen zijn van een votum baptismi et Ecclesiae en bepaalde godsdienstige praktijken herinneren aan het sacramentum naturae van de Scholastiek. In concreto zal men hier wel niet gemakkelijk tot een bevredigend antwoord komen, maar de „adventswaarde" van deze godsdiensten in hun geheel zou toch meer

kunnen gaan spreken. Natuurlijk mag hierbij niet over het hoofd worden gezien dat de zondige mens zich ook in zijn religie en misschien wel vooral daarin, van God afwendt, dat hij zelf zich Gods genade en verlossing wil eigen maken in plaats van ze geheel uit Gods hand te ontvangen. Het zondige en demonische waardoor de buitenchristelijke godsdiensten de weg tot Christus versperren moet dus ook in het licht worden geplaatst.

Teneinde beter de functie te bepalen van de genoemde godsdiensttheologie kunnen wij een onderscheid maken tussen de apologetica in de strikte zin en de fundamentaal-theologie. Deze twee namen worden hier alleen gebruikt om op een zakelijk verschil te wijzen. Onder apologetica wordt verstaan alles wat bijdraagt om het geloof aan Gods openbaring in de Katholieke Kerk voor onze rede te rechtvaardigen; onder fundamentaal-theologie alle bespreking van de vooronderstellingen van het geloof welke van dit geloof zelf uitgaat. De zgn. praeambula fidei vormen dus in de apologetica het uitgangspunt vanwaaruit de redelijkheid van de katholieke geloofsact wordt aangetoond. In de fundamentaaltheologie daarentegen wordt, zoals in elke dogmatisch traktaat, dit katholiek geloof zelf tot uitgangspunt genomen en wordt de beleving en reflexieve uitwerking der praeambula buiten de Katholieke Kerk vanuit dit geloof beoordeeld; zij is dus mede een theologie over de buitenchristelijke godsdiensten en filosofieën. Evenmin als om een onderscheid van namen is het hier erom te doen, een onderscheid van traktaten voor te stellen. Alleen wordt de aandacht gevestigd op de fundamentaaltheologische beschouwingen, omdat hieraan de bovenstaande suggesties aanknopen. Een apologetica kan in onze westerse wereld van heden slechts gegeven worden vanuit de praeambula, zoals die hier en nu buiten de Kerk leven. Een apologetica voor de missiegebieden kan slechts opgebouwd worden na een fundamentaal-theologische beschouwing van de praeambula zoals die daar beleefd worden; het werken aan zulk een apologetica hoort niet tot het theologieonderricht in deze landen, evenmin als het opstellen van een apologetica welke voor alle mensen van alle tijden zou gelden.

Literatuur

J. Daniélou, Le mystère de l'Avent, Par. (1948).
J. Daniélou, Le mystère du salut des nations, Par. (1946).
H. Sanders, Voorbereiding op Christus en ontvankelijkheid voor

	Christus in het heidendom theologisch beoordeeld, JB. Wk. K. Th. N. 1954, 100 – 116.
A. Brunner,	Die Religion, Freib. 1956.
R. Will,	Le culte, 3dln., Par. 1925 vlg.

De revelatione

Twee groepen van vragen zouden hier aan de orde kunnen komen. Vooreerst zou kunnen worden onderzocht of er buiten de joods-christelijke openbaring ook een bovennatuurlijke mededeling van God kan worden aangenomen, of er daarom in de theologie plaats is voor een bovennatuurlijke „kosmische openbaring", zoals Daniélou haar noemt. Ook hier zou de voorbereidende taak dezer openbaring en tegelijk haar bedreigd bestaan aan enige concrete buitenchristelijke godsdienstige overleveringen met waarschijnlijkheid kunnen worden gedemonstreerd. Men kan hier de vraag stellen of het nodig is, zulk een algemeen en toch bovennatuurlijke openbaring te zien als rest van de openbaring Gods aan onze eerste ouders, en of er reële mogelijkheden zijn aan te nemen voor een overlevering, die van hen uitgaat. Van meer belang lijkt het, de mogelijkheid te bezien dat God in zijn openbaring aan Abraham en diens nakomelingen elementen van zulk een kosmische openbaring tot uitgangspunt heeft genomen.

Daarbij komt een tweede groep van vragen aan de orde, nl. over de wijze waarop God door de primitieve mens vanuit de kosmos beleefd wordt, en de verhouding van dit beleven tot de definitieve, joods-christelijke openbaring. Bijzonder het *mythisch* beleven moet hier nader onder ogen worden gezien. Enerzijds moet het onderscheid duidelijk worden gemaakt tussen mythe en historische openbaring. Anderzijds zou de positieve betekenis van de mythe onderzocht moeten worden. Daartoe zou men zich eerst een weg moeten banen in het labyrint van opvattingen omtrent de mythe. In ieder geval lijkt een theologische bezinning gewenst op het door de exegeten vastgestelde feit, dat de auteurs van de H. Schrift gebruik hebben gemaakt van bestaande godsdienstige overleveringen en deze vanuit de Openbaring opnieuw hebben doordacht en omgevormd. Daar komt bij dat de oude Christenen uit de Grieks-Romeinse cultuurwereld niet konden geloven, dat de wereld waaruit zij kwamen enkel goddeloosheid en duisternis was en dat de ware en levende God zich volkomen van haar had afgewend. Is het dan geen zaak dat met name bij toekomstige missionarissen een zintuig wordt aangekweekt

voor de mogelijke godsdienstige waarden die verborgen liggen in de heidense godsdiensten? Ongetwijfeld houdt men in de missiepraktijk hiermee reeds rekening, maar wellicht niet voldoende; in ieder geval is een klaar theologisch inzicht hier onmisbaar. De Openbaring in Christus, zo zegt H. Fries, is de opheffing van de mythe, maar tegelijk ook haar verlossing, vervulling en integratie. Is een christelijke omduiding van de mythen in de missielanden niet even actueel als het voor de Christenen uit Rome en Athene was in de derde en vierde eeuw? Tenslotte is het voor de missionaris – en niet alleen voor hem – van groot gewicht te leren zien, dat naast de Logos in de zin van een abstract-begrippelijke en definiërende wetenschappelijke benadering de Mythe als denken in beelden, gelijkenissen en symbolen recht van bestaan heeft in het Christendom.

(vgl. H. Fries, „Mythos und Offenbarung" in het verzamelwerk: Fragen der Theologie heute, Zürich 1957).

Literatuur

L. Malevez, Le message chrétien et le mythe, Brux. (1954).

H. Fries, Mythos und Offenbarung, Fragen der Theol. Heute, Zür. 1957, 11–44.

P. Schoonenberg, a.w. dl. 3, 195–219.

De Fide divina

Hier doen zich verschillende kwesties voor, waarbij men vanzelfsprekend de blik richt op hen die nog geen deel uitmaken van de gemeenschap der gelovigen die de Kerk is: noodzakelijkheid van het geloof, minimum aan bewuste geloofsinhoud, geloof zonder prediking enz.

Literatuur

L. Cornelissen, Geloof zonder prediking, Roerm. 1946.

L. Renwart, Le baptême des enfants et les limbes, N.R.T. 90 (1958) 449–467.

F. Haarsma, Heilsmogelijkheden voor het ongedoopte kind? N.K.S. 54 (1958) 33–43.

De Deo Uno et Trino

In het traktaat over God wordt in de handboeken gewoonlijk de algemene heilswil Gods behandeld. Deze behandeling is echter verre van bevredigend. Het is immers niet omwille van haar eigen belang, dat deze

vraag hier aan de orde komt, maar slechts voorzover ze verband houdt met de leer over de voluntas Dei. En dan is het nog als een moeilijkheid tegen de stelling: Voluntas Dei semper impletur. Uitgangspunt is daarbij meestal I Tim. 2, 4. „Dit is immers goed en welgevallig aan God, onze Zaligmaker, die wil dat alle mensen zalig worden en tot de kennis der waarheid geraken". Dit is wel uiterst matig, om niet te zeggen onvoldoende.

Zou men echter in dit traktaat plaats inruimen voor de heilshistorie door een aantal filosofische speculaties te laten vallen (horen deze eigenlijk niet thuis in de wijsgerige Godsleer?) dan zou de algemene heilswil van God een heel andere belichting krijgen. Men zou dan kunnen laten zien, zoals Schoonenberg dat heeft gedaan in het tweede deel van „Het Geloof van van ons Doopsel", hoe met de ontwikkeling van de heilsverwachting van Israël steeds wijdere perspectieven opengaan. Reeds in de belofte aan Abraham: In Uw zaad zullen alle volkeren der aarde worden gezegend, omdat ge naar mijn stem hebt gehoord (Gen. 22, 18), wordt in het licht van de latere ontwikkeling duidelijk dat de uitverkiezing en afzondering van het Verbondsvolk in dienst staat van de begenadiging van alle volkeren. Het is echter vooral onder de profeten dat de O.T.-ische heilsverwachting verruimd wordt. Het nationale heil wordt voorgesteld als een heil voor alle volkeren. De heidenvolkeren zullen zich aansluiten bij Israël, en Jeruzalem en Sion zullen de cultusplaatsen worden voor heel de wereld. „Maar op het einde der tijden zal de Berg van Jahweh's Tempel boven de toppen der bergen staan, zich verheffen boven de heuvels; alle volken stromen erheen, talloze naties maken zich op. Komt zeggen ze, trekken we naar de berg van Jahweh, naar het huis van Jacob's God: Hij zal ons zijn wegen doen kennen; wij zullen zijn paden betreden". (Is. 2, 2–4; Mich. 4, 1–3). Bovendien vinden we in 't O.T., zij 't minder frequent en beslist, een andere voorstelling, die nog duidelijker de katholiciteit van de N.T.-ische heilsorde aankondigt. Daarin verliest het „Israël naar het vlees" zijn bevoorrechte positie, zodat alle volkeren gelijkelijk in de dienst van Jahweh staan. Deze lijn vangt aan na de ballingschap en komt voort uit het meer internationaal denkend klimaat, waarin ook de Wijsheidsliteratuur is ontstaan. Figuren als Job en Ruth zijn heidenen en kunnen toch als voorbeeld dienen aan Israël vanwege hun vroomheid voor de ware God. Tobias ziet een apostolische taak voor de kinderen van Israël ten opzichte van de heidenvolkeren, waaronder zij door de ballingschap verspreid zijn om hen te verkondigen dat er geen almach-

tige God is dan Jahweh. Het universalisme, dat zich hier baanbreekt bereikt zijn hoogtepunt in de figuur van de Dienaar van Jahweh, die als licht van de heidenen Jahwehs heil zal uitdragen tot aan de uiteinden van de aarde. (Is. 42). Tegen een te eng godsdienstig nationalisme neemt het boek Jonas stelling door het erbarmen van God te schilderen ten opzichte van de aartsvijand van Israël, Ninive. Elders wordt Egypte als Gods volk en Assyrië, het werk zijner handen samen met Israël, Gods erfdeel, onder Gods zegen gesteld. (Is. 19, 16–25).

Men kan nog vragen of hier in De Deo Uno ook een theologische beoordeling moet worden ingevoegd over buitenchristelijke godsvoorstellingen, over pantheïsme, polytheïsme en atheïsme? Heeft men dit reeds gedaan in de vera religione dan is het hier natuurlijk overbodig.

Wanneer het joods-christelijk monotheïsme met al zijn implicaties aldus concreet wordt beschreven, dan kan het wellicht in grote lijnen vergeleken worden met het monotheïsme van de primitieven, van de meer wijsgerige reflecties in het hellenisme (Stoa) of hindoeïsme, en vooral met het monotheïsme van de Islam.

Vervolgens zou men de klassieke leer over het onderscheid der goddelijke personen misschien kunnen invoegen in het raam van de progressieve openbaring der drie goddelijke personen in de heilsgeschiedenis. Daarbij zou het Oude Testament op de eerste plaats gezien moeten worden als de Openbaring van God de Vader, vader op de eerste plaats van Israël, zijn geliefde zoon. Hoewel ook de godvrezende heiden niet van zijn erbarming is uitgesloten, neemt toch de lichamelijke afstamming van Abraham nog een allesoverheersende plaats in in de verhouding tot God. Pas duidelijk wordt zijn universeel vaderschap openbaar als zijn enige Zoon mens wordt. Tegelijk komt dan pas aan het licht het eeuwig goddelijk vaderschap, waaraan alle vaderschap zijn naam ontleent. Met de verschijning en de openbaring van de tweede Persoon komt pas duidelijk de universele heilswil van God aan het licht; hij geeft zijn bloed voor de velen. Toch is het pas na zijn verheerlijking als hij vanuit de hemel samen met de Vader de H. Geest zendt, dat het verschil tussen Jood en heiden wegvalt. De Geest Gods, de derde persoon van de H. Drieëenheid, wordt als gave van de verlossing aan iedere gelovige geschonken en woont in ons. Zo zou men kunnen laten zien hoe God steeds nader komt tot de mens en hoe Hij in het nader komen steeds meer mensen in zijn liefde betrekt.

Bij de behandeling van de Drieëenheid zou men misschien ook een

theologisch oordeel kunnen geven over drievuldigheden in buiten-christelijke religies en filosofieën. Ook het polytheïsme, in zover het een – weliswaar verminkte – anticipatie is op de volheid van het goddelijk leven dat in drie personen bestaat, zou hier nog eens ter sprake gebracht kunnen worden.

Literatuur

P. Schoonenberg, a.w. dl. 2, 46–130.
J. Jomier, Bible et Coran, Par. (1958).

De Deo creante et elevante

Naast de noodzakelijke uitdieping van het scheppingsbegrip met behulp van de wijsbegeerte, zou hier misschien plaats gevonden kunnen worden voor een vergelijking van de christelijke scheppingsleer met de buiten-christelijke kosmogenieën. Daarbij lijkt het mij belangrijk dat men zich vooral voor de toekomstige missionarissen niet beperkt tot de kosmogenieën van het Oude Oosten, maar ook aandacht besteedt aan de „scheppingsmythen" van de bestaande godsdiensten in de missiegebieden, waar zij zullen werken. Vervolgens late men de schepping zien als gericht op Christus, „door wien en tot wien alles geschapen is" (Kol. 1, 16). Dit is een noodzakelijke aanvulling en concretisering van de leer dat God alles geschapen heeft tot zijn eigen glorie. Deze eigen glorie van God is in concreto Christus, in wie God alles en allen „recapituleert" (Ef. 1,10) en in wie heel de volheid der godheid woont. Zo zal men ook duidelijk laten zien dat de schepping uitdrukking is van Gods heilswil en de erfzonde het gevolg is van de weigering van een erfgenade. Was de genade aan Adam geschonken bestemd voor alle mensen, ook de belofte van vergeving is bestemd voor alle mensen.

Het lijkt dat men in verband met de wetenschappelijke ontdekkingen en hypothesen van deze tijd de vraag niet kan ontwijken, wie tot dit mensdom te rekenen zijn op deze aarde en wellicht op andere planeten. Ook al zou men hierop geen antwoord kunnen geven, men zal ook door deze vragen aan te stippen de belangstelling voor de heilsweg der mensheid concreter maken. De engelen, die in dit traktaat ter sprake worden gebracht, moeten niet alleen in hun wezen worden beschreven, maar ook en vooral in hun positieve en negatieve verhouding tot het heil van ons mensen in Christus. Bij de behandeling der erfzonde zou deze niet slechts kunnen worden benaderd vanuit de habituele (persoonlijke) zonde, maar

ook vanuit de historische zonden, die ook in de gemeenschap en de cultuur gestalte hebben gekregen. De verschillende godsdienstige en zedelijke afwijkingen van de mensheid, waarover Paulus in Rom. I spreekt zouden als nadere incarnatie van de erfzonde kunnen worden beschouwd.

Tenslotte zou men de vraag kunnen stellen of de mensheid zich de erfzonde bewust is. Daarbij zou men een theologische beoordeling kunnen inlassen van de buitenchristelijke paradijsverhalen. Getuigen deze enkel van een katastrofe in de oergeschiedenis of bevatten zij ook een aanzet van het zondebegrip, dat pas door de Openbaring gezuiverd en verinnerlijkt is? Misschien zou er een traktaat over de zonde in het algemeen ingelast kunnen worden of kan het traktaat in de moraaltheologie over de zonde meer theologische diepgang krijgen vanuit Bijbel en godsdienstgeschiedenis?

Literatuur

H. Baumann, Schöpfung und Urzeit im Mythe der afrikanischer Völker, Berl. 1936.

R. Mohr, Die christliche Ethik im Lichte der Ethnologie, Mn. 1954.

Ruimte, n. 3, Bussum (1959).

De Verbo Incarnato

K. Rahner heeft de vraag gesteld, of de zo belangrijke leer van de Schrift over Jezus als de Messias door het dogma van het zoonschap Gods, zoals wij dat verstaan, eenvoudigweg achterhaald is en enkel nog historisch belang heeft? Als men de handboeken ziet zou men het inderdaad denken. Toch verdient ook dit openbaringsgegeven de volle aandacht in de dogmatische bezinning. Men zou hier tevens de gelegenheid hebben de openbaring van Gods universele heilswil in zijn concrete ontwikkeling te schetsen. Schoonenberg laat zien hoe het O.T.-ische Messiasbeeld reeds universele trekken vertoont. Met name in de voorspellingen omtrent de Dienaar van Jahweh komen deze duidelijk naar voren. Zijn opdracht is immers aan de volkeren de wet van Jahweh te verkondigen en Hij zal niet rusten voordat Hij de verst-afgelegen eilanden heeft bereikt (Is. 42, 1–4). Jahweh stelt hem tot licht van de heidenen om zijn heil te doen reiken tot de grenzen der aarde (Is. 49, 6). Miskend en mishandeld zal hij zijn leven als een zoenoffer geven voor de velen (Is. 53, 11–12).

Bij zijn optreden als Messias richt Jezus zich allereerst en zelfs exclusief tot het uitverkoren volk. Tot de Chananese vrouw sprak Hij: „Ik ben

slechts gezonden tot de verloren schapen van het huis van Israël". (Math. 15, 24). En bij de uitzending van de twaalf geeft hij hen de opdracht niet af te wijken naar de weg der heidenen en geen stad van de Samaritanen binnen te gaan. (Math. 10,5). Dit exclusivisme draagt echter slechts een voorlopig karakter, zodat de andere evangelisten deze woorden van Jezus bij Mattheus niet hebben overgeleverd (cf. Nt.S., 11; Luc. 13, 29; Jo. 4). Naarmate de verwerping van Jezus door de Joden duidelijker wordt en zijn kruisdood naderbijbrengt, wordt het ook duidelijker dat het evangelie rechtstreeks aan de heidenen gebracht zal worden. Het Koninkrijk Gods zal Israël ontnomen worden en aan een volk worden gegeven, dat er de vruchten van opbrengt (Math. 21, 43). Johannes vermeldt, hoe bij het laatste Paasfeest enige heidenen Jezus zochten; hij verbindt daarmee Jezus' woorden over de verheerlijking van de Mensenzoon en de vruchtbaarheid van Zijn kruisdood (Joh. 12, 20 vlg.): ,,Zo de graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft ze alleen, maar zo ze sterft brengt ze rijke vruchten voort" (v. 24). Als tweede punt waarbij de universele strekking van Jezus' heilswerk naar voren gebracht zou kunnen worden kan ik nog wijzen op de heilsbetekenis van de menswording ,,propter nos et propter nostram salutem". In aansluiting bij St.-Jan hebben de Griekse Vaders grote nadruk gelegd op de menswording van het Woord als oorsprong van vergoddelijking van heel de gevallen menselijke natuur. Daardoor zijn alle mensen, aldus de H. Cyrillus van Alexandrië, op gelijke wijze met Hem verbonden, zowel zij die Hem kennen als zij die Hem niet kennen. St. Thomas sluit in de Sententiecommentaar daarbij aan en ziet hierin de grond van de universaliteit van de verrijzenis, ook van hen die door de genade niet herboren zijn. (In 4 Sent. dist. 43, q, unio. art. I, q. 2 ad 5).

Het is op grond van deze verbondenheid in natuur, dat Christus' koningschap en priesterschap zich tot heel het menselijk geslacht zal uitstrekken, dat zijn offer verzoenende waarde heeft voor allen en dat Hij voor allen heeft verdiend.

We komen nu aan het heilswerk van Christus. Hier zou niet alleen het lijden en sterven van Christus besproken moeten worden, maar ook en wel dogmatisch zijn heilsaanbod door het Woord, in de prediking, vergezeld van tekenen. Mogelijkerwijze heeft een meer dogmatische bezinning hierop ook iets te zeggen omtrent de verkondiging van het evangelie vandaag aan hen die buiten staan.

Onder de mysteria carnis Christi, waarvan verschillende nog onbe-

nutte mogelijkheden bieden voor de dogmatiek zou vooral de verheerlijking besproken moeten worden. Het boek van Durwell, La résurrection de Jésus, biedt over dit onderwerp een schat aan materiaal. Reeds in Ps. 22 wordt de redding van de lijdende rechtvaardige uit de doodsnood verbonden met de bekering der heidenen: Alle grenzen der aarde zullen het gedenken en zich tot Jahweh bekeren; alle stammen der heidenen Hem aanbidden. (v. 28). Zelfs tot de Sheol dringt deze omwenteling door. „Dan buigen zich ook voor hem neer, die in het stof zijn gezonken en geen leven meer hebben" (29). Nog sprekender komt de samenhang tussen opstanding en universaliteit tot uitdrukking in het laatste van de Ebed-Jahweh-liederen. Als God Zijn Dienaar uit de doden heeft doen opstaan, wordt zijn zending met goed gevolg bekroond. „Zelf rechtvaardig zal mijn Dienaar velen tot gerechtigheid brengen, wier ongerechtigheid hij heeft gedragen. Zo zal ik hem velen tot erfdeel schenken, zal hij talrijke scharen ontvangen als deel van zijn buit". (Is. 53, 11–12). Voor het N.T. moet ik mij beperken tot het aanstippen van enkele gegevens. Het universele missiebevel wordt door Christus uitgevaardigd na Zijn verrijzenis. Bij Mattheus is het gefundeerd in de koningsmacht van Christus: „Mij is alle macht gegeven in de hemel en op de aarde; Gaat dan heen" . . . (Math. 28, 18–19). Deze koningsmacht is Christus ten deel gevallen bij de verrijzenis, waardoor God hem gesteld heeft tot Heer en Christus-Messias (Hand. 2, 36). Bij Lucas geeft de verrezen Heer zelf als hoofdtrekken van de Schriften aan: dat de Christus zou lijden en op de derde dag uit de doden verrijzen en dat in Zijn naam bekering en vergiffenis van de zonden zou worden gepreekt aan alle volkeren te beginnen bij Jeruzalem" (Luc. 24, 46 vlg.). De intrinsieke noodzakelijkheid van deze volgorde vinden wij bij St. Paulus. Zolang Christus leefde in het zondevlees, behoorde hij tot het Joodse ras. De verheerlijking echter van Zijn Lichaam door het pneuma, onttrok Hem aan alle beperkingen van deze wereld, ook aan de beperkingen van ras en natie. „Hij is onze vrede, die de twee één hoofd gemaakt en de scheidsmuur, de vijandschap weggebroken heeft, doordat Hij in Zijn vlees de Wet afgeschaft heeft met haar geboden en instellingen om als vredestichter beide groepen om te scheppen in Hem tot één enkele nieuwe mens". (Ef. 2, 14 vlg.). „Om beide in één lichaam met God door het kruis te verzoenen en zo de vijandschap te doden". (V. 16). Volgens St. Jan moest Jezus eerst terugkeren tot de Vader om vandaar samen met de Vader de H. Geest uit te storten, die Hij beloofd had en die de

kracht is waarin de apostelen zullen getuigen tot aan de grenzen der aarde. (Luc. 24, 49; Hand. 1, 7).

Tenslotte zou men hier ook nog de theologische betekenis kunnen onderzoeken van buitenchristelijke verlossersfiguren en incarnaties.

Literatuur
Y. Raguin, Théologie missionnaire de l'Ancien Testament, Par. (1947).
M. Meinertz, Jesus und die Heidenmission, Mr. 1925.
F. Dürwell, La résurrection de Jésus, Par., 1 1950.

De Ecclesia

In een Ecclesiologie die profiteert van het werk „ressourcement" en tegelijk nauw contact houdt met de concrete situatie waarin de Kerk zich bevindt, komen de voornaamste theologische vragen rond de missie-activiteit van de Kerk aan de orde.

Men zou moeten uitgaan van Israël als het oude volk Gods, dat zijn voortzetting vindt in de Kerk van Christus. Daarbij zou men kunnen laten zien, dat het exclusivisme van Gods Openbaring in het Oude Verbond – dat overigens niet absoluut is – een positieve betekenis heeft als voorbereiding tot de verkondiging van het heil van alle volkeren. Met het verschijnen van Christus en de uitstorting van de H. Geest heeft de ommekeer plaats. Het is echter slechts met grote moeite en langzaam, onder stuwende werking van de Geest Gods, dat de apostelen zich hun universele roeping bewust zijn geworden. Uit de Kerk- en Missiegeschiedenis zou men kunnen illustreren hoe het missiebewustzijn telkens opnieuw dreigt te verschrompelen, en nieuwe impulsen nodig heeft.

Bij de behandeling van het wezen der Kerk, zoals dit in de verschillende bijbelse en patristische benamingen tot uitdrukking komt, zou men de innerlijke dynamiek van de Kerk om heel de wereld te omvatten, in het licht moeten stellen. Het nieuwe volk Gods omvat Joden en heidenen en realiseert de door Christus herstelde eenheid van het menselijk geslacht. De Kerk is het lichaam van Christus, het „plêrooma" van Hem, die alles in allen vervult (Ef. 1, 23). Zij is het Huis en de Tempel Gods, waaruit niemand geweerd wordt (Is. 2, 2 vlg.; 66, 18 vlg.). In aansluiting bij Semmelroth zou men de wezensaspecten van de Kerk kunnen samenvatten in het begrip oersacrament. Dan kan men laten zien, dat de Kerk de zichtbare gestalte en het werkdadig orgaan is van Gods algemene heilswil, die in Christus is geopenbaard. Daarmee vindt de missie-activi-

teit zijn motivering niet alleen in de absolute of relatieve nood van de heidenen, maar in de wil van God en de wezensstructuur van de Kerk. Samenhang en eenheid van de verschillende missiemotieven wordt hierdoor duidelijk (cf. Loffeld, Le problème cardinal de la missiologie et des missions catholiques. Ed. Spiritus, Rhenen, 1956). Bij de zending van de Kerk zou men de missieactiviteit moeten afgrenzen van haar andere activiteiten, zoals herderlijke zorg en alle andere vormen van apostolaat. Daarbij komt de vraag naar het wezen van de missie naar voren: bestaat dit in het planten van de Kerk en het vestigen van haar zichtbare structuur in een gebied waar deze nog niet bestaat? Hoe is de verhouding van de buitenlandse missie-activiteit tot het terugbrengen van de Kerk in ontkerstende milieus en diasporagebieden van gevestigde bisdommen?

Bij de behandeling van hiërarchie en leken zou de vraag gesteld moeten worden naar het subject van de missie-activiteit. Hoe verhouden zich de H. Stoel en de bisschoppen van de landen die de missionarissen uitzenden, tot de missie-activiteit? Houdt het feit, dat de rechtstreekse leiding van de missiegebieden bij Rome berust, in, dat de hiërarchie van de uitzendende landen geen eigen functie heeft? Hiermee hangt samen de vraag, in hoeverre de diocesane priesters en leken, die het thuisfront vormen, medeverantwoordelijkheid dragen voor de missie. Verder zou men de vraag moeten stellen naar de eigen taak van lekenmissionarissen. Is het werk van een arts, een landbouwingenieur, een vakbondsleider in de missiegebieden missie-activiteit?

Dit brengt ons op de vraag: welke is de taak der Kerk tegenover de cultuur in het algemeen, en in het bijzonder tegenover die in de missielanden, en welke is haar verhouding tot organisaties als UNESCO?

De behandeling van de notae Ecclesiae zou niet alleen vanuit apologetisch, maar op de eerste plaats vanuit dogmatisch standpunt moeten gebeuren. Daarbij zou duidelijk worden dat de katholiciteit zowel een kwantitatief als een kwalitatief aspect heeft. De missie-activiteit heeft tot doel deze katholiciteit van de Kerk steeds verder te actualiseren en verschijnt zo opnieuw als een wezensfunctie van de Kerk. Dit veronderstelt dat de thans nog niet christelijke volkeren een speciale rijkdom in de Kerk hebben in te brengen, zodat de Kerk in haar missiearbeid geeft maar ook ontvangt. Op een zeer bijzondere wijze geldt dit van het volk der Joden. Bij de behandeling van de lokale kerken, als diocees en parochie, zou ook het verschil en de overeenkomst moeten worden aangegeven tussen de gevestigde Kerk en de Kerk in de missiegebieden. Ook op de

positieve waarde die een missiekerk nu reeds heeft zou kunnen worden gewezen. Tenslotte zou men moeten onderzoeken hoe de Kerk ook haar heilbrengende invloed uitoefent buiten haar zichtbare grenzen. In hoeverre is een zekere uitbreiding van het Kerkbegrip mogelijk, zoals Rahner die voorstelt? Hij onderscheidt in de Kerk meerdere lagen. De hoogste waarin de Kerk pas ten volle Kerk is, is de door Christus gestichte en sacraal-rechtelijk georganiseerde Kerk. Omdat echter heel de mensheid door Christus' mensheid geheiligd is, is zij wezenlijk gericht op en reëel verbonden met deze door Christus georganiseerde Kerk. Door deze bestemming deelt zij zelf reeds in het Kerk-zijn en is zij Vorstuffe van het Mysticke Lichaam van Christus. Deze uitbreiding van het Kerk-begrip dient om de heilsmogelijkheid van hen die buiten staan te verzoenen met het „extra Ecclesiam nulla salus"; doordat hier slechts sprake is van een voorverwerkelijking blijft tevens de noodzaak der missionering gehandhaafd.

Met de leer van de vestigia Ecclesiae in andere christelijke kerken zijn wij reeds buiten de stricte missie, maar voor het apostolaat in bredere zin is ook deze leer van belang. Kan men ook van vestigia Ecclesiae spreken in heidense godsdiensten?

Literatuur

D. Catarzi, Lineamenta di dommatica missionaria, Parma, 1958.
A. A. Perbal, Premières leçons de théologie missionnaire, Par. 1937.
E. Loffeld, a.w.
H. de Lubac, Le fondement théologique des missions, Par. 1946.
H. de Lubac, Catholicisme, Par. 4 1947.
Het mysterie van Israël, Utr. 1947.
J. Groot, Diocesane bisschop en Wereldkerk, Jb. Wk. Th. N, 1954, 58–73.
A. Rétif, Catholicité, Par. 1956.
C. Journet, L'Eglise du Verbe incarné, dl. I-II, Par. 1951 vlg.
Y. Congar, Jalons pour une Théologie du Laicat, Par. 1953.
P. Schoonenberg, Priester en leek, leden van de ene Kerk, Levende Zielzorg, Utr. 1954.
G. Peeters, De zin der implantatio Ecclesiae als doel van de Missie, H.M. 33 (1954) 16–26.
Th. Sartory, Kirche und Kirchen, Fr. Th. H., 319–336.
Liégé, Le catéchumenat dans l'édification de l'Eglise, Parole et Mission, 1 (1958) 31–54.

De Sacramentis

Misschien zou men sacramenten en prediking samen kunnen onderbrengen in een traktaat over de heilsmiddelen. In ieder geval zal men, waar dan ook, plaats moeten vinden voor een theologie van de prediking. Men zou daar moeten bespreken in hoeverre de prediking een specifiek priesterlijke taak is en in hoeverre zij onderscheiden is in aard en efficaciteit van getuigenis en geloofsonderricht van de leek. Ook de eigen positie van de catechist zou hier nader bekeken moeten worden. Verder zou men hier kunnen behandelen de verhouding van kerugma en didaché, speciaal in de verschillende missiegebieden, waarbij het verschil in godsdienstige en profane cultuur een verschillende benadering vraagt. Men zou ook de vraag kunnen stellen in hoeverre in niet-christelijke godsdiensten geanticipeerd wordt op de christelijke prediking. Daarover is reeds gesproken bij de kwestie van Openbaring en Mythe.

Wat de sacramenten in genere betreft, hier zou men de vraag kunnen stellen in hoeverre het heidense sacramentalisme uitdrukking kan zijn van een sacramentum in voto. Vervolgens zou men erop kunnen wijzen, dat missionering betekent: de volledige sacramentele heilsorde, met inbegrip van de orde tot het episcopaat, te brengen aan de missielanden.

Bij de afzonderlijke sacramenten zou men telkens kunnen vragen naar de betekenis van overeenkomstige riten. Reeds bij het Doopsel kan een vergelijking met opname-riten worden gemaakt; maar vooral het Vormsel kan met initiatieriten worden vergeleken, nadat men eerst de verhouding onderzocht heeft van de bovennatuurlijke tot de natuurlijke volwassenheid. Bij de Eucharistie kan het verband met religieuze maaltijden en offers worden beschouwd. Bij de Biecht zou over buitenchristelijk zondebewustzijn om belijdenisriten gesproken kunnen worden. Niet-christelijke huwelijksriten zouden kunnen worden besproken, samen met de vraag, wat de sociale betekenis is van ieder huwelijk, ook van ongedoopten. Telkens zal men hier zorgvuldig het positieve van het negatieve en verminkte moeten onderscheiden. Ook al zou het in de praktijk van de missie blijken, dat een totaal verzaken aan de heidense gebruiken een onmisbare voorwaarde is om toegelaten te worden tot de doop, dan nog is het voor de missionaris belangrijk dat hij hierover heeft leren oordelen. Ook de sacramentaliën kunnen aldus in hun positieve betekenis voor de heidense volkeren worden besproken, samen met de gevaren die eraan verbonden zijn.

Tevens kan bij verschillende sacramenten gewezen worden op de be-

tekenis die zij in zich hebben voor de missie. Zo kan bij het doopsel vooral over het doopsel van volwassenen en over het katechumenaat gesproken worden. Bij de Eucharistie zou op de betekenis van de hernieuwing van Christus' verlossingsoffer voor het heil der wereld gewezen kunnen worden. Bij de ordo lijkt het van belang dat men zijn aandacht schenkt aan de vraag, in hoeverre een herstel van diaconaat en subdiaconaat als afzonderlijke ambten wenselijk kan zijn. Paus Pius XII heeft gezegd, dat deze kwestie nog niet rijp is; hij verwacht blijkbaar dat deze zaak verder besproken wordt door de theologen.

Literatuur

J. Weterman, De verkondiging van het Woord Gods, Lev. Zielz., Utr. 1954, 174–205.

H. Schlier, Das Wort Gottes (Rothenfelser Reihe).

C. Rijk, De prevalentie van Gods Woord in de H. Schrift bij de prediking van de heilsboodschap, Jb. Wk. Th. N., 1958, 213–224.

G. Bouwman, Kerugma en Didache, N.K.S. 53 (1957) 177–184.

E. Schillebeeckx, De sacramentele Heilseconomie, Antw. 1952, blz. 48–61.

R. Will, a.w.

A. Brunner, a.w.

G. Peeters, Sacrament en Missie, H.M. 36 (1957) 161–174.

J. Hornef, Kommt der Diaken der frühen Kirche wieder, Wien (1959).

P. Winninger, Vers un renouveau du diaconat, Desclée de Brouwer (1958).

K. Rahner, Dogmatische Vorbemerkungen für eine richtige Fragestellung über die Wiedererneuerung des Diakonats, Theologie in Geschichte und Gegenwart (Festschrift Mich. Schmaus), 1957, 135–144.

A. Roguet, Essai de synthèse théologique (Le Mariage), Mais. Dieu, n. 50 (1957) 70–88.

J. Hofinger – J. Kellner, Liturgische Erneuerung in der Weltmission, Innsbr. 1957.

De Gratia

De kwesties die hier vermeld konden worden zijn praktisch allemaal al aangeraakt in het voorafgaande. Van belang lijkt nog de vraag naar de

genadebedeling buiten de Kerk en buiten het Christendom. In het artikel van Schoonenberg: „De genade en de zedelijk goede act", (Jaarb. Wkg. Kath. Theol. in Ned., 1950, 203 vlg.), kan men hiervoor inspiratie vinden. P. Luch. Smits O.F.M. Cap. wees in de discussie op de predestinatie. Deze moet men niet te individueel zien zoals in onze handboeken. Het is een bestemming met universele draagwijdte. De H. Schrift spreekt van een uitverkiezing van Abraham, Israël, Christus en in de eindfase, waarin wij nu leven, van de Kerk. Missie is dus een aspect van de predestinatie. Van hieruit ziet men scherper Gods universele heilswil, met al haar consequenties voor de verschillende traktaten. Verder de vraag naar de waarde en betekenis van de niet-christelijke mystiek vooral in verband met Hindoeïsme en Boeddhisme. Tenslotte de kwestie van de goddelijke deugden van geloof, hoop en liefde buiten het Christendom, met name samenhang tussen gewone menselijke liefde en de christelijke caritas.

Literatuur

K. Rahner, Natur und Gnade, in: Fr. Th. H., 209–230.
P. Schoonenberg, De genade en de zedelijk-goede act, Jb. Wk. Th. N. 1950, 203 vlg.
(Luchesius Smits, De predestinatie, Jb. Wk. K. Th. N. 1959 . . .).

De Novissimis

Hier kan vanuit de wederkomst des Heren de missionering als taak der Kerk in de aardse tijd belicht worden. Men zou daarbij de hypothese van Cullmann kunnen bespreken, die meent dat datgene wat het mysterie der ongerechtigheid en de komst van de antichrist nog tegenhoudt, de noodzaak is om het evangelie te preken aan alle schepselen. (2 Thess. 2). Tenslotte zou men hier kunnen onderzoeken de buitenchristelijke parallellen van hemel, hel en vagevuur en in het algemeen de betrekkingen tussen levenden en doden, alsook de leer van de zielsverhuizing.

Literatuur

H. Urs von Balthasar, Eschatologie, in: Fr. Th. H., 403–424.

Miscellanea

Missiegeschiedenis. — Bij de bespreking van ALPH. MULDERS' *Missiegeschiedenis,* hebben verschillende recensenten in buitenlandse tijdschriften de wens geuit, dat dit omvangrijke werk, hetwelk blijkbaar in een behoefte voorziet, in andere talen zou worden vertaald om het aldus toegankelijk te maken voor een meer uitgebreide lezerskring.

Thans is de Duitse vertaling gereed gekomen. Sch. zelf heeft zijn werk nauwkeurig herzien, resp. aangevuld overeenkomstig de stand van het gestadig voortgezet missiegeschiedkundig onderzoek. In de loop van 1960 zal het Verlag Friedrich Pustet te Regensburg deze Duitse uitgave op de boekenmarkt brengen.

Intussen heeft men ook reeds een Engelse vertaling in bewerking genomen.

Formulier van de Propaganda. — In 1959 heeft de S. Congr. de Propaganda Fide aan de onder haar ressorterende Ordinarii een enigszins gewijzigd formulier (Prospectus Status Missionis) toegezonden, om te laten voldoen aan hetgeen het Kerkelijk Wetboek Can. 500 omschrijft.

Het nieuwe formulier is van 6 tot 4 bladzijden gereduceerd; heeft vergeleken met het tot dusver gebruikte, een meer logische indeling; is door getallenaanduiding iets overzichtelijker, en behoeft slechts om de twee jaar ingediend te worden.

Het overzicht „de Bonis Ecclesiae" bleef ongewijzigd en zal derhalve voor menig Ordinarius puzzels blijven bevatten.

De toevoeging saec., waar in no. 54 over clerus gesproken wordt, houdt geen rekening met de toestand in verschillende territoria.

Universiteit op Formosa. — De S. Congr. de Prop. Fide heeft op 23 oktober 1959 besloten de universiteit Fu Jen, die vroeger te Peking gevestigd was, op Formosa te heropenen. Te dien einde werd Z. H. Exc. Mgr. Dr. Paul Yu-Pin, aartsbisschop van Nanking, tot rector-magnificus benoemd.

Memorandum Rhodesië-Nyasaland. — De 18 aartsbisschoppen, bisschoppen, apostolische vicarissen en prefecten van Zuid-Rhodesië, Noord-Rhodesië en Nyasaland, op 14 oktober 1959 in het seminarie van Kachebere (Nyasaland) vergaderd, hebben een memorandum gericht tot de federale en territoriale regeringen, waarin zij opkomen voor de rechten van de autochtone bevolking.

R.P. Victor Tielbeek ss.cc. — De Hoogeerw. Pater Victor Tielbeek van de Paters der H. H. Harten (Picpus) werd benoemd tot apostolisch administrator van de in 1956 door de H. Stoel opgerichte prelatuur nullius Formosa (Brazilië).

Aalmoezenier Pauselijke Missiegenootschappen. — De Zeereerw. Heer Th. Bours, tot dusver leraar aan het bisschoppelijk college te Roermond, is benoemd tot aalmoe-

zenier van de Pauselijke Missiegenootschappen in Nederland; daarnaast blijft hij nationaal secretaris van het Pauselijk Genootschap der H. Kindsheid.

Bisschoppelijke hiërarchie in Belgisch-Kongo en Roeanda-Oeroendi. — Bij de oprichting van de bisschoppelijke hiërarchie in Belgisch-Kongo en Roeanda-Oeroendi op 10 november 1959 werden acht kerkprovincies opgericht, die genoemd werden naar de acht nieuwe metropolitane aartsbisschoppelijke zetels, nl. Leopoldstad, Coquilhatstad, Stanleystad, Boekavoe, Loeloeaburg, Elisabethstad, Kabgayi en Katega. In het jaarlijks terugkerend artikel: „Romeinse documenten en bestuursmaatregelen betreffende de missie", dat we in de volgende aflevering hopen te publiceren, zullen we nader aangeven, welke kerkelijke ressorten bedoelde kerkprovincies omvatten, alsmede de namen van de aartsbisschoppen en bisschoppen vermelden.

Rt Rev. Fath. J. de Reeper M.H.F. — De Hoogeerw. Father J. de Reeper, consultor van de Algemene Overste der Missionarissen van Mill Hill, werd benoemd tot eerste apostolische prefect van de in juli 1959 opgerichte apostolische prefectuur van Ngong in het Masai-gebied van Kenya, Brits Oost-Afrika. Wij wensen onze zeer gewaardeerde medewerker, van wiens hand we in de volgende aflevering weer een bijdrage hopen te publiceren, van harte geluk met deze eervolle benoeming en smeken voor hem Gods zegen af bij de vervulling van zijn verantwoordelijke taak.

Apostolische Prefectuur. — Op 19 december 1959 werd de apostolische prefectuur Manokwari (Nieuw Guinea) opgericht, afgesplitst van het apostolisch vicariaat Hollandia en toevertrouwd aan de Paters Augustijnen, die sinds enkele jaren in West-Nieuw-Guinea, gewoonlijk met de naam Vogelkop aangeduid, missioneren.

Le Japon face au Christ. — Onder deze titel gaf het driemaandelijks tijdschrift Rythmes du Monde, onder hoofdredactie van Dom Alexandre Gillès de Pélichy O.S.B., een dubbelnummer uit (VII, 1959, no. 3-4), waarin een veelzijdig onderzoek wordt ingesteld naar de invloed van het Christendom in Japan. Reeds gedurende vier eeuwen staan de christenen van het Westen in contact met dit land van het Verre Oosten. Welke boodschap hebben zij er gebracht? Hoe werden de christelijke waarden er ontvangen? Blijven er de gestalten van Christus en zijn Kerk niet gesluierd door de glans van de techniek en de huidige ideologieën? Een eerste reeks artikelen: „Le Japon aujourd'hui", brengt beschouwingen over de houding van de Japannezen t.o.v. de natuur in bepaalde menselijke vraagstukken. Een tweede reeks: „Le Japon et le Christ", toont ons het Japanse volk bekommerd om godsdienstige waarden, maar onkundig omtrent de katholieke godsdienst. Een derde reeks: „Présence du Catholicisme" handelt over de geschiedenis van het katholicisme in Japan, de middelen van zijn verspreiding, de houding van de pers. Een vierde reeks: „L'Art et le Christianisme" behandelt een delicaat, maar belangrijk vraagstuk in een land, waar het zoeken van de waarheid zo nauw verbonden is met het beschouwen van de schoonheid. Enkele „notes et documents" vervolledigen nog de rijke inlichtingen van deze dubbel-aflevering, waarvoor de redactie hulde en dank verdient.

Boekbespreking

ADELRICH MORANT O.S.B.: *Die philosophisch-theologische Bildung in den Priesterseminarien Schwarz-Afrikas. Aktuelle Fragen der Priesterbildung mit besonderer Berücksichtigung Kameruns.* (Supplementa N.Z.M. VIII). XXI + 263 S. Schöneck-Beckenried (Schweiz) 1959.

Bovenstaande studie vervaardigd door een Benedictijn van de abdij van Engelberg (Zw.) wil inzicht verschaffen in de vraagstukken omtrent de wijsgerig-theologische vorming van de Afrikaanse clerus; onder Afrikaans worden hier al degenen in Afrika verstaan, wier huidskleur zwart is, met uitzondering van Noord-Afrika en Egypte. Het onderzoek is hoofdzakelijk gebaseerd op eigen waarnemingen en ervaringen van de Sch. gedurende een zesjarige werkzaamheid als professor aan het Groot-Seminarie van Yaounde (Kameroen). Ter verkrijging van een bredere basis verzond hij in 1952 aan de rectoren van de verschillende Afrikaanse priesterseminaries een gedetailleerde vragenlijst met het verzoek aan de hand hiervan gegevens te willen verstrekken omtrent de principiële en actuele vraagstukken betreffende de vorming van de autochtone geestelijkheid. Van 29 seminaries – met name dankt hij hiervoor de Witte Paters – mocht hij antwoorden ontvangen, die gedeeltelijk van vertrouwelijke aard waren en die hij derhalve niet taliter qualiter kan publiceren, maar wel naamloos in zijn studie verwerken.

De samenstelling van de vragenlijst, die in een aanhangsel letterlijk gepubliceerd wordt, karakteriseert tevens de aard van de onderhavige studie; deze behandelt niet de geschiedenis van de Afrikaanse clerus noch de ontwikkeling van zijn vorming in het algemeen, maar belicht enkele principiële en actuele vraagstukken in de hier en thans gegeven omstandigheden.

Van de talrijke vraagstukken, die in de enquête worden aangeraakt, werkt Sch. slechts dat van de wetenschappelijke vorming van de geestelijkheid uit; andere, evenzeer belangrijke vraagstukken van de zedelijk-godsdienstige en pastorale vorming hoopt hij later in studie te nemen en de resultaten ervan te publiceren.

Na een overzicht van de uiterlijke levensomstandigheden der bevolking van Kameroen (blz. 11–19), waartoe hij zich hoofdzakelijk beperkt, worden de „seelische Anlagen; Geistesanlagen; religiös-sittliche Anlagen" van een bepaalde bevolkingsgroep uit Zuid-Kameroen, de Ewondo, vrij uitvoerig geschetst (blz. 20–64). Het is echter niet voldoende hun geestelijke aanleg te kennen; men dient ook het milieu te kennen, waarin zij leven. Hierin nu voltrekt zich tegenwoordig een geweldige omwenteling, zoals Sch. onder de titel „Erwachen und Werden neuen Lebens" (blz. 65–88) uiteenzet.

In deze situatie dient de jonge Afrikaanse clerus een ernstige en op peil staande theologisch-wetenschappelijke vorming te ontvangen. Bij de beschouwing van de daarvoor geëigende middelen doen zich de vragen naar de taal, de methode, de handboeken en het leerprogram voor. In de desbetreffende uiteenzetting (blz. 93–151) schetst Sch. voornamelijk de tot dusver begane wegen, maar geeft ook enkele aanduidingen, hoe het doel misschien nog beter bereikt zou kunnen worden.

In het laatste gedeelte van zijn studie toont Sch. aan, hoe de afzonderlijke wijsgerige en theologische vakken, aanknopend bij concrete verhoudingen, hun leerinhoud verder geven. Daarbij dient de leraar bij alle trouw aan het geloofsgoed altijd de mogelijkheid der aanpassing voor ogen te houden. Zo zullen de seminaristen de geloofsschat niet als een vreemd voorwerp zien, maar zij zullen zich de goddelijke waarheden voor wetenschappelijke en beschouwende verwerking eigen maken en deze eens aan hun volk als het volledig antwoord van God op het reikhalzen van de Afrikaanse ziel aanbieden. Zo bereiden we een christelijk-Afrikaans denken voor, waarvoor de volledige ontplooiing aan de geestelijke elite van clerus en volk zal te beurt vallen.

Sch. gaat bij zijn rustige en overzichtelijke uiteenzettingen bezonnen te werk en zijn uitdrukkingswijze is doorgaans genuanceerd; zijn lezenswaardig boek biedt dan ook talrijke opwekkingen en geeft slechts zelden aanleiding tot opwerpingen. Bij zijn driedelige literatuuropgave merken we op, dat hij onder de eerste groep (tijdschriften, afkortingen enz.) ook enkele feestbundels en naslagwerken rangschikt en sommige boeken abusievelijk zowel bij de tweede groep (algemeen) als bij de derde groep (filosophie en theologie) vermeldt.

Met vertrouwen en verlangen zien we de publikatie van de andere met het behandelde voorwerp verband houdende en in het vooruitzicht gestelde studies tegemoet.

Nijmegen A.M.

DR. OSKAR NIEDERBERGER S.M.B.: *Kirche – Mission – Rasse. Die Missionsauffassung der niederländisch-reformierten Kirchen von Südafrika.* (Supplementa N.Z.M. IX). XVII + 402 S. Beckenried 1959.

Zuid-Afrika verschilt in menig opzicht van de meeste missiegebieden. Het is niet slechts een missieland, maar het christendom is er reeds meer dan drie eeuwen gevestigd. Van Kaap de Goede Hoop uit werd Afrika voor de protestantse zending en kolonisatie geopend. Zuid-Afrika is nog tegenwoordig het steunpunt van het protestantse en met name van het gereformeerde christendom in Afrika. Aanleiding tot dit werk gaf intussen niet de veel omstreden zendingsopvatting van de Nederduits Gereformeerde Kerk maar het verzoek van een medebroeder van de Sch., die na tienjarige missiearbeid in Zuid-Rhodesië het verlangen te kennen gaf om de aldaar werkende protestantse zendelingen beter te leren kennen. Sch. acht zijn doel bereikt, als zijn boek iets zou bijdragen tot beter begrip voor de protestantse Kerk en zodoende tot ontspanning der verhouding tussen haar en de Katholieke Kerk. Hij is ervan overtuigd, dat ondanks rivaliteiten de protestantse zendingsbeweging meer dan één aanzet bevat, die het gesprek tussen katholieken en protestanten op theologisch niveau zou kunnen bevruchten; helaas, bemoeit de theologie zich nog te weinig met de missionaire realiteit.

De eerste afdeling (blz. 11–46) van het boek ontwikkelt de kerkopvatting van de Nederduits Gereformeerde Kerk, zoals sinds 1842 de officiële benaming luidt. Hiertoe rekent Sch. de Nederduits Gereformeerde Kerk van Natal; de Nederduits Hervormde of Gereformeerde Kerk van Zuid-Afrika in Transvaal; de Nederduits Gereformeerde Kerk in Oranje Vrijstaat; de Nederduits Gereformeerde Kerk

in Zuid-Afrika (deze benaming, die de genoemde Kerk in de Kaapprovincie aanduidt, dateert uit de tijd, dat deze Kerk nog slechts de enige in het land was). Na achtereenvolgens over de geloofsregel, de onzichtbare en zichtbare Kerk gesproken te hebben, beoordeelt Sch. deze opvattingen van missionair standpunt, m.a.w. in hoever ze de zending belemmeren of bevorderen.

De tweede afdeling (blz. 47–101) schetst het begin van de Nederduits Gereformeerde zendingsarbeid in Zuid-Afrika, en wel de geschiedkundige achtergrond (Kaapkolonie); het ontstaan van de Nederduits Gereformeerde Kerken en de eerste zendingspogingen tot het einde van de achttiende eeuw.

De derde afdeling (blz. 102–175) is gewijd aan de zendingsarbeid van de Nederduits Gereformeerde Kerk gedurende de negentiende eeuw: de geschiedkundige achtergrond (Engelse inbezitneming, de Grote Trek, het rassenvraagstuk); de versterking van de Nederduits Gereformeerde Kerk; de Nederduits Gereformeerde Kerk en de zending.

Deze eerste drie afdelingen heeft Sch. in 1956 als proefschrift aan de Gregoriana verdedigd. In de laatste en uitvoerigste afdeling (blz. 176–386), later in Zuid-Rhodesië geschreven, behandelt hij de uitbouw en de rechtvaardiging van de Nederduits Gereformeerde zendingsarbeid in de twintigste eeuw. Hierbij komen o.a. het rassenvraagstuk (blz. 194–233) en de apartheidspolitiek van de Zuid-Afrikaanse Unie (blz. 234–272) ter sprake. Bij de behandeling van deze en andere omstreden kwesties is Sch. er steeds op bedacht alle opvattingen tot haar recht te laten komen en een bezonnen en genuanceerd oordeel te vellen. Intussen wordt de zelfverzekerdheid, waarmede de regering van de Zuid-Afrikaanse Unie rassen- en apartheidspolitiek voert, beter begrijpelijk door de rassen- en apartheidstheologie van de Nederduits-Gereformeerde Kerken, waarop zij zich baseert.

We mogen Sch. dankbaar zijn voor zijn waardevol en inhoudrijke boek, waarvan het gebruik vergemakkelijkt wordt door een gedetailleerde inhoudsopgave en een drietal registers, terwijl een goede bibliografie gegadigden de weg wijst voor verdere bestudering van talrijke en interessante kwesties die aan de orde werden gesteld of gesteld zouden kunnen worden.

Nijmegen A.M.

H. Brink O.P. e.a.: *Theologisch Woordenboek*, afl. 11 en 12. Kol. 4183–4598 en Kol. 4599–5074. J. J. Romen & Zonen, Roermond, 1958.

Onder de bijdragen van deze laatste twee afleveringen van het Theologisch Woordenboek vallen vooreerst de artikelen: Sacrament (4185–4230), Theologie (4485–4592), Vormsel (4840–4870), Wijding (4967–4982), alle van H. Schillebeeckx, en niet slechts door hun uitvoerigheid, op. Nog andere artikelen trekken door hun waardevolle inhoud de aandacht, o.a. Scholastiek (4272–4287) door M. D. Chenu; Uitersten (4627–4647) door verschillende schrijvers; verdienste (4689–4705) door A. H. Maltha; verstandigheid (4755–4779) en vrijheid (4878–4888) door A. Arntz; zonde (5028–5046) door S. Pinckaers. Met belangstelling zullen velen ook de bijdragen van G. Kreling over St. Thomas' betekenis voor de theologie (4556–4579), voorbeschikking en verwerping (4810–4830) en voorzienigheid (4837–4840) lezen. De bijdragen over het Concilie van Trente (4600–4615) door H. Jedin en

over het Concilie van het Vaticaan (4669–4682) door R. Aubert zijn beide uitstekend; de omstandigheid, dat deze door een buitenlander werden geschreven, verklaart, dat hierbij zo goed als iedere verwijzing naar Nederlandse literatuur ontbreekt, terwijl ik betwijfel, of de meeste lezers de afkorting Trid. IV–VI enz., die onder de vroeger opgesomde sigla ontbreekt, aanstonds zullen verstaan.

Het spreekt vanzelf, dat zowel bij de keuze als bij de behandeling van de onderwerpen subjectieve factoren hebben meegespeeld; zo kan men zich afvragen, waarom dit onderwerp wel en dat niet werd behandeld; waarom het ene zo uitvoerig aan bod kwam en het andere zo kort werd afgedaan; maar dat is ten slotte bij een werk van zo'n opzet en omvang onvermijdelijk. Dat „missiologie" alsnog onder het trefwoord „wetenschap der missie" werd behandeld, schijnt er wel op te wijzen, dat degene, die aanvankelijk met de behandeling was belast, helaas, te elfder ure verstek heeft laten gaan.

Bij de voltooiing van dit Theologisch Woordenboek, dat zijn bruikbaarheid reeds heeft bewezen en geen aanbeveling meer behoeft, willen we graag een hartelijke gelukwens richten tot redactie, medewerkers en uitgever en hen hartelijk danken voor het kostbare instrument van oriëntatie en studie, hetwelk zij binnen zo korte tijd en op zo verdienstelijke wijze ter beschikking hebben gesteld. Hulde en dank!

Nijmegen A.M.

Katholisches Missionsjahrbuch der Schweiz. 26. Jahrgang 1959. 38. Jahrbuch des Akademischen Missionsbundes, Universität Freiburg (Schweiz) 96 S. Selbstverlag des SKAMB, Freiburg 1959.

Het tweetalige „Katholisches Missionsjahrbuch der Schweiz – Annuaire missionnaire catholique de la Suisse" behandelt ditmaal als algemeen onderwerp: gekleurde studenten in Europa, en wel op mondiaal, Europees en Zwitsers plan.

Van de verschillende lezenswaardige bijdragen vermelden we slechts de volgende: dr. P. Walbert Bühlmann O.F.M. Cap., Von der Buschschule zur Universität (blz. 6–16); prof. dr. Joh. Beckmann S.M.B., Bildungsprobleme des einheimischen Klerus (blz. 17–27); P. A. Sohier S.A.M., Les origines de l'apostolat des étudiants d'outre-mer (blz. 31–36); p. Bernardin Wild O.E.S.A., Die Lage der Ueberseestudenten im heutigen Europa (blz. 37–44); Edgar Schorer, Zahlenbild und Problematik der Hochschüler aus unterentwickelten und nicht-christlichen Ländern an schweizerischen Universitäten (blz. 73–80). Met enkele gegevens, „aus dem heimatlichen Missionswesen" (blz. 88–95) besluit dit jaarboek, dat tevens als jaarboek van de Schweizerischer Katholischer Akademischer Missionsbund fungeert.

De verantwoordelijke redacteur, dr. p. Walbert Bühlmann O.F.M. Cap., is er ook ditmaal weer in geslaagd een voortreffelijk jaarboek samen te stellen, dat door velen met vrucht geconsulteerd moge worden.

Nijmegen A.M.

Missiejaarboek van België 1959. 320 blz. Pauselijke Missiewerken, Molenstraat 29, Brussel 3, 1959. Prijs: 50 B. fr. (Dit Missiejaarboek is een overdruk van deel IV van het „Katholiek Jaarboek voor België 1959", Interdiocessaan Centrum, Guimardstraat 5, Brussel 1959. ± 1600 blz. Prijs: 225.— B. fr.)

De indeling van dit tweetalig Missiejaarboek (de ene kolom, resp. bladzijde Vlaams, de andere Frans) is dezelfde gebleven: de missieorganisatie in de Katholieke Kerk (blz. 1–8); de Katholieke Kerk in Belgisch Kongo en Ruanda-Urundi (blz. 9–223), Belgische missieaktiviteit buiten Kongo (blz. 224–279); Belgisch Missiepersoneel (blz. 280–305); Organisaties ten dienste van de missies (blz. 306–314); Missietijdschriften (blz. 315–333). Het vormt een nuttig en bruikbaar consultatieboek, waardoor samensteller en uitgever velen aan zich verplichten.

Nijmegen A.M.

Rev. H. G. Olislagers (Missionary of Mill Hill). Excerpta ex dissertatione ad Lauream in facultate Juris Canonici Pontificiae Universitatis Gregorianae *The meaning of the term „danger of death" in the Code of Canon Law.* 57 blz.

In het proefschrift, waarvan dit werk een uittreksel is, wordt gehandeld over de betekenis van de term „in doodsgevaar" of gelijkwaardige uitdrukkingen bij het toedienen van de sacramenten van doopsel, vormsel, H. Eucharistie, boetvaardigheid en laatste oliesel, terwijl in het uittreksel alleen in aanmerking komt het doopsel en laatste oliesel.

Dat vooral de missionaris, dikwijls niet in de gelegenheid met een confrater of deskundigen op kerkrechtelijk gebied overleg te plegen, met groot nut dit geschrift raadpleegt, blijkt reeds uit de opsomming van een meer gedetailleerde inhoud. Hij zal er veel praktische wenken vinden.

Er wordt gesproken over de doop van een kind in moeders schoot, tijdens de bevalling en in geval van abortus. Over de doop van kinderen tegen de wil van heidense ouders en van volwassenen in stervensgevaar. Op p. 17–19 verdient de aandacht, hoe gemotiveerd wordt, dat in stervensgevaar het kind van heidense ouders mag gedoopt worden.

Bij de bespreking van het laatste oliesel wordt op gezag van de H. Schrift en de Overlevering aangetoond, dat alleen in stervensgevaar om ziekte of ouderdom het laatste oliesel geldig kan worden toegediend. Vooral in deze verhandeling zijn vele nuttige wenken te vinden voor de missionaris, zoals me werd bevestigd door een priester die vele jaren in de missie werkt.

Nijmegen F. van Welie

Dr. Bernhard Josef Wenzel: *Portugal und der Heilige Stuhl. Das Portugiesische Konkordats- und Missionsrecht. Ein Beitrag zur Geschichte der Missions- und Völkerrechtswissenschaft,* XXI + 685 blz. Lisboa 1958.

De onderhavige studie wil, zoals de ondertitel aanduidt, een bijdrage leveren voor de geschiedenis van de missie en van het volkenrecht. Haar voorwerp, het Portugese Padroado (Jus Patronatus Portugalliae), moet men, volgens de resultaten van dit onderzoek, beschouwen als het op één na oudste verdragssysteem van het moderne volkenrecht. Het Padroado is een gecompliceerd systeem, waarover niet ter zake kundigen en in politiek opzicht eenzijdig geïnteresseerden dikwijls lichtvaardig geoordeeld hebben. Opvattingen en feiten werden in de loop der tijden zozeer door elkaar gehaald, dat men de vruchtbare werkzaamheid van het Padroado

vergat en zich slechts de ergerlijke twisten herinnerde. Het meest betreurenswaardig is wel de grove onkunde, die nog altijd bestaat over het misverstane begrip van het Portugese Padroado. Normen van het canoniek recht, geschiedkundige leerstukken en zelfs eenvoudige aardrijkskundige gegevens werden over het hoofd gezien.

In missie-politiek opzicht had de H. Stoel in de vijftiende eeuw alle door de Portugezen ontdekte overzeese gebieden als uitsluitend belangen- en missiegebieden van Portugal bij edict erkend (Jus inventionis). De wereldlijke rechtsgrond ervan werd in hetzelfde tijdvak door Portugees-Spaanse staatkundige verdragen bij vrije overeenkomsten vastgelegd. Terwijl echter het ,,Jus Patronatus Portugalliae" kerkrechtelijk valt af te leiden uit het missierecht en de missieplicht van de Paus, moet men het door Portugal in het leven geroepen ,,Jus inventionis" volkenrechtelijk uit de Portugees-Spaanse verdragen van de 15de eeuw afleiden. Daarbij vereist een wetenschappelijke behandeling van het vertakte verdragssysteem een uitgebreide rechtsgeschiedkundige oriëntatie; met name dient men terug te grijpen naar de beide leer-verdragen tussen Portugal en de Romeinse Curie van de 12de eeuw als naar de oudste rechtelijke grondlagen van de latere traditie en verder dient men rekening te houden met de aan het Portugese koningshof in de vijftiende eeuw heersende volkenrechtsleer, die zich christelijk beschouwde en op het natuurrecht gefundeerd was.

Sch. heeft zich bij zijn interessante studie steeds aan de bronnen gehouden – het consulteren van de Portugese bronnen werd hem vergemakkelijkt door de bekende missiehistoricus Antonio da Silva Rego te Lissabon – en getracht een objectieve voorstelling van zaken te geven. De indeling van zijn werk biedt in grote lijnen het volgend beeld.

Teil A: Die zwei luso-kurialen Lehnsverträge (von 1143 und 1179) in ihrer Bedeutung für die kirchen- und staatsrechtliche Entwicklung Portugals im XII. Jahrhundert und ihre Auswirkung bis zur Gegenwart. (S. 3–52).

Teil B: Der Padroado (Missionsrecht) Portugals, das zweitälteste Vertragssystem des modernen Völkerrechts (ein Beitrag zur Geschichte der Missions- und Völkerrechtswissenschaft (S. 53–243).

Teil C: Zusammenfassung und Ergebnisse der Untersuchungen in historischem Gesamtzusammenhang. (S. 245–268).

Teil D: Quellennachweis. Anlage I. Quellen zum Konkordat und Missionsabkommen zwischen dem Heiligen Stuhl und der Portugiesischen Republik vom 7. Mai 1940 (S. 269–426).

Quellennachweis. Anlage II. Wichtige, in Deutschland selten erreichbare Portugiesische Quellen. (S. 427–629).

Terwijl, zoals uit deze summiere inhoudsopgave reeds blijkt, het zwaartepunt van het werk in deel D is gelegen, zijn vooral de uiteenzettingen in deel B en de samenvattingen in deel C voor de missiehistoricus van belang. Het is mij opgevallen, dat van Erich Staedler, die in de literatuurlijst compareert, twee belangrijke artikelen aan de aandacht van de Sch. zijn ontsnapt, nl. ,,Die ,,donatio Alexandrina" und die ,,divisio mundi" von 1493". Archiv f. Kath. Kirchenrecht 117 (1937) 363–402, en ,,Die Westindischen Lehnsedikte Alexanders VI (1493)", O.c. 118 (1938) 377–417.

Het omvangrijke werk werd fraai en royaal uitgegeven door de Agência Geral do Ultramar te Lisboa.

Nijmegen ALPH. MULDERS

DR. P. LAURENZ KILGER: *Das Sozialgefüge der Völker und die Weltmission-heute. Missionsstudienwoche Bonn am Rhein 22.–26. September 1958.* 200 S. Münster/Westfalen 1959.

Dit verslagboek van de Missiologische Week te Bonn in 1958, georganiseerd door het Missiologisch Instituut der Universiteit van Münster en het Internationaal Instituut voor missie-wetenschappelijk onderzoek, behelst de referaten, discussies, toespraken en zgn. papers.

De voorzitter prof. dr. Ph. Ohm, directeur van het Missiologisch Instituut der Universiteit van Münster, hield de inleidingsrede (blz. 9–18). P. dr. Gregorius van Breda O.F.M.Cap. sprak over „Familie und Mission" (blz. 19–26); het referaat van prof. dr. van Bulck S.J., „Mission und Individuum", (blz. 29–45) werd bij ontstentenis van de spreker door de vertaler ervan, prof. dr. J. Glazik M.S.C., voorgelezen. Daarna volgden voordrachten van Thomas Tuburu (Ghana) over „Die Eliten Afrikas" (blz. 55–62); P. dr. K. Müller S.V.D.: „Die selbständigen Staaten Asiens und Afrikas und die Weltmission" (blz. 67–81); G. Leo (Kerala): „Der Kommunismus in Indien" (blz. 85–94); prof. dr. M. Schmaus: „Kirche, Volk Gottes, Reich Gottes und Weltmission" (blz. 100–116); A. Vanistendael, secretaris-generaal van het Internationaal Christelijk Vakverbond, „Gewerkschaften und Weltmission" (blz. 120–136).

Van de 13 ingeleverde en hier gepubliceerde papers verdienen o.a. vermelding die van Z.H. Exc. Mgr. Joachim Ammann O.S.B.: Brennende Sozialprobleme in den afrikanischen Missionen: Das Landproblem (blz. 143–151); P. dr. Carl Laufer M.S.C.: Mission und Absinken der Moral (blz. 163–166); P. dr. A. Pache S.V.D.: Die Katholische Kirche Japans und ihre sozialen Aufgaben (blz. 171–175); H. R. Schlette: Bemerkungen zum Grundproblem der Missionsmethode (blz. 187–191).

Moge dit zakelijk overzicht van de waardevolle inhoud voor velen een aanleiding zijn om zich met dit verslagboek te verrijken.

Nijmegen A.M.

B. J. J. VISSER M.S.C.: *Parapsychologie, Paragnosis- Parergie, Feiten en Hypothesen.* 352 blz. Roermond, Maaseik, 1959.

Velen lezen graag iets over parapsychologie, daar het zo fascinerend is, maar slechts weinigen getroosten zich de moeite er een gedegen studie van te maken. De populariteit van dit onderwerp blijkt o.a. uit het feit dat het Phoenix pocket boek van prof. Tenhaeff over dit onderwerp reeds twee drukken beleefde binnen één jaar. Zo druk zal het echter niet lopen met het boek van pater Visser, daar is het te gedegen-wetenschappelijk voor met een soliede katholieke basis. Maar het verdient een wijde verspreiding juist omdat het de parapsychologie zo au sérieux neemt, zodat we er meer aan hebben dan aan het gezellige boek „Occulte Verschijnselen" van prof. dr. J. Feldmann.

Na een heldere inleiding omtrent afbakening en indeling van het onderwerp van parapsychologie, vangt de schrijver aan met een beschrijving van en onderzoek naar paragnostische verschijnselen, d.w.z. het kennis verwerven van verschijnselen zonder tussenkomst der zintuigen. Hij laat de verschijnselen de revue passeren en geeft gevallen van verplaatsing van waarnemingszin, kristalschouwen, helderziendheid in al zijn schakeringen, tafeldans, automatisch schrijven, wichelroede, retro- en proscopie. Daarna volgt een hoofdstuk met nadere beschouwingen omtrent laboratoriumonderzoek der verschijnselen, terwijl ook de paranormale waarnemingen nogmaals op zich onder de loep worden genomen en ook een verhandeling over de paragnost zelf.

In de volgende afdeling worden de parergische verschijnselen behandeld, d.w.z. ,,de door de psyche, zonder inschakeling van de aan het lichaam gebonden krachten, schijnbaar rechtstreeks bewerkte veranderingen van physieke aard''. (p. 10) Onder dit hoofdstuk worden gevallen beschreven van stigmatisatie, ver-zien, onbrandbaarheid, levitatie, telekinese, bilocatie, raps enz. In een volgend hoofdstuk worden beschouwingen gewijd aan geestverschijningen, spiritisme, laboratoriumonderzoekingen van die verschijnselen, het subject en object der parergische handelingen.

In de derde afdeling worden paragnose en parergie aan een wetenschappelijk onderzoek onderworpen en worden de pogingen van verschillende auteurs en autoriteiten om een aanvaardbare uitleg van die verschijnselen te vinden getoetst aan psychische, fysische, filosophische en theologische maatstaven. De een na de ander wordt gewogen en te licht bevonden, zodat we met de schrijver tenslotte moeten concluderen dat er tot nog toe geen geheel bevredigende uitleg van de paranormale verschijnselen gevonden is. Tenslotte geeft de schrijver in enige nabeschouwingen een samenvatting der bevindingen, een evaluatie der paranormale vermogens en besluit met een verhelderende studie van de houding der Katholieke Kerk tegenover de parapsychologie.

Uit deze korte synopsis van het boek is wel duidelijk dat de schrijver het gehele domein der parapsychologie wil bestrijken. De gevallen welke de verschillende verschijnselen demonstreren zijn goed gekozen. Het is echter opvallend dat er hoegenaamd geen melding gemaakt wordt (behoudens enkele Yogi prestaties) van paranormale verschijnselen onder primitieve volkeren. Het zou de moeite waard geweest zijn om uit de missie-wereld enkele representatieve gevallen, die nog te vaak als 'witchcraft' bestempeld worden, onder de loep te nemen. Missionarissen weten uit ondervinding dat de zogenaamde toverdokters hun paranormale krachten (als ze die bezitten) soms misbruiken ten nadele van anderen. In verband daarmede zou in een katholiek boek over deze materie een beschouwing over de morele aansprakelijkheid van de paragnost en parergast op zijn plaats geweest zijn.

Wij zijn de schrijver dankbaar dat hij ook de paranormale gebeurtenissen, waarmede de hagiografie zich bezig houdt en dan ook wel mystieke verschijnselen genoemd worden, op de korrel neemt en een waarschuwing geeft ze niet te gauw tot bovennatuurlijke verschijnselen te verheffen. Paranormale verschijnselen behoren niet tot de requisieten van heiligheid en zijn eerder een beletsel dan een hulp bij een eventueel proces tot zaligverklaring. Gaarne onderschrijven we wat P. Visser zegt (op p. 247): ,,De katholieke theologie kan maar heel weinig licht doen

schijnen over fenomenen, die eerst nog in hun natuurlijk optreden beter gekend moeten worden en waarvoor allereerst de wetenschap en niet de theologie geroepen is verklaringsgronden te zoeken". Gelijk de kerkelijke houding tegenover de parapsychologie terughoudend, gereserveerd en voorzichtig is, past het ook aan de gemiddelde Christen een gereserveerde en voorzichtige houding aan te nemen. „Hands off" is de waarschuwing van P. Visser, en alleen specialisten en evenwichtige zielzorgers is het aangeraden zich te verdiepen in de parapsychologie. Wij zijn overtuigd dat degene, die dit boek in zijn geheel bestudeert, een duidelijkere kijk op deze nieuwe wetenschap zal winnen en, geleid door de kerkelijke leer zo helder in het derde gedeelte van het boek uiteengezet, zijn juiste standpunt omtrent parapsychologie zal weten te bepalen. Aan priesters en doktoren warm aanbevolen.

Mill Hill J. DE REEPER M.H.F.

DR. K. ISHWARAN: *Family Life in the Netherlands*, 276 pag. Uitg. van Keulen N.V. The Hague 1959.

Tot aan het tweede kwartaal van deze eeuw werd het antropologisch en sociologisch onderzoek in de Afrikaanse en Aziatische landen voor het overgrote deel verricht door buitenlandse deskundigen, voornamelijk uit West-Europa en de Verenigde Staten.

In meer recente jaren geschiedde dit onderzoek in toenemende mate door sociologen afkomstig uit het onderzochte land zelve. Wij noemen hier slechts de namen van dr. K. A. Busia (West-Afrika), mevr. Irawati Karwe, dr. A. K. Mujamdar (India) en Hsiao Tung Fei (China) – En hier zouden nog vele namen aan toegevoegd kunnen worden van Afrikaanse en Aziatische sociologen, die waardevolle bijdragen hebben geleverd tot de kennis van de eigen maatschappij.

Tezelfdertijd kunnen we het zeer verheugend verschijnsel waarnemen, dat het sociologisch terreinonderzoek zich nu ook in omgekeerde richting gaat bewegen: sociologen uit niet-Europese landen komen onze Westeuropese samenlevingen bestuderen en ons daarmee onze eigen cultuur op meer volledige wijze openbaren. Zij zullen immers worden getroffen door die cultuurelementen en sociale trekken die de in het land geboren onderzoeker niet opmerkt, doch als vanzelfsprekend aanvaardt.

De eerste sociografie van een Nederlandse gemeente, samengesteld door een Aziatisch agronoom is, bij mijn weten, die van de Sumatraan dr. Sam Oedin „De Gemeente Huissen, proeve ener sociaal-geographische analyse" (diss. Wageningen 1946). Ze is gebaseerd op een onderzoek in de oorlogsjaren verricht, waarbij de schrijver zich de titel van „ereburger van Huissen" verwierf. Ze geeft echter nauwelijks een andere kijk op de samenleving van Huissen dan die een Nederlands sociograaf ons geven kan. De schrijver kwam niet met de blik van een buitenlander voor een hem totaal onbekende samenleving te staan, want hij had reeds meerdere jaren als student te Wageningen gewoond en hij was vanaf zijn kinderjaren door het volgen van Nederlands onderwijs met de Nederlandse cultuur vertrouwd.

Van geheel andere aard is het boek dat hier voor ons ligt. Dr. K. Ishwaran, die aan de Universiteit van Karnatak doctoreerde en doceerde in de oude en moderne talen

van India, kwam als gerijpt mens naar Oxford en studeerde daar van 1954–56 sociale antropologie. Daarna volgde hij de cursus in Sociale Wetenschappen aan het Institute of Social Studies in den Haag.

Geïntrigeerd door het gezinsleven in Nederland, ondernam hij een onderzoek voor den duur van twee jaar onder ruim 400 studenten van de Leidse Universiteit. Het betrof hier dus gezinnen, die grotendeels behoren tot wat men gewoonlijk de middenstand en hogere stand noemt.

Men pleegt maar al te vaak het zogenaamde individualistische familiesysteem van het Westen te stellen tegenover het collectieve familiesysteem van het Oosten. In plaats van deze populaire zienswijze te volgen en de zogenaamde Oosterse en Westerse samenleving tegenover elkaar te plaatsen heeft dr. Ishwaran door zijn knappe en gevoelige studie een brug geslagen tussen beide systemen.

,,Uit boeken had ik de indruk verkregen" schrijft hij in zijn voorwoord, ,,dat de moderne Westerse familie – indien ze al niet volledig gedesintegreerd is – dan toch zeker op weg is naar verval en desintegratie. . . . De indrukken uit de literatuur leken mij overdreven en weinig overtuigend, want hoe kan op deze wijze een samenleving stand houden . . . In het licht van mijn bij het onderzoek opgedane ervaring wijs ik dit standpunt geheel en al af als zijnde zo wel foutief als gevaarlijk."

De schrijver geeft allereerst een overzicht van het werk van Nederlandse sociologen over het gezin. Hij neemt hun probleemstelling als uitgangspunt voor zijn onderzoek. Na een hoofdstuk gewijd aan de theorie en methode van het onderzoek geeft hij een beschrijving van de algemene culturele achtergrond om vervolgens aandacht te geven aan het Nederlandse gezin op het platteland en in de stad, aan zijn organisatie en werkzaamheden, aan zijn maatschappelijke rollen en autoriteit, aan zijn jeugd en haar verwachtingen.

Achter ieder hoofdstuk volgt een samenvatting en het boek eindigt met een ,,Retrospect".

Het centrale probleem, dat Schr. stelt is: ,,Is het Nederlandse gezin inderdaad op essentiële punten veranderd gedurende het proces van sociale verandering, dat de Nederlandse samenleving heeft doorgemaakt sinds het begin van deze eeuw?"

Naast het vele interessante materiaal, dat de schrijver ons voorlegt met betrekking tot de verwantschapsorganisatie in Nederland zou m.i. nog van belang zijn: een beschrijving van het systeem van het geven van voornamen aan pas-geborenen, in casu het ,,vernoemen" van ouders, grootouders en verdere verwanten. En wat betreft de katholieke gemeenschap: de keuze van peter en meter, hun godsdienstige en maatschappelijke rol en de relatie die zij onderhouden met hun petekind gedurende diverse stadia van zijn leven.

Wij bevelen dit boek graag ter lezing aan missionarissen aan, niet alleen omdat het een zeer goed beeld geeft van ons Nederlandse gezinsleven, gezien door de ogen van een Indiaas socioloog, maar vooral omdat het door zijn uitstekende wetenschappelijke methode en door zijn levendige stijl een zeer nuttig uitgangspunt biedt tot de studie van die Afrikaanse of Aziatische samenleving, waarin de lezer zich nader verdiepen wil.

Het verwantenstelsel in Aziatische en Afrikaanse landen zal dichter blijken te staan bij dat van onze eigen maatschappij dan wij vaak vermoeden.

Nijmegen E. ALLARD

DR. ALPH. MULDERS

ROMEINSE DOCUMENTEN EN BESTUURSMAATREGELEN BETREFFENDE DE MISSIE UIT HET JAAR 1959

In onze jaarlijkse bijdrage tot de missiografie, welke thans voor de negende maal verschijnt, hebben we wederom op de eerste plaats een chronologische lijst samengesteld van officiële documenten van Rome betreffende de missie uit het jaar 1959, ingedeeld in verschillende categorieën; we voegen hieraan telkens de vindplaats in de Acta Apostolicae Sedis toe.

In verband met het feit, dat dit „Commentarium officiale" de documenten niet zelden pas geruime tijd na datum en niet strikt in chronologische volgorde publiceert, werden in deze lijst ook nog enkele documenten uit het vorig jaar opgenomen, voor zover deze nl. de vorige maal (H.M. 1959, blz. 65–78) nog niet konden worden vermeld of waarvoor althans nog niet naar de A.A.S. kon worden verwezen.

Op de tweede plaats geven we een overzicht van de oprichting, resp. afsplitsing van nieuwe kerkelijke territoria, van de verheffing van bepaalde missiegebieden tot een hogere rang, van de benoemingen van kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders (apostolische internuntii, delegaten, vicarissen, administratoren, prefecten enz.), van de naamsveranderingen en grenswijzigingen der missiegebieden, enz.

Terwijl de meeste van de door ons gebezigde afkortingen bekend verondersteld mogen worden, vermelden we hier nog de betekenis van enkele minder bekende: C.M.F. = Missionarissen Zonen van het Onbevlekte Hart van Maria (Claretijnen); C.R. = Congregatie der Verrijzenis; F.S.C.J. = Zonen van het H. Hart van Jezus; M.F.S.C. = Missionarissen Zonen van het H. Hart van Jezus; M.M. = Sociëteit van Maryknoll voor de missies; M.S.F.S. = Missionarissen van de H. Franciscus van Sales; O.S.M. = Servieten van Maria; O.S.S.T. = Orde van de Allerh. Drieëenheid; S.S.C. = Sociëteit van de H. Columbanus voor de Chinese missies; S.X. = Sociëteit van de H. Franciscus Xaverius voor buitenlandse missies.

ACTA JOANNIS P.P. XXIII

LITTERAE ENCYCLICAE

28 Novembris 1959. – „*Princeps Pastorum.*" – Ad Venerabiles Fratres Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos aliosque locorum

Ordinarios, pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes: de Catholicis Missionibus, quadragesimo exacto anno ex quo Epistula Apostolica „Maximum illud" a Benedicto P.P. XV edita est. A.A.S. 51 (1959) 833–864.

CONSTITUTIONES APOSTOLICAE

23 Junii 1958. – Seulensis (Cheongiuensis-Daiieonensis). *Sacro suadente.* – E Vicariatu apostolico Seulensi quaedam detrahuntur civiles provinciae, quibus duo Vicariatus apostolici conduntur, „Cheongiuensis" et „Daiieonensis" appellandi. A.A.S. 51 (1959) 152.

23 Junii 1958. – Lydenburgensis et Aliarum (Volksrustensis). *In similitudinem.* – Detractis quibusdam territoriis a dioecesibus Lydenburgensi et Bremersdorpensi et ab archidioecesi Dubraniana, nova praefectura apostolica constituitur, „Volksrustensis" appellanda. A.A.P. 51 (1959) 214.

23 Junii 1958. – Overriensis (Umuahianae). *Sollicite usque.* – Ex dioecesi Overriensi in Nigeria quaedam territoria distrahuntur, quibus nova efficitur dioecesis, „Umuahiana" appellanda. A.A.S. 51 (1959) 216.

23 Junii 1958. – Tarahumarensis. *Si qua inter gentes.* – Missio „sui juris" Tarahumarensis, in Mexicana Republica, ad gradum et dignitatem vicariatus apostolici evehitur. A.A.S. 51 (1959) 261.

12 Julii 1958. – Suluensis (Joloënsis). *Ecclesia Sancta.* – Apostolica praefectura Suluensis, in Insulis Philippinis, ad gradum et dignitatem vicariatus apostolici evehitur, „Joloënsis" appellanda. A.S.S. 51 (1959) 319.

13 Novembris 1958. – Portus Moresby (Mendiensis). *Ejus successores.* – E vicariatu apostolico Portus Moresby in Nova Guinea quaedam distrahuntur territoria, quibus nova efficitur praefectura apostolica, „Mendiensis" appellanda. A.A.S. 51 (1959) 254.

11 Decembris 1958. – Liberopolitanae (Muilaënsis) *Cum sit omnis.* – A Liberopolitana archidioecesi quaedam territoria distrahuntur, quibus nova quaedam dioecesis conditur, „Muilaënsis" nomine. A.A.S. 51 (1959) 410.

11 Decembris 1958. – Tananarivensis (de Diego Suarez et Aliarum). *Qui benignissima.* – In Insula Madagascaria duae novae provinciae ecclesiasticae constituuntur, quarum est appellatio: „de Diego Suarez" et „Fianarantsoaënsis"; apostolica insuper praefectura Tsiroanomandidysnsis ad gradum dioecesis tollitur. A.A.S. 51 (1959) 449.

11 Decembris 1958. – Liberopolitanae. *Supremi illius.* – E dioecesi Liberopolitana, a metropolitico jure Brazzapolitanae Sedis liberata, atque e Muilaënsi dioecesi nova efficitur provincia ecclesiastica, ,,Liberopolitana" appellanda. A.A.S. 51 (1959) 452.

9 Februarii 1959. – Berberatensis (Bossangoaënsis). *Qui Christo.* – A Berberatensi dioecesi, in Africa Aequatoriali Gallica, quoddam distrahitur territorium, ex quo nova conditur apostolica praefectura, ,,Bossangoaënsis" appellanda. A.A.S. 51 (1959) 678.

12 Februarii 1959. -- Niameyensis (Fadangurmaën.) *Quamquam cotidie.* – A Niameyensi praefectura apostolica, in Africa Occidentali Gallica, quaedam separantur territoria, e quibus nova efficitur praefectura apostolica ,,Fadangurmaënsis" appellanda. A.A.S. 51 (1959) 683.

19 Februarii 1959. – Munduensis. *Qui omnes.* – Praefectura apostolica de Moundou, in Africa Aequatoriali Gallica, ad dioecesis gradum evehitur, nomine ,,Munduensis". A.A.S. 51 (1959) 685.

2 Aprilis 1959. – Oturkpoënsis. *Sacrosancta Divini Magistri.* – Oturkpoënsis Praefectura Apostolica ad gradum dioecesis evehitur, nomine atque finibus servatis. A.A.S. 51 (1959) 624.

2 Aprilis 1959. – Kimberleyensis et aliarum (Bechuanalandensis). *Cum Venerabiles Fratres.* – A dioecesibus Kimberleyensi et Bulauaiensi, atque a vicaratu apostolico Vindhoekensi, quibusdam detractis territoriis, nova conditur praefectura apostolica .,Bechuanalandensis" appellanda. A.A.S. 51 (1959) 785.

9 Aprilis 1959. – de Solwezi. *Quandoquidem haec.* – Quibusdam territoriis ab Apostolico Vicariatu de Ndola separatis, nova quaedam Praefectura Apostolica conditur, ,,de Solwezi" cognominanda. A.A.S. 51 (1959) 626.

25 Aprilis 1959. – Nzerekoreensis. *Christi provisio.* – Apostolica praefectura Nzerekoreensis ad gradum et dignitatem dioecesis evehitur. A.A.S. 51 (1959) 791.

25 Aprilis 1959. – Rhodesiae Septemtrionalis et Nyassaland. *Cum christiana.* – In Africa duae novae provinciae ecclesiastreae constituuntur, quibus nomina erunt: Rhodesiae Septemtrionalis et de Nyassaland. A.A.S. 51 (1959) 793.

25 Aprilis 1959. – Luluaburgensis (Lueboënsis). *Secus ac terrestria.* –

Detractis quibusdam territoriis a vicariatu apostolico Luluaburgensi, novus vicariatus constituitur, „Lueboënsis" nomine. A.A.S. 51 (1959) 796.

4 Maii 1959. – Nagasakiensis. *Qui cotidie.* – In Japonia nova provincia ecclesiastica constituitur, cujus metropolitana sedes erit archidioecesis Nagasakiensis. A.A.S. 51 (1959) 799.

21 Maii 1959. – De Diego Suarez-Tananarivensis (Ambatondrazakaënsis). *Sublimis atque.* – Ab Ecclesiis De Diego Suarez et Tananarivensi quaedam territoria detrahuntur, quibus nova quaedam efficitur dioecesis, „Ambatondrazakaënsis" cognominanda. A.A.S. 51 (1959) 801.

4 Junii 1959. – Delhiensis et Simlensis (Simlensis). *Indicae genti.* – Detractis quibusdam territoriis ab archidioecesi Delhiensi et Simlensi, nova dioecesis efficitur, „Simlensis" cognominanda. A.A.S. 51 (1959) 884.

11 Junii 1959. – Ngoziensis-Kitegaënsis (Usumburaënsis). *Cum sacrum.* – A Vicariatibus Apostolicis Ngoziensi et Kitegaënsi quibusdam detractis territoriis, novus Vicariatus conditur „Usumburaënsis" nomine. A.A.S. 51 (1959) 886.

11 Junii 1959. – Insularum Salomonicarum (Insularum Salomonicarum Occidental.). *Christi regnum.* – A Vicariatibus Salomonicarum Septemtrionalium et Meridionalium quaedam territoria detrahuntur, quibus novus Vicariatus constituitur, „Insularum Salomonicarum Occidentalium cognominandus. A.A.S. 51 (1959) 888.

18 Junii 1959. – Portus Alexii et Vevakensis (Gorokaensis, Montis Hagensis, Laënsis). *Prophetica vox.* – Quibusdam territoriis a Vicariatibus Apostolicis Portus Alexii et Vevakensi detractis, novi quidam Apostolici Vicariatus conduntur, qui „Gorokaensis, Montis Hagensis, Laënsis" cognominantur. A.A.S. 51 (1959) 890.

LITTERAE APOSTOLICAE

18 Aprilis 1958. – *Quae materno.* – Beata Maria Virgo „de Perpetuo Succursu" praecipua caelestis Patrona Vicariatus Apostolici Samarindaënsis declaratur. A.A.S. 51 (1959) 642.

EPISTULAE

25 Januarii 1959. – *Animo Nostro.* – Ad Excmos Vicarios Apostolicos Vietnamensis regionis, in urbe Saigon Marialem Conventum celebra-

turos ad terminanda saecularia sollemnia ob apparitionem Deiparae Virginis Mariae in Lapurdensi specu indicta, itemque ad tria recolenda exacta saecula, postquam primi Vicarii Apostolici in eadem regione constituti sunt. A.A.S. 51 (1959) 84.

31 Januarii 1959. – *Exeunte jubilari anno.* – Ad Em̃um P. D. Gregorium Petrum tit. Sancti Bartholomaei in Insula, S.R.E. Card. Agagianian, Ciliciae Armenorum Patriarcham ac Sacrae Congregationis de Propaganda Fide propraefectum, qui Legatus mittitur Mariali Congressui in urbe Saigoniensi celebrando. A.A.S. 51 (1959) 88.

ALLOCUTIONES

1 Aprilis 1959. – Iis qui interfuerunt Conventui II „Des Ecrivains et Artistes Noirs", Romam indicto a „Société Africaine de Culture". A.A.S. 51 (1959) 259.

26 Aprilis 1959. – Iis qui Romae interfuerunt Conventui, a mulieribus v. „Zelatrici delle Pontificie Opere Missionarie in Italia" indicto. A.A.S. 51 (1959) 349.

11 Octobris 1959. – Plusquam quingentis Missionalibus habita, in Vaticana Basilica, Christi cruci fixi imagine iisdem a Beatissimo Patre tradita. A.A.S. 51 (1959) 766.

NUNTII RADIOPHONICI

16 Februarii 1959. – Christifidelibus Japoniae, cum primum statio radiophonica Urbis Vaticanae aetherias undas, certis diebus eliciendas, Japonico sermone emittere coepit. A.A.S. 51 (1959) 204.

6 Decembris 1959. – Christifidelibus Insularum Philippinarum, qui missionalem peregerunt annum. A.A.S. 52 (1960) 51.

13 Decembris 1959. – Christifidelibus Aequatorianae Reipublicae, B. Maria Virg. a Rosario, v. „de Agua Santa de Baños" corona redimita et Missionum in Orientali Aequatoriani territorii plaga Regina renuntiata. A.A.S. 52 (1960) 52.

DECRETA S. CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE

15 Maii 1959. – *Aitapensis-Vevakensis.* – Decretum de mutatione finium vicariatuum apostolicorum. A.A.S. 51 (1959) 435.

4 Junii 1959. – *Delhiensis.* – Archidioecesis Delhiensis et Simlensis deinceps „Delhiensis" tantum appellabitur. A.A.S. 51 (1959) 653.

3 Julii 1959. – *Bellaryensis-Nellorensis-Hyderabadensis.* – Decretum de mutatione finium dioecesium. A.A.S. 51 (1959) 654.

Onder de organisatorische maatregelen, welke in 1959 door de S. Congregatio de Propaganda Fide werden getroffen of althans voorbereid – verschillende immers van de te nemen maatregelen geschieden niet door decreten van de Propaganda, maar krijgen haar beslag door apostolische constituties of brieven – noemen we op de eerste plaats de *oprichting van de bisschoppelijke hiërarchie* in enkele missiegebieden.[1]

Bij de vestiging van de bisschoppelijke hiërarchie *in Noord-Rhodesië en Nyasaland* op 25 april 1959 werden twee kerkprovincies opgericht nl. Lusaka en Blantyre. Eerstgenoemde (in Rhodesië) omvat de metropolitane aartsbisschoppelijke zetel van Lusaka met de suffragaan-bisdommen Abercorn, Fort Jameson, Kasama, Livingstone en Ndola; laatstgenoemde (in Nyasaland) omvat de metropolitane aartsbisschoppelijke zetel van Blantyre met de suffragaan-bisdommen Dedza, Lilongwe en Zomba. De apostolische prefecturen van Zuid-Rhodesië, nl. Fort Roseberg en Solwezi, die geen deel uitmaken van de bisschoppelijke hiërarchie, werden verbonden met de kerkprovincie van Lusaka om de Ordinarissen ervan in de gelegenheid te stellen deel te nemen aan de bisschoppenconferenties. Eveneens werd de apost. prefectuur van Zuid-Nyasaland verbonden aan de kerkprovincie van Blantyre.

Op 4 mei 1959 werd de kerkprovincie Nagasaki (Japan) opgericht, die de metropolitane aartsbisschoppelijke zetel Nagasaki en de suffragaan-bisdommen Tukuoka en Kagoshima omvat; tegelijkertijd werd de bisschop van Nagasaki, mgr. Paul Aijiro Yamaguchi tot aartsbisschop verheven.

Op 16 juli 1959 werd de kerkprovincie Kaduna (Noord-Nigeria) opgericht, die de metropolitane aartsbisschoppelijke zetel Kaduna en de suffragaan-bisdommen Jos en Oturkpo omvat.

Bij de vestiging van de bisschoppelijke hiërarchie in *Belgisch-Kongo en*

[1] Het moest toch beneden de standing van een landelijk dagblad zijn om berichten over de instelling van de bisschoppelijke hiërarchie te voorzien van een sprekende kop, als „Belgische Kongo niet langer Missiegebied" (30 november 1959). Ook journalisten konden langzamerhand weten, althans te weten komen, dat dit een volkomen verkeerde voorstelling van zaken is.

Ruanda-Urundi op 10 november 1959 werden acht kerkprovincies opgericht, die genoemd worden naar de acht nieuwe metropolitane aartsbisschoppelijke zetels, nl. Leopoldstad, Coquilhatstad, Stanleystad, Bukavu, Luluaburg, Elisabethstad, Kabgayi en Katega. Deze acht kerkprovincies omvatten de volgende kerkelijke ressorten.

Kerkprovincie van Leopoldstad: het aartsbisdom Leopoldstad en de suffragaan-bisdommen Boma, Inongo, Ipamu, Kikwit, Kisantu, Matadi en de apostolische prefectuur Kenge.

Kerkprovincie van Coquilhatstad: het aartsbisdom Coquilhatstad en de suffragaan-bisdommen Basankusu, Bikoro, Lisala, Molegbe en de apostolische prefectuur Lolo.

Kerkprovincie van Stanleystad: het aartsbisdom Stanleystad en de suffragaan-bisdommen Bondo, Buta, Bunia, Niangara, Wamba en de apostolische prefecturen Isangi en Doruma.

Kerkprovincie van Bukavu: het aartsbisdom Bukavu en de suffragaan-bisdommen Beni, Kasongo, Kindu en Goma.

Kerkprovincie van Luluaburg: het aartsbisdom Luluaburg en de suffragaan-bisdommen Kabinda, Tsjumbé, Luëbó en de apostolische prefecturen Kole en Mweka.

Kerkprovincie van Elisabethstad: het aartsbisdom Elisabethstad en de suffragaan-bisdommen Boudewijnstad, Kongolo, Kamina, Sakania en de apostolische prefectuur Muro-meer.

Kerkprovincie van Kabgayi: het aartsbisdom Kabgayi en het suffragaanbisdom Nyundo.

Kerkprovincie van Kitega: het aartsbisdom Kitega en de suffragaan-bisdommen Ngozi en Usumbura.

De genoemde apostolische prefecturen worden geacht verbonden te zijn met haar resp. kerkprovincies voor wat betreft de deelneming van de apostolische prefecten aan de periodieke bisschoppen-conferenties.

Bisdommen: op 21 mei 1959 werd het bisdom Ambatondrazaka (Madagascar) opgericht, afgesplitst van de aartsbisdommen Tananarive en De Diego Suarez; het nieuwe bisdom wordt suffragaan-bisdom van Tananarive en toevertrouwd aan de Orde van de Allerh. Drieëenheid; op 4 juni 1959 werd het bisdom Simla (India) opgericht, afgesplitst van het aartsbisdom Delhi en Simla; op 3 november 1959 werd het bisdom Wa (Ghana) opgericht, afgesplitst van het bisdom Tamale, en toevertrouwd aan de landeigen clerus.

Apostolische vicariaten: op 25 april 1959 werd het apost. vicariaat Luebo (Belgisch-Kongo) opgericht, afgesplitst van het apost. vicariaat Luluaburg en toevertrouwd aan de seculiere clerus; op 11 juni 1959 het apost. vicariaat Usumbura (Urundi), afgesplitst van de apost. vicariaten Ngozi en Kitega, dat zal toevertrouwd worden aan de Afrikaanse seculiere clerus; op 11 juni 1959 werd het apost. vicariaat van de westelijke Salomonseilanden opgericht, afgesplitst van de noordelijke en zuidelijke Salomonseilanden en toevertrouwd aan de Dominicanen; op 18 juni 1959 het apost. vicariaat Lae, afgesplitst van het apost. vicariaat Alexishafen en toevertrouwd aan de Congregatie der Missionarissen van Marianhill; het apost. vicariaat Goroka, afgesplitst van het apost. vacariaat Alexishafen en toevertrouwd aan het Gezelschap van het Goddelijk Woord; het apost. vicariaat Mount Hagen, afgesplitst van de apost. vicariaten Alexishafen en Wewak en toevertrouwd aan het Gezelschap van het Goddelijk Woord; op 30 juni 1959 het apost. vicariaat Goma (Belgisch Kongo), afgesplitst van het apost. vicariaat Bukavu, dat zal toevertrouwd worden aan de Afrikaanse seculiere clerus; op 16 juli 1959 het apost. vicariaat Yule Island, afgesplitst van het apost. vicariaat Port Moresby (Nieuw-Guinea) en toevertrouwd aan de Missionarissen van het H. Hart; op 19 december 1959 het apost. vicariaat Miri (Brits Borneo), afgesplitst van het apost. vicariaat van Kuching en toevertrouwd aan de Missionarissen van Mill Hill.

Apostolische prefecturen: op 12 februari 1959 werd de apost. prefectuur Fada N'Gourma (Republiek Volta) opgericht, afgesplitst van de apost. prefectuur Niamey en toevertrouwd aan de Paters Redemptoristen; op 12 februari 1959 werd de apost. prefectuur Bossangoa (Centr.-Afr.-Republiek, het voormalige Ubangui-Chari) opgericht, afgesplitst van het bisdom Berberati en toevertrouwd aan de Paters Capucijnen; op 2 april 1959 de apost. prefectuur Bechuanaland (Zuid-Afrika) afgesplitst van de bisdommen Kimberley en Bulawayo en het apost. vicariaat Windhoek en toevertrouwd aan Ierse Passionisten; op 9 april 1959 de apost. prefectuur Solwezi (Noord-Rhodesië), afgesplitst van het apost. vicariaat Ndola en toevertrouwd aan de Conventuelen; op 16 juli 1959 de apost. prefectuur Daru, afgesplitst van het apost. vicariaat Port Moresby (Nieuw-Guinea) en toevertrouwd aan de Montfortanen; op 20 oktober 1959 de apost. prefectuur Ngong (Kenya), afgesplitst van het aartsbisdom Nairobi en het bisdom Kisumu, en toevertrouwd aan de

Fathers van Mill Hill; op 20 oktober de apost. prefectuur Weetebula, omvattende de eilanden Soemba, Soembawa en onderhorigheden, afgesplitst van het apost. vicariaat Endeh (Kleine Soenda-eilanden, Indonesië): op 17 november 1959 de apost. prefectuur Sibolga (Sumatra, Indonesië), afgesplitst van het apost. vicariaat Medan, toevertrouwd aan Duitse Capucijnen; op 17 november 1959 de apost. prefectuur Cheng-Mai (Thailand), afgesplitst van het apost. vicariaat Bangkok, toevertrouwd aan de Priesters van het H. Hart van Betharram; op 19 december 1959 de apost. prefectuur Manokwari (Nederlands Nieuw-Guinea), afgesplitst van het apost. vicariaat Hollandia, toevertrouwd aan de Paters Augustijnen.

Tot de rang van bisdom werden verheven:op 19 februari 1959 de apost. prefectuur Moundou (Equatoriaal Afrika); op 2 april 1959 de apost. prefectuur Oturkpo (Nigeria), suffragaan-bisdom van het aartsbisdom Onitsha, blijft toevertrouwd aan de Paters van de H. Geest;op 25 april 1959 de apost. prefectuur Nzérékoré (Guinea, West-Afrika), suffragaan-bisdom van het aartsb. Conakry, blijft toevertrouwd aan de Witte Paters; op 30 juni 1959 het apost. vicariaat Hiroshima (Japan), suffragaan-bisdom van Nagasaki en toevertrouwd aan de Japanse seculiere clerus; op 13 oktober 1959 de apost. prefectuur Eldoret (Kenya), suffragaan-bisdom van Nairobi, blijft toevertrouwd aan de Sociëteit van St. Patrick van de vreemde missies.

Ook hadden er enkele *grenswijzigingen* plaats: op 15 mei 1959 werden de grenzen tussen de apostolische vicariaten Wewak en Aitape (Nieuw-Guinea) gewijzigd; op 3 juli 1959 wijziging van de grenzen tussen Tamale en Kumasi (Ghana); op 3 juli 1959 grenswijziging tussen de bisdommen Bellary, Nellore en Hyderabad (India); op 16 juli 1959 grenswijziging tussen de apost. vicariaten Port Moresby en Samarai. (Nieuw-Guinea, Oceanië); op 6 oktober 1959 werden enkele parochies van het aartsbisdom Melbourne afgestaan aan het bisdom Sale; op 13 oktober 1959 grenswijziging tussen de apost. vicariaten Luluaburg en Kabinda; op 23 november grenswijziging tussen het apost. vicariaat Puerto Maldonado en het aartsbisdom Cuzco (Peru).

Bij decreet van de Propaganda werden de volgende *namen veranderd*: op 4 juni 1959 werd de naam van het aartsbisdom Delhi en Simla veranderd in die van aartsbisdom Delhi; bij de oprichting van de bisschoppelijke hiërar-

chie in Belgisch-Kongo en Ruanda-Urundi op 10 november 1959 werden de namen van de volgende apost. vicariaten, tot bisdommen verheven, veranderd, nl. Ubanghi in Molegbe; Albert-Meer in Bunia; Lulua in Kamina; op 13 november 1959 werd de naam van het apost. vicariaat Kimberley in West-Australië veranderd in Kimberleys.

Met betrekking tot het kerkelijke bestuur in de missiegebieden hadden de volgende *benoemingen* plaats.

Op 20 mei 1959 werd mgr. Jos. Caprio, tot dusver regent van de apost. delegatuur in Indo-China voor Zuid-Vietnam, Kambodja en Laos, benoemd tot apostolisch internuntius in China.

Op 9 juli 1959 werd Z.H. Exc. Mgr. J. B. Maury, coadjutor met recht van opvolging van de bisschop van Tarbes en Lourdes, benoemd tot apostolisch delegaat te Dakar en tevens tot tit.-aartsbisschop van Laodicea in Phrygië.

Op 8 augustus 1959 werd Z. H. Exc. Mgr. G. M. Perrelli, sinds 26 juni 1957 apost. delegaat in Brits Oost- en West-Afrika benoemd tot apost. delegaat voor Belgisch Kongo en Ruanda-Urundi, en tevens tot tit.-aartsbisschop van Amida.

Op 15 september 1959 werd mgr. Mario Brini, tot dusver raadsheer op de nuntiatuur te Lissabon, benoemd tot apostolisch delegaat voor Indo-China.

Op 3 oktober 1959 werd mgr. Guido Del Mestri, tot dusver raadsheer op de nuntiatuur van Duitsland, benoemd tot apostolisch delegaat te Nairobi.

Op 10 november 1959 werd mgr. Max. de Fürstenberg, sinds 1952 apost. internuntius in Japan, benoemd tot apostolisch delegaat voor Australië, Nieuw-Zeeland en Oceanië.

Tot *bisschop* werden benoemd: op 13 januari 1959 R. D. J. Culliname tot tit.-bisschop van Flumenzer en tot hulpbisschop van mgr. Eric Michel O'Brien, aartsbisschop van Canberra en Goulburn; op 24 januari 1959 R.D. Paul Bui-Chu Tao tot tit.-bisschop van Numida en apost. administrator van Phat-Diem (Noord-Vietnam); op 5 februari 1959 mgr. R. D'Mello, vicaris-generaal van het bisdom Allahabad, tot bisschop van Mangalore (India); tot tit.-bisschop van Semnea mgr. Alb. D'Souza en hulpbisschop van mgr. R. Feuga M. E. P., bisschop van Mysore (India); op 12 februari 1959 R. T. Ang. Tarantino M. F. S. C. tot bisschop van

Arua (Uganda); op 19 februari 1959 R. P. Ant. Nwedo C.S.Sp. tot bisschop van het onlangs opgerichte bisdom Umahia (Nigeria); op 9 april 1959 R. P. Angelo Martínez van de Orde v.d. Allerh. Drieëenheid tot bisschop van Tsiroanomandidy (Madagascar); op 25 april 1959 R. P. Michel Canonne A.A. tot bisschop van Tuléar (Madagascar); op 25 april 1959 mgr. Vivian Ant. Dyer, vicaris-generaal van het aartsb. Bombay,tot tit.-aartsbisschop van Gabala en coadjutor met het recht van opvolging van mgr. Ferd. Périer S.J., aartsb. van Calcutta; op 25 april 1959 R. P. Eug. Maillat S.M.A. tot bisschop van Nzérékoré (Guinea, West-Afrika).

Tengevolge van de oprichting der bisschoppelijke hiërarchie in Noord-Rhodesië en Nyasaland werden op 25 april 1959 de apostolische vicarissen. die tot dusver tit.-bisschop waren, verheven tot residentieel bisschop, resp. aartsbisschop, nl. mgr. Adam Kozlowiecki, aartsbisschop van Lusaka; mgr. J. B. Theunissen, aartsbisschop van Blantyre; mgr. Adolf Fürstenberg, bisschop van Abercorn; mgr. F. Courtemanche, bisschop van Fort Jameson; mgr. Marcel Daubechies, bisschop van Kasama; mgr. Timoth. O'Shea, bisschop van Livingstone; mgr. Fr. Mazzieri, bisschop van Ndola; mgr. Corn. Chitsulo, bisschop van Dedza; mgr. Jos. Fady, bisschop van Lilongwe; mgr. L. Pullen Hardiman, bisschop van Zomba.

Op 14 mei 1959 R.P. Raym. de Lamoureyre C.S.Sp. tot bisschop van Mouila (Gaboen, Frans Equatoriaal Afrika); op 15 mei 1959 ontving mgr. W. Z. Porter S.M.A. eervol ontslag als aartsb. van Cape Coast (Ghana) en werd benoemd tot tit.-aartsb. van Lemnos; op 15 mei 1959 ontving mgr. Jos Byrne C.S.Sp. eervol ontslag als bisschop van Moshi (Tanganyika) en werd benoemd tot tit.-bisschop van Abaridira; op 10 juni 1959 ontving mgr. J. B. Boivin S.M.A. eervol ontslag als aartsb. van Abidjan (Ivoorkust) en werd benoemd tot tit.-aartsb. van Viminacio; op 4 juni 1959 mgr. J. Burke, vicaris-generaal van het aartsbisdom Delhi en Simla tot bisschop van het pas opgerichte bisdom Simla; op 4 juni 1959 R. D. Angelo Fernandes van de Indische seculiere clerus tot tit.-aartsb. van Neopatras en coadjutor, met recht van opvolging, van de aartsb. van Delhi, mgr. Alex. Fernandes; op 2 juli 1959 mgr. J. B. Tokisuka Noda, seculier geestelijke, apost. prefect van Niigata, tot bisschop van Hiroshima (Japan); op 2 juli 1959 R. P. L. Nanayakkara O.S.B. Silvest., tot bisschop van Kandy (Ceylon); op 2 juli 1959 R. D. Jos. Malula van de autochtone seculiere clerus tot tit.-bisschop van Attanaso en hulpbisschop van mgr. F. Scalais, apost. vicaris (thans aartsbisschop) van Leopoldstad (Belgisch Kongo); op 16 juli 1959 mgr. J. McCarthy S.M.A., bisschop

van Kaduna, tot aartsbisschop van de pas opgerichte metropolitane kerk van Kaduna; op 22 juli 1959 R. D. Alfr. Pichler tot bisschop van Banjaluca; op 19 december 1959 R. P. Fr. Vollaro O.S.S.T. tot bisschop van het pas opgerichte bisdom Ambatondrazaka (Madagascar); Mgr. Alb. P. Falière, aartsb. van Mandalay (Birma), tot tit.-aartsb. van Trajanopolis van Rodope; mgr. J. J. U. Win, hulpbisschop van mgr. Falière, tot aartsb. van Mandalay (Birma); R. D. Dom. Yoshimatsa Noguchi tot bisschop van Hiroshima (Japan).

Tengevolge van de oprichting der bisschoppelijke hiërarchie in Belgisch-Kongo en Ruanda-Urundi werden op 10 november 1959 de apostolische vicarissen, die tot dusver titulair-bisschop waren, verheven tot residentieel aartsbisschop, resp. bisschop, nl. mgr. F. Scalais C.J.C.M., aartsbisschop van Leopolstad, mgr. André Jacques C.I.C.M., bisschop van Boma; mgr. J. van Cauwelaert C.I.C.M., bisschop van Inongo; mgr. R. Toussaint O.M.I. bisschop van Ipamu; mgr. André Lefebvre S.J., bisschop van Kikwit; mgr. Alph. Verwimp S.J., bisschop van Kisantu; mgr. Alph. van den Bosch CssR., bisschop van Matadi; mgr. Hil. Vermeiren M.S.C., aartsbisschop van Coquilhatstad; mgr. W. van Kester M.H.F., bisschop van Basankusu; mgr. Cam. Vanderkerckhove C.M., bisschop van Bikoro; mgr. F. van den Bergh C.I.C.M., bisschop van Lisala; mgr. Leo Theobladus Delaere O.F.M. Cap., bisschop van Molegbe (vroeger apost. vicariaat Ubanghi); mgr. Nic. Kinsch S.C.J., aartsbisschop van Stanleystad; mgr. A. Creemers O.S.Cr., bisschop van Bondo; mgr. G. D. Raaymaekers O.Praem., bisschop van Buta; mgr. Alph. Matthijsen W. P. bisschop van Bunia (vroeger apost. vic. Albert-meer); mgr. F.O. de Wilde P.P. bisschop van Niangara; mgr. J. Wittebols S.C.J., bisschop van Wambo; mgr. L. van Steene W. P., aartsbisschop van Bukavu; mgr. H. Piérard A.A., bisschop van Beni; mgr. Rich. Cleire W. P., bisschop van Kasongo; mgr. J. Frijns C.S.Sp., bisschop van Kindoe; mgr. B. Melo C.I.C.M., aartsbisschop van Luluaburg; mgr. G. Kettel C. I.C.M., bisschop van Kabinda; mgr. J. A. Hagendorens C.P., bisschop van Tsoembe; mgr. J. Nkongolo van de landeigen clerus, bisschop van Luëbo; mgr. J. Fl. Cornelis O.S.B., aartsbisschop van Elisabethstad; mgr. Urb. Morlion W.P., bisschop van Boudewijnstad; mgr. G. Bouve C.S.Sp., bisschop van Kongolo; mgr. Victor Keuppens O.F.M., bisschop van Kamina (vroeger apost. vic. Lulua); mgr. Fr. Lehaen S.D.B., bisschop van Sakania; mgr. André Perraudin W.P. aartsbisschop van Kabgayi; mgr. L. Bigirumwami van de landeigen clerus, bisschop van Ny-

undo; mgr. Ant. Grauls W.P., aartsbisschop van Kitega; mgr. J. Martin W.P., bisschop van Ngozi; mgr. Michel Ntuyahaga van de autochtone geestelijkheid tot bisschop van Usumbura.

Op 4 december 1959 mgr. Jos. Kuo, demissionair aartsb. van Taipeh (Formosa) tot tit.-aartsb. van Salamina; op 19 december 1959 R. P. Samuel de S. Pierre-de-l'Isle Gaumain O.F.M.Cap., tot bisschop van Moundou (Tchad, Equat. Afrika).

Tot *apostolisch vicaris* werden benoemd: op 13 januari 1959 R.P. Joh. Jobst van de Pallotijnen tot tit.-bisschop van Pitame en apost. vicaris van Kimberley (West-Australië); op 12 februari 1959 R.D. Michel Kien Samophithak van de landeigen seculiere clerus tot tit.-bisschop van Ottaba en apost. vicaris van Tharé (Thailand); op 19 februari 1959 R. P. Fr. Lehaen S.D.B. tot tit.-bisschop van Illarima en apost. vicaris van Sakania (Belgisch Kongo); op 5 maart 1959 R. P. Paul Piché O.M.I. tot tit.-bisschop van Orcisto en apost. vicaris van Mackenzie (Canada); op 17 maart 1959 R.D. Petrus Pham Tan tot tit.-bisschop van Justinianopolis in Galatië en tot coadjutor met recht van opvolging van mgr. Al. de Cooman, apost. vicaris van Than-Hoa (Noord-Vietnam); op 25 april 1959 R.D. Jos. Nkongolo van de seculiere clerus tot tit.-bisschop van Lebedo en apost. vicaris van Luebo; op 15 mei 1959 R. P. Fr. Janssen C.M. tot tit.-bisschop van Celiana en apost. vicarus van Gimma (Ethiopië); op 11 januari 1959 R.D. Michel Ntuyahaga van de Afrikaanse seculiere clerus tot tit.-bisschop van Alabanda en apost. vicaris van Usumbura (Urundi); op 19 december 1959 R.P. Cesare M. Vielmo O.S.M. tot tit.-bisschop van Ariasso en apost. vicaris van Aysen (Chili); R.P. Virg.Copas M.S.C. tot tit.-bisschop van Bennefa en apost. vicaris van Port Moresby (Nieuw-Guinea); R.P. G. Bernarding S.V.D. tot tit.-bisschop van Belabitene en apost. vicaris van Mount Hagen (Nieuw-Guinea); R.P. Bern. Schilling S.V.D. tot tit.-bisschop van Gallipoli en apost. vicaris van Goroka (Nieuw-Guinea).

Tot *administrator apostolicus* werden benoemd: op 20 maart 1959 R.D. Vincent Phan Van Du tot apost. administrator van het apost. vicariaat Langson en Caobang (Noord-Vietnam); R.D. Dom. Dinh Duc Tru tot apost. administrator van het apost. vicariaat Thai-Binh (Noord-Vietnam); R.D. Jos. Pham nang Tinh tot apost. administrator van het apost. vicariaat Buichu (Noord-Vietnam); op 24 april 1959 R.P. Edw. van

Veen S.S.C.C. tot apost. administrator van de Cook Eilanden; op 15 mei 1959 mgr. W. Porter S.M.A. tot apost. administrator van Cape Coast en mgr. Jos. Byrne C.S.Sp. tot apost. administrator van Moshi; op 12 juni 1959 R.P. J. Thépaut S.M.A. tot apost. administrator van Abidjan (Ivoorkust); op 31 juli 1959 mgr. L. van Steene W.P., apost. vicaris van Bukavu, tot apost. administrator van het apost. vicariaat Goma (Belgisch Kongo); op 17 november 1959 mgr. P. Grimm O.F.M. Cap., uitgewezen bisschop van Tsinchow (China), tot apost. administrator van de pas opgerichte apost. prefectuur Sibolga (Sumatra, Indonesië); op 17 november 1959 mgr. L. Lacoste, uitgewezen bisschop van Tali (China), tot apost. administrator van de pas opgerichte apost. prefectuur Cheng-Mai (Thailand); op 4 december 1959 Z. Em. Kard. Tom Tien Ken-hsin, aartsbisschop van Peking, tot apost. administrator van het aartsb. Taipeh (Formosa).

Tot *Consultor van de S. Congregatio de Propaganda Fide* werd benoemd; op 16 juli 1959 mgr. Tarcisius van Valenberg O.F.M.Cap., tit.-bisschop van Comba, oud-apost. vicaris van Pontianak.

Bij decreet van de S. Congregatio de Propaganda Fide werden „ad suum beneplacitum" tot *apostolisch prefect* benoemd: op 23 januari 1959 R.P. Alb. Zambrano Palacios O.F.M. tot apost. prefect van Canelos (Ecuador); op 3 april 1959 R.P. Firminus Schmidt O.F.M. Cap. tot eerste apost. prefect van Mendi (Papoeasië, Nieuw-Guinea); op 24 april 1959 R.P. Urb. Murphy C.P. tot apost. prefect van de onlangs opgerichte prefectuur Bechuanaland (Zuid-Afrika); op 29 mei R.P. Alf. Chantoux Css.R. tot apost. prefect van de onlangs opgerichte prefectuur Fada N'Gourma (Republ. Volta, West-Afrika); op 7 juli 1959 R.P. Rupert Hillerich O.F.M. Cap. tot apost prefect van de onlangs opgerichte prefectuur Solwezi (Noord-Rhodesië); op 18 juli 1959 R.P. J. J. Howe S.S.C. tot apost. prefect van Bhama (Birma); op 23 oktober 1959 R.P. Jos. Olcaga Gueréquiz S.J. tot apost. prefect van St. Franciscus Xaverius (Peru); op 20 november R.P. Joh. de Deo Campuzano O.F.M. tot apost. prefect van Galapagos (Ecuador); op 14 december 1959 R.P. Leo (Joh.) Chambon O.F.M.Cap. tot apost. prefect van Bossangoa (Centr. Afrika, voorheen Oubangui-Chari).

Bij decreet van de Propaganda werden benoemd tot *nationaal directeur van het Pauselijk Genootschap van de Voortplanting des Geloofs en van het*

St. Petrus Liefdewerk: op 13 juli 1959 mgr. G. Marchand voor Frankrijk (sector van Lyon); op 14 juli 1959 R.P. Simon Valerio S.V.D. voor de Filippijnen; op 10 oktober 1959 mgr. Herman Frias Hurtado, tit.-bisschop van Bareta, tot nationaal directeur van het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs in Chili; op 20 november 1959 R.D. Gabriel Tohey voor Birma; op 25 november 1959 mgr. Jos. A.E. Fernandes voor India.

Tot *rector van een seminarie:* op 17 januari 1959 R.P. J. Staffner S.J., tot rector van het pontificaal Seminarie van Poona (India); op 31 juli 1959 R.P. Picard C.S.Sp. tot rector van het regionaal seminarie van Brazzaville (Equat. Afrika).

Decretum Laudis: op 11 juni 1959 verleende de S. Congr. de Prop. Fide het „decretum laudis", de officiële goedkeuring aan de in 1932 door dr. Anna Dengel gestichte Medische Missiezusters, die hierdoor voortaan een pauselijke Congregatie vormen.

Oprichting van een Seminarie: op 27 november 1959 werd in Columbia een groot Seminarie voor 19 missiegebieden opgericht en toevertrouwd aan de leiding van het Missie-instituut van Burgos.

Namen en adressen van medewerkers aan deze aflevering

MGR. PROF. DR. ALPH. MULDERS, Sterreschansweg 45, Nijmegen.
RT. REV. MGR. J. DE REEPER, Cath. Mission Kilgoris, P.O. Sotik, Kenya Colony B.E. Afr.
PATER W. SWITZAR M.S.C., van Muylwijkstraat 64, Arnhem.
PADRE JOÃO VISSERS C.S.Sp., Missão Catolica, Mussolo – Luquembo, por Malanje, Angola.
DR. G. VAN WINSEN C.M., Ubbergseweg 172, Nijmegen.

W. SWITZAR M.S.C.

MISSIEWERK EN ORGANISATIEWEZEN[1]

Het zal wel overbodig zijn, te beginnen met de opmerking, dat Missiewerk hier alleen begrepen wordt, als het Apostolaat der Kerk in landen, waar de Kerk nog onvoldoende zelfstandigheid bezit.

U dient zeer goed te beseffen, dat, wij Westerlingen, in onze uitdrukkingen, benamingen en accentueringen zeer tactisch moeten zijn, en ons zelf voortdurend moeten corrigeren. Wat men hier in Europa goed bedoeld naar voren brengt, wordt ginds niet zonder meer als zodanig aangevoeld en aanvaard.

Katholieke inheemsen verwachten, dat wij, missionarissen, afstand doen van ons zelfgenoegzaam superioriteitsgevoel, en dat wij bereid zijn om als volkomen gelijke partners, en waar nodig, in ondergeschikt verband, samen te werken aan de diepere kerstening van hun land.

Met andere woorden: de deelname door buitenlandse missionarissen aan het ksteningswerk heeft meer een dienende functie in plaats van een leidende functie gekregen.

Het dienend karakter van het hedendaags Missieapostolaat uit zich ook hierin: a) dat men bewust rekening houdt met de gewijzigde politieke omstandigheden en verhoudingen, en met de daaruit volgende mentaliteit. Als missionaris is men geen representant van een bepaald land of volk. b) dat het ksteningswerk zich losmaakt van en zich houdt buiten alle politiek: (1) zo is een grote fout in het verleden, dat de Missie graag leunde op Westerse koloniale machten of op invloedrijke landgenoten van diplomatie of handel, o.a. inzake onderwijs schonk men meer aandacht aan de kinderen der aanwezige Europeanen, dan aan die van de eigen bevolking. (2) In de moderne verhoudingen zal men buitenlandse missionarissen aanvaarden en waarderen in de mate, dat zij: – afstand kunnen doen van eigen land, eigen cultuur, eigen comfort en levensgewoonten. (in deze geest moet o.a. beoordeeld worden een kwestie als van de wijziging der nationaliteit: het staatsburgerschap in een nieuwe jonge staat), – en met open oog voor geest en mentaliteit van hun nieuwe Vaderland aldaar zich helemaal inzetten voor de consolidatie van het christendom, ontdaan van Westerse verschijningsvormen, en karakteristiek typisch Westerse uitingen (bijvoorbeeld afschaffen van Sinterklaas).

[1] Referaat op de Nederlandse Missiologische Week te Nijmegen, 9 april 1959.

I. In deze geest gaan we nu spreken over: „Organisatiewezen en Missiewerk". Voorop staat, dat men van de Kerk een allround hulp verwacht inzake een volle medewerking tot een verantwoord zelfstandig maken van een bepaald land of volk. Zoals „kerstenen" niet alleen inhoudt: een voorbereiding op dopen, het toedienen van het Doopsel en de andere Sacramenten, catechesatie, katholiek onderwijs en begrafenis, maar ook de totale opvoeding en bescherming van de gedoopte mens in al zijn maatschappelijke en sociale verhoudingen omvat. Immers, zoals ook het Westen onder leiding der laatste Pausen bewust gemaakt werd van het „omnia instaurare in Christo" (het alles herstellen in Christus), wat inhield, het met christelijke geest doordringen van elk werk- en levensgebied van de katholiek; zo verwachten ook de jonggekerstende bevolkingsgroepen van de kant van de Kerk: begrip van hun behoeften, leiding en ontwikkeling in hun sociaal paraat worden, aangepast aan de eigen mentaliteit en volkskarakter.

Men wil het Westen niet nadoen, of aan hen gelijk worden, maar men verlangt een gelijkwaardig „selfsupportment", aangepast aan eigen landaard en eigen volkskarakter, om zo ook op christelijk gebied volkomen gelijkwaardige partners te worden met de Westerse katholieke landen.

A. Gezond organiseren in katholiek verband vereist een goed begrip van aard en karakter van een bepaald volk en zijn eigen omstandigheden.
1. Zo is het fout, om alles maar zonder meer over te nemen, van wat in eigen moederland aan organisaties bestaat of gewenst is. Naäpen is koloniaal, en hoort zeker niet thuis in het Missiewerk.
2. Uitgangspunt voor een gezonde opzet van organisatiewezen zou kunnen zijn: a) zo mogelijk door de verenigde Kerkvoogden van een bepaald land of gebied voorbesproken, aan de hand van gegevens van hun onderhorige priesters en leken. (Dit in het belang van onderlinge eenheid, uniformiteit, onderlinge samenwerking en krachtenbesparing.) b) in onderling overleg te vragen: wat heeft dit land (vicariaat, parochie) nu het meest nodig, of wat zou zeer gewenst zijn: – inzake jeugdorganisatie, en welke vorm, – inzake arbeidsorganisatie, – inzake landbouworganisatie, vrouwenbeweging, onderwijzersbond; – inzake eventuele politieke partij, – inzake legerzielzorg, – inzake katholieke actie, enz. c) welke vorm is het meest gewenst? Hoe kan dit alles eventueel het beste landelijk georganiseerd worden, om daardoor energie en krachten zo economisch mogelijk aan te wenden.

Het is dus zaak: de desiderata voor organisatie te doen uitgaan van ter

plaatse gebleken behoefte, in het eerlijke bewustzijn, dat saamhorigheid en fris opgezet verenigingsleven kapitale winst betekenen voor een jonge christengemeenschap, om ook buiten kerkelijk verband voor elkaar een steun te worden op elk gebied: – zoals sport en ontspanning; – vriendschappen en contacten; – arbeidsproblemen en saamhorigheidsgevoel; – uitgroei van katholieke gemeenschapsgeest boven parochieel en lokaal verband; – opvoeden van de gezamenlijke verantwoordelijkheid inzake instandhouding en doorgroei van de Kerk (los van de van vroeger gekregen hulp van buiten).

De hele opzet van het organisatieleven behoort in dienst te staan van het consolideren van een katholiek gemeenschapsleven, waardoor rechten, levenssfeer en levensmogelijkheden ook steeds beter gewaarborgd en ontwikkeld worden.

Daarnaast moet men bij dit alles goed voor ogen houden, dat ook andere organen onze plichten in deze stimuleren, zoals bewegingen van andere godsdiensten, of antiwesters ingestelde nationalistische groeperingen, of de niet te onderschatten activiteiten van het communisme, die hiervoor van hun „vrienden” kostbare training, suggesties en leiding ontvangen.

B. In de realiteit zal men dikwijls te maken hebben met reeds bestaande katholieke verenigingen uit de periode, dat de Missie met Westerse regeringen samenwerkte.

Om dan gezond samen te werken, dient men allerleerst na te gaan: – welke verenigingen of organisatievorm zijn met lichte wijzingen of tijdige omschakeling nog goed bruikbaar in de gemeenschap? – welke moeten zeker afgeschaft of vervangen worden?

Laten we a.u.b. als ras-missionarissen op tijd de moed opbrengen, om om te schakelen. Wacht niet, tot de momenten, dat men ons met recht gaat verwijten koloniaal te zijn, want dan boet de Kerk aan gezag en waarde in.

C. Daarnaast moeten we oog hebben voor de opgedane ervaring in reeds zelfstandig geworden gebieden met al de weeën van dien.

Steeds waren de communisten het best geprepareerd in sobere soliede organisaties met vertakkingen op elk gebied, en met contacten in de kleinste dorpen en onder de meest eenvoudigen.

Bij hen ook gevonden een grotere ijver en toeleg voor hun idealen, met een toewijding en een offergeest, welke voor ons beschamend zijn, terwijl er bij ons dikwijls een grotere gemakzucht valt te constateren,

mogelijk door verkeerd begrip van de machtspositie van de genade, welke toch altijd ook nog een behoorlijke dosis medewerking en inspanning onzerzijds veronderstelt.

Zo hebben de jongste ontwikkelingen in Indonesië de weldaad aangetoond van goed-georganiseerd-zijn. Praktisch hebben ook wij in alle vertakkingen mensen, waarop de Kerk en de andere goedwillenden kunnen steunen. Zo kent men in Indonesië b.v. 1. inzake katholiek onderwijs: – Kweekscholen, Academie voor hogere taalstudie in Bandung, Kath. Onderwijzersbond.
2. inzake jeugdverenigingen: de Katholieke Verkenners (Pandu Katolik), de Muda Katolik (Kath. Jongerenvereniging), de PMKRI de Katholieke Universiteitsverenigingen in alle universiteitsplaatsen.
3. de Kath. Arbeidersvereniging: de Pantjasila.
4. de Katholieke Vrouwenvereniging: Wanita Katolik.
5. op politiek gebied: de Partai Katolik.
6. op sociaal gebied: Sint Melania, de katholieke sociale vereniging van de katholieke Chinezen, en hiervan uitgaande polyklinieken en volksgezondheidszorg.
7. inzake katholieke pers: twee katholieke weekbladen in Djakarta: Hidup Katolik, Penabur, verder ook in Semarang en Praba in Djokja. Diverse katholieke maandbladen, zoals Basis (Djokja), Geredja Katolik in de Minahassa, verder nog in Medan en Flores.
8. vaste spreekbeurten voor de radio in Djakarta en diverse andere plaatsen.
9. de Legerzielzorg onder leiding van mgr. Padmasepoetra, die tevens voorman is van de Katholieke Actie.
10. Intervicariale religieuze verenigingen, zoals Mariacongregatie, Pauselijke Missiewerken en de Legio Mariae.

Dit alles duidt dus overduidelijk op de verbrede basis van het huidige Missiewerk: „de Kerk namelijk op elk gebied selfsupporting te maken", aangepast aan de eigen omstandigheden en geaardheid van land en volk. Dat in het juist vermelde schema van bestaande organisaties in Indonesië ook sprake is van een politieke partij, is vanzelfsprekend. De deelname van de katholieken aan het politieke leven in een land is vanzelfsprekend belangrijk goed. Hieraan kan de Kerk suggesties en principiële leiding geven. Dit doet niet tekort aan het reeds vroeger betoogde, dat de Missie of Kerk als zodanig zich buiten alle politiek dient te houden, en dat het altijd ter beslissing van de Kerkelijke Overheid blijft, in hoever bestaande

verenigingen of organisaties in bepaalde politieke ontwikkelingen zich afzijdig moeten houden, of om hoger goed hun deelname aan door de omstandigheden gegroeide groeperingen zich niet mogen onthouden of terugtrekken.

II. Volledigheidshalve zou aan deze principiële uiteenzetting over de verhouding tussen Missie en Organisatiewezen kunnen worden toegevoegd: dat de geheel eigen nood van een land de noodzaak kan aanbrengen, dat de Kerk ook soms kan besluiten tot het doen oprichten van officieel neutrale organisaties, uitgaande van katholieken en opgericht volgens katholieke beginselen, maar met levensopvang van algemene grondslag, zoals b.v. de Arbeidersorganisatie Pantjasila in Indonesië.

Inzake samenwerking met Westerse zusterorganisaties heeft de ervaring uitgewezen, dat hiertoe mogelijkheid aanwezig is: a) mits er sprake is van een gelijkwaardig partnerschap; b) en mits er geen sprake is van ongewenste herinneringen aan vroegere verhoudingen, die het idee zouden vestigen van willen helpen, waar de ander het nog onvoldoende zou kunnen. Deze mentaliteit van goedbedoeld tegemoetkomen wordt niet meer aanvaard.

Op het gebied van internationale samenwerking kan dan wel van veel waarde zijn de internationale contacten en samenwerking met nabuurlanden, welke in gelijke omstandigheden verkeren, b.v. internationale congressen en samenwerking in Azië en Afrika.

Onderlinge ervaringen in eigen sfeer worden veel gemakkelijker aanvaard en verwerkt, als wanneer deze door het Westen geïmporteerd of voorgesteld zouden zijn.

Waar uiteindelijk wel op gelet moet worden, en wat van onnoemelijk veel belang is, is de vorming van een gezonde en sterke elite. Bij elke organisatie krijgt men bij tij en ontij te horen over gebrek aan leiders.

Wanneer er sprake is van „elite-vorming", dient men hierbij een gezond onderscheid in acht te nemen tussen de vorming van leidinggevende academici, en de leidersvorming in het algemeen.

1) inzake de vorming van leidinggevende academici

Om een leidinggevend academicus te worden, is de universitaire vorming van een katholiek student op zichzelf niet genoeg. Zijn student zijn brengt hem een grote ontvankelijkheid naast een scherp kritisch ingesteld zijn, en behoeft een gezond aangepast begrip en aanvulling op katholieke basis van zijn op wetenschappelijk gebied rijper en zelfstandig worden.

Niet elk land beschikt over katholieke universiteiten, zeker niet bij de huidige jonge naties. En daarom zijn hier de katholieke studentenverenigingen van kapitaal gewicht. Zij behoren meer te zijn als een sociale binding van studerenden met gelijke levensopvatting. Van de moderatoren wordt naast begrip voor de hedendaagse mentaliteit der jongeren, een behoorlijk gehalte ontwikkeling vereist, om de disputen op een behoorlijk peil te houden, en daarnaast de nodige wijsgerige en katholieke aanvulling te geven, waardoor de studenten geestelijk en mentaal weerbaar gemaakt worden, om straks in hun positie en werkkring verantwoord ook op sociaal en maatschappelijk gebied mede leiding te kunnen geven.

Zo beschikt Indonesië over een Landelijke Katholieke Studentenorganisatie (de PMKRI: Perkumpulan Mahasiswa Katolik Republik Indonesia) welke haar lokale vertakkingen heeft (met eigen lokale moderatoren) voor de diverse steden met eigen universiteit.

Naast de lokale disputen en cursussen in wijsbegeerte, dogma, moraal en geestelijke vorming in gezond uitgegroeide Mariacongregaties (waarin o.a. gewerkt wordt op de vorming van een apostolische verantwoordelijkheid), kent men ook de interlokale studieweken en weekends, waarbij ook niet-katholieke professoren en nationaal verantwoorde academici voordrachten met debat houden, welke bijdragen tot een gezond algemene ontwikkeling in eigen nationaal verband.

Van grote waarde zijn ook de inter-Aziale studentencongressen, zoals o.a. begin januari 1957 in Madras gehouden werd. Zulke ontmoetingen op internationaal niveau van academici met gelijke geestesgesteldheid en instelling zijn van kapitale waarde, om bij te dragen tot uitgroeien boven eventuele bekrompen vooroordelen, welke bepaalde historische omstandigheden heel begrijpelijk kunnen veroorzaken.

2) leidersvorming in het algemeen

Hiermede bedoelen we de scholing en vorming van mannen en vrouwen, wie op een verantwoorde wijze verantwoordelijkheid kan worden overgedragen en toevertrouwd op de diverse werkterreinen van het katholieke organisatieleven, zoals opzet, en ontwikkeling van een Kath. Onderwijzersbond; of training en leiding in de Kath. Jeugdorganisaties; of opleiding en leiding in de Kath. Arbeidsorganisaties enz.

Technische scholing alleen is ook hier niet voldoende. Van vitale betekenis zijn hier o.a. kadercursussen, welke onder meer inhouden een gezond degelijke uiteenzetting van de sociale leer van de Kerk, van de

praktische arbeidswetgeving (civielrecht), van de katholieke beginselen inzake rechten en plichten van arbeider, werkgever, geneesheer, verpleger, rechtvaardige loon- en handelspolitiek, sociale verzekeringen enz. enz., waardoor de katholieken in hun diverse graden van ontwikkeling en in hun onderscheiden werkkring of positie positief en eerlijk tegengif krijgen tegen de injecties van communistische of gelijkgerichte stromingen.

In dit verband komen weer twee vragen naar voren: a. doen wij genoeg voor de opleiding van capabele lekenkrachten? b. hoe staat men ten opzichte van de vorming in het buitenland?

Ad a. – inzake de opleiding van capabele lekenkrachten:

Zijn wij over het algemeen niet te bang, om bepaalde verantwoordelijkheden over te dragen aan leken?

Erg beschamend, en daarnaast erg leerzaam is de ijver, welke de communisten aanwenden bij de keuze en vorming van hun leiders en mensen. Door een degelijk opgezette internationale organisatie kiezen zijcapabele jongeren uit, welke een grondige en gedegen allroundvorming krijgen in de communistische landen op universiteiten en academies. Daarnaast is overbekend, hoe zij de op Westerse instituten en universiteiten studerenden uit Azië en Afrika financieel en sociaal opvangen en beïnvloeden. Wij mogen de belangrijkheid van een behoorlijk aantal gevormde communistische intellectuelen niet onderschatten. Naast grondige politieke, economische en wetenschappelijke vorming wordt een vitale aandacht besteed aan een grondige mentaliteitsvorming inzake communistische doctrine en methoden, en apostolisch enthousiast gemaakt voor HUN taak in de verbreiding van het Wereldcommunisme.

Met opzet ben ik hier even wat uitvoeriger op in gegaan, om U de diepe ernst onder ogen te brengen, van onze levensverantwoordelijkheid ten opzichte van onze geloofsgenoten in Azië en Afrika NU.

Willen we voldoende goed-bruikbare katholieke voormannen hebben in Azië en Afrika voor het té laat is, dan is er misschien een uiterste krachtsinspanning nodig, om aan de Kerk in die werelddelen een behoorlijk team van een apostolische intellectuele elite te geven, die geschikt en bereid zijn een aanvaardbaar tegenwicht te vormen tegen de gevaarlijke groeiende verleiding van het atheïsme.

Dit is mijns inziens een van de meest vitale onderdelen van de Dienende Functie van het hedendaagse Wereldmissieapostolaat.

Ad b.– en hierbij zijn we logisch aangeland bij de tweede vraag: *hoe staat men ten opzichte van de vorming in het buitenland?*

Vooropgesteld, dat men in eigen land te weinig of helemaal geen gelegenheid heeft voor een verantwoorde opleiding en scholing, dient bij eventuele internationale hulpverlening uitgezien te worden naar verantwoorde mogelijkheden in de naaste omgeving van het betrokken land, omdat men aldus de gezondste mogelijkheden heeft voor geestverwantschap en aangepaste probleemstelling.

Op een aparte sectievergadering van een Asiatic-African section op het internationale katholieke congres voor Social Service te Brussel in augustus 1958 werd deze kwestie principieel heel scherp gesteld:

(a) met betrekking tot een eventueel aantrekken van buitenlandse experts stond men als principe vrij afwijzend, omdat in de huidige gewijzigde mentaliteit dikwijls een dergelijk goedbedoeld aanbod aangevoeld werd in de sfeer van de koloniale verhoudingen. Men kreeg te maken met een zekere superioriteit, aangediend in een Westerse mentaliteit, welke nog heel weinig begrip en aanpassing inhield ten opzichte van de geheel eigen levenssfeer en opvattingen van de Aziatisch-Afrikaanse volkeren.

(b) een eventuele opleiding en vorming van Aziatische-Afrikaanse studenten in Europa stuitte op de moeilijkheid, dat men in de probleemstellingen met Europese toestanden te maken kreeg, welke heel anders waren als de eigen problemen en omstandigheden.

(c) men kwam tot de conclusie, dat internationale contacten van enorm belang waren, maar dat ook hier van psychologische voornaamheid was: die internationale contacten primair te zoeken in de eigen naaste omgeving.

Zo kent men in Azië al een internationale katholieke binding van academici, die om beurten congressen plannen in een van de aangesloten landen (o.a. Madras 1957), zie b.v. ook het inter-Aziatisch congres van Katholiek Lekenapostolaat in Manila dec. 1956.

Hetzelfde geldt voor de uitwisseling van studenten.

Men accepteert in die omgeving wel de Westerse intellectuelen en leiders, maar de hoofdtoon blijft: de voor die volken de meest acceptabele, de eigen omgeving.

Uitzending naar Europa of Amerika komt dan op het tweede plan te staan, daar de consolidatie in eigen milieu de primaire vereiste is.

Mutatis mutandis zal zich voor Afrika een soortgelijke probleemstelling aandienen. En zou men hier te maken krijgen met onvoldoende vormingsmogelijkheid, dan wilde ik de suggestie hierbij inlassen, welke op de zo even genoemde sectievergadering ook naar voren kwam, dat

men dan een internationaal vormingsinstituut opricht in een land, wat geen sentimentsreacties opwekt bij betrokken groeperingen of regeringen zoals b.v. Zwitserland. Verwacht wordt dat een dergelijk instituut ook primair op Azië-Afrika ingesteld zal zijn, en van een bijzonder uitnemend gehalte, wat ook in niet-katholieke kringen vertrouwen wint.

Inzake een vruchtbare gedachtenwisseling meen ik de vraagstelling te mogen inleiden:
– niet met de vraag: wat moet een bepaalde maatschappij voortgebracht hebben, om die en die organisaties mogelijk te maken?
– maar: wat vraagt een bepaald land, dat hunkert naar zelfstandigheid, zij het dan door de omstandigheden hiertoe voortijdig toe opgezweept?
– of: waaraan schenkt de tegenpartij bijzondere aandacht?

Conclusie:

1. Met opzet hebben we ons, bij de behandeling van het onderwerp: MISSIE EN ORGANISATIEWEZEN", gemeend te moeten houden:
– enerzijds aan een meer principieel verwijzen naar de juiste plaats van het organisatiewezen in het hele kersteningswerk, zijnde vitale hulporganen bij de kerstening van de hele maatschappij, waarin die christengemeenschap leeft en zich verder moet ontwikkelen;
– anderzijds dienen de concrete organisatievormen door de regionale Kerkelijke Overheid geleid en opgezet te worden, als zijnde de meest praktische en aangepaste wijze van werken.

2. Daarnaast meenden we opgedane ervaringen in Aziatische landen als praktisch illustratiemateriaal aan u te mogen voorhouden, om daarmede elders van dienst te kunnen zijn.

Hierbij werd o.a. met opzet nader uitgewerkt: de belangrijke plaats van een goedgevormde apostolische leken-elite, welke essentieel noodzakelijk is voor de opzet en instandhouding van fris en vitaal organisatieleven.

Natuurlijk vormt studie alleen geen leiders, maar we moeten, elk op zijn gebied, oog hebben voor capabele kerels en vrouwen, die meer in hun mars hebben, als ze ogenschijnlijk zouden doen vermoeden. Zo kan ook de leiding van verenigingen en internaten bepaalde typen opvangen en signaleren.

Zij zullen het uiteindelijk moeten zijn, die, bezield door een excellent apostolische geest en verantwoordelijkheidsbesef, straks na het rijpen het werk van de ouderen uit het eerste uur der onafhankelijkheid moeten overnemen. Het is mogelijk overbodig, om te wijzen op de gezonde

noodzaak van spreiding der verantwoordelijkheden, en het durven inschakelen van een genoeg gevarieerd aantal leiders, zodat niet alles op een handjevol dezelfde personen aankomt, wat zich altijd wreekt zowel ten opzichte van voldoende vruchtbare activiteiten, als ten opzichte van gezonde en tijdige vervanging.

Het is interessant om op te merken, hoe de Voorzienigheid ons dwingt om *gedegen realist* te zijn. Dit blijkt uit de recente ontwikkelingen in Afrika, en de naoorlogse evolutie in Azië.

Dit realisme richt zich op de naar vorenkomende noden en behoeften van de jonge, zich snel evoluerende naties en volkeren, waaraan de Kerk zich behoort aan te passen, en behoort mee te werken.

Wil de Kerk, ook in die gebieden, Haar invloed bewaren, en de belangen van de katholieken veilig stellen, zo zal Zij ook een behoorlijke invloed moeten kunnen hebben onder de intellectuelen, en onder de leidende kringen, waar juist innerlijke hoogstaandheid, onomkoopbaarheid en persoonlijkheid zo'n vitale elementen zijn. Bij de vorming van een jonge staat of nieuwe natie is onder meer voor de Kerk van beslissende invloed: of en wie Zij als voormannen en medewerkers aan te bieden heeft. Dit geldt zowel op gebied van onderwijs en opvoeding, als inzake godsdienstvrijheid, als op gebied van arbeidsorganisaties enz.

Ook heeft het zijn waarde, oog te hebben voor de activiteiten van communisten, die er schijnbaar heel wat meer voor over hebben, om leiders te vormen, en op diverse gebied invloed te krijgen, zij het dan in het eerste begin, onder het mom van nationalisme.

Al hebt U mogelijk een andere uitwerking van het onderwerp verwacht, het bovenstaande is eerlijk aan U medegedeeld, in het ernstige bewustzijn, dat de huidige internationale verhoudingen en gevoeligheden ook ernstige consequenties met zich meebrengen voor tactvol en begripvol werken van de zijde der Missie, met de inzet van alle krachten.

Het avontuur heeft de plaats moeten ruimen voor de ernst, waarmede ook het communisme zijn apostolaat, als we het zo noemen mogen, opvat.

In dit licht vormt de deelname van de Kerk aan het stimuleren en opzetten van vitale organisaties een morele levensplicht, waarvan wij in de jongste tijd in Indonesië de volle ernst ondervonden hebben.

Hopelijk mogen nog vele andere gebieden tijdig van onze ervaring profiteren in het belang van die katholieken in de betrokken gebieden, die ook ieder recht hebben op de volledige verzorging, waarmede wij in onze zogenaamd ontwikkelde maatschappij al zo lang verwend zijn. *Arnhem*

MGR. J. DE REEPER M. H. F.

HET DRAAGBAAR ALTAAR

Een van de kostbaarste privileges welke de Heilige Stoel aan missionarissen schenkt is No. 4 van de Apostolische Faculteiten. Daarmede ontvangen zij het privilege van het draagbaar altaar in een omlijsting van zodanig vergaande concessies, dat deze faculteit daardoor duidelijk op een ander niveau komt te staan dan het canonieke privilege zoals beschreven in canon 822 van de Codex. Voor een juist begrip van deze faculteit moet men derhalve niet slechts te rade gaan bij de gangbare uitleg van „*altare portatile*" zoals dat in het „*jus commune*" voorkomt, maar moet men wel degelijk letten op de bijkomstigheden vermeld in de faculteit.

De oorsprong van het draagbaar altaar dateert uit de eerste eeuwen van het Christendom, toen vanwege de vervolgingen de Christenen niet bijeen konden komen in publieke gebouwen en derhalve hun gebeds- en offer-bijeenkomsten in het geheim en in private huizen moesten houden. Toen na de vervolgingen het Misoffer weer in publieke kerken gevierd kon worden, bleef het draagbaar altaar in zwang om voor gevangenen in de gevangenis[1] of voor troepen in de open lucht of in tenten het H. Misoffer op te dragen.[2] Het draagbaar altaar, toen gebruikt, was ofwel een houten plankje met zilveren bouten en draad bijeen gehouden (het altaar van de H. Willibrordus) waarin een relikwie van het H. Kruis vervat was, ofwel een houten plankje met zilver plaat bedekt (e.g. het draagbaar altaar van de H. Cuthbert, † 687, wat nu nog bewaard is in de bibliotheek van het kathedraal kapittel te Durham), of een stuk natuursteen waarin relikwiën gevat waren, of een linnen of zijden doek met devote afbeeldingen erop (i.e. anti-mensium). Even lang als het draagbaar altaar van hout of steen gebruikt is in de Latijnse Kerk, is het *antimensium*, i.e. in plaats van de offertafel, traditioneel in de Oosterse Kerk. Tot op heden is dit laatste in de Griekse en Russische Kerk gebruikt, en sinds 12 maart 1947 wordt het gebruik ervan ook door de S.C. de Propaganda Fide op verzoek aan Missie-Ordinarissen van de Latijnse ritus toegestaan. Hoewel iets nieuws voor ons in het westen, is het toch reeds zo oud als de Oosterse ritussen. Het enige verschil is dat in de Latijnse

1 Cf. St. Cyprianus, Epist. IV, 2.

2 Constantijn beschikte reeds over aalmoezeniers, aan wie hij tenten voor de viering van het Misoffer beschikbaar stelde. Cf. Sozomenos, Hist. Eccl. I, 8.

ritus slechts een wit linnen doek, zonder devotie-afbeeldingen erop, ter grootte van een korporaal mag worden gebruikt waarop in de rechter boven-hoek een beursje is genaaid met relikwiën, waarvan op z'n minst één van een martelaar moet zijn als zodanig als echt erkend door de bisschop.[1]

De altaarsteen, die in normale omstandigheden als *altare portatile* fungeert, is een plat stuk natuursteen, groot genoeg om de kelk en het grootste gedeelte van de pateen te bevatten[2], waarin vijf kruisjes gegrift zijn om de plaatsen van de zalving met heilige olie aan te duiden, één aan elk der vier hoeken en één in het midden. De steen moet de relikwie van op zijn minst één martelaar bevatten, terwijl die van andere heiligen mogen toegevoegd worden[3]; het „sepulchrum" wat de relikwie bevat moet door een stukje natuursteen afgedekt zijn.[4] Zowel de altaarsteen als het antimensium moeten door de bisschop geconsacreerd worden, alvorens zij gebruikt mogen worden. Volgens faculteit n. 32 kunnen de bisschoppen de consecratie van de altaarsteen ook door een van hun priesters laten geschieden; er bestaat echter nog geen uitspraak van Propaganda of de bisschop ook de speciale zegen van een antimensium door een van zijn priesters kan laten doen krachtens dezelfde faculteit. Totdat er dus een authoritatieve uitspraak hierover gedaan is, moet men deze zegen als speciaal en exclusief aan de bisschop voorbehouden beschouwen.

Het privilege van het draagbaar altaar.

Wanneer we spreken over het privilege van het draagbaar altaar bedoelen we niet op de eerste plaats de altaarsteen of het „antimensium latinum" maar de faculteit om overal, behalve op zee, de Mis op te dragen daarop, als het maar een behoorlijke en nette plaats is.[5] Dit privilege wordt door het *normale recht* (de jure) geschonken aan: kardinalen en bisschoppen, (zowel residentiële als titulaire) ook op zee[6], Vicarii en Prefecti Apostolici, ook al zijn ze niet bisschop, maar dan alleen binnen hun eigen gebied[7], abten, prelaten „nullius"[8], Apostolische Administratoren[9] en krachtens de Constitutie „*Ad Incrementum decoris*" van Pius XI, Aug. 15, 1934 ook

[1] cf. Ephemerides Iuris Canonici, 1947, p. 243.
[2] Can. 1198, § 3; Collectanea S.C. de Prop. Fide, n. 1004.
[3] Decr. Auth. n. 4181.
[4] Can. 1198, § 4.
[5] Can. 822, § 3.
[6] Can. 239, § 1, n. 7 et 8; 349, § 1, n. 1.
[7] Can 294, § 1, can. 308.
[8] Can. 323.
[9] Can. 315.

Protonotarii Apostolici, Assessoren en Secretarissen van de Heilige Congregaties etc. etc.

Kardinalen, bisschoppen en Protonotarii Apostolici hebben niet alleen het privilege om zelf overal op een draagbaar altaar de H. Mis op te dragen, maar ook om door een ander de H. Mis in hun tegenwoordigheid op een draagbaar altaar te laten opdragen[1] en degenen die deze Mis bijwonen vervullen daarmede hun zondagsplicht.[2]

Ook wordt dit privilege nu en dan door een *indult van de Heilige Stoel* geschonken, waar een absolute noodzaak of evident gemeenschappelijk nut zulks nodig maakt, e.g. faculteit n. 4 van de Apostolische Faculteiten, en bij hoge uitzondering ook wel eens als een persoonlijke gunst in gevallen van ziekte.[3]

In al deze gevallen wordt het gebruik van het draagbaar altaar geregeld door can. 822, § 3, behalve dat kardinalen en bisschoppen ook Mis mogen lezen op zee.[4]

Bovendien kan dit privilege volgens can. 822, § 4 verleend worden door *de plaatselijke Ordinaris* (of in een huis van een religieuze Orde door de Superior Major) om als er goede reden voor bestaat, Mis op te dragen op een passende plaats, maar nooit in een slaapkamer. Dit verlof kan alleen maar gegeven worden in buitengewone individuele gevallen.

Het is een beetje bevreemdend dat volgens can. 822, § 3 het privilege van het draagbaar altaar wat *a jure* of *per indultum* gegeven wordt, toestemming geeft om Mis op te dragen „overal, als het maar op een passende en nette plaats geschiedt, maar niet op zee", terwijl in § 4 van dezelfde canon waar het gaat over het privilege *ab homine*, i.e. wanneer het door de plaatselijke Ordinarius gegeven wordt, de beperking voorkomt: „overal, op een passende plaats maar niet in een slaapvertrek". Auteurs waren het er niet over eens of § 3 moest geïnterpreteerd worden volgens de norm van § 4, namelijk of „de behoorlijke plaats" van § 3 moest geïnterpreteerd worden als betekenend „maar niet in een slaapvertrek". Aan dit dispuut is nu een einde gemaakt door een Instructie van de H. Congregatie der Sacramenten van 1 oktober 1949[5], waarin wordt benadrukt dat, wanneer men door middel van een indult, wat door deze Congregatie geschonken is, het privilege van een draagbaar altaar verkrijgt, men in

[1] Can. 239, § 1, n. 7, 349, § 1, n. 1

[2] Cf. Regatillo, o.c. n. 237, p. 145. Decr. Auth. n. 3906.

[3] Cf. Instructie van de S.C. Sacr. 1 Oct. 1949; AAS., 1949, pp. 493 ssq.

[4] Can. 239, § 1, n. 8.

[5] AAS. 1949, p. 493 ssq.

geen geval de Mis mag opdragen in een slaapvertrek.[1] Het moet een passend en behoorlijk vertrek zijn, wat niet als slaapkamer gebruikt wordt, zegt de Instructie. Daarmede is het dispuut omtrent de interpretatie van indulta, die van de S.C. Sacramentorum uitgaan, beëindigd en weten we dat we in het geval van zulke indulta can. 822, § 3 volgens de norm van § 4 moeten interpreteren.

Er is nog een ander verschil tussen het privilege *a iure vel indulto* van can. 822, §§ 2 en 3, en het privilege *ab homine* van § 4. Dit bestaat hierin dat het eerste geschonken wordt als een blijvende toestemming, dus *per modum habitus*, terwijl het privilege wat door de Ordinarius, i.e. *ab homine*, gegeven wordt, slechts voor een buitengewoon geval, i.e. *per modum actus*, geldt, namelijk zo lang de reden duurt waarom het gegeven was, *durante causa* zeggen Vermeersch[2] en Gasparri[3] of volgens Capello voor 8 of 10 dagen.[4]

Faculteit No. 4 van de Apostolische Faculteiten.

Volgens de faculteit die aan missionarissen het privilege van het draagbaar altaar verleent, door subdelegatie van de missie-Ordinarius, wordt toegestaan „dat een Mis gecelebreerd wordt, in geval van noodzaak, op een draagbaar altaar, ook zonder misdienaar, in de open lucht, en op zee, als maar de nodige maatregelen getroffen zijn dat er geen gevaar van oneerbiedigheid bestaat, en dat het op een passende plaats geschiedt, zelfs als de altaarsteen gebroken is en de relikwieën verloren.

Wie

Deze faculteit wordt aan de Ordinarius gegeven en hij kan die subdelegeren aan *al zijn priesters*, of ze nu in zijn gebied werkzaam zijn, of afwezig zijn, en ook aan priesters benoemd voor zijn missiegebied maar nog niet daar aangekomen.[5] Vromant bij zijn uitleg van fac. 4 zegt[6]: „*Item Ordinarius uti potest hac facultate pro se suisque sacerdotibus etiam absentibus, v.g. qui subditi Vicarii Apostolici et alicui hujus missionis domui jam adscripti, in hanc missionem aut redeunt* (i.e. zij zijn nog afwezig maar zijn op de terugweg) *aut prima vice veniunt* (i.e. zij zijn benoemd voor deze missie en nog onderweg naar hun nieuwe missie), *vel eam ad tempus*

[1] Instr. II, 7, 9.
[2] Epit. II, n. 554.
[3] De Euch. I, n. 225.
[4] De Sacr. I, n. 750.
[5] S.C.Prop.Fid. aan de Procurator Generaal der Paters Oblaten, 15 dec. 1945; cf. Paventi in: Monitor Ecclesiasticus, 1950, p. 379; ook Monita Nankinensia, n. 361.
[6] Cf. Facultates Apostolicae, p. 32.

relinquunt (i.e. zij verlaten hun missie voor kortere of langere tijd, maar terwijl zij afwezig zijn, kunnen zij gebruik maken van deze faculteit met toestemming van de Ordinarius in wiens gebied zij vertoeven, zoals verklaard werd in het juist aangehaalde antwoord van S.C. Prop. Fid. van 15 Dec. 1945; maar het moet een gebied zijn wat onder de jurisdictie van Propaganda valt). Ook priesters, die op bezoek komen van buiten het missiegebied kunnen, voor de duur van hun verblijf, dit privilege van de missie-Ordinarius ontvangen.

Waar

Deze faculteit, gelijk de andere Apostolische Faculteiten, wordt door de S.C. de Propaganda Fide gegeven en is dus geen indult wat van de S. Congregatio de disciplina Sacramentorum komt. Het is belangrijk dit duidelijk voor ogen te houden bij onze studie.Want voor de juiste interpretatie van de missiefaculteiten moet men te rade gaan bij de S.C. de Propaganda Fide, gelijk men voor de juiste interpretatie van Indulta de Congregatie der Sacramenten moet raadplegen. Het kan voorkomen dat de twee interpretaties omtrent een gelijk onderwerp enigszins verschillen. In zo'n geval moet men voor de Apostolische faculteiten (ook wel missie-faculteiten genoemd) de authoritatieve interpretatie van Propaganda volgen. Paventi zegt immers zeer juist: „*Facultates decennales, cum ad ius missionale pertineant, restringi aut extendi nequeunt per decreta vel instructiones latas a ceteris Dicasteriis Curiae Romanae, e.g. Instructiones latae a S.C. de disciplina Sacramentorum, die 1 Octobris 1949 . . .*"[1] Zo, bij voorbeeld, legt Propaganda de term „*locus decens*" in can. 822 als vereist voor het gebruik van het draagbaar altaar, breder uit dan de Congregatie der Sacramenten en staat toe dat, onder bepaalde voorwaarden, Mis op een draagbaar altaar mag gecelebreerd worden niet alleen op een passende plaats in een huis of school, maar ook op een boot (varend op zee, op een rivier of op binnenwateren) en in de open lucht. Als er een „*locus decens*" in een vliegtuig is, mag ook daar de Mis opgedragen worden, want dit is nergens verboden.[2] Propaganda verbiedt niet absoluut het celebreren van een Mis in een slaapvertrek, wat zoals we zagen wel gedaan wordt door de S.C. Sacramentorum. Immers in een antwoord gegeven aan een missiebisschop op Aug. 13, 1902[3] lezen we: „*Non autem celebratio in*

[1] Cf. Paventi, Breviarium Iuris Missionalis, p. 42; idem Cappello in Periodica, Dec. 15, 1949, p. 420.

[2] Cf. Coronata, De Sacramentis, I, n. 257 ad finem.

[3] Collectanea S.C. de Prop Fide, n. 2130.

cellis absolute prohibita est, quando adjuncta omnia removent irreverentiae pericula".[1] En terecht, want vaak zal een missionaris op een schip reizen, waar hij slechts in zijn eigen hut de Mis kan lezen, of zal hij op missiereis het katechumenaat, waarin hij 's nachts geslapen heeft, de volgende morgen als kapel moeten gebruiken.

Maar waar de priester ook Mis moge lezen, nooit mag dat gebeuren zonder altaarsteen of antimensium. Krachtens deze faculteit n. 4 mag hij zelfs de Mis opdragen op een gebroken altaarsteen of wanneer de relikwieën verloren gegaan zijn. Dit is natuurlijk lijnrecht tegen het normale recht in, want volgens can. 1200, §§ 2 en 3 verliest een altaarsteen zijn consecratie wanneer hij gebroken is of de relikwieën verloren gegaan zijn. De missionaris moet echter zo spoedig mogelijk de altaarsteen repareren en hem weer laten consacreren door de bisschop of door een priester die daartoe gemachtigd is door de bisschop krachtens faculteit n. 32. Maar intussen mag hij op de gebroken altaarsteen de Mis opdragen, als de steen tenminste niet helemaal in gruizelen is; want in zo'n geval kan hij niet meer geldig en geoorloofd gereconsacreerd worden, hoe netjes alles ook met cement weer gerepareerd is. Dan zit er niets anders op dan de brokstukken te verwaarlozen en een nieuwe altaarsteen aan te schaffen.[2]

Sine ministro

De faculteit staat de missionaris ook toe om in geval van noodzaak de Mis te celebreren zonder misdienaar, daarmede een uitzondering makend op de regel zoals neergelegd in can. 813 dat een priester geen Mis mag lezen zonder misdienaar. In de reeds aangehaalde Instructie van 1 oktober 1949, cap. III, wordt er ook gesproken over het privilege, wat nu en dan met een indult van het draagbaar altaar gegeven wordt, om Mis op te dragen zonder misdienaar en op speciaal bevel van Paus Pius XII is er aan toegevoegd: „*dummodo aliquis fidelis sacro assistat*". In zijn commentaar op deze Instructie zegt Cappello[3] dat deze clausule niet van terugwerkende kracht is, maar slechts bedoeld is voor indulta, die in de toekomst gegeven zullen worden. Evenmin kan het niet ontkend worden, zegt hij, dat er een goede en wettige reden kan zijn waardoor men van het onderhouden van dit zuiver kerkelijke, positive voorschrift geëxcuseerd wordt. Derhalve, concludeert Capello, deze beperkende bepaling slaat niet op indulta en *a fortiori* niet op faculteiten (welke *latae interpretationis*

[1] Cf. ook Coll. nn. 172, 411 ad 4, 764.
[2] Cf. Coll. n. 1932, ad 3.
[3] Periodica, Dec. 15, 1949, p. 420.

zijn) die reeds geschonken waren. En inderdaad, zoals ook Paventi reeds opmerkte, worden de missiefaculteiten door de S.C. de Prop. Fide aan missionarissen geschonken, terwijl indulta door de Congregatie der Sacramenten gegeven worden. En zo lang Propaganda dergelijke Instructies niet bindend verklaart en van toepassing in de gebieden en op de faculteiten die onder haar jurisdictie komen, zijn de missionarissen bij het gebruik van faculteit n. 4 niet door deze restrictie gebonden, en mogen zij dus Mis lezen zonder misdienaar, ook al is er niemand tegenwoordig. Dit is bevestigd door een officiële verklaring van de Apostolische Delegaat in Australië.[1]

Wanneer een priester de Mis opdraagt zonder een misdienaar, behoort hij de ,,*confiteor*'' slechts eenmaal te zeggen, wordt ,,*vestri*'' in de ,,*Misereatur*'' veranderd in ,,*nostri*'', en in het antwoord na de ,,*Orate Fratres*'', wordt ,,*tuis*'' veranderd ,,*meis*''.

Zondagsplicht en draagbaar altaar

De Apostolische Faculteiten zijn geen persoonlijke privileges die ,,*intuitu personae*'' aan de Ordinarius of aan de priester-missionaris gegeven worden, maar het zijn privileges die terwille van de gelovigen door de Heilige Stoel gegeven worden.[2] Daarin verschilt het privilege van het draagbaar altaar van faculteit n. 4 van dat, wat aan of terwille van een zieke door de H. Stoel gegeven wordt. In dit laatste geval kunnen alleen de begunstigde persoon (of personen), de priester en de misdienaar hun zondagsplicht vervullen als de Mis op een draagbaar altaar binnenshuis wordt opgedragen, en geen andere personen tenzij zij uitdrukkelijk in het indult vernoemd worden.[3] In faculteit n. 4 worden geen personen genoemd voor wie het privilege gegeven is en zou men dus op het eerste gezicht, aan de hand van deze verklaring in de Instructie, kunnen beweren dat de gelovigen die een Mis bijwonen op zondag, die opgedragen wordt op een altare portatile, hun zondagsplicht daardoor niet kunnen vervullen. Maar dan verliest men uit het oog dat dit privilege gegeven is niet als een persoonlijk privilege aan de missionaris, maar om wille van de gelovigen, gelijk de Instructie zelf zegt: ,,*fideles dissitis locis commorantes, ubi ecclesiae omnino desunt vel longe distant*''. Het zou toch wel zeer vreemd zijn als eerst een speciale faculteit aan missionarissen gegeven werd om de gelovigen in de gelegenheid te stellen de H. Mis bij te wonen, en als

[1] cf. Australasia Catholic Record, XXVII (1950), p. 199; cf. ook Paventi, o.c. p. 42.
[2] Instr. 1 Oct. 1949, II, n. 4.
[3] Instr. cit. II, n. 8.

tegelijkertijd aan die gelovigen het recht ontzegd werd om door het bijwonen van die Mis hun Zondagsplicht te vervullen.[1] Op de vraag gericht aan de Codex Commissie 26 maart 1952[2] of men, niettegenstaande het voorschrift van can. 1249 de zondagsmis-plicht vervult, door een Mis bij te wonen op een plaats als vermeld in can. 822, § 4, werd een bevestigend antwoord gegeven. Welnu, can. 1294 verklaart dat men aan de zondagsplicht voldoet door een Mis bij te wonen in de open lucht, in een kerk, publiek of semi-publiek bedehuis en in grafkapellen, maar niet in andere plaatsen. En hier gaat het juist om die „andere plaatsen", waarop can. 1294 een uitzondering maakt maar waar nu de Codex Commissie van zegt dat men zijn zondagsplicht kan vervullen door een Mis bij te wonen, zoals aangegeven wordt in can. 822, § 4. Daar gaat het over een Mis aan een draagbaar altaar, die krachtens een privilege van de bisschop *per modum actus* aan een particulier persoon geschonken, op een passende plaats wordt opgedragen, en de Codex Commissie verklaart dat „*men*", (iedereen dus die daarbij tegenwoordig is) door het bijwonen van zo'n Mis de zondagsplicht vervult.[3] Hieruit kan men toch veilig concluderen dat *a fortiori* wanneer het privilege een faculteit betreft die *per modum habitus* om wille van een gemeenschap gegeven wordt, de zondagsplicht vervuld wordt door degenen die de Mis aan een draagbaar altaar, waar dan ook opgedragen, bijwonen. En dat is het geval waar het in faculteit n. 4 over gaat.

Verplichting tot bijwonen

Daar de gelovigen hun zondagsplicht vervullen door een Mis aan een draagbaar altaar bij te wonen, volgt daaruit dat zij, als zij de gelegenheid daartoe hebben om op een zondag of feestdag zo'n Mis bij te wonen, daartoe ook verplicht zijn.[4] Immers elke Christen is krachtens het derde gebod van de decaloog verplicht de zondag te heiligen en de Kerk heeft de manier aangegeven waarop dat gedaan moet worden, namelijk door een H. Mis bij te wonen. Derhalve alle katholieken zijn verplicht om, als hun daartoe de gelegenheid geboden wordt, zelfs als dit door het privilege van een draagbaar altaar geschiedt, hun zondagsplicht te vervullen, zowel als passagiers op een schip, als de gelovigen op een buitenstatie in de Missie, zowel een morgen-Mis als een avond-Mis.[5]

Sotik (Kenya)

[1] Cf. Vromant, Fac. Apost. n. 37; Regatillo, Ius Sacramentarium, n. 237, b; Clergy Monthly, Oct. 1950, p. 346.

[2] Cf. AAS., 1952, p. 497; Bouscaren, Canon Law Digest, III, p. 493.

[3] Cf. Decr. Auth. n. 3906.

[4] Cf. Sartorius, Iuris Missionarii Elementa, 1951, p. 95; Regatillo, o.c. n. 237.

[5] Cf. Periodica, 1927, p. 271 sq. en 1930, p. 126.

J. VISSERS C.S.SP.

BRUIDSPRIJS EN HUWELIJKSLIEFDE

In een dorp rond de Kongo-monding (bij de *Bafiote* ten noorden, of bij de *Asolongo* ten zuiden van de Kongostroom) sterft een kind. Iedereen, tot zelfs de eigen moeder op wier schoot het kinderlijkje ligt, is opgetogen, lacht en zingt alsof er niets plezieriger is dan de dood van een kind. Als blanke kun je je daaraan verkijken en verontwaardigd mompelen: „maar die mensen hebben geen hart!"

Toch zijn juist die vreugde-uitingen een bewijs dat ze wél een hart hebben, dat even warm klopt en dat even zeer onderhevig is aan gevoelens van vreugde, droefheid, angst etc., als het hart van een blanke. Maar om te weten welk een verscheurende droefheid er schuil gaat achter dat gelach, daarvoor moet men op de hoogte zijn van een heel complex van gewoonten en vooral van dogma's die het hele leven van deze Afrikanen beïnvloeden.

Het gestorven kind is er één van een tweeling. Volgens de *Bafiote* en de *Asolongo* zijn tweelingen geen gewone kinderen, doch *simbi*, d.i. *watergeesten*. Deze hebben de macht om mens te worden wanneer het hun goed dunkt, maar ook kunnen ze weer eigenmachtig teruggaan naar het water. (Over de dood van een *simbi* sprekend zegt men dan ook: „hij is weer gaan baden".) Wil een *simbi* mens worden, dan gaat hij in het lichaam van een badende man of vrouw. Bij de volgende copula ontvangt hij dan het menselijke lichaam. Zijn geboorte kan nooit onopgemerkt voorbij gaan, er is een teken dat aangeeft dat hij *simbi* is. Dat kan hierin bestaan dat hij met de helm geboren wordt, of zes vingers heeft (dit zijn slechts enkele van de vele „tekens") of dat er een tweeling geboren wordt.

Simbi-tweelingen zijn erg jaloers op elkaar. Heeft de moeder niet vaak gemerkt dat ze al aan het vechten waren, nog voordat ze geboren werden? Omdat ze de macht hebben weer naar het water terug te gaan (te sterven), moet er dus alles gedaan worden om geen voedsel te geven aan hun jaloezie. Ontvangt de één wat, men moet ook hetzelfde aan nummer twee geven. Vaak is het mij overkomen dat ik in een of ander dorp een kind op mijn arm nam om het te liefkozen, en dat men dan vlug met een ander kind kwam aandragen: „Pater, neem ook deze, want het is een tweeling!" . . .

Met dit voor ogen is het niet moeilijk de moeder, die met het lijkje op

haar schoot lacht, niet te veroordelen. Heel die wanhoop die ze in haar hart gevoelt *moet* zij verbergen achter een blij gezicht. Want het gestorven kind heeft een nog levend tweelingbroertje, en wat zal die denken wanneer er geweend wordt? „Ze hielden meer van hem dan van mij. Laat ik dan ook maar naar de rivier teruggaan!"

Conclusie: *juist omdat ze een hart hebben dat liefdevol klopt voor de kinderen, doen de Bafiote en Asolongo blij wanneer er een van een tweeling sterft, uit angst dat ze anders ook nog het tweede kind zullen verliezen.*

Bovenstaande is maar een voorbeeldje om te bewijzen dat het hoogst gevaarlijk is uitspraken te doen over het gevoelsleven van de Afrikaan, zonder dat men terdege op de hoogte is van alle gewoonten en overtuigingen die er bij een bepaalde stam in zwang zijn. En zelfs dit is niet voldoende. Wij uiten onze gevoelens veelal door gebaren en houdingen, en denken dat die „spontaan" en „natuurlijk" zijn in die zin, dat overal ter wereld dezelfde gebaren zouden bestaan voor schrik, angst, blijheid, afkeer, droefheid, vermoeidheid, voor beamen en ontkennen. Dat is een grove vergissing.

Iedere blanke weet dat de Afrikaan een andere manier heeft om iemand naar zich toe te wenken dan de blanke (de rechterhand horizontaal uitstrekken met de palm naar omlaag, en dan de vingers intrekken) en hij meent daarmee Afrika ontdekt te hebben. Doch het is me gelukt een hele lange lijst aan te leggen van gebaren en mimiek, die geheel afwijkend zijn van de onze. Hier enkele voorbeelden.

Neen schudden wordt: de schouder(s) ophalen.

Ja knikken wordt: de wenkbrauwen ophalen.

Een knipoogje om aan te duiden dat men een derde in de maling neemt wordt: de lippen op een bepaalde manier stulpen.

Tegen iemand de tong uitsteken wordt: de benedenlip intrekken en de bovenlip strak omlaag trekken.

Deze zelfde mimiek gebruikt men ook, terwijl men dan fluitend adem laat ontsnappen, om te „puffen" van warmte of vermoeidheid.

Met de vinger schudden van „pas op, ik krijg je nog wel", wordt het gebaar dat bij de blanken met de rechterhand gemaakt wordt om iemand te doen stoppen.

Vooral wat betreft de uitingen van droefheid, wanhoop en gramschap hebben de *Bafiote* en *Asolongo* vele gebaren en expressies die geheel van de onze afwijken.

Waar al die „spontane" gebaren en mimiek zo heel anders zijn, moeten we

er op verdacht zijn dat ook kalverliefde, flirt en normale liefde zich heel anders kunnen uiten.

In feite uiten deze soorten van liefde zich ook heel anders. Wij vinden het „natuurlijk" dat twee die van elkaar houden, zo dicht mogelijk bij elkaar gaan zitten, diep in elkaars ogen kijken, graag elkaars handen vasthouden, enz. Bij deze twee stammen zouden deze manieren voor grofheden worden aangezien en zou een intense blik of een verliefde aanraking een ontluikende liefde juist kunnen smoren. (Daarom worden de blanken ook veelal aangezien voor bruten!)

De meisjes hier zijn niet preuts. Het dansen eindigt nog al eens in „nalopertje spelen", waarbij de jongens de vluchtende meisjes achterna lopen, neergooien en kietelen. Doch als haar „jongen" of haar verloofde dat bij haar zou doen, dan zou een meisje zich zwaar beledigd voelen en dan zou het meteen „uit" zijn.

Zou een meisje haar jongen openlijk aankijken, dan beschouwt hij haar als een „jongensgek" en maakt het waarschijnlijk uit.

Welk contact bestaat er dan tussen een meisje en een jongen die van elkaar houden? *Een contact dat geheel en al gemodeleerd is op de opvoeding waardoor beiden weten dat vóór alles de reinheid van het meisje tot aan haar initiatie gewaarborgd moet blijven.*

De vooroudercultus eist ongeschondenheid van de meisjes op straffe van onvruchtbaarheid van de bodem (geen regen) en van de vrouwen van de clan. Daar het grootste gevaar van schending de verloofde is, heeft het meisje vanaf de dag van haar verloving (wanneer de eerste palmwijn door de jongen aan haar familie is aangeboden) vele taboes in acht te nemen, o.a.

1. zij mag nooit meer zijn naam over haar lippen laten komen, noch woorden die daarop lijken (in Holland zou dat b.v. zijn: Petrus, petroleum, peterselie, peterschap . . .); 2. zij mag nooit meer in de buurt van zijn hut komen; 3. zij mag nooit praten wanneer hij in de nabijheid is; 4. wanneer ze zijn nabijheid al niet helemaal kan ontvluchten (bij dans of clanreunie) dan moet ze zich toch zo zwaar sluieren dat hij haar gelaat niet kan zien. Vanaf hun prilste jeugd zijn de kinderen (meer nog door het voorbeeld van andere „geliefden" dan door lering) opgevoed met de gedachte dat het zo hoort, en daarom voelen ze dit alles aan als liefdeblijken!!

Daarom bestaat het grote contact, dat een fluidum van sterkere genegenheid veroorzaakt, *uit een schroomvol zich afwenden en naar de andere kant blijven staren* of ook, maar alleen als het twee *niet*-verloofden betreft, uit

een vlak naast elkaar staan, even tegen elkaar gedrukt, *doch ook weer met afgewend gelaat.*

Een ander contact is heel platonisch door middel van een derde, waardoor boodschappen aan elkaar worden overgegeven.

Alvorens we dieper in kunnen gaan op het liefdeleven, moeten we eerst een duidelijk begrip hebben van *clan en clanliefde.*

Een *clan* bestaat hier uit een familie in matriarchale lijn met daarbij in losser verband opgenomen enkele „aangetrouwde" verwanten. De volledige uitleg hiervan zou een apart, lang artikel eisen, daar deze stammen ook een heel ander lineair schema volgen, waardoor b.v. een jongen in een heel andere graad van bloedverwantschap tot bepaalde neven en nichten komt te staan dan zijn bloedeigen zus.

Ruw weg nemen we hier dus aan dat een *clan* bestaat uit een man en de kinderen van zijn zussen, alsook – naar boven toe – de familie van zijn moederskant. Hierbij zijn dan ten dele opgenomen (meelevend, doch behorend tot een andere clan) de eigen kinderen alsook de slaven. (Een slavin kan zelfs helemaal in de clan worden opgenomen.)

Om de *clanliefde* te kunnen begrijpen moeten we alles uit ons hoofd zetten wat we aan Europese gedachten hebben over *gezin* en *gezinsliefde. In Europa* maken twee verloofden zich reeds in de verlovingstijd los van het gezin waaruit ze voortkwamen. Ze denken en zorgen reeds voor een eigen, nieuwe eenheid. Ze groeien steeds meer naar elkaar toe en (zonder dat het tot een breuk komt) steeds verder af van de gezinnen waaruit ze ontsproten. Er vormt zich een nieuw gezin met een eigen leven.

Bij de Bafiote en de Asolongo blijven de verloofden *voor altijd* op de eerste plaats tot de respectievelijke clans behoren; pas op de tweede plaats denken ze eraan, samen een nieuwe eenheid te vormen. Ze redeneren niet over hun blijvende eenheid met de eigen clan, doch beleven alle gebeurtenissen en gebruiken volgens dit idee.

Immers, *in die richting ging de hele opvoeding.* Van jongsafaan weet het kind dat het weliswaar wordt opgevoed door de ouders, doch dat het behoort aan moeders clan. Nooit heeft het zijn vader aangesproken met „mfumu" (meester, heerser), wel echter de broer(s) van moeder. Ongemerkt wordt aan het kind de clantrots ingeprent en leert het, als iets dat vanzelfsprekend is, dat het een deel is van het geheel. Normaal zal het daarom alle persoonlijke belangen instinctief opofferen, waar het clanbelang in het gedrang zou komen. Meestal is er zelfs geen sprake van zo'n alternatief aangezien het egocentrische denken zelfs niet bij hem opkomt.

Zoals de jager weet dat hij zijn buit met de clan moet delen (en hij dat normaal vindt) zo weet het meisje dat zij voor de clan op het land moet werken en *meer nog dat zij voor het voortbestaan van de clan vruchtbaar moet zijn.* Ook dit idee komt er van jongsafaan in. Ze ziet immers de uitzinnige vreugde van de clan zovaak er een meisje geboren wordt. Ze hoort de talloze spreuken onder de palabers, spreuken die telkens weer beklemtonen dat de vrouw voor de clan voornamer is dan de man vanwege haar vruchtbaarheid. („Wie lijkt de voornaamste, de zon of de maan? De zon. Toch is de maan de voornaamste, want deze heeft kinderen, de sterren!")

Bij wijze van spreken weet een meisje van zes jaar al dat ze ooit moeder zal worden. Voor wie? Voor de enige die ze goed kent: haar clan.

Die gedachte, dat ze ondanks het huwelijk van haar eigen clan blijft, is zo overheersend, dat er maar één woord bestaat dat zowel „trouwen" als „uitgeleend worden" betekent: „sompwa'

In deze ideeënwereld groeit het meisje op. Ze weet dat ze zolang ze jong is, niet in tel is, doch later begeerd zal worden („een huwbaar meisje is als een mandje met eten waaraan de honden komen snuffelen"). Ze ziet hoe de clanvreugde veel groter is wanneer een lid moeder geworden is, dan wanneer er een vader werd. (Dat kind hoort immers aan een andere clan.) Ze weet dat ze eens, zij het dan ook blijvend, uitgeleend zal worden aan een andere clan, doch dat ze dan kinderen zal krijgen voor haar eigen clan. Reeds nu noemt ze haar broers „mfumu", wetend dat die over haar kinderen zullen heersen.

In het opgroeiende meisje rijpt het verlangen naar kinderen, zowel uit moederlijk instinct als uit clanbewustzijn. Ze droomt haar bakvisdromen, doch met het onbewuste idee van „voor de clan". Ze hunkert naar een man *in genere.*

Ze kan een bepaalde jongen leuk vinden en er bij voorkeur mee omgaan; die voorkeur kan zover gaan dat ze verliefd raakt en met hem gaat flirten. Dat uit zich dan doordat zij hem ontwijkt, zich voor hem sluiert, stilletjes tegen hem aan komt staan en hem door middel van een derde presentjes stuurt . . . een handje vol pinda's of een maïskolf. Dat is een uiterst broos en schroomvol liefdesspel! Doch, gedisciplineerd als ze is, komt het zelfs niet in haar op hem op de plaats te denken van die „man in genere". Ze weet dat de keuze van haar toekomstige man van de clan en vooral van het clanhoofd afhangt *en daar vertrouwt ze op.*

Op een goede dag wordt het meisje door haar moeder gewaarschuwd dat ze verloofd is. Dank zij haar haast ingeboren clanverbondenheid aan-

vaardt ze dit *en richt spontaan haar hunker naar een man in genere op deze man.* In het uiterste geval kent ze hem zelfs helemaal niet. Doch ze vertrouwt er op dat de „mfumu" in het belang van de clan een goede keus gedaan heeft. (Slechts zelden, als ze weet dat die man een bruut is, verzet ze zich en zal dan bij aanhouden niet met hem behoeven te trouwen.)

Zoals boven gezegd werd, moet zij vanaf de verlovingsdag vele taboes onderhouden. *Deze taboes en geheimzinnigheden versterken haar genegenheid voor hem.* Immers dank zij hem is zij nu in de clan een meisje van gewicht geworden. Rondom haar komt een romantische sfeer te hangen, die de liefde doet groeien. Ze voelt zich interessant wanneer haar kameraadjes haar waarschuwen het gezicht te bedekken omdat haar jongen in aantocht is, of wanneer ze met een geheimzinnig glimlachje een omweg maakt om niet langs zijn hut te komen. Zij is hem dankbaar omdat zij nu bevoordeeld is boven andere meisjes van haar clan, die misschien nooit getrouwd zullen raken en daarom langs andere wegen aan kinderen moeten zien te komen.

Nog groeit haar dankbare liefde iedere keer wanneer hij een deel van de bruidsprijs komt afbetalen. Zij vindt het niet vernederend gekocht te worden *en het is trouwens helemaal geen koop!*

Het is het bewijs dat de man haar „op prijs" weet te stellen. Door handenarbeid (soms van enkele jaren) moet hij haar „verdienen". Het is een erkenning van de zorgen die de clan gehad heeft om haar goed op te voeden. Het is een erkenning van haar werkzaamheid, een schadeloosstelling aan de clan omdat die nu haar „handen" gaat verliezen. Het is een garantie dat het huwelijk duurzaam zal zijn en dat zij goed behandeld zal worden. Immers, mocht het tot een scheiding komen door de schuld van de man (impotentie of slechte behandeling) dan wordt de bruidsprijs niet teruggegeven. (Niet zelden is het gebeurd dat ik een verloving heb moeten uitmaken omdat het meisje – in het geheim – zich bij mij beklaagde en zei dat ze niets meer voor hem voelde *omdat hij laks was in het betalen van de bruidsprijs en dus niet van haar hield.*)

Bovenstaande bewijst dat er *van de kant van het meisje* wel degelijk huwelijksliefde bestaat. Ze wordt langs andere wegen gewekt (uitgaande van de clanliefde, via verlangens naar vruchtbaarheid en vastigheid en tenslotte via de bruidsprijs) en uit zich op andere wijzen (mimiek en taboes), doch is aanwezig. Mogen we dit dan geen liefde noemen? Langs welke wegen ontstaat bij blanken de liefde tussen jongen en meisje? Vaak door heel iets bijkomstigs als een aardig figuurtje, een leuk japon-

netje of zelfs heel prozaïsch: een goede baan. Dat is dan het begin, waarna de twee langzaamaan naar elkaar toe groeien zodat de ware huwelijksliefde ontstaat.

Ook het feit dat de clanliefde overheersend blijft, mag ons niet doen besluiten dat er dan geen huwelijksliefde kan zijn. Bij de blanken kunnen twee getrouwden toch ook hartstochtelijk van de eigen familie blijven houden, ondanks dat bij hen de huwelijksliefde op de voorgrond staat!

Bestaat er ook *van de kant van de man* huwelijksliefde? Ook hij voelt zich op de allereerste plaats deel van zijn clan en heeft een van jongsafaan ingeprente, diepe eerbied voor de ouderlingen. Daarom zal hij meestal zelf de keus niet doen, doch dat aan hen overlaten, vooral aan zijn ooms van moederskant. Mocht hij zelf al een keus doen, dan zal hij die toch heel onderdanig aan die ouderlingen voorleggen. Doch meestal zal hij er mee volstaan hen er op te wijzen dat hij maar een kind is, zonder levenservaring en dat hij daarom aan hen vraagt een meisje voor hem op te zoeken. De enige kwaliteiten die hij dan eist zijn dat het een rustig meisje moet wezen dat vlijtig weet te werken.

Ook bij hem dus weer eerst een hunker naar een *echtgenote in genere.* Dit is dan niet het verlangen naar een vrouw voor zijn seksuele behoeften, doch om een „eigen" vrouw te hebben, waar geen andere man aan mag komen. *Deze gedachte is van fundamenteel belang!* Hij verlangt naar een „eigen" vrouw, een vrouw die hem – omreden van de wetten van de voorouders – en omreden van de bruidsprijs trouw zal blijven, een vrouw die misschien bij een ruzie wel eens weg zal lopen, maar omreden van diezelfde bruidsprijs terug zal komen, een vrouw die hem hoger in aanzien doet staan omdat iedereen weet dat hij er voor gewerkt heeft om haar te krijgen en dat hij door haar tot de gehuwde mannen behoort.

Het gebeurt niet zelden dat mannen, die in de stad werken en daar hun bijzit hebben, een bericht naar hun clan sturen, honderden kilometers verder op om voor hen een bruid uit te zoeken. Later komen ze dan, trouwen, blijven een maandje in het dorp en vertrekken weer naar de stad terwijl ze hun vrouw dan toevertrouwen aan de vrouwen van hun clan (de clan van de man). Misschien zien ze haar dan in geen twee jaar meer terug! Dit zijn natuurlijk excessen, doch die tonen hoe zeer de man er op gesteld is getrouwd te zijn en zelfs in die gevallen kunnen we de huwelijksliefde niet geheel en al ontkennen. Allereerst leeft in hem het bewustzijn dat zij nu toch maar in zíjn clan leeft en daarvoor werkt dank zij de door hem gegeven bruidsprijs. Komt er een kind dan is dat toch

maar zíjn bloed. Om deze mentaliteit is het ook te verklaren dat die stedelingen, ondanks de vrouwen die ze in de stad ontmoeten, gewoonlijk hun echtgenote niet vergeten doch haar geregeld bericht sturen en vaak ook presenten.

Ik heb er velen gekend, die als Don Juan door het leven gingen. Toch trouwden ze. En vaak is het me opgevallen hoe ze tegenover andere vrouwen hartstochtelijker, doch tegenover de eigen vrouw eerbiediger waren.

Uit een en ander kunnen we concluderen dat het groeiproces van de huwelijksliefde van de man parallel loopt met die van de vrouw.

In zijn vlegeljaren neemt hij er genoegen mee naar de publieke vrouwen te gaan. Later komt er misschien een tijd van verliefdheid of van verlangen naar enige rust en zekerheid, en neemt hij een bijzit.

Maar dan wil hij een volwaardig, dus getrouwd man worden en is er het verlangen naar de echtgenote in genere. Ook hij vertrouwt op het rijpere inzicht van de ouderlingen en, wanneer dezen hun keuze bepaald hebben, richten zich zijn verlangen en zijn liefde op die bepaalde vrouw. Hij weet dat zij maagd is en dat hij haar niet zo grof mag benaderen als andere vrouwen. Hij ziet hoe zij zich aan de taboes houdt en hem mijdt. Hij bespiedt van uit de verte haar gedragingen. Hij werkt om de verschillende delen van de bruidsprijs bij elkaar te krijgen. Dat alles doet zijn liefde groeien.

Hij heeft kleine tegenslagen die zijn huwelijk uitstellen en hem daarom zijn bruid nog aantrekkelijker maken. Zo zal hij b.v. met een zware vracht vis diep de binnenlanden in trekken om die daar te verkopen en zo geld te hebben voor een termijn van de bruidsprijs. Maar enkele honderden kilometers verder aangekomen, blijkt de vis bedorven te zijn. Het is een grote teleurstelling, die echter als reactie zijn liefde aanvuurt.

Als fundamenten van de huwelijksliefde van de man kunnen we dus beschouwen: zijn verlangen om een „eigen" vrouw te hebben (wanneer zijn bijzit hem zou bedriegen, dan zou daar geen verhaal op zijn, doch ontrouw van zijn echtgenote zou beschouwd worden als de zwaarste zonde tegen de rechtvaardigheid!), zijn eerbied voor haar maagdelijkheid, zijn interesse in de manier waarop zij hem ontvlucht en voor een heel groot deel ook *de offers die hij zich moet getroosten om de bruidsprijs bij elkaar te krijgen.*

Concluderend mogen we dus zeggen dat er bij de Bafiote en de Asolongo wel degelijk sprake is van huwelijksliefde en dat niet *ondanks* maar *dank zij de bruidsprijs.* Deze vormt als het ware de brug tussen de clanliefde en de huwelijksliefde.

Bij bovenstaande zouden vele corrollaria gegeven kunnen worden. Ik beperk me tot slechts enkele.

1. Na het huwelijk komt er vroeg of laat (meestal in het eerste jaar) een schok. De botsing gaat dikwijls zo ver dat de vrouw naar haar familie terugvlucht. Dit is te begrijpen. De schokken en grotere en kleinere ruzietjes die bij de blanken tijdens de verlovingstijd plaats hebben bij het ontdekken van elkaars fouten, hebben dáár pas na het huwelijk plaats omdat er van te voren geen contact was. Doch dat zijn de groeistuipjes van de liefde. Meestal komt het weer (dank zij de ouderlingen of de pater) in orde. Na twee of drie jaar zijn man en vrouw meestal geheel naar elkaar toegegroeid en is er een heel vredige samenleving.

Komen er kinderen, dan versterken die de band tussen beiden, ook al weet de man dat die kinderen tot een andere clan behoren. („De man is als een koekoek en legt de eieren in een ander nest.") Hij filosofeert: „het is toch maar mijn bloed!" en zorgt goed voor die kinderen. („Hij die bodemvruchten bewaakt kan slapen, doch hij die lichaamsvruchten bewaakt kan niet slapen.")

Nooit is er ruzie over de opvoeding, omdat deze zo natuurlijk is en omdat in voorname kwesties de beslissing genomen moet worden door de broers van de vrouw.

2. Echtscheiding komt maar zelden voor. Het is natuurlijk mogelijk dat man en vrouw geheel niet bij elkaar passen. Wanneer dit ondanks de goede raadgevingen van beide clans aanhoudt, dan wordt de echtscheiding aanvaard, waarbij min of meer van de bruidsprijs moet worden terugbetaald naargelang de ouderlingen de man of de vrouw de hoofdschuldige van de scheiding achten.

Ontrouw is praktisch nooit reden tot echtscheiding. Ontrouw van de vrouw komt bij de *Bafiote* praktisch niet voor. Bij de *Asolongo* wel, maar wordt dan beschouwd als een zonde tegen de rechtvaardigheid. De verleider moet dan ook aan de echtgenoot een boete betalen en de vrouw gaat praktisch vrij uit.

Gaat de man in het eigen dorp min of meer openlijk naar een publieke vrouw, dan zal de echtgenote zich daar heftig tegen verzetten, het is echter geen reden tot echtscheiding. Wanneer hij onder zijn reizen in andere dorpen met andere vrouwen omgaat, dan aanvaardt zij dat als iets vanzelfsprekends. Immers: „God heeft de mond gegeven om te eten!"

De vrouw heeft vele taboetijden waarin de man haar niet mag benaderen. Daaronder valt niet alleen de menstruatietijd, maar ook een lange tijd

(tot twee jaar toe) nadat er een kind geboren is (vanwege de voeding). Vaak zal de vrouw haar man dan zelf aansporen om zolang een bijzit te nemen, doch zij wil dan gekend worden in de keuze.

Hoofdredenen tot echtscheiding zijn kinderloosheid en het niet afbetalen van de bruidsprijs. Wat het eerste betreft zullen man en vrouw, waar het onzeker is wie van de twee onvruchtbaar is, na onderling overleg beiden gedurende enige tijd met een ander slapen. Raakt de vrouw dan in verwachting, dan is het duidelijk dat de „schuld" bij haar man ligt, het komt tot een scheiding en hij krijgt slechts een klein deel van de bruidsprijs terugbetaald. Wordt het echter duidelijk dat zij onvruchtbaar is, dan zal hij haar meestal niet verstoten, doch een andere vrouw erbij huwen om kinderen te verwekken.

Is de man laks in het afbetalen van de bruidsprijs (na het huwelijk moeten nog enkele termijnen betaald worden) dan voelt de vrouw zich als persoon niet „op prijs" gesteld en als clanlid te kort gedaan. Daarom komt het dan vaak tot hoog lopende ruzies en scheiding.

3. Is de huwelijksliefde te combineren met veelwijverij? Mij dunkt van wel.

Wanneer een man een tweede vrouw wil huwen (dus niet alleen als bijzit wil nemen), dan zal de eerste vrouw zich daar in het begin heftig tegen verzetten. Later verzoent ze zich meestal met het idee en worden de twee vrouwen dikke vriendinnen, tenzij de man de tweede vrouw voortrekt. Dat zo'n tweede vrouw liefde tot die man kan gevoelen is te begrijpen *wanneer we ons haar ideeënwereld maar intens weten in te denken.* Immers haar liefde volgt dezelfde weg als die van de eerste vrouw: liefde tot de eigen clan, verlangen naar vruchtbaarheid, hunker naar een man in genere, liefde tot de „aangewezen" man die haar tussen anderen uitkoos en voor haar „betaalde". Het feit dat zij niet zijn eerste vrouw is voelt zij niet zo zwaar aan: er is namelijk een compensatie, alleen maar „beter gesitueerde" mannen kunnen zich de weelde van veelwijverij veroorloven.

Ook van de kant van de man zou ik bij zo'n tweede huwelijk de liefde niet durven uitsluiten. Voor die liefde kunnen dezelfde motieven aangegeven worden als voor zijn liefde tot zijn eerste vrouw, zij het dan ook in mindere mate. En dan: hun liefde is niet exclusief! Zoals een blanke niet alleen van zijn eerste kind houdt, maar ook van de volgende, zo kan de Afrikaan van meerdere vrouwen houden als van zijn wettige vrouwen. We mogen hierbij niet vergeten dat er, vanwege het gewoonterecht, bij

hen geen sprake kan zijn van een gewetensconflict dat zo'n tweede liefde als zondig zou beschouwen.

Telkens weer heb ik er in de loop van dit artikel de aandacht op gevestigd, dat we om het probleem te kunnen beoordelen alle Europese en christelijke gedachten over prioriteit van de *gezins*liefde uit ons hoofd moeten zetten. Slechts dan kunnen we begrijpen dat er wel degelijk sprake is van huwelijksliefde bij deze stammen. Wie zich zo intens inleeft in hun gedachtensfeer kan ook het volgende bewijs van huwelijksliefde waarderen:

De man van Angelina is gestorven. Vol wanhoop werpt ze zich op het lijk en doet de gelofte dat ze nooit meer zal trouwen, maar dat alle kinderen die ze in de toekomst nog zal voortbrengen hem als wettelijke vader zullen krijgen. Wil men een groter bewijs dat ze werkelijk van de overledene houdt? Als vrouw is ze aan haar clan verplicht ook in de toekomst vruchtbaar te zijn. Door de omgang met mannen schendt zij de nagedachtenis van haar man dus niet. Doch vrijwillig offert ze zich op (doet afstand van het houvast van een volgend huwelijk en „degradeert zichzelf" tot bijzit of publieke vrouw) zodat geen nieuwe echtgenoot haar kan dwingen om volgende kinderen op zijn naam te zetten.

Mussolo – Luquembo, por Malanje, Angola

DR. G. VAN WINSEN C.M.

MISSIEMETHODE IN ETHIOPIË (1847–1864)

VAN 1839–1847 vormde Ethiopië een apostolische prefectuur, waarvan we de geschiedenis als volgt kunnen samenvatten: van 1839–1842 bleef het werk van de missionarissen zonder resultaat; dank zij het feit, dat enkele Ethiopiërs onder leiding van de prefect, Giustino de Jacobis, een reis maakten naar Rome en Jeruzalem (1841–42), werden vele vooroordelen weggenomen en begon het missiewerk zich te ontplooien. Rond 1845 verwachtte de Jacobis een massa-bekering.[1]

De jaren 1847–1864 kan men opnieuw als een afzonderlijke periode behandelen. Op 6 juli 1847 werd het gebied tot vicariaat verheven met mgr. de Jacobis als eerste apost. vicaris.[2] In 1864, na de dood van de tweede vicaris, mgr. L. Biancheri, werd het gebied op aandringen van de algemene overste, mhr. J. B. Etienne, rechtstreeks toevertrouwd aan de zorgen van het Moederhuis der Lazaristen te Parijs.[3] Waren er tot dan toe bijna uitsluitend Italianen werkzaam geweest, na 1864 komen er vooral Franse missionarissen werken. Toch dient evenwel vermeld, dat ook reeds tijdens het leven van de Jacobis de missie voor een ,,Franse missie'' doorging.[4] De derde vicaris, mgr. Bel, zal tevens een enigszins andere methode gaan toepassen.[5]

Het gebied van het vicariaat was kleiner geworden. Kartoem, waar mhr. Montuori 20 mei 1842 een post gevestigd had, ging over naar het apost. vicariaat van Centraal-Afrika (opgericht 3 april 1846).[6] Op bevel van de Algemene Overste werden de bezittingen van de Lazaristen aldaar verkocht, om de schulden van de laatste missionaris, mhr. Serao, af te lossen.[7]

[1] Zie ons vorig artikel in H.M. 38 (1959) 36. Het daar besproken programma van de missionarissen vindt men reeds in: L'Abyssinie et son apôtre, Paris, 1866, blz. 41. Annales de la Congrégation de la Mission, (15) 325.

[2] Documenten werden gepubliceerd in: A.C.M. (101) 1016–17.

[3] R.H.M. (1938) 8; in zijn werk: Les Galla, Paris 1901, schrijft P. Martial de Salviac, Cap., blz. 46: la mission des Galla fut déclarée mission francaise par un décret de Rome du 8 janvier 1863.

[4] Brief Biancheri, Pane, Il. B. G. de Jacobis, 597.

[5] Over zijn methode spreekt Kard. Massaia in: I mei trentacinque anni di Missione nell' Alta Etiopia, 12 boeken in 3 vol., Roma 1921, boek 5, hdst. 10.

[6] Le Missioni cattoliche, Roma 1950, 94;

[7] Kard. Massaia in zijn dagboek; Voor mhr. Serao: Personnel de la Mission d'Abyssinie, par M. Zwick, in: A.C.M. (103) 624, no 6;

Was in 1839 de prefectuur opgericht op grond van de berichten van de ontdekkingsreiziger Ant. d'Abbadie, zo werd ook nu door zijn rapporten, het apost. vicariaat van de Galla opgericht (4 mei 1846) en toevertrouwd aan de Paters Capucijnen. Onder leiding van mgr. G. Massaia (later kardinaal gecreëerd door Paus Leo XIII) zouden deze het apostolaat in het grote gebied ten zuiden van het tegenwoordige Addis Abeba uitoefenen. Het gebied van de Lazaristen omvatte voortaan: het tegenwoordige Ethiopië tot op de hoogte van Addis Abeba en het tegenwoordige Erythrea.[1]

In 1847 waren er de volgende posten:

a. In de provincie Tigré: Guala (10 dec. 1844); Alitiena (1845) onder de herdersstam van de Irobs-Boknaïto; twee armelijke kerkjes in de landstreek Saassi, welke door de schismatieke geestelijkheid onder het gezag van mgr. Jacobis waren gesteld. Te Adowa en in de streek Entichio (hoofdplaats Ambasea) woonden enkele katholieken.

b. in de provincie Amhara: Gondar. Hier diende de post voornamelijk als contactcentrum met de Ethiopische geleerden van die stad.

c. In de provincie Sjoa had mhr. Montuori goede contacten kunnen leggen met de vorst Sahle Selassie.[2]

Tot 1864 kwamen hier de volgende posten bij: Halai (1851), Keren (1851), Hebo (1852), Massawa (1862), Maharda (1863), allemaal gelegen bij de grens of buiten het eigenlijke Ethiopië.[3] Het missiepersoneel bestond in 1847 uit: Mgr. de Jacobis, de missionarissen Biancheri (±1864) en Montuori (in 1850 naar Europa teruggekeerd) en broeder Abbatini (±1850). Tot 1864 kwamen erbij de missionarissen Stella en Delmonte, en broeder Filippini.[4]

Het inheemse missiepersoneel omvatte drie priesters (van wie één zijn opleiding had genoten in Rome, maar later tot het schisma zou overgaan); vijftien pas bekeerde priesters, over wier geldige wijding grote twijfel bestond; en zes seminaristen. Tot 1864 zijn er onder mgr. de Jacobis 35 tot 40 inheemse priesters gewijd en onder zijn opvolger mgr. Biancheri minstens twee.[5]

De uiterlijke omstandigheden, waarin ook van 1847–1864 gewerkt moest worden, kan men in twee woorden samenvatten: oorlog en anarchie. In 1855 slaagde de aanvoerder Kassa erin Oebié en Ras Ali te ver-

[1] Brief van Ant. d'Abbadie aan de Montalembert, 19 okt. 1843; aan de Kardinaal-Prefect van de Propaganda van 9 maart 1845; uittreksels in: Gaëtan Bernoville, mgr. Jarosseau, Paris 1950, 45-6; de officiële naam van het vicariaat was: vic. van Abessinië. Met enkele grenswijzigingen en afscheiding van Erythrea bleef het voortbestaan tot 1937. Wij gebruiken echter bij voorkeur het woord Ethiopië, daar de term Abessinië een beledigende bijklank heeft. De landen ten zuiden van Addis Abeba werden eerst onder Keizer Menelik daadwerkelijk bij het rijk gevoegd.

[2] A.C.M. (12) 478 en vgl.

[3] A.C.M. (32) 548.

[4] A.C.M. (103) 624.

[5] A.C.M. (32) 567.

slaan en zelf de macht in handen te nemen. Onder de naam Theodoros II liet hij zich tot keizer kronen. Keizer Theodoros werkte samen met de schismatieke aboena Salama en juist door deze verbinding van het tijdelijke en geestelijke gezag nam de vervolging tegen de katholieken in alle hevigheid toe.

In de periode 1857–1864 hebben alle posten te lijden gehad van brandstichting of plundering. Mgr. de Jacobis werd twee maal, mgr. Biancheri één keer verbannen. Alitiena werd in vijf jaar tijd drie keer gebrandschat. Verschillende katholieken hebben de boeien gedragen, zijn gegeseld, leden onder ballingschap, terwijl de zalige Ghebre Michaël in 1855 als martelaar stierf. Betreurenswaardiger was, dat vele katholieken onder de vervolging tot het schisma terugkeerden, hetgeen aan een visitator het woord ingaf: In Ethiopië worden bekeringen gemakkelijker ongedaan gemaakt, dan gemaakt.

In 1850 kon men de status animarum alleen bij benadering bepalen.[1] Voor februari 1852 vinden we het getal 4 à 5000 opgegeven.[2] In Januari 1867 waren er 6610 katholieken.[3] Het aantal inheemse priesters bedraagt dan 21.

Onlangs schreef een kenner van de Ethiopische missiegeschiedenis: mgr. de Jacobis était un saint, mais n'était pas un organisateur. Il se promenait avec ses prêtres d'un coté à l'autre, mais n'organisait rien.[4] Wij zouden bij deze opvatting echter willen aantekenen, dat de Jacobis niet zo maar te werk ging. Heel zijn leven is zijn aandacht uitgegaan naar Ethiopië zelf. Om deze reden hebben de missionarissen zich vooral toegelegd op de kennis van het G'eez[5] en van het Amhaars, al had dit tot gevolg dat ze niet de talen spraken van de gebieden, waar zij feitelijk gemissioneerd hebben.[6] Inderdaad heeft de Jacobis zijn posten vooral gesticht langs de grens en buiten het eigenlijke Ethiopië. Bij hem zelf zat de bedoeling voor om zodoende een toevlucht te hebben in de vervolging en desnoods naar de kust te kunnen uitwijken.[7] Nog in 1854 was hij van plan naar Amhara en Sjoa te gaan, omdat hij deze streken persoonlijk

1 A.C.M. (15) 329.
2 A.C.M. (17) 137.
3 A.C.M. (32) 548.
4 Particuliere brief uit Addis Abeba, 1958.
5 Brief van Massaia aan Kard. Franzoni, dec. 1846, bij Pane, Il B.G. de Jacobis, Napoli 1949, 594.
6 A.C.M. (32) 566.
7 A.C.M. (12) 285.

nog niet bezocht had.[1] Wij menen, dat zijn methodische beginselen geheel en al op Ethiopië gericht waren en dat hij ze, zover mogelijk, ten uitvoer gebracht heeft. Voor Ethiopië waren zijn beginselen doeltreffend, juist omdat ze aan dit land waren aangepast. Om objectief te blijven moeten we erbij aantekenen, dat er bij de grensstammen op zeker ogenblik gelegenheid was geweest om te missioneren. De Jacobis had toen niet voldoende priesters, met als gevolg, dat deze stammen tot de Islam zijn overgegaan.[2]

Zijn coadjutor en eerste opvolger, mgr. Biancheri, had een veel realistischer kijk op het werk. Reeds in 1847 pleitte hij voor de oprichting van de zetel der missie in Massawa. In latere jaren vertoefde hij vooral te Keren en ijverde toen voor een splitsing van de missie in twee gebieden: één voor het eigenlijke Ethiopië, één voor de streek rond Keren. In feite heeft de missie in latere jaren het meeste succes gehad te Keren en vond daar gelegenheid om de verschillende werken op te bouwen, vooral een seminarie.[3] Wij kunnen niet aan de indruk ontkomen, dat Biancheri in de grond der zaak tegen het werk in het eigenlijke Ethiopië niet opgewassen was. Vooral van de monniken, die bij de Jacobis waren, had hij een afschuw en liet zich daar scherp over uit.[4] Als vicaris heeft hij nog een reis naar Rome gemaakt om het vicariaat te splitsen, maar zijn idee werd niet geaccepteerd.[5] Maar van de andere kant heeft hij jarenlang te Adowa en te Gondar gewerkt en was goed op de hoogte van het eigenlijke Ethiopië.

In het vorige artikel is reeds uiteengezet, dat de wijdingen van de schismatieke priesters ongeldig waren. Dit bracht voor de Jacobis grote moeilijkheden mee bij de verwachte massabekering: hij moest bekeerde priesters wijden, kon geen bisschop vinden, en kon ook niet toelaten, dat de bekeerlingen door gingen met het H. Misoffer op te dragen. De komst van mgr. Massaia bracht de oplossing.

Het contact tussen beide missieoversten is van groot belang geweest, ook voor de methode. Want Massaia getuigt uitdrukkelijk[6] dat hij hele zijn leven leerling geweest is van de Jacobis en dat zijn methode in Ethiopië de enig juiste was. Zover wij konden nagaan is er bij de Jacobis geen

1 A.C.M. (20) 481.
2 A.C.M. (29) 177.
3 A.C.M. (15) 546.
4 Russel, Une Mission en Abyssinie, Paris, 1884.
5 Pane, 906, 988.
6 Memoire van Massaia, opgenomen in L'Abyssinie et son apôtre, blz. 262.

principiële verantwoording van zijn methode te vinden. Wel echter treffen we deze aan in de geschriften van Massaia. Het lijkt daarom verantwoord aan hem de grondbeginselen van de „methode van de Jacobis" (de uitdrukking is van Massaia zelf) te ontlenen.

Massaia erkent, dat hij zich afvroeg of deze pasbekeerden, die bijna geen opleiding genoten hadden, wel in aanmerking kwamen voor het priesterschap. Als men een vergelijking maakte met de eisen, die in Europa gesteld werden, dan zou men hen af moeten wijzen. Toch heeft Massaia niet geaarzeld: Rome had bevel gegeven en bovendien zag hij met eigen ogen hoe de Jacobis door eigen voorbeeld, door een gemeenschappelijk leven zijn leerlingen in de priesterlijke geest vormde.

Massaia betoogt verder, dat het wegens gebrek aan boeken, professoren etc. onmogelijk was meer te doen, dan gedaan werd. Men mocht zich ook met minder tevreden stellen, niet alleen vanwege de noodzaak priesters te hebben voor de bekeerde schismatieke parochies, maar ook omdat vele vraagstukken, die in Europa een diepere kennis bij de priesters noodzakelijk maakten, hier niet voorkwamen.

Bovendien kregen ze wel degelijk een vorming: Massaia formuleert het als volgt: onze leerlingen werden gevormd, naargelang de kwesties zich in de praktijk voordeden. Zij zagen hoe ik de oplossing zocht en gaf. Persoonlijk had hij zich aangewend, de rubrieken van de Mis punctueel te onderhouden. Ook dit was vorming. Na de wijding mochten de neomisten alleen Mis lezen onder toezicht van Massaia. Toen Massaia een keer voor het feit stond, dat hij een priester nodig had, aarzelde hij zelfs niet een nog niet voldoende gevormde leerling te wijden, maar eiste van een confrater toen een schriftelijke verklaring onder ede, dat deze zich met de verdere opleiding zou belasten.[1]

Elders formuleert Massaia de verdediging van deze methode kort en krachtig met de opmerking: theoretische bezwaren hebben hier geen recht van bestaan meer, omdat in de praktijk deze methodiek haar deugdelijkheid bewezen heeft. De bisschop wijst op de gebeurtenissen in Kaffa, waar enkele inheemse priesters (praktisch vanaf 1860 tot ver in onze eeuw) de vonk van het ware geloof brandend hebben gehouden.[2] Ook in het gebied der Lazaristen waren het de inheemse priesters, die het katholicisme in stand hielden, toen, na de dood van de Jacobis, de drie overgebleven missionarissen meestentijds buiten Ethiopië vertoefden. Boven-

[1] Massaia, I mei 35 anni, boek 5, hfst. 10; b. 8, hfst. 5.
[2] P. Limousin C.M., Histoire de la Mission du Kaffa.

dien zijn zij juist degenen geweest, die de stichting van de meeste posten hebben voorbereid.

Massaia formuleert overigens heel juist, dat zij „de vonk van het geloof brandende hielden". De verslagen van de opvolger van mgr. Biancheri, mgr. Bel, geven inderdaad een heel triest beeld, ook van het leven van de priesters. Apostolische gezindheid, zoals wij van een missionarisfiguur verwachten, schijnt hun vreemd. Ze wachten tot de katholieken naar hen toekomen, vragen eerst degelijk uit of iemand wel dodelijk ziek is, alvorens hem te bedienen etc. Maar kon men meer verwachten van mensen, die te midden van een schisma moesten leven? En zijn zowel de Jacobis als Massaia niet van mening geweest, dat in de gegeven omstandigheden, temidden van een schismatieke omgeving, dit al een mooi resultaat was? Een feit blijft, dat ook mgr. Bel na veel teleurstellingen tengevolge van een andere methode, voor zijn dood bekende: de methode van de Jacobis was de beste.

Bij zijn komst in Ethiopië, zag Massaia al gauw in, dat het eis was, dat een bisschop aan het hoofd van de missie stond, juist om wijdingen te kunnen toedienen. Toen hierover beraadslaagd werd door de missionarissen, wilde Montuori door de vorsten – die de schismatieke aboena Salama in die tijd (1847) moe waren – aan Rome een katholieke aboena laten vragen. Naar zijn mening had dit plan kans van slagen. Biancheri wilde een bisschop, van de oosterse ritus, die in Alexandrië (de oude Moederkerk van de Ethiopiërs) gewijd zou worden. Ook voelde hij ervoor, zoals reeds gezegd, dat zich een bisschop in Massawa zou vestigen. De Jacobis en Massaia vonden de bemiddeling van de vorsten te riskant: dan zou de politiek een te grote rol gaan spelen. De Jacobis (die toen nog niet inzag, dat hij de aangewezen kandidaat zou zijn) pleitte voor een bisschop, die incognito in Ethiopië zou verblijven. Eeuwenlang immers was het de gewoonte geweest, dat er maar één bisschop in Ethiopië verbleef. Massaia was het hiermee eens, doch wees tevens de Jacobis als de geschikte kandidaat aan: hij zou het beste een incognito kunnen bewaren. Hoemeer de schismatieke aboena aan invloed zou inboeten, des te groter zou die van de katholieke aboena worden. Op die manier bereikte men toch hetzelfde resultaat als met het plan van Montuori. Deze laatste ging zijn idee in Rome verdedigen. De Jacobis liet ook Biancheri even later naar Italië vertrekken om een verslag over de missie te geven. Hoewel Rome iets voor de plannen van Montuori voelde is er niets van gekomen door de politieke ontwikkelingen. Na een lang verzet

uit nederigheid is de Jacobis op 7 januari 1849 te Massawa, in een hut, terwijl de mohammedaanse stad door Ethiopiërs belegerd werd, geconsacreerd.[1]

De Ethiopische Kerk kende monniken, die het celibaat onderhielden en priesters, die mochten huwen. Over deze kwesties troffen we niets aan in de geschriften van de Jacobis. Hij heeft ditzelfde ook voor de katholieken aangenomen. In zijn „familia" leefden ook monniken. Hij heeft ook minstens aan één vrouw de zgn. „witte bonnet" uitgereikt ten teken van altijddurende maagdelijkheid.[2] Heel zijn leven heeft de bisschop getracht Dochters der Liefde voor zijn missie te krijgen, maar de Overheid in Parijs vond de tijd nog niet opportuun. De Zusters van de Goede Herder wilden wel op zijn voorstellen ingaan, maar door de ongunstige omstandigheden is ook dit niet gelukt. Biancheri van zijn kant was van mening, dat men het huwelijk voor de priesters niet alleen moest toelaten, maar dat het noodzakelijk was. Hiertegenover stelde Massaia, dat juist in de tijd van de vervolgingen een huisgezin een reden tot afval kan zijn. Hij wees op de priesters van de eerste missiepost Guala, die inderdaad in de vervolging tot het schisma waren teruggekeerd. Mgr. de Jacobis heeft ook zijn standpunt moeten bepalen tegenover de Ethiopische ritus. In december 1846 schreef Massaia reeds aan Kard. Franzoni over hem: „Hij houdt veel van de Ethiopische ritus en ik meen dat er voor hem niet veel moeilijkheden zullen zijn om daartoe over te gaan." In zijn benoemingsbrief kreeg de Jacobis, behalve de gewone faculteiten, ook nog de volmacht „ut functiones sacras omnes ritu Abyssinio valeat peragere, juxta instructiones per ipsam S. Congregationem eidem tradendas."[3]

Pater Léon des Avanchers, Capucijn, schreef in 1850 vanuit Massawa: Mgr. de Jacobis . . . par une exception peut-être unique dans ce genre, passait du rite latin au rite éthiopien." De eerste levensbeschrijver van de vicaris tekent hier (in 1866) bij aan: „Cette expression n'est pas exacte. Mgr. de Jacobis, tout en restant dans le rite latin, avait le privilège de faire des ordinations selon le rite éthiopien, de plus, lui et ses confrères avaient la faculté, selon que le besoin des fidèles l'exigerait, de célébrer la messe et d'administrer tous les sacrements selon le meme rite éthiopien.[4] Uit de gepubliceerde brieven van de Jacobis krijgt men geen duidelijk beeld

[1] Pane, 590 en vgl.

[2] Dit gegeven ontlenen we aan het achterschrift op een foto van deze vrouw, aanwezig in het archief van de Ned. Provincie.

[3] Pane, 594; 635; benoemingsdecreten in: A.C.M. (101) 1016.

[4] L'Abyssinie et son apôtre, blz. 260, voetnoot.

over deze kwestie. Massaia daarentegen geeft aan, hoe hij in deze te werk is gegaan. In het gebied van de Galla hield hij vast aan de Latijnse ritus; toen hij later in Sjoa werkte stond hij, onder nauw omschreven voorwaarden, toe dat de inheemse priesters volgens de Ethiopische ritus de H. Mis lazen.[1] De Mis de B. Maria Virgine werd vertaald; de canon werd gebeden in het Latijn, de rubrieken werden in het Amhaars gesteld. De betrokken priesters moesten een eed afleggen, dat ze deze regeling alleen maar voorlopig zouden volgen. Deze Mis mocht alleen in de oratoria opgedragen worden, met Latijnse hosties en paramenten, zonder de aanwezigheid van de deftera's.

De Jacobis blijkt in alle parochies meerdere priesters aangesteld te hebben, juist om de Mis volgens de Ethiopische ritus te laten lezen, welke de aanwezigheid van meerdere priesters noodzakelijk maakte. In een brief van 13 mei 1852 lezen we iets over een begrafenisplechtigheid. Eerst wilde de Jacobis deze plechtigheid niet verrichten, vanwege de aanwezigheid van schismatieke priesters. Deze verklaarden echter, na een korte beraadslaging: „Voortaan zal de naam van Pius IX in onze officies de naam van de schismatieke patriarch en van aboena Salama vervangen." De Jacobis deed toen de begrafenis „dans toute la majesté du rite éthiopien . . . et revêtu de ma plus belle chape du rite oriental." In diezelfde brief vernemen we over een kruiszegening, op de plaats waar (te Hebo) een kerk gebouwd moest worden, welke zegening geschiedde „conformément à ce qui est prescrit par le Pontifical *romain*.[2] In een latere brief vinden we ook de kerkinzegening vermeld, waarbij een hele reeks Ethiopische gebruiken beschreven wordt.[3]

Wat de toediening van de sacramenten betreft schrijft Gimalac[4]: A partir de mgr. de Jacobis les prêtres indigènes se servirent du rituel éthiopien pour le baptême, la confirmation et les funérailles, du rituel romain traduit en gueez pour la pénitence, l'extrême-onction et le mariage. Wat het doopsel betreft, meende de Jacobis dat men aan de geldigheid van het schismatieke doopsel kon twijfelen. Hij schrijft dat de priester eerst het lange gebed las, dat in de Ethiopische ritus het doopsel voorafgaat. „Puis, prenant brusquement de l'eau dans le creux de ses mains, il vous les inonde en disant: „Au nom du Père et du Fils et du Saint-Esprit, je vous

[1] I mei 35 anni, bk 9, hfst 7.
[2] A.C.M. (18) 405 en vgl.
[3] L'Abyssinie . . . blz. 368 en vgl.
[4] R.H.M. juin 1932.

apelle N.N., soyez donc chrétiens". Dit was de oudste en de enige formule, die gebruikt werd.[1] Om zonder ergernis opnieuw aan de gelovigen het doopsel te kunnen toedienen, liet de bisschop bekend maken, dat het niet voldoende was om de wonderdadige medaille te dragen, maar „qu'il fallait en outre se faire asperger de son eau, bénite par nos prêtres". Op deze wijze kwam een veilig stellen van het sacrament zonder ergernis tot stand. Een ander gevolg van deze constatering was, dat de Jacobis te Gondar de zalige Gebre Michaël opnieuw doopte en priester wijdde. Terzelfdertijd deed zich een dergelijk geval ook in de missie van mgr. Massaia voor. De brief, waarin de betrokken inheemse priester zijn gewetensangst over zijn wijding aan de bisschop voorlegt, is bewaard gebleven.[2] Wat de toediening van het sacrament der biecht betreft, schreef de Jacobis voor, dat dit onder een boom moest gebeuren, zoals trouwens ook de catechismusuitleg.[3]

Deze aanpassing van de missie aan de Ethiopische liturgie bracht een grote literaire activiteit met zich mee. Men zal hier des te meer bewondering voor hebben, als men zich voorstelt, dat handschriften bijeen gebracht en bestudeerd moesten worden temidden van voortdurend reizen en trekken, temidden van anarchie en oorlog. In 1859 kon de Jacobis schrijven, dat de vertaling van de Ethiopische liturgie, reeds lang door de Congregatie van de Voortplanting bevolen, gedeeltelijk beëindigd was.[4] Een jaar tevoren kon hij reeds naar Rome – waar een nieuwe drukkerij was voor het Ethiopisch – de volgende bewerkingen opsturen: a. het Ethiopisch rituaal met een Latijnse vertaling en aantekeningen; b. een moraaltheologie; c. een traktaat over de waarheid van het christendom; d. een geschiedenis van de ketterijen in Ethiopië; e. een G'eez-grammatica en dictionaire van de hand van Ghebre Michaël; f. een devotieboek. Onder handen was nog een preekboek. Al deze werken waren in het G'eez. Mgr. Biancheri had bovendien een verkorte dogmatiek en een traktaat over de sacramenten vervaardigd in het Amhaars. Mhr. Stella van zijn kant een instructie voor de biechtvaders.[5] Tegen het eind van zijn leven was mgr. Biancheri bovendien bezig met het vertalen van het

[1] A.C.M. (18) 411.
[2] 1 mei 35 anni, b. 5, hfst. 11; b. 5, hfst. 12.
[3] A.C.M. (32) 567.
[4] Brief van 13 aug. 1859, Pane, 905.
[5] A.C.M. (23) 447; (15) 547. De instructie voor de biechtvaders was zeer voornaam. De Ethiopische kerk kende wel het H. Oliesel, maar dit sacrament was in onbruik geraakt.

Ethiopisch missaal in het Italiaans.[1] De Jacobis was er zich van bewust, dat dit werk een grote studie vergde. Toen hij dan ook vernam, dat in Rome in het huis van zijn confraters een Academia Liturgica opgericht was, was hij van plan de hulp van de leden daarvan in te roepen.[2] Mgr. Biancheri heeft tijdens zijn bestuur er zorg voor gedragen, dat vanuit Parijs een drukpers met Ethiopische letters naar Massawa kwam. Later zal deze drukkerij naar Keren worden overgeplaatst en vele werken voor de missie uitgeven.[3]

Tegen het einde van zijn leven had de Jacobis een voorgevoel van de moeilijkheden, die na zijn dood zouden komen, vanwege de opvattingen van mgr. Biancheri over de inheemse priesters. Op 28 februari 1860, toen hij gevangen genomen was vanwege de bescherming, die hij verleende aan een Franse missie, schreef hij een brief, waarin hij mhr. Delmonte tot zijn vicaris-generaal benoemde, in zoverre dat door het kerkelijk recht was toegestaan.[4] Heel bijzonder werden daarin aanbevolen „nostri monaci e Preti indigeni." De Jacobis had een juist voorgevoel: na zijn dood wilden sommige inheemse monniken mgr. Biancheri niet erkennen. Deze trad streng op en het was juist mhr. Delmonte, die zonder succes overigens een verzoening tot stand trachtte te brengen.[5]

De Jacobis en Massaia hebben dus in een tijd, dat dit nog lang niet algemeen doorgevoerd was, volledige aandacht besteed aan de inheemse priesters en hen tot steunpunten van hun missiewerk gemaakt. Bij de vele kwesties, die zich daarbij voordeden, zal de Jacobis steeds gekweld worden door allerlei bedenkingen vanwege de uiterste delicaatheid van zijn geweten. Van Massaia krijgt men eerder de indruk, dat hij in deze met meer ruimheid te werk is gegaan. Hier komt dus wel heel sterk de eigen persoonlijkheid naar voren van twee mannen, die beiden de missie in Ethiopië gegrondvest hebben, en met hun ideeën en praktische werkmethoden eigenlijk jaren vòòr waren op hun confraters.

Nijmegen

[1] A.C.M. (30) 78.

[2] Pane, 905.

[3] Het plan voor een drukkerij vinden we reeds in 1852 vermeld: A.C.M. (17) 151. De documenten betreffende de aankoop vindt men gepubliceerd in R.H.M. 1932 door F. Combaluzier C.M.. Mgr. Massaia hoorde van deze drukkerij en meende, dat mgr. Biancheri die gratis gekregen had. Op zijn beurt schreef hij naar Parijs, doch zijn verzoek werd afgewezen, omdat het niet in de juiste vorm gesteld was.

[4] Pane, 908.

[5] Pane, 987.

Miscellanea

Kardinalen in de missiegebieden. – Tijdens het geheim Consistorie op 28 maart 1960 heeft Paus Joannes XXIII zeven nieuwe kardinalen gecreëerd. Onder hen bevonden zich, naast o.a. mgr. dr. Bernard Kardinaal Alfrink, aartsbisschop van Utrecht, ook twee Aziaten en één Afrikaan. De verheffing van Z.H. Exc. Mgr. Ruffino J. Santos, aartsbisschop van Manilla, eert de Filippijnen, het enige land in Azië dat overwegend katholiek is (18 van de 23 miljoen inwoners). Z.H. Exc. Mgr. Peter Tatsuo Doi, aartsbisschop van Tokio, werd de eerste Japanse kardinaal. Met Z.H. Exc. Mgr. Lauriani Rugambwa, bisschop van Rutabo in Tanganyika (telt 1.500 000 katholieken op 9 miljoen inwoners) deed de eerste neger zijn intrede in het Heilig College. Deze bescheiden en sympathieke neger-bisschop was in september 1959 in Nederland ter bijwoning van de internationale studieweek over missie en liturgie te Nijmegen-Uden.

Apostolisch Delegaat in Scandinavië. – Paus Joannes XXIII heeft Z.H. Exc. Mgr. M. Lucas S.V.D., tot dusver apostolisch visitator voor de Scandinavische landen, benoemd tot apostolisch delegaat aldaar. In deze functie wordt mgr. Lucas belast met de vertegenwoordiging van de H. Stoel in Scandinavië, een soort diplomatieke representatie, echter zonder officiële status, omdat de Scandinavische landen geen diplomatieke vertegenwoordiging bij de H. Stoel hebben.

Internationale Studieweek over Missie en Catechese. – Het welslagen van de internationale studieweek over missie en liturgie te Nijmegen-Uden in september 1959, waaraan o.a. veertig missiebisschoppen onder voorzitterschap van Z. Em. Valerian Kardinaal Gracias, aartsbisschop van Bombay, deelnamen, is voor de onvermoeide pater Joh. Hofinger S.J. aanleiding geworden om het initiatief te nemen voor een *International Study Week on Mission Catechetics*, die van 21–28 juli 1960 te Eichstätt (Duitsland) zal plaats vinden. Z.Em. Gregorius XV Peter Kardinaal Agagianian, Pro-prefect van de S. Congregatio de Propaganda Fide, heeft zich bereid verklaard het voorzitterschap te aanvaarden. Als organisatoren fungeren naast het Institute of Mission Apologetics te Manilla, de Deutscher Katechetenverein en de Ludwig-Missionsverein, beide te München, en het Centre International d'Etudes de la Formation Religieuse te Brussel. Aan de besloten zittingen zullen slechts diegenen kunnen deelnemen, die hiertoe strikt persoonlijk worden uitgenodigd (± 200).

Bisschoppelijk schrijven over het rassenprobleem. – Na hun vergadering van 26 januari–2 februari 1960 hebben de bisschoppen van Zuid-Afrika een herderlijk schrijven gepubliceerd over het rassen-probleem, waarin zij de desbetreffende beginselen uiteenzetten en stelling nemen tegen bepaalde wetten.

Apostolisch Prefect van Manokwari. – In aansluiting bij de oprichting van de apostolische prefectuur van Manokwari voor het gebied West-Nieuw-Guinea op 19 december 1959, heeft de S. Congregatio de Propaganda Fide tot eerste apostolisch

prefect benoemd pater M. van Diepen O.E.S.A., die in 1945 de priesterwijding ontving en sinds 1952 in dat missiegebied werkzaam is.

Missierecht aan het Missiologisch Instituut. – Pater dr. E. Eykemans C.ss.R., tot dusver vicaris-generaal van het bisdom Paramaribo, is benoemd tot gewoon hoogleraar aan de theologische faculteit van de R.K. Universiteit te Nijmegen om onderwijs te geven in het canonieke recht en het missierecht. Wij twijfelen niet, of zijn langjarige missie-ervaring zal het onderwijs van het missierecht, in het kader van het Missiologisch Instituut, praktisch bevruchten.

Boekbespreking

G. Vromant – L. Bongaerts: *Jus Missionariorum. I Introductio et Normae generales.* X–312 blz. Bruxelles-Bruges 1959.

Na 25 jaar heeft de hoogbejaarde en hoogverdienstelijke schrijver, met medewerking van zijn confrater L. Bongaerts – op blz. 59 wordt ook P. A. Cooremans C.I.C.M. als medewerker vermeld – een tweede, verbeterde uitgave van het in logische volgorde eerste deel van zijn reeks boeken over missierecht.

In deze ,,Introductio et Normae generales" behandelt hij in het eerste gedeelte: Prolegomena (blz. 1–62) achtereenvolgens het begrip, het voorwerp en de verdeling, de geschiedenis en de bronnen, de wetenschap en de beoefening van het missierecht. Merkwaardig is, dat schr. hier en elders spreekt over jus missionarium en jus missionum, terwijl hij in de titel van het boek en van de reeks de minder gelukkige benaming: jus missionariorum handhaaft.

In het tweede gedeelte (blz. 63–97) handelt hij in vier korte hoofdstukken (in de inhoudsopgave op blz. VII staat abusievelijk cap. V i.p.v. IV) over het recht en de plicht van de geloofsverkondiging, waarbij ook de verhouding van de katholieke missie tot de niet-katholieke zending ter sprake wordt gebracht.

In het derde en veruit het omvangrijkste gedeelte (blz. 98–301) legt hij de ,,normae generales" van het eerste boek van de Codex Juris Canonici (can. 1–86) uit, waarbij hij vooral datgene toelicht wat voor het missierecht van bijzonder belang is; daarbij zit bij schr. een praktische bedoeling voor om van de ene kant niet al te uitvoerig te zijn en van de andere kant de missionarissen en de studenten voldoende te gerieven.

Waar schr. op blz. 42–48 een aantal missiedocumenten met algemeen verplichtend karakter opsomt, die na het kerkelijke wetboek werden gepubliceerd, zou het m.i. aanbeveling verdiend hebben, wat het formeel karakter van de nieuwste missierechtelijke bepalingen betreft, onderscheid te maken tussen: vooreerst verordeningen om de missiebepalingen van het kerkelijke wetboek ten uitvoer te leggen; deze worden gegeven in verschillende vorm en onder verschillende benamingen: instructio, declaratio, decretum, formula. Vervolgens aanvullende en wijzigende wetten; verder vermanende decreten, die het onderhouden van bestaande voorschriften inscherpen en leerbrieven, die missieaangelegenheden behandelen ofwel in onderrichtende vorm ofwel onder toevoeging van rechtsnor-

men; ten slotte bestuursmaatregelen en overeenkomsten tussen Kerk en Staat.

Enkele drukfouten in de eerste uitgave werden in de tweede niet verbeterd, o.a. blz. 21 nota 56 en blz. 79 nota 23; andere onnauwkeurigheden zijn in citaten van deze editie ingeslopen, o.a. blz. 58 Spanner i.p.v. Specker; blz. 59 Woesten i.p.v. Voesten; blz. 60 Hoeven i.p.v. Nijmegen; blz. 152 Keeper i.p.v. de Reeper; hier en daar missen we de verwijzing naar een belangrijke publikatie; maar deze kleinere vlekjes kunnen geen afbreuk doen aan het waardevolle van dit werk, hetwelk daadwerkelijke waardering verdient, met name van de zijde der missionarissen.

Nijmegen A.M.

Mission et Cultures non-chrétiennes. Rapports et compte rendu de la XXIXe Semaine de Missiologie Louvain 1959. 334 pag. Bruges s.a.

De 29e Semaine de Missiologie, in augustus 1959 te Leuven gehouden, is blijkens dit verslagboek, hetwelk een uitstekende indruk maakt, een groot succes geweest. Niet alleen was het aantal deelnemers bijzonder groot, maar ook de inleidingen stonden grotendeels op hoog peil.

Twee ervan bepaalden zich tot fundamentele begrippen en algemene richtlijnen, zowel volgens de leer van de sociologie (J. Ladrière, La culture et les cultures, blz, 11–44) als volgens de uitspraken van het kerkelijke leergezag (Abbé J. Bruls S.A.M.. L'attitude de l'Eglise devant les cultures non-chrétiennes, blz. 45–57). De overige bestudeerden een reeks afzonderlijke vraagstukken, die de inculturatie van de Blijde Boodschap in de niet-christelijke cultures aan de orde stelt. De verschillende inleiders hebben deze inplanting in verschillend opzicht nader belicht.

Sommige hadden speciaal de familie op het oog als kern en grondslag van de maatschappij en van de cultuur, en dit wel voor Afrika in het algemeen (G. Bouritius S.C.J., Le groupe familial et ses formes, blz. 236–253), als voor Ruanda-Urundi (M. G. Gatarayiha, L'adaptation du christianisme à la société rwandaise, blz. 184–199), voor Madagascar (R. P. Ralibera S.J., Eléments culturels malgaches et transculturation chrétienne, blz. 109–118) en voor Belgisch Kongo (R. P. Degryse C.I.C.M., Africanisation de la pastorale, blz. 200–218).

Ook de literatuur (Walb. Bühlmann O.F.M.Cap., L'intégration du christianisme dans la littérature d'Afrique, blz. 290–304), en de kunst (R. P. de Decker P.B., L'Adaptation de l'art religieux en Afrique, blz. 272 289) werden als middel van christelijke inculturatie beschouwd.

Weer anderen behandelden de inculturatie in godsdienstig opzicht: C. Laufer M.S.C., Les religions de la Nouvelle-Bretagne et leur mise en valeur par la mission chrétienne, blz. 167-183; R.P. Segura P.B., L'initiation, valeur permanente en vue de l'inculturation, blz. 219–235; J. Houben S.J., Possibilités de contact avec l'Islam, blz. 119–137; R. T. Martin O.C.D., La spiritualité tamoule dans la lumière chrétienne, blz. 147–166.

Nog anderen beschrijven meer globaal de grote stromingen of algemene situatie, waarin het christendom zich moet aanpassen in India (R.P., Antoine S.J., Culture indienne et christianisme, blz. 138–146), in Mexico (R.P. Gonzalez S.J., Problèmes d'acculturation en Amérique latine, blz. 71–85) en Chili (R.Fr. Cepeda F.S.C., Aspects et problèmes du catholicisme contemporain au Chili, blz. 86–108).

Enkele zgn. carrefours (blz. 305–314) vulden de uiteenzettingen en besprekingen aan; zij hadden betrekking op Azië (India en China) en op Afrika in catechetisch, liturgisch en pastoraal opzicht.

Van de meeste inleidingen geeft het verslagboek op blz. 317–331 een korte samenvatting in het Nederlands, ofschoon niet altijd onberispelijk, en in het Engels.

De tegenwoordige organisator van de Semaine de Missiologie de Louvain, prof. dr. J. Masson S.J., die het voorwoord schreef (blz. 7–10) en aan het slot enkele conclusies formuleerde (blz. 315–316) verdient hulde en dank.

Nijmegen A.M.

Eglises de Mission. Art d'Eglise no. 109, 27 (1959) 241–272. Abbaye de Saint-André, Bruges 3, Belgique.

Het driemaandelijks tijdschrift Art d'Eglise heeft een afzonderlijke aflevering gewijd aan de missiekerken van de *Christliche Architektengemeinschaft für die Missionen.* Dit genootschap voor technische en artistieke bijstand aan de missies, in 1957 in Zwitserland opgericht, – deze aflevering vermeldt nog verdere bijzonderheden omtrent ontstaan, aard, doel, enz. – heeft zich reeds ontwikkeld tot een der meest actieve centra van de beweging voor hedendaagse religieuze architectuur; zij telt momenteel meer dan 50 architecten en ingenieurs, onder wie beroemdheden. Tot dusver hebben zij reeds een dertigtal ontwerpen gemaakt, variërend van het kerkje van de ,,brousse'' tot een volledig missiecentrum. Deze ontwerpen worden gratis vervaardigd; in enkele gevallen is de architect zich ter plaatse persoonlijk op de hoogte gaan stellen om een aangepast geheel te maken, dat ook aan de liturgische behoeften voldoet.

In deze aflevering worden vijftien van de thans in uitvoering zijnde ontwerpen afgebeeld en beschreven; hiervan zullen o.a. het gebouwencomplex, door Fritz Metzger ontworpen voor de Missie van Mtwara (Afrika), en het opzienbarend ontwerp van Hermann Bauer voor het bisschoppelijk centrum van Abercorn (Afrika) ongetwijfeld de aandacht trekken.

Bovendien brengt het ,,ouvroir liturgique'' van deze aflevering voor de eerste maal foto's van een volledig stel gewaden, zodat men deze (kazuifel, dalmatiek, tuniek, koorkap) met elkaar kan vergelijken.

Gaarne bevelen we dit keurig uitgegeven tijdschrift en speciaal deze aflevering aan.

Nijmegen A.M.

B. J. Welling, Mill Hill Father: *Episcopal Hierarchy, a study of its Erection in Mission Countries (1946–1957)*, pp. 122, Drukkerij A. Reynen, Tilburg, 1958.

Zoals de auteur dit zelf vermeldt (p. 77) is deze dissertatio er een hoofdzakelijk van praktische aard. De oprichting van de kerkelijke hiërarchie is, bijzonder na de tweede wereldoorlog, herhaaldelijk aan de orde geweest en ze is dit nu nog voor meerdere missiegebieden.

Hier wordt ons een goed en volledig overzicht gegeven van het verloop van de juridische procedure, inclusief van de jurisprudentie in de laatste jaren, en van de verschillende punten, die bij de oprichting van de hiërarchie de aandacht vragen.

Duidelijk blijkt het praktische van de bedoeling ook uit de ampele behandeling van de punten: praesentatio en propositio (C. J. C. 456 en Instr. S. C. de Pr. F. 8–12–1929), rechten over scholen (C. J. C. 1381, 1382, 296), kalendarium.

Wie met de vraag over oprichting van de kerkelijke hiërarchie te maken heeft, vindt in deze dissertatie 'n goede gids. En de prijs, uiteraard wat hoog bij 'n dissertatie, zal voor hem geen teleurstelling zijn.

Djakarta T.

Maurice A. Bairy, *Japans neue Religionen in der Nachkriegszeit* (Untersuchungen zur allgemeinen Religionsgeschichte, Band 3), Ludwig Röhrscheid Vlg. Bonn, 1959; 135 pp.

Talrijke studies zouden er moeten bestaan gelijk deze, die ons uit de eerste hand de noodzakelijke gegevens levert voor de studie van het uit de grond schieten van religieuze sekten in een bepaald milieu en bepaalde tijd. Dan zou het mogelijk moeten worden bepaalde algemene wetten op te stellen, die de verschijning van dit belangrijke menselijke fenomeen beheersen. De voorliggende studie is verdeeld in twee delen, waarvan het tweede deel (hoofdstuk 4) gewijd is aan de beschrijving van een van deze nieuwe sekten, die gekozen werd uit de meest karakteristieke. De trekken die exclusief eigen zijn voor deze ,,Godsdienst van de Volmaakte Vrijheid'' – het zijn er weinig – zijn met zorg op schrift gesteld. De andere karakteristieke trekken ervan passen volkomen in het aan al deze sekten gemeenschappelijke schema, dat in het derde hoofdstuk ontleed is. Naast religieuze elementen in eigenlijke zin (sjamanistische tendenzen, illuminisme, spiritisme, leidende functie van de vrouwen, eschatologisme, syncretisme en traditionalisme) bevat dit schema zeer belangrijke sociale elementen, waarvan de aanwezigheid verklaard wordt door de omstandigheden waarin deze sekten waren gesticht of hun snelle expansie kenden. Deze sekten zijn populair, zowel nationaal als universalistisch, en beogen een morele ,,wedergeboorte''. Het eerste hoofdstuk onderzoekt vanuit verschillende gezichtspunten, nl. het sociale, psychologische, religieuze en politieke, de positieve en negatieve waarde van deze zeer talrijke bewegingen, die dikwijls meer dan honderdduizenden aanhangers tellen. De meest originele bijdrage van de schrijver moet men in het tweede hoofdstuk zoeken, dat het ontstaan van deze opkomst verklaart vanuit sociale, psychologische, religieuze en politieke gegevenheden van het naoorlogse Japan. De schrijver hecht groot gewicht aan de geringe zorg, die de Japanners hebben voor een dogmatische waarheid, en aan hun daarmee samengaande geneigdheid tot utilitaristische formules. De nieuwe sekten hebben tot gemeenschappelijke karaktertrek, dat zij het leven onmiddellijk meer leefbaar trachten te maken. We hebben slechts één aanmerking op deze mooie studie, nl. dat men niet geprobeerd heeft ons meer binnen te voeren in de intimiteit van het religieuze en psychologische leven van de stichter van een van deze sekten. Het aspect ,,beweging van massa's'' heeft de aandacht van M. Bairy duidelijk in beslag gehouden. Dit aspect is zeker karakteristiek voor het onderhavige geval, maar het meest formele religieuze aspect moet voor alles in de gewetens gezocht worden. Tenslotte, een meer uitgewerkte vergelijking met de analoge verschijnselen buiten Japan zou de

conclusies met betrekking tot de precies Japanse karakteristieken van de beweging steviger gegrond hebben. Maar laten we niet te veeleisend zijn: wat hier geboden is verdient onze algehele erkenning.

Nijmegen E. CORNÉLIS O.P.

DR. A. VAN DEN BORN: *Koningen* uit de grondtekst vertaald en uitgelegd (De Boeken van het Oude Testament, Deel IV, Boek II), J.J. Romen en Zn., Roermond-Maaseik, 1958.

Met de commentaar op de boeken der Koningen zijn nu vijf delen van de serie De Boeken van het Oude Testament volledig verschenen. Wie de reeks bezit kent van den Born reeds uit zijn commentaren op Ezekiël en I-II Samuel. Zijn aandeel in deze reeks is dus erg groot en belangrijk. Wie deze commentaren van nabij leest, zal niet anders dan bewondering kunnen hebben voor de grote werkkracht van de auteur. Zijn verdiensten zijn ons langzamerhand bekend: hij is zeer nauwgezet, heeft oog voor de minste details van de tekst en is op de hoogte van de laatste gegevens die voor zijn commentaar van belang zijn. Hij schrijft een zeer beknopte stijl, die hem toelaat in weinig woorden veel te zeggen maar die somtijds toch wel wat laconiek aandoet. De vertaling die hij geeft sluit nauw aan bij de Hebreeuwse tekst: het is een goede studietekst, geen leestekst. Zijn hele betoogtrant is nuchter en zakelijk, soms te nuchter en te zakelijk, naar het mij toeschijnt. Men kan niet aan de indruk ontkomen, dat het religieus karakter van het boek een weinig lijdt onder deze nagestreefde objectiviteit. Ook schijnt mij de aandacht zo sterk gericht op de detailverklaring van de tekst, dat de grote lijn van het boek en de functie van de afzonderlijke verhalen daarin niet voldoende tot hun recht komen. Er is dus veel goeds te zeggen van deze commentaar, maar theologisch lijkt hij mij niet sterk. Het is in dit verband opvallend dat juist de theologische studies van de laatste jaren over de boeken der Koningen of over de deuteronomistische geschiedschrijving in het algemeen (Noth, von Rad, Wildberger) nergens genoemd worden.

Oudenbosch DR. CHR. BREKELMANS M.S.F.

Liturgisch Woordenboek, Afleveringen 1 en 2, Roermond en Maaseik, 1958–59.

In de serie Romen's Woordenboeken verschijnt thans naast het bijbels- en theologisch- ook een liturgisch woordenboek. Het Genootschap voor Liturgiestudie, een studiegroep van Nederlandse en Vlaamse liturgisten, voert de redactie; een internationaal gezelschap van liturgisten verleent zijn medewerking.

De redactie nam zich voor de geest en de geschiedenis der liturgie te benaderen met een speciale nadruk op het eerste: de geest, omschreven als de theologie en de spiritualiteit der liturgie. Aldus getuigt zij van haar inzicht, dat in de bestudering van theologie en spiritualiteit der liturgie de kern van de liturgiewetenschap ligt. Tot dit inzicht leidt immers de huidige liturgiewetenschap steeds duidelijker, hierin mede beïnvloed door de moderne liturgische beweging. Wij stellen dan ook vast, dat dit Liturgisch Woordenboek helder het ware doel van ieder woordenboek voor ogen heeft: informatie te verstrekken omtrent de stand van zaken in de betreffende wetenschap zoals deze is op het ogenblik waarop het boek verschijnt.

Het verwezenlijken van deze doelstelling betekent vooreerst het ontbreken of verminderd-zijn van de aandacht voor zaken, die in vroeger dagen op liturgiewetenschappelijk gebied zoniet het alleenrecht, dan toch de meeste rechten hadden. Als zodanig zij genoemd de rubricistische zijde der liturgie. Zij staat in dit Woordenboek op een tweede plan: men kan uit dit boek geen ceremoniële gedragsregels leren, doch vindt van de rubrieken slechts datgene, wat de geschiedenis of de geest der liturgie doet uitkomen of toelicht. Evenzo is het gesteld met kwesties van archeologie en esthetica. Zo min als de rubrieken zijn zij ooit doel op zichzelf, doch zij komen steeds in functie van geschiedenis en geest der liturgie ter sprake. Men zoekt dus, om met de redactie te spreken, archeologisme en esthetisme in dit Woordenboek tevergeefs; maar men vindt er – wat niet anders kan – de gegevens van de archeologie en de aandacht voor het schone op de vanzelfsprekende plaats die zij in het geheel nu eenmaal hebben.

Meer positief gezien betekent de verwezenlijking der redactionele doelstelling twee dingen: historische en theologisch-spirituele benadering van de liturgie. Beide vormen van benadering horen onverbrekelijk bijeen en gaan in het Woordenboek in feite dan ook voortdurend innig samen. Voor de duidelijkheid dezer bespreking wijden wij echter aan geschiedenis en spiritualiteit achtereenvolgens apart de aandacht.

Uiteraard nemen historische verhandelingen in het Woordenboek (totnutoe omvattend de trefwoorden A Capella – Durandus) een zeer belangrijke plaats in. Bij deze verhandelingen wordt de belangrijkste litteratuur voortdurend aangegeven, zodat men de stand der vraagstukken op de hoogte van de tijd aantreft. Bijzondere vermelding verdienen de artikelen over personen die in vroegere of meer recente tijden voor liturgiewetenschap en (of) liturgische beweging van belang waren. Wij noemen o.a. Alcuinus, Amalarius, Baumstark, Beauduin, Beukering, Bishop, Bourque, Burckard, Casel, Connolly, Dix, Duchesne en Durandus. Ook historische liturgische centra treffen wij aan: Braga, Beneventum, Beuron, Chevetogne. Voorts de plaatsen waaraan belangrijke liturgische documenten hun naam ontlenen zoals Dêr Balyzeh en Cerne. In de artikelen Amerika en Duitsland wordt een overzicht geboden van de liturgische situatie in die landen. Men moet verder nog wijzen op de voortreffelijke rubriek der oosterse liturgieën; op artikelen over begrippen of instellingen die in het huidige liturgisch leven een belangrijke rol spelen zoals Centre de Pastorale Liturgique en Deutsches Hochamt; op de verhandelingen over de ordesliturgieën van Cisterciënzers en Dominicanen. Het voert te ver op dit alles in te gaan, doch de vermelding ervan moge bewijzen dat dit Woordenboek de gebruiker nergens in de steek laat.

Wat de geest der liturgie betreft moet men al evenzeer de voortreffelijkheid van dit Woordenboek prijzen. Hiervoor zij gewezen op artikelen als Aanpassing, Acclamatie, Amen, Algemeen Gebed, Algemeen Priesterschap der Gelovigen, Ascese, Bediening, Biecht, Christusfeest, Christus-Koning, Communie, Consecratie, Deelname, Dominus vobiscum, Doxologie, waarin voortdurend de liturgie in het geheel van kerkelijk en godsdienstig leven wordt geïntegreerd. Grote lof verdient de wijze waarop in de artikelen Abraham, Abel, Adam en Doopsel de spiritualiteit der liturgie naar voren wordt gebracht, grote lof ook de voortreffe-

lijke uiteenzettingen van de theologie over het Doopsel en de visie der liturgie op de Dood. Het ware te wensen, dat ook in artikelen als Agatha, Agnes, Allerheiligen, Allerzielen en Cecilia iets meer in deze richting was gewerkt. Ook hier zou naar onze mening wat nader op de inhoud der liturgische teksten moeten worden ingegaan, liever dan te volstaan met alleen historische gegevens.

Met deze laatste opmerking zijn wij inmiddels aan enige kritische bemerkingen toegekomen. In de bespreking van een woordenboek blijven deze begrijpelijkerwijs beperkt tot min of meer toevallig genoteerde onvolkomenheden. Enkele kleine onjuistheden, gemakkelijk te verbeteren, die ons opvielen zijn: de wijding der lammeren op Agnesdag (art. Agnes, Kol. 79) geschiedt niet door de paus, maar door de celebrant van de plechtige hoogmis in de Agnesbasiliek aan de Via Nomentana; het op plaat VII, 2 afgebeelde barokaltaar is niet in de St.-Ignazio, doch is het Ignatiusaltaar in de Gesu. Ernstiger is ons bezwaar tegen het artikel Anamnese, dat bepaald onder de maat blijft. Op de structuur, de herkomst en de theologische betekenis van dit zo uiterst belangrijke deel der eucharistische liturgie had dom. B. Botte beslist dieper moeten ingaan. Nu wekt hij sterk de indruk er zich maar zo gemakkelijk mogelijk vanaf te hebben gemaakt en dat doet nu juist deze vooraanstaande liturgist geen eer aan.

Intussen blijft het staan dat dit Liturgisch Woordenboek een prachtig stuk werk is, waarmee men de redactie van harte geluk en succes met wat nog komen moet wenst. En aan deze wensen dient nog een tweede toegevoegd: dat dit werk naar zeer velen zijn weg moge vinden.

Nijmegen J. v. d. Bosch

Dr. J. Jungmann S.J.: *De Eredienst van de Katholieke Kerk*, Nederlandse vertaling door drs. G. Laudy o. praem., 2de druk, Roermond en Maaseik, 1958.

Goed en wel een jaar na het verschijnen van de eerste druk was reeds een tweede nodig. Dit bewijst niet slechts een grote belangstelling van Jungmanns werk, het toont bovendien ook aan dat drs. Laudy een uitermate verdienstelijk werk deed door van dit werk een Nederlandse vertaling te bezorgen.

Jungmann wil geen al te technische détailstudie geven, doch door een schets van brede allure aan een uitgebreide lezerskring de gelegenheid bieden om kennis te maken met de achtergrond en vooral de theologische en spirituele inhoud van de liturgie. Hij begint dan ook met een theologische uiteenzetting der elementaire begrippen, geeft vervolgens een zeer beknopt overzicht van de algemene liturgiegeschiedenis en van de liturgische wetgeving. Daarna worden de bestanddelen der liturgie gemarkeerd en het Godshuis en zijn inrichting beschreven. Daarmee is de voorarbeid gedaan voor waar het wezenlijk om gaat: de viering van de sacramenten, van het Goddelijk Officie en van het kerkelijk jaar, waarover haast twee-derde van het totale boek handelt. Dit zeer korte overzicht van de inhoud geven wij voor wie dit boek nog niet mocht kennen en achten ons, na het algemeen gunstig onthaal van de eerste druk, ontslagen van nadere bespreking: een warme aanbeveling volstaat.

Goede diensten kunnen bewezen worden door een uitvoerig alfabetisch register, nog uitgebreid in deze tweede druk. Iets nieuws in deze tweede uitgave vormt een door de vertaler, in samenwerking met zijn confrater W. de Wolf, toegevoegde

literatuurlijst, die de waarde van dit werk in niet geringe mate nog verhoogt. Drs. Laudy verontschuldigt zich bij voorbaat voor wat hij noemt het subjectieve in de samenstelling van deze lijst, doch dat hij niet volledig kon zijn spreekt vanzelf. Overigens valt het met die onvolledigheid wel mee: er staat genoeg in om, uitgaande van wat opgegeven werd, voor zichzelf tot een volledig geheel te geraken. Misschien deden de samenstellers er echter goed aan wanneer zij in een volgende druk op enigerlei wijze het verschil aangaven tussen wetenschappelijke en populaire literatuur om onaangename vergissingen te voorkomen bij aanschaffing van een of ander aangegeven werk.

Nijmegen J. V. D. BOSCH

DR. J. PFAB C.ss.R.: *De Nieuwe Rubrieken*: Nederlandse vertaling door dr. Hubertus van Groessen o.f.m.cap., Roermond en Maaseik, 1959.

Dit werkje verschijnt in een bekende serie van Romen en Zonen, die der Compendia. Wat in het Liturgisch Woordenboek naar de achtergrond is verwezen vormt hier zonder meer het onderwerp: de rubrieken, en wel die van missaal en brevier. Het door dr. Hubertus voltooide en in 1949 in de serie Romen's Compendia uitgegeven werk van pater Paulinus o.f.m.cap., „Rubrieken van Missaal en Brevier" was namelijk uitverkocht, doch terecht oordeelde dr. Hubertus een heruitgave „te riskant in de huidige omstandigheden". De verdere ontwikkeling afwachtend van wat te Rome begonnen werd met de rubriekenvereenvoudiging (23 maart 1955) en de restauratie der Goede Week (16 november 1955) vertaalde hij „Kurze Rubrizstik", door dr. J. Pfab c.ss.r. in 1958 te Paderborn uitgegeven,

Afgezien van enkele korte, zij het de kern van de zaak treffende, opmerkingen in het inleidend hoofdstukje vindt men nergens enig spoor van theologie of spiritualiteit der liturgie. Het gaat hier om de zuiver formele zijde van de eredienst, om de regels, door de Kerk aan de uiterlijke voltrekking van Mis en breviergebed gesteld. Uiteraard brengt deze stof dan ook mee, dat zij in een dor en kleurloos geheel resulteert. Dit neemt echter niet weg dat dit boekje zeer nuttig en bruikbaar is voor hen die de leiding hebben in het voltrekken van de eredienst. En dat is naar onze mening juist op dit ogenblik zeer belangrijk. Want de huidige aandacht voor wat men zo graag (en vaak nietszeggend!) de „geest" der liturgie noemt ontaardt niet zelden in onderschatting van de letter, en het pastoreel hanteren van de mogelijkheden van de eredienst leidt al te dikwijls tot zelfgemaakte en zichzelf veroorloofde vrijheden in de vorm, die beslist niet meer verenigbaar zijn met de gezonde traditie in de liturgie der Kerk. Kennis van en eerbied voor de rubrikale voorschriften zijn voor de ware liturg onontbeerlijk en onmisbaar bij experimenten en aanpassing. Daarom achten wij werken als deze even belangrijk als nuttig.

Overigens hebben wij tegen dit boekje een ernstig bezwaar: niet tegen wat erin staat, want dat is betrouwbaar, maar tegen het feit dat er sommige dingen niet instaan. Men weet dat – met name in de gerestaureerde ordo der Goede Week en in de pauselijke instructie van 3 september 1958, beiden vermeld als bronnen van dit werk – zeer duidelijk en expliciet de deelname der gelovigen aan de liturgieviering haar plaats heeft gevonden. Deze deelname, haar vormen en de middelen ertoe dienende vonden dus op die wijze in de officiële regeling van de eredienst door de

Kerk formeel de hun toekomende plaats. Ook een zuiver rubricistisch werk kan dus voortaan niet meer langs deze verworvenheid van de huidige theologisch-pastorale bezinning heen. Maar Pfab blijkbaar wel, want hij zwijgt erover in alle talen en wie uit zijn boekje de rubrieken leert, leert slechts die van de celebrant alleen. Juist in een werk als dit vinden wij het van eminent belang dat de rubrieken, die de deelname van de gelovigen regelen de volle aandacht krijgen en in onverbrekelijke eenheid met die van de celebrant worden behandeld. Dat zou de theologant en de priester die hierin de formele regels zoekt ervan overtuigen dat het slechts half werk is zolang hij in de viering van de liturgie alleen bezorgd is voor zijn eigen rol. Het zou bovendien een rem kunnen zijn op ondeskundig, onverantwoord en dus onjuist experimenteren of aanpassen. Het is te betreuren, dat de auteur hier een belangrijk thema van de nieuwe rubrieken onbehandeld liet en daarmee een kostbare kans miste. En voor ons is dit gemis reden om van een niet geslaagd werk te moeten spreken, waarvan wij de waarde nogal twijfelachtig vinden.

Nijmegen J. v. d. Bosch

H. Bless: *Inleiding tot de Pastorale Psychopathologie.* 208 blz. Roermond 1959.

Als zielzorger van de psychiatrische inrichting ,,Voorburg" had schr. reeds in 1935 een ,,Pastorale Psychiatrie" gepubliceerd, die daarna nog twee herdrukken beleefde, waarin volgens sommige recensenten meer psychiatrie dan pastoraal te vinden was. Dit nu was juist niet de bedoeling van de schrijver geweest. Door praktijk en ervaring wijzer geworden heeft schr. zich intussen afgevraagd, of de zielzorger wel zoveel psychiatrische kennis nodig had; hierdoor kwam hij tot een volledige omwerking van genoemd boek, waarbij hij trachtte beter een pastorale sfeer rondom de psychiatrie te scheppen.

In het eerste deel ,,Conflictpsychologie" (blz. 20–42) behandelt schr. hoofdzakelijk conflicten uit de kinderwereld en huwelijks- en gezinsconflicten.

In het tweede, verreweg het omvangrijkst deel, ,,Psychopathologie" (blz. 43–168 beschrijft hij vooreerst psychopathologische verschijnselen en ziektebeelden en wijdt vervolgens een uitvoerige bespreking aan het neuroseprobleem en de moderne psychotherapie in verband met de zielzorg; hierbij verdienen zijn moraaltheologische en pastorale beschouwingen bijzondere aandacht.

In het derde deel ,,Sociale psychiatrie en geestelijke gezondheidszorg" (blz. 169–187) wijst hij vooral op de geestelijke gezondheidsverzorging, zoals deze in ons land op katholieke basis wordt beoefend.

Een literatuuropgave (blz. 188–203) en zakenregister (blz. 204–208) besluiten deze ,,inleiding tot de pastorale psychopathologie," die, blijkens het bescheiden voorwoord, aan de zielzorger de nodige gegevens en richtlijnen wil verschaffen om het hem mogelijk te maken ook op dit gebied pastoraal te werken; zij wil hem tevens wijzen op de veelzijdige problematiek die hieraan vastzit.

Het komt mij voor, dat pastoor Bless, autodidact in de goede betekenis van het woord, in zijn opzet voortreffelijk geslaagd is. Gaarne helpen wij wensen, dat zijn boek zal kunnen bijdragen tot die aangepaste pastorale hulp, die vele grote en kleine mensen in onze tijd nodig hebben.

Nijmegen A.M.

DR. ALPH. MULDERS

BIJ DE ENCYCLIEK „PRINCEPS PASTORUM"

De vierde encycliek van Paus Johannes XXIII, gedateerd 28 november 1959, handelt „over de katholieke missiën" en begint met de woorden ontleend aan de eerste brief van de H. Petrus: „*Princeps Pastorum*" (1 Petr. 5,14). De Osservatore Romano van Domenica 29 november 1959 publiceerde de Latijnse tekst en een Italiaanse vertaling. De *officiële Latijnse tekst:* „Litterae Encyclicae ad Venerabiles Fratres Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos aliosque locorum Ordinarios, pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes: de Catholicis Missionibus, quadragesimo exacto anno ex quo Epistula Apostolica „Maximum illud" a Benedicto P. P. XV edita est", – verscheen in de Acta Apostolicae Sedis 51(1959)833-864, waaruit de omvang van dit pauselijk document blijkt.

Onder de *vertalingen* ervan, die het licht zagen, vermelden we de Nederlandse, nl. van Ecclesia Docens door de paters dr. M.H. Mulders CssR. en dr. J. Kahmann CssR.; van Katholiek Archief d.d. 1 januari 1960; en op basis hiervan, maar overigens vrij oorspronkelijk, van Het Missiewerk 39(1960)2–31.

De *aanleiding* tot de publikatie van deze encycliek werd in de reeds aangehaalde titel vermeld: de veertigste verjaardag van het verschijnen van het *apostolisch schrijven Maximum Illud* van Paus Benedictus XV op 30 november 1919 „over de verspreiding van het katholieke geloof over de wereld". De betekenis van dit apostolisch schrijven, waarin de toenmalige Prefect van de Propaganda, Z. Em. W. M. Kardinaal van Rossum, een groot aandeel heeft gehad, moet men hoog aanslaan. Dit concreet schrijven, hetwelk wezen en inrichting, methoden en fouten van het missiewerk klaar en onomwonden bespreekt en de algemene beginselen opzet, geeft achtereenvolgens richtlijnen voor de missieoversten (Apostolische Vicarissen en Prefecten), voor de missionarissen en voor alle gelovigen. Zonder overdrijving mag men zeggen, dat dit baanbrekend document, hetwelk in de toenmalige tijdsomstandigheden – vlak na de eerste wereldoorlog – een program en een stoot wilde geven, een nieuwe periode in de missiegeschiedenis inluidt, die we elders hebben getypeerd als de opmars van de Kerk in de twintigste eeuw.

Op 28 februari 1926 publiceerde Paus Pius XI de *encycliek Rerum Ecclesiae*, die niet slechts in tijdsorde volgde op de encycliek Quas primas van 11 december 1925 over Christus' Koningschap[1], maar ook zakelijk hierbij aansloot. De betekenis van de encycliek Rerum Ecclesiae „over het bevorderen van de heilige missiën", die men de Magna Charta van de moderne missiebeweging genoemd heeft, lag hierin, dat de missietaak en de missieplicht van de Kerk uitdrukkelijk en nadrukkelijk werden omschreven.[2]

Vijf en twintig jaar later, en naar aanleiding van dit vijfde lustrum, publiceerde Paus Pius XII eveneens een *encycliek* „over het bevorderen van de heilige missiën", nl. *Evangelii Praecones* (2 juni 1951), waarvan het tweede gedeelte, dat nl. het omvangrijkst en belangrijkst is, in kernachtige trekken enige beginselen en richtlijnen voor de missionering uiteenzet.[3]

Op 21 april 1957 publiceerde Paus Pius XII een nieuwe *missie-encycliek*, die begint met de woorden *Fidei donum*. Terwijl vroegere missie-encyclieken de missies in haar geheel als onderwerp behandelden, vroeg deze encycliek bijzondere aandacht voor Afrika. Het karakteristieke ervan is, dat zij zich niet richt tot degenen, die onder de niet-christelijke volken werkzaam zijn, maar tot degenen, die hen moeten helpen.[4]

We hebben deze missie-encyclieken, – we hadden nog andere van Paus Pius XII kunnen noemen, nl. Saeculo exeunte (13 juni 1941), Ad Sinarum gentem (17 oktober 1954) en Ad Apostolorum Principis (29 juni 1958) – even willen vermelden om erop te wijzen, dat onze tegenwoordige Paus de lijn van zijn voorgangers, die hij allen met name noemt, resoluut doortrekt. Het *doel*, dat de Paus zich daarbij voorstelt heeft hij zelf in de inleiding aangeduid: hij wil naar best vermogen en op de meest geschikte wijze gehoor geven aan de smeekbede, die van alle kanten tot hem doordringt: help ons. Daarom wil hij een woord van lof, aanmoediging en liefde spreken en tevens richtlijnen, voorschriften en aansporingen geven, waarvan hij de hoogste verwachtingen koestert.

Bij de bestudering van de *inhoud* der encycliek constateren we, dat, terwijl de officiële Latijnse tekst de *indeling* ervan slechts door romeinse cijfers aangeeft, de Italiaanse vertaling hierbij en elders opschriften heeft aangebracht. Blijkens deze opschriften handelt het eerste deel over de

[1] ALPH. MULDERS: *Christus' Koningschap.* N. K. St. 26(1926)71-85.
[2] ALPH. MULDERS: *Rerum Ecclesiae.* H. M. 15(1933-1934)137-148.
[3] ALPH. MULDERS: *Bij de missie-encycliek Evangelii Praecones.* H. M. 31(1952)31-39.
[4] ALPH. MULDERS: *Bij de missie-encycliek Fidei donum.* H. M. 37(1958)2-10.

autochtone hiërarchie en geestelijkheid; het tweede deel over de opleiding van de autochtone geestelijkheid; het derde deel over de leken in de missie; het vierde deel geeft richtlijnen voor het lekenapostolaat in de missie. Het komt mij voor, dat men deze vier delen tot twee zou kunnen herleiden, nl. landeigen geestelijken en leken.

Het *eerste deel*, gewijd aan *de autochtone hiërarchie en geestelijkheid*, begint met te herinneren aan de betekenis van het apostolisch schrijven Maximum illud voor de opleiding van een autochtone clerus en aan de uitspraak van de encycliek Evangelii Praecones, dat „de herauten van het Evangelie uiteindelijk ernaar moeten streven, dat de Kerk hecht wortel schiet bij de andere volken en haar een eigen hiërarchie wordt gegeven uit de autochtone clerus". Niet zonder voldoening vermeldt dan de Paus hetgeen in dit opzicht reeds geschied is. Terwijl pas in 1923 de eerste Aziatische bisschop van de nieuwere tijd gewijd werd, telt de Kerk thans 68 Aziatische en 25 Afrikaanse bisschoppen; verder steeg van 1918 tot 1957 het aantal Aziatische priesters van 919 tot 5553 en het aantal Afrikaanse van 90 tot 1811.

Hiermede verbindt echter de Paus aanstonds een opwekking tot broederlijke samenwerking tussen de autochtone geestelijkheid en de voorlopig nog onmisbare missionarissen uit andere landen, die „allerminst vreemdelingen genoemd mogen worden, omdat iedere katholieke priester, die zijn ambt getrouw vervult, zich als het ware in zijn eigen vaderland gevoelt overal waar ook maar het Rijk Gods bloeit of ontkiemt." In verband met de sterke nadruk op de autochtone hiërarchie zal het wel geen toeval zijn, dat in hetzelfde nummer van L'Osservatore Romano, waarin de encycliek verscheen, ook de vestiging van de kerkelijke hiërarchie voor Belgisch Kongo en Roeanda Oeroendi werd afgekondigd, waardoor deze gebieden echter niet ophouden missiegebieden te zijn, zoals hier en daar abusievelijk werd beweerd.

In het *tweede deel* spreekt de Paus *over de opleiding van de autochtone geestelijkheid:* dit gedeelte vormt wel de kern van de encycliek en de hier behandelde stof ligt de H. Vader blijkbaar na aan het hart. Bij de opleiding van de toekomstige priesters moet de geestelijke vorming de voorrang hebben: „vòòr alles kunnen zij door hun heilig leven aan allen het bewijs leveren van de schoonheid en de verheven kracht van het Evangelie". Bovendien wenst de Paus, dat de opleiding zoveel mogelijk zal geschieden door priesters uit het volk. Ook moet die vorming aangepast zijn aan de omstandigheden van land en volk, en wel zo, dat zij later ook toegang kunnen krijgen tot de intellectuele kringen van hun vaderland. De oplei-

ding moet gericht zijn op verantwoordelijkheidsbesef en ondernemingsgeest, zodat de priesters geleidelijk, maar toch zodra het mogelijk is, ook de hogere bedieningen in de Kerk op zich kunnen nemen. In dit verband wekt de H. Vader, uitdrukkelijker dan ooit tevoren, zowel de buitenlandse als de autochtone geestelijkheid op, zich toe te leggen op de studie van de missiologie en vermeldt daarbij de oprichting te Rome en elders van missiologische leerstoelen en instituten. Ook „op de seminaries in de missiegebieden mogen geen cursussen ontbreken, waarin op degelijke wijze wordt uiteengezet wat betrekking heeft op de verschillende onderdelen van de missiologie en ook op de technische kennis van alles wat nuttig lijkt voor het toekomstig apostolaat van de geestelijkheid uit die streken". „Het is dan ook volstrekt noodzakelijk dat het te geven onderricht niet alleen overeenkomt met de onvervalste en traditionele leer van de Kerk, maar dat het ook het verstand van de leerlingen zó verruimt en scherpt, dat dezen zich een juist oordeel kunnen vormen over de eigen cultuur van hun eigen land, vooral op wijsgerig en theologisch gebied, en over de speciale verhouding tussen deze wetenschappen en de christelijke godsdienst".

Verder moeten de bisschoppen „ervoor zorgen, dat er met bekwame spoed ten behoeve van een of meer gebieden culturele en wetenschappelijke centra worden opgericht, waar zowel de buitenlandse als de autochtone priesters al hun studie en ervaring aanwenden ten bate van en tot nut van dat volk, waaruit zij stammen of waarheen zij zijn gezonden om het de waarheid van het christendom te leren.Nog maant de H. Vader tot omzichtigheid bij initiatieven op sociaal en charitatief gebied: „Er moet voor gewaakt worden, dat het eigenlijke missiewerk niet wordt bedolven door al te veel werk op stoffelijk gebied".

Ten slotte herinnert Joannes XXIII, niet zonder enige bezorgdheid, na veertig jaar aan het woord van Benedictus XV: „verderfelijke pest", waarmede deze na de eerste wereldoorlog het overdreven nationalisme brandmerkte. „Ofschoon op een andere manier en om andere redenen, is dit gevaar ook in deze tijd niet denkbeeldig; des te meer omdat vele volkeren, door de missionarissen tot het licht van het Evangelie gebracht, dikwijls gedreven worden door een hevig verlangen naar vrijheid en naar volledige zelfbeschikking; het verkrijgen van politieke vrijheid kan soms ongeordende activiteiten en bewegingen ontketenen, die het algemeen welzijn, de belangen en de eensgezindheid van de gehele mensheid in de weg staan. Wij hebben echter het volste vertrouwen dat ook de autochtone geestelijkheid zich bij haar activiteiten en bedoelingen zal laten lei-

den door de grote christelijke beginselen en door de leer van de Katholieke Kerk . . . Daarom geeft geen enkele christengemeenschap van een land in werkelijkheid blijk van die eenheid der universele Kerk, bron waaruit het leven van Christus ontspringt, als de geestelijkheid en het volk slechts door eigen belangen bewogen worden, als zij gedreven worden door afgunst jegens andere volkeren en ten slotte als zij door al te groot nationaliteitsgevoel geleid en meegesleept worden, wat de saamhorigheid met de andere volkeren aan het wankelen kan brengen, want de Kerk van God bestaat slechts krachtens deze eensgezinde liefde, slechts daarom draagt ze terecht de naam van „Katholiek".

Het *derde deel* handelt *over de leken in de missie.* Het is niet de eerste maal dat op het belang van de rol der christelijke leken in de missiegebieden wordt gewezen; maar wel krijgt de organische plaats en taak van de leken in de encycliek „Princeps Pastorum" het volle pond, zodat ongeveer de helft van de encycliek eraan gewijd wordt. De Paus begint met de plaats van de leken in het leven van de Kerk te bepalen. Daarna vermeldt hij de doelstellingen van de vorming van leken in de missie: „zij moeten, na een christelijke vorming, aangepast aan de omstandigheden van tijd en plaats, in staat gesteld worden om, ieder naar eigen vermogen, die verantwoordelijkheid op zich te nemen, waardoor zij kunnen bijdragen tot het welzijn en de groei van de Kerk, zowel tegenwoordig als in de toekomst; en de taak van de geestelijkheid ten deze: „Evenwel kunnen de leken dit moeilijk ten volle bereiken als de buitenlandse en autochtone geestelijkheid zich niet verplicht zelf die noodzakelijke normen van handelen toe te passen, waarover wij boven gesproken hebben". De apostolaatsplicht zowel van de individuele leken als van de christengemeenschappen vermeldt de encycliek in de volgende bewoordingen: „Alwie geacht wordt christen te zijn, moet er ten volle van overtuigd wezen, dat de eerste en voornaamste plicht van zijn geweten is, getuigenis af te leggen van de waarheid waarin hij gelooft en van de genade die zijn ziel heeft omgevormd . . . Maar het getuigenis, door ieder afzonderlijk afgelegd, dient bekrachtigd te worden en als het ware verruimd door het getuigenis van de hele christengemeenschap, ongeveer op de wijze als in de eerste eeuwen na de stichting van de Katholieke Kerk, toen de eensgezindheid en de saamhorigheid van alle christenen voor hen een intense vreugde waren en een wederzijdse aansporing tot geloofsbeleving", en nog: „door het gezamenlijk gebed tot God en door de gezamenlijke actieve deelneming in de H. Liturgie aan de viering der goddelijke geheimen wordt het christelijk leven

van ieder afzonderlijk en van de gehele gemeenschap in hoge mate verrijkt en vervolmaakt". Ten slotte „zullen de autochtone christenen moeten leren naar vermogen de kerken, de godsdienstige verenigingen, en de geestelijkheid, die zich geheel voor hen opoffert, door hun gaven vrijwillig te steunen; het is van geen belang, of zij weinig hiertoe bijdragen; het voornaamste is, dat het gegevene een duidelijke getuigenis is van hun christelijke overtuiging, die zij zich hebben eigen gemaakt".

Het *vierde deel* geeft *richtlijnen voor het lekenapostolaat in de missie.* Allereerst spreekt de Paus over de voorbereiding op het apostolaat. Daarna wijdt hij warme woorden van lof aan het werk van de catechisten, wellicht het prachtigste voorbeeld van apostolaat, dat door leken kan worden uitgeoefend." Reeds in zijn eerste encycliek Ad Petri Cathedram (29 juni 1959) had Paus Joannes XXIII gewezen op de vele redenen, die heden ten dage ertoe nopen om in alle delen der wereld leden te werven voor een vreedzame krijgsdienst, met name in het leger van de Katholieke Actie met dit weloverwogen doel, de Kerkelijke hiërarchie behulpzaam te zijn". Thans voegt hij hieraan uitdrukkelijk toe, dat het nodig is deze vorm van apostolaat harmonisch aan te passen aan de plaatselijke toestanden en behoeften. Vòòr alles is het zaak lekenleiders op te leiden; de katholieke school is de meest geëigende plaats en als het ware de oefenschool, waar deze lekenleiders op hun taak worden voorbereid. Lekenapostolaat vereist ook medewerking van de katholieken in het openbare leven, overal en op allerlei wijzen. Juist de jonge naties, die zich tegenwoordig overal in Azië en Afrika vormen, hebben katholieke lekenleiders nodig, die aan het opvoedingssysteem,de maatschappelijke orde, het politieke leven van hun volken overeenkomstig de christelijke beginselen gestalte geven, waarbij de concrete vorm van de kerstening der binnenwereldlijke samenleving aan de prudentie van de christengemeenschappen wordt overgelaten. De leden van seculiere instituten kunnen de leken uit de missiegebieden stellig ter zijde staan, alsmede leken-missionarissen, die voor een bepaalde tijd of voorgoed hun vaderland hebben verlaten om in de missiegebieden op velerlei wijzen bij te dragen tot het maatschappelijk en godsdienstig welzijn. Ten slotte beveelt de Paus de zorg voor de studenten uit de missiegebieden in de westerse landen in de zorg van de bisschoppen aan.

Het *slotwoord* behelst gevoelens van dankbaarheid jegens de missionarissen en een oproep tot de bisschoppen, priesters en gelovigen van de gehele wereld om door gebed en gaven de geestelijke en stoffelijke nøden van de missionarissen te verlichten. En de Paus voegt eraan toe:

„Ofschoon zelfs de Herders van de oudste bisdommen ernstige zorgen kennen vanwege het tekort aan priesters, verwachten wij toch dat zij zonder aarzelen hen zullen helpen en aanmoedigen, die zich door God tot het missiewerk geroepen voelen, en dat zij van ganser harte zelfs eminente leken zullen afstaan om ze ter beschikking te stellen van de nieuwe bisdommen." Met een woord van troost tot de vervolgde Kerk wordt de encycliek besloten: „Met hen, die zo vervolgd worden, is geheel de Kerk Gods verbonden in gemeenschap van gebed en offer: zij is er zeker van dat de verwachte overwinning haar niet zal ontgaan."

Op de vraag, of deze encycliek ook *kenmerkende trekken* vertoont, zouden we willen antwoorden met op de eerste plaats te wijzen op haar *vooruitstrevend karakter*. Dit komt reeds tot uiting in haar algemene opzet en tweeledig onderwerp: landeigen geestelijken en leken. Deze onderwerpen zijn weliswaar niet nieuw; het eerste wordt ook in de encyclieken Rerum Ecclesiae en Evangelii Praecones behandeld, terwijl het tweede vooral in de encycliek Fidei donum aan de orde wordt gesteld. Maar tot dusver werd geen enkele missie-encycliek uitsluitend aan dit onderwerp gewijd. Verder wordt de hulp van de christenheid, die in de vorige pauselijke documenten een grote plaats innam, hier slechts aan het slot terloops vermeld; niet alsof de Paus van mening is, dat de Kerk in Afrika en Azië voortaan die stoffelijke steun kan ontberen, maar omdat het accent werd verschoven naar de vitaliteit en de verantwoordelijkheid van de plaatselijke kerken; een commentaar op de encycliek draagt dan ook de ondertitel: „Dalle Missione estere alle chiese locali."[1] Terwijl de encycliek Fidei donum de oude christenheden aanspoorde om de kerken in Afrika geestelijk en stoffelijk te steunen, vertrouwt Princeps Pastorum, zonder de noodzakelijkheid der hulp van buiten te ontkennen, vooral op de plaatselijke kerken, spreekt vanuit dit standpunt en plaatst zich midden in haar problemen. Er heeft zich een verandering voltrokken in het perspectief: de Paus ziet de jonge Kerken op weg naar haar volwassenheid en zelfstandigheid, zowel in geestelijk als in stoffelijk opzicht. De hulp van Europa en Amerika is ongetwijfeld dringend en meer dan ooit nodig; maar deze krijgt een nieuwe gestalte: de buitenlandse missionarissen zullen meer en meer medehelpers worden van de landeigen geestelijken en leken en aldoor minder een leidende positie innemen.

[1] *Giovanni XXIII: „Princeps Pastorum". Dalle missioni estere alle chiese locali.* Commento del P. WALTER GARDINI dei missionari Saveriani. Parma 1959.

In verband met het gezegde – en hiermede signaleren we een tweede kenmerkende trek van de encycliek – dringt de Paus aan op *broederlijke samenwerking* tussen de autochtone geestelijkheid en de missionarissen uit andere landen. Hierover spreekt hij in een afzonderlijke passage van het eerste deel en komt erop terug bij de behandeling van de opleiding der autochtone geestelijkheid, waaraan zowel buitenlandse als autochtone priesters zich eendrachtig moeten wijden.

Nog legt de encycliek herhaaldelijk de nadruk op de *voorrang van het geestelijke* in het leven en de werkzaamheid van priesters en leken. Zij betoogt uitdrukkelijk, dat de geestelijke vorming bij de opvoeding van de toekomstige priesters de voorrang moet hebben; maar ook voor het lekenapostolaat is heiligheid van leven primair. De geestelijke gedachte doordringt de gehele encycliek, waarin het pastorale element sterk op de voorgrond treedt. Nog vestigt de encycliek herhaaldelijk de aandacht op een andere voorrang, nl. die van het universele op al het particuliere en van de éne, ondeelbare kudde boven elke afzonderlijke groepering.

Nieuw is de oproep tot alle leken, die waar ter wereld ook krachtens hun beroep of openbare functie op de voorgrond treden, om ernstig te overwegen hoe zij, ofschoon zij hun eigen vaderland niet kunnen verlaten, aan hun pas bekeerde broeders te hulp kunnen komen.

Tenslotte nog een paar *terminologische aanduidingen*. Terwijl men [1] de geestelijkheid uit de missiegebieden tot dusver zonder discriminatie met het Latijnse woord „indigena" aanduidde, hetwelk in het Nederlands aanvankelijk door „inlands", later door „inheems" werd vertaald, spreekt de encycliek van „sacerdotes autochthones", in het Nederlands autochtone (let op de verschillende spelling) geestelijken of plaatselijke clerus of gebruikt de omschrijving: clerus van de nieuwe christengemeenschappen of de benaming: Aziatische clerus, Afrikaanse priesters enz. De buitenlandse missionarissen – zij mogen allerminst vreemdelingen heten – worden nu eens clerus allogena (elders geboren), dan weer clerus alienigena genoemd. Ten slotte spreekt de encycliek herhaaldelijk van nieuwe christengemeenschappen, waaraan de missionarissen nog hun krachten wijden, en geeft aldus blijk de ontwikkeling der missionaire ideologie te hebben gevolgd.

Samenvattend zouden we de encycliek kunnen karakteriseren als een

[1] „Clerus qui indigena dicebatur, quamvis hoc nomen nihil offensae, differentiae nihil significaret, quandoquidem id et Romanorum Pontificum eloquium, et ecclesiastica documenta numquam recipiunt". A.A.S. 51(1959)837.

bewogen document van missiepastorale bezonnenheid en actuele problematiek. Haar *betekenis* ligt dan ook in haar eigentijdse missionaire lering en leiding. Het is derhalve te wensen, dat velen ertoe zullen komen de tekst van de encycliek zelf te bestuderen; daartoe aan te sporen is de enige bedoeling van dit korte commentaar op dit belangrijk document voor het wereldapostolaat.

Nijmegen

Namen en adressen van medewerkers aan deze aflevering:

REV. DRS. J. VAN DEN BOSCH, Rijensestraatweg 19, Dongen.
P. DR. CHR. BREKELMANS M.S.F., Markt 68, Oudenbosch.
PROF. DR. H. P. A. CORNELISSEN O.P., Albertinum, Nijmegen.
P. DRS. R. DIJKER S.M.M., Leidseweg 191, Voorschoten.
P. DR. GREGORIUS O.F.M.Cap., Korvelseweg 165, Tilburg.
REV. HUB. JANSSEN, Groot-Seminarie, Roermond.
P. DRS. PH. KOENDJONO S.J., Tongersestraat 53, Maastricht.
MGR. PROF. DR. ALPH. MULDERS, Sterreschansweg 45, Nijmegen.
PROF. MAG. DR. E. SCHILLEBEECKX O.P., Driehuizerweg 145, Nijmegen.
MEJ. DR. L. VELDHUIS, De Tiltenberg, Vogelenzang.

DRS. TH. KOENDJONO S.J.

VOLK EN VOLKEREN IN DE HEILSECONOMIE

In het oude testament

Civitas Dei en de dood van Pius XII

Door twee op zich heel verschillende gebeurtenissen uit het afgelopen jaar 1958 heeft de Kerk de aandacht van de wereld op zich gevestigd: De Civitas Dei en de dood van Paus Pius XII. Bij de laatste was zeker zijn persoonlijke figuur niet zonder invloed. Maar de persoon van een Paus en zijn optreden in de wereld kan men moeilijk wegdenken van de waardigheid die hij draagt. Dit is zeker bij Pius XII het geval geweest, die juist in zijn hoedanigheid van Hoofd van de Katholieke Kerk de aandacht en de sympathie van de hele wereld naar zich toe trok. Zijn pausschap heeft er toe bijgedragen dat de Katholieke Kerk, waarvan hij de voornaamste vertegenwoordiger was, steeds meer midden in het hedendaags wereldgebeuren kwam te staan. Bijna alle volkeren hebben door middel van hun regeringen bij het overlijden van Pius XII hun medeleven betuigd. Is de Kerk op het ogenblik misschien minder juist te vergelijken met de grote mosterdstruik, waarin de vogels hun nesten bouwen, des te meer kan men haar vergelijken met het zuurdeeg, dat het leven van de moderne wereld in al zijn vertakkingen doordringt.

Een andere vertegenwoordiger van de Kerk, nu niet in een persoon, maar in een organisatie, is de Civitas Dei. Door dit initiatief is de Kerk, het Godsrijk, tussen de volkeren meer dan ooit in het licht komen te staan. Waar de meeste paviljoens een volk vertegenwoordigden, vertegenwoordigde het Vaticaanse paviljoen een godsdienstige groep, die als het ware ook een volk vormt. Een volk onder de volkeren. Zien andersdenkenden de Katholieke Kerk, waarvan de Civitas Dei de vertegenwoordiger was, slechts als een godsdienstige groep, de christenen zelf, die de bedoeling van God uit de Bijbel kennen, zijn er zich van bewust, dat ze een volk vormen, het Godsvolk. Zich verder in Gods bedoelingen verdiepend, moet de christen zelfs tot de conclusie komen, dat het Godsvolk het volk bij uitstek is. Dat het bestaan van dit volk de reden is van het bestaan van alle andere volkeren. De verhouding tussen dit volk en de andere volkeren vindt zijn doel in het eerste. Maar dit doel is bezig verwezenlijkt te

worden, daar de verhouding nog schommelend is. Maar nooit te voren was deze verhouding zo scherp en zo actueel als in onze eeuw, met name in de jaren rond de tweede wereldoorlog. En nu de christen iedere dag deze schommelende maar naar een bepaald doel strevende verhouding bijna aan den lijve voelt en meemaakt, krijgt men vanzelf de vraag naar de stand der zaken. De stand van de zaken en verder het wezen ervan zelfs wordt door hun doel bepaald. Het doel der dingen is geborgen in de bedoelingen van God. En wat God bedoelt, is, sinds God zich aan een volk heeft geopenbaard en sinds Zijn Woord ook een menselijke gestalte heeft aangenomen, geen geheim meer. De geschiedenis van deze Godsopenbaring en Menswording is in een Boek vastgelegd, het Boek der Boeken, de Bijbel. En juist omdat de openbaring al vanaf het begin met een volk als zodanig te doen wilde hebben en een bepaald volk als instrument heeft gebruikt, waardoor God zich verder tot de andere volkeren richtte, stond de verhouding tussen het Godsvolk en de andere volkeren in de Bijbel, de schriftelijke neerslag van Gods bemoeienis met de mensen, getekend. In deze Godsbemoeienis werden de volkeren als een natuurlijk gegeven en eenheid opgenomen. God openbaarde zich aan een bepaald volk, waaruit Gods Woord Zijn mensheid aannam om van hieruit Zijn heilsplan over de andere volkeren te verbreiden. In de Bijbel, de in mensentaal gevatte neerslag van Gods heilsplan, heeft het woord ,,volk" dan ook zijn reële functie, ofschoon we nog verder moeten onderzoeken of het woord ,,volk" in de Bijbel niet een bijzonder betekenisaccent heeft gekregen.

Gods bemoeienis met de mensen heeft zijn doel en hoogtepunt en tegelijk zijn krachtbron in de Menswording van Christus, waardoor de tweede Persoon van de Triniteit een zoon van een bepaald volk heeft willen zijn. De Menswording is een ten top gevoerd God-mens-verbond, een zo innig mogelijke vereniging tussen God en mens, waarvoor het woord ,,hypostatisch" meer een naam is dan een uitleg. Het is het princeps analogatum van alle soort van verbond tussen God en mens. Daarin heeft ieder God-mens-verbond zijn patroon en zijn begrijpelijkheid. Deze hypostatische vereniging tussen God en mens zullen we daarom eerst in het kort nagaan. Deze eenheid is allerunieks en heeft in de geschapen wereld zijn parallel niet. Maar alle God-mens-eenheid in de geschapen natuur is een uitbreiding, ofschoon analoog, van deze hypostatische eenheid. Van deze laatste zullen we vooral de trekken, die ons onderwerp verhelderen naar voren brengen.

De hypostatische eenheid in Christus

De theologen hebben door de eeuwen heen getracht, deze hypostatische eenheid enigszins begrijpelijk te maken door in filosofische categorieën aan te tonen hoe het mens geworden Woord een metafysische eenheid, één mens is. En om deze eenheid is het ons in dit opstel te doen.

De bepaling van de bekende „Quicumque" is een formulering met een eenvoudige maar sprekende vergelijking:

„Qui licet Deus sit et homo, non duo tamen, sed unus est Christus, unus autem non conversione Divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum, unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae. Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus."

Ofschoon een vergelijking tussen de vereniging van Godheid en mensheid in Christus enerzijds en de vereniging van de menselijke ziel en het menselijk lichaam anderzijds mank gaat, zegt St. Thomas toch dat er geen betere vergelijking is te vinden (S. c. G., IV, 41). Een manke vergelijking, die misschien veel sprekender is dan de formule „secundum subsistentiam". Van deze eenheid zegt Ephese niet meer dan „quadam ineffabilique coniunctione in una persona". Op de manke vergelijking kunnen we zelfs verder ingaan en zeggen, dat zoals het lichaam het instrument is van de ziel, zo ook de mensheid van Christus het instrument is van Zijn Godheid. En wanneer het lichaam al reeds op een bijzondere manier het instrument is van de ziel, is Christus' mensheid nog meer op een unieke wijze het instrument van Zijn Godheid, omdat ze substantieel verenigd is met dat, waarvan ze instrument is. Maar juist door deze substantiële, hypostatische verniging is het, dat het compositum Godmens, een Wezen (ens) is, Christus, waardoor de mensheid de volheid van de Godheid heeft en omgekeerd. Iedere daad, die Christus stelt is Godmenselijk, waarin het menselijke in een instrumenteel-causaal verband staat tot het Goddelijke. Het geschapene, hoe verheven ook, kan slechts een instrument zijn voor het Goddelijke. Maar deze mensheid is geschapen enkel en alleen om opgenomen te worden in de Godheid „assumptione humanitatis in Deum". Haar bestaan heeft slecht deze opneming tot doel. Ze wordt daarom direct en het begin van haar bestaan opgenomen in de Godheid. Tegelijk dat ze geschapen wordt, wordt ze opgenomen: Creatione assumitur". De Goddelijke wilsakt van de opneming is een Goddelijke positieve wilsakt, het is een scheppende akt zodat wij evengoed kunnen zeggen, dat de mensheid van Christus door de godde-

lijke wilsakt van opneming geschapen wordt „assumptione creatur".

Christus' godheid nu bedient zich van Zijn mensheid tot Zijn eigen zichtbaarwording, en niet alleen voor de zichtbaarwording van Zijn Godheid, maar ook van Zijn Goddelijk Zoonschap uit de Vader en hiermee ook voor de openbaring van de Drievuldigheid zelf. Zijn mensheid is een teken van Zijn Goddelijk aanwezig zijn in de wereld, een teken, waardoor Hij zijn Goddelijk heil brengt, een teken dat iets tot stand brengt, een Sacrament. In zijn zichtbare werken en woorden, waarin zoveel macht tot uiting komt, ontdekt de mens van goede wil het goddelijke in Hem, ofschoon voor velen niet in die verbondenheid met het zichtbare, zoals de katholieke leer verkondigt. Voor velen is Hij slechts een man Gods, niet een man-God. In Christus staan de mensen voor iets mysterieus, iets onbegrijpelijks, dat slechts kan verklaard worden, wanneer men het goddelijke „erbij haalt". Maar van de andere kant is het menselijke in hem echt menselijk, ja „menselijker" dan bij Johannes de Doper, en bij ons. Zijn mensheid is even concreet als van alle andere mensen en dus bepaald, geestelijk en stoffelijk, psychisch en biologisch. Zijn mensheid is een Joodse mensheid en heeft de wezenlijke trekken van een Joodse mens. Hij is een Jood en is in de volle zin van het woord een zoon van het Joodse volk. Ja, Hij is meer een jood dan alle andere Joden. Hij is volmaakt in Zijn Jood-zijn, omdat Hij op een goddelijke manier Jood is. Hij is de concretisatie van het Jood-zijn als zodanig. Hij is de volmaakste telg van het Joodse volk. Maar Hij is veel meer. Hij is niet alleen een telg. Hij is ook het doel van het Joodse volk. Het Joodse volk heeft zijn reden van bestaan er in deze Jood voort te brengen. Produkt en Doel tegelijk.

Het Joodse volk heeft van God de taak, die ook een uitverkiezing was, gekregen om Christus in zijn mensheid voort te brengen. Christus is op aarde om de goddelijke openbaring en verlossing te brengen. Maar die openbaring en die verlossing is Zijn Persoon zelf. Christus is op aarde om een nieuwe orde, het Godsrijk te stichten. Maar die nieuwe orde en het Godsrijk is Zijn Persoon zelf. Hij kan in volle waarheid zeggen: „Het Rijk ben Ik".

Om de mensheid van Christus voort te brengen heeft God eindeloos vele wegen en manieren, Zelfs uit dode stenen zou Hij Abrahamskinderen kunnen verwekken. Een nog minderjarige herdersjongen heeft Hij tot koning laten zalven. Een heidense bedoeïen Abram heeft Hij van zijn familie afgezonderd om stamvader te worden van een nieuw volk. Een landbouwer Habakuk heeft Hij uit zijn werk gehaald om Zijn bescherme-

ling Daniël te helpen. Dit alles zonder voorafgaande zichtbare voorbereiding.

Het Joodse volk als voorbereiding op de God-mens

Bij het tot stand brengen van Christus' mensheid is God anders te werk gegaan. God heeft hiervoor een volk gebruikt. Een volk heeft Hij de menswording laten voorbereiden. Een volk, en zoals we zullen zien, een volk als volk heeft God als instrument gebruikt voor Zijn heilsplannen, in Christus verpersoonlijkt, om de volkeren Zijn barmhartigheid mede te delen. Dit geeft ons te denken. Dat God gebruik maakt van een volk voor Zijn plannen, geeft een nieuwe zin aan dat uitverkoren volk in het bijzonder en de andere volkeren in het algemeen. Deze zin van het volk is nieuw, niet in de objectieve orde, maar in onze subjectieve reflectie op de dingen. Want Gods raadsbesluit, en dus ook dat betreffende het volk en de volkeren is immers eeuwig. Deze Godsbedoeling met het volk, omdat het de bedoeling van de Schepper is, de bron van alle zijn en dus ook van het volk-zijn, raakt het wezen van het volk zelf, is hiervan iets essentieels. Het is dan de metafysieke zin van het volk, niet metafysisch-filosofisch, maar metafysisch-theologisch, omdat het volk nu in het licht staat van de concrete maar bijzondere heilseconomische Godsbedoeling.

Het Joodse volk had dus de verheven taak de komst van het Godsrijk dat Christus is, voor te bereiden. Dit voorbereidend werk had zijn eigen unieke wijze en was geheel gericht op het unieke wezen van Christus die God en mens tegelijk is, en Openbaring en Heil tevens. Het Joodse volk immers was, behalve dat het in de volheid der tijden Christus in zijn mensheid moest voortbrengen, zelf, als ik het zo mag formuleren, een ontologische voorbereiding. Door zelf te zijn *als* Christus was het Joodse volk een voorbereiding *op* Christus. Het Joodse volk was een alter Christus, maar dan in voorbereiding inzoverre het vaag en van verre dezelfde trekken had als Christus, de Godmens, Heil en Openbaring tegelijk. Onze analogie kunnen we zelfs verder toepassen op het ontstaan zelf van het Joodse volk, dat geheel ten dienste stond van de menswording. Deze analogie, op de volheid van het God-mens-verbond, van de Openbaring en het Heil gerichte trekken van het Joodse volk zullen we in het kort nagaan.

God had voor Zijn doel een reeds bestaand volk of stam, misschien de volksstam van Abraham zelf kunnen nemen. Maar Jahweh had „de voorkeur" zelf een volk te vormen, zoals het de H. Geest behaagd heeft zelf en niet „ex voluntate carnis neque ex voluntate viri" de menswording in de schoot van Maria tot stand te brengen. In de wording van iedere mens,

omdat hij geestelijk is, is Gods scheppingsdaad directer dan bij de wording van ieder ander leven. De mensen zijn echter de componenten van een volk. Bij het ontstaan en de handhaving van een volk is dus God, door het doen ontstaan van nieuwe leden, ook steeds actief. Maar in het verwezenlijken van Zijn heilseconomie wilde God zelf een volk als volk vormen. Het instrument dat Hij wilde gebruiken, wilde Hij zelf gemaakt hebben. De laatste reden hiervan ligt tenslotte in Zijn souvereine wil. Maar wij kunnen daarin verder een theologische reden zoeken, door de samenhang te zoeken met het gehele heilsbestel.

Het Joodse volk moet een ontologische voorbereiding op Christus zijn, een conform beeld van en wegwijzer naar de Godmens. Na de zondeval van de eerste mens is de hele schepping met de erfzonde besmet. Door de anticipatie van het verlossende kruisoffer konden vóór Christus individuele mensen door hun „natuurlijke christelijkheid" het goddelijk kindschap weer verkregen hebben. Maar het Heil dat komen moest, is een Openbaring en zichtbaarwording van Gods bedoelingen. God kon een door Hem innerlijk begenadigde mens tot de stamvader maken van Christus. Maar in de lijn van de Openbaring stelde God hiervoor een positief zichtbare daad, die een historisch feit is geworden: de wonderlijke roeping van Abraham. Een heidense Nieuw-Testamentische mens, een naturaliter christianus kreeg door een bijzondere openbaring van God inzicht en geloof in de ene ware God en zonderde zich af van zijn heidens gebleven stamgenoten. Dit is het historische moment van het ontstaan van het Joodse volk, ofschoon het pas op de Sinaï zich definitief constitueerde. Zoals het onstaan van een boek niet pas begint bij de eerste geschreven letter, maar bij de eerste conceptie van de schrijver, als die vaste vormen heeft aangenomen, zo ontstond het Joodse volk bij de roeping van Abraham. De openbaring van het monotheïsme aan Abraham en zijn distanciëring van zijn stam was het ondeelbaar moment van het ontstaan van het Joodse volk. Het moment van de opname van Abraham in Gods heilseconomie was ook het moment dat het Joodse volk ontvangen werd. De opname was tegelijk ontvangenis. Door deze opname werd het Joodse volk in zijn zaad geschapen. Assumptione creatur. Hierdoor wordt ook begrijpelijker, dat Abraham tegelijk geloofs- en stamvader was. Volk en godsdienst vallen hier samen. Het Joodse volk was een volk meer in heilseconomische zin, maar ook in etnologische zin. Door het „assumptione creatur" vormden nu het goddelijke en menselijke een eenheid en een verbond, dat heenwees naar het allernauwste verbond tussen het goddelijke

en menselijke in de Godmens, Wiens mensheid ook door de opneming geschapen werd. Na dit God-menselijk ontstaan werd het Joodse volk en als volk en in zijn verschillende volkselementen door het God-mens-verbond voorgoed getekend. Misschien mogen we onze parallel verder doortrekken en zeggen: zoals de H. Geest in het leven van de Godmens, niet alleen bij de maagdelijke ontvangenis, maar ook verder in de andere levensetappen, zo bemoeide God zich met het Joodse volk, niet alleen in zijn ontstaan maar verder in de andere volksuitingen, met name in zijn nationale litteratuur die de H. Schrift zelf is, in zijn nationale welvaart, in zijn volksgenieën en in de vorm van het staatsbestuur. In het nagaan van deze nationale volksgebeurtenissen stellen we ons tevreden met ze slechts in grote lijnen door te nemen en zullen we ons niet verliezen in kleine details, hoe interessant overigens ook, zoals b.v. hoe dit volk als alter Christus Christus' doopsel feitelijk en historisch voorafbeeldde.

Heel 't nationale ten dienste van de heilseconomie.

Mij lijkt dat ook de kwestie van de inspiratie veel begrijpelijker wordt, als we letten op het feit dat God een volk gebruikte. Door het feit dat het Joodse volk als volk in de heilseconomie was opgenomen, werd zijn nationale litteratuur mede genomen als instrument in Gods heilsbedoelingen en in de invloedsfeer van Gods bemoeienis en Gods medewerking. Anders dan in grote moderne volken, wier leden actief zijn in het litterair bedrijf, is de nationale litteratuur van een klein, scherp begrensd volk met een vorstendom als centrum van cultuur en litteratuur veel gemakkelijker aan te wijzen.

De Joodse nationale litteratuur draagt daarom de sporen van de samenwerking tussen God en volk. Er is een goddelijk en er is een menselijk element. Zoals men van het raadsel van Israël spreekt, zo kan men ook de Joodse nationale litteratuur tussen andere nationale litteraturen een raadsel noemen. De geleerden kunnen de kleur en de tijd en het milieu van het ontstaan van de Bijbel ontdekken, maar tegelijkertijd zullen ze stoten op het onverklaarbare verschil. Dit onverklaarbare is slechts door het goddelijk element te verklaren, waardoor in deze bepaalde litteratuur een lijn zit, een richting en heenwijzen en waardoor ze niet wordt tot een agglomeraat van geestelijk-litteraire produkten. Maar hiermee is de inspiratie zoals de Katholieke Orthodoxie ze verstaat nog niet genoegzaam verklaard. God immers bemoeide zich niet alleen indirect, langs de roeping van het volk in het algemeen, met de nationale litteratuur, maar direct en ad hoc.

Door actuele en onmiddellijke ingeving van de schrijvers. Schrijvers voeden het volk op, maar worden zelf uit het volk geboren en zijn de vertolkers van de nationale gevoelens en idealen. Wanneer we de Bijbel als een nationale litteratuur beschouwen, dan nemen we naast het goddelijk element ook het aandeel van het volk aan. God en het Joodse volk als volk hebben samen de Bijbel gebaard. Maar deze samenwerking is niet adequaat omdat God en mensen geen gelijke partners of collega's kunnen zijn. Het Joods-nationale is hier weer slechts het instrument, een uitdrukkingsinstrument voor de goddelijke inhoud.

Wij zijn niet van plan hier exegese te bedrijven, maar willen slechts naar voren brengen, dat de litteratuur als uitdrukking van het nationale door God consequent wordt gebruikt voor zijn openbaring en heiligingswil. De Joodse nationale litteratuur in sensu diviso, geabstraheerd van het goddelijke element, heeft dus een nieuwe, wezenlijke zin gekregen, door zijn ontvangen gerichtheid naar de Menswording. Deze nieuwe zin is het instrumentaliteitskarakter dat God gegeven heeft. Verder is het ons ook duidelijk, hoe God van de andere kant het nationale karakter intact liet. Het innerlijke der dingen hoeft God niet te verwringen om ze te kunnen gebruiken. Het wordt er slechts volmaakter door. Christus is niet alleen niet minder mens, maar Hij is de volmaakte mens.

Deze zelfde God-gerichtheid en afhankelijkheid, het God-menselijke karakter zouden we verder even gemakkelijk kunnen terugvinden in de andere vormen van het Joodse nationale leven. Israëls welvaart bijvoorbeeld hing volkomen af van de getrouwheid aan zijn instrumentaliteitskarakter, van de getrouwheid aan het verbond. Dit hebben de Joden tastbaar gevoeld en ze erkenden het en bleven er zich altijd van bewust. Hun blijvende gerichtheid was hun blijvend behoud. Hun daadwerkelijke wil van opgenomen te zijn was hun voorwaarde van bestaan. Van „assumptione creatur" werd „assumptione servatur". Maar het volk had een vrije wil en God eerbiedigde hem. De wil van een volk achterhaalde men niet door een enquête te houden of door toen nog onbekende verkiezingen, maar door te kijken naar de wil van de regering, toen de koning met zijn raadslieden. De monarchistische regering met Gods goedvinden ingevoerd, werd door God als de vertegenwoordiger van het volk aanvaard zoals in het verkeer van de volkeren ook het geval was. Ook tegenover God was de regering als het ware het aangezicht van het volk, waarnaar men keek en waarmee men tweespraak hield. De ontrouw van de regering, toen een monarchie, aan het God-menselijk verbond had zijn noodlottige neer-

slag op het welzijn van het volk, onverschillig hoeveel schuld het volk er zelf aan had.

Maar ook de monarchie zelf als een bestanddeel van het volk stond onder directe invloed van Gods werking, in de persoon van de profeten, de raadgevers en vertolkers van Gods wil aan de koningen. Het invoeren van de monarchie behoefde de toestemming van de profeet; in de keuze der koningen en in hun bestuur hadden de profeten het hunne d.i. Gods bevel te zeggen. Dit God-menselijk verbond dat in het volksbewustzijn zelf met een huwelijk werd vergeleken, was geen fysiek maar een moreel verbond, afhankelijk van de wil van God, die altijd trouw bleef, en de vrije wil van de mensen, liever van het volk, dat als volk echter ontrouw is geworden, ofschoon er altijd nog een rest bleef bestaan, die zich aan het verbond hield. Maar deze was het volk niet meer. Deze bleef trouw ondanks de ontrouw van het volk.

De trouw aan het verbond, de voortdurende aanvaarding van de God-menselijke oorsprong van het volk, die essentieel was voor het volksbestaan en de welvaart werd door de geschiedenis van het Joodse volk heen telkenmale door de profeten gepredikt. Deze laatsten waren de genieën, die de geestelijke kracht van het volk op peil brachten. Het waren de morele bronnen, waaruit het volk putte om niet te komen in een algemene lamlendigheid, die tenslotte een langzame dood kon worden. De genieën van het Joodse volk waren mensen die gevoed werden met Gods geest zelf. Uiteraard. Ze waren geladen met een Godsbegeestering. Als volksgenieën, ontstaan uit en levend van een God-mens-verbond, werden ze door God bijzonder overschaduwd. Van deze morele en geestelijke krachtbronnen moest het Joodse volk leven. Zoals de genieën van de andere volkeren hun stamgenoten waarschuwden voor de dreigende gevaren, die dodelijk waren voor het volk, maar zelf dikwijls pas na hun leven gewaardeerd werden, zo moesten ook de meeste profeten ditzelfde lot ondergaan. Met de moord op de profeten pleegde het Joodse volk een zelfmoord.

Een volkspsyche onstaat samen met het volk. Ze heeft haar eigen patroon en eigen structuur bepaald door haar eigen milieu maar vooral door haar geschiedenis. De geschiedenis van het Joodse volk was de geschiedenis van een verbond. Deze verbondsidee bepaalde dan ook de psyche van het Joodse volk. Zoals een bepaald huwelijksleven met een bepaalde huwelijkspartner iemands psyche vormt of ombuigt, zo bepaalde het huwelijksleven met zijn God de psyche van het Joodse volk. Deze bepaaldheid van het volkskarakter

kwam sterk tot uiting in het gebedsleven, dat vervuld was van het verbond. Van de almacht en de barmhartigheid van de goddelijke Verbondspartner, van Zijn wetten en van de voorwaarden van het verbond. Maar ook van eigen ontrouw en berouw er over. Het zal ons niet verwonderen, wanneer ook de taal van het Joodse volk, zowel de geschreven taal als de volkstaal rijk is aan verbondsherinneringen, -vergelijkingen en -uitdrukkingen. Zoals een vissersvolk een eigen taal heeft met eigen uitdrukkingen aan het vissersleven ontleend, zo zal de Joodse taal een verbondstaal zijn.

Tot de volkspsyche behoort de nationale trots, bedekt of onbedekt. De nationale trots van het Joodse volk was zijn uitverkiezing door God. Het was de uitverkorene onder de volkeren, de eerstgeborene. De bruid temidden van de slavinnen. Een groot en heilig volk. Een volk „machtig in woorden en werken", het „leraarde met gezag". Geroepen om over de andere volkeren te heersen. Deze trots sloeg tot een ware hoogmoed over. Het Joodse volk was onmisbaar voor God. De hele schepping was voor het Joodse volk geschapen. De andere volken moesten het dienen.

Met deze korte trekken hebben wij getracht aan te tonen hoe het Joodse volk als volk geheel en al in de heilseconomie was opgenomen. Hoe deze opname voor het Joodse volk essentieel en constitutief was. Wat het bezat en wat het was, was heilseconomisch. Het etnologische was tegelijk heilseconomisch. Wij hebben hier te doen met een volk, waarvoor het theologische essentieel was. Een volk dat alleen theologisch onderzocht kan worden. Een zuiver etnologisch onderzoek zou onmogelijk het bestaan en de structuur van dit volk kunnen doorgronden. Het Joodse volk was met heel zijn wezen immers gericht op de Menswording, het was hierop een ontologische voorbereiding. Het was een alter Christus. Dit alter Christus zijn, deze betrekking van analogia proportionalitatis was te danken aan het gericht zijn op Christus, de analogia attributionis.

Het Joodse volk en de andere volkeren

Maar door het feit dat dit volk wezenlijk heilseconomisch was, had het ook een wezenlijke betrekking op de andere volkeren, voor wie de heilseconomie door God gewild is. Het Joodse volk zelf was een instrument in de heilseconomie, zodat we het een instrument voor het Heil der volkeren kunnen noemen.

De instrumentaliteit van de mensheid van Christus is van een eigen soort. Behalve dat ze een verbonden instrument is met de Godheid, samen één wezen (ens) vormend, vormt ze ook een eenheid met de hele mens-

heid. Een en gelijk met de mensheid in alles behalve in de zonde. Er is een gelijkheid, een gemeenschappelijkheid, maar ook een verbijzondering, een universaliteit en een particulariteit. In Christus vormen deze twee aspecten één zuiver harmonisch geheel.

In het Joodse volk vormden ze echter een antagonisme, dat altijd labiel bleef. Door de omstandigheden en door het tastbare feit van de uitverkiezing zal het particularisme wel sterker zijn geweest, minstens in het nationale bewustzijn. Dit particularisme was inderdaad ook nodig voor het Joodse volk tegen alle mogelijke acculturaties met de heidense volkeren, die meestal machtiger waren dan dat „begenadigd kind". Maar onze vraag is veeleer in welke mate het Joodse volk zich van zijn universele roeping bewust was. Bestond er naast de sterke Calvinistische geloofsbeleving nog plaats voor een Katholieke geloofsopvatting? Zeker is het, dat de grote profeten als Isaïas en Jeremias hun eigen volk midden tussen de volkeren wisten. „Juicht volkeren met Zijn volk" staat in Deuteronomium. En de psalmist zong: ..Daarom zal ik U onder de heidenen belijden". En Isaïas: „Het zal de wortel van Jesse zijn, Die opstaat om ook over de heidenen te heersen". „Op Hem zullen de heidenen hopen". Teksten die door Paulus in zijn Romeinenbrief aangehaald zijn, Rom. 15,10.9.12. Maar de teksten staan in het futurum. Dit universalisme zal nog niet als een contemporaine realiteit beleefd zijn, maar als in de toekomst, op de dag van de verwezenlijking der beloften. Ondanks het sterke gevoel van particularisme was het Joodse volk zich toch evenzeer bewust van de eenheid van het menselijk geslacht, waartoe het zelf behoorde. Het monotheïsme was te sterk om niet alles tot een eenheid te brengen. Zelfs de vrouw moest haar oorsprong in de eerste man hebben. De diversiteit van mensen en volkeren was meer een zegen van de door God gewilde vruchtbaarheid van de mens. De verwarring die daarbij kwam was het werk van de zonde. Een prachtige synthese van het nationale particularisme en het internationale universalisme geeft misschien het boek Genesis: „In Uw zaad zullen alle volken der aarde worden gezegend". De mensen vormden voorzeker één menselijk geslacht, maar het Joodse volk was het centrum ervan. In de Rabbijnse litteratuur werd ergens gezegd, dat de volkeren ieder een schutsengel hadden, maar het Joodse volk was onder de directe hoede van Jahweh zelf.

Hiermee is de verhouding van het Joodse volk tegenover de andere volkeren in zijn voornaamste trek getypeerd. Hoe particularistisch en afwerend die houding ook was, het kon niet anders of de andere volkeren

droegen het hunne bij voor het tot stand komen van het Joodse volk. Etnologisch is dit zonder meer aannemelijk. Op deze indirecte wijze hebben de andere volkeren dus ook de mensheid van Christus mee voorbereid en wel in alles waardoor een mens een concreet mens werd.

Het Joodse volk is een heilsinstrument voor de andere volkeren, maar deze volkeren werden ook door Jahweh gebruikt om het instrument bij uitstek te vormen en op te voeden. Zowel het Joodse volk als de andere volkeren, hadden in de heilseconomie ieder hun eigen functie.

In het nieuwe testament

Het Nieuw-Testamentische Godsvolk

De menswording van God in het Joodse volk was slechts een ontologische voorbereiding op de Menswording in Christus, die zich verder in ieder mens verwezenlijkt. Het hele Godsvolk van het Oude Testament was een verre prototype en aankondiging tegelijk van de Persoon van Christus, de Godmens die samen met de geheiligde mensheid het Nieuw-Testamentische Godsvolk vormt. De verwachte Christus heeft zich eerst in een volk, de historische Christus in een individuele mensheid, de mystieke in de hele mensheid geïncarneerd. De Menswording in Christus was het, waarvan de menswording in Israël een teken en voorbereiding was, en waardoor de menswording in de hele mensheid mogelijk is. Naast wezenlijke verschillen zijn dus ook wezenlijke paralellen aan te wijzen.

Het Nieuw-Testamentische Godsvolk, de Kerk, het mystieke Christus-Lichaam, is de hele mensheid inzoverre ze geheiligd is. Dit Godsvolk is de gemeenschap der volkeren inzoverre ze geheiligd is, d.i. inzoverre Christus daarin geïncarneerd is. In dit nieuwe Godsvolk is het heilseconomische tot een verrassende volheid gekomen. Deze volheid is o.a. hierin gelegen, dat uit de individuele Menswording van Christus een werkdadige causaliteit is voortgekomen om de mens binnen te voeren in het interpersoonlijke leven van de Heilige Triniteit. Oneindig diep werkend in de diepte van iedere menselijkheid en oneindig verheven opstijgend in het hart van de Drie-enige Godheid.

Maar behalve in de verticale dimensie, verwerkelijkt zich deze volheid ook in een horizontale. Deze horizontale volheid breekt door alle aardse grenzen heen. Ze is niet meer besloten binnen de grenzen van een volk dat de enige drager en het enige instrument van de heilseconomie was, maar strekt zich over alle volkeren uit en doordringt ieder mens van ieder

ras. Het talenwonder van Pinksteren was er het symbool van en de brieven van Paulus de kerugmatische leer hierover.

Door de volheid van het heilseconomische, het goddelijke element dat in het Joodse volk samenviel met het etnologische, het menselijke, de Joodse natie, krijgt het etnologische in het Nieuw-Testamentische Godsvolk bijgevolg ook een andere dimensie, waardoor het tegenover het heileconomische ook in een andere verhouding komt te staan. Het woord „volk" in het Nieuw-Testamentische „Godsvolk" heeft een andere inhoud gekregen. Het Nieuw-Testamentische Godsvolk is niet meer belichaamd in één volk maar in de volkeren. Het menselijke in de menswording is niet meer het Joods nationale, maar het eigene van de volkeren. Over dit menselijke in de menswording gaat het tweede deel van ons opstel.

Het zal niet in beschouwing nemen dat de Verlossing voor alle mensen zonder uitzondering geldt en hoe de mystieke Christus zich in de volkeren langs de geloofsverkondiging, sacramenten en liturgie incarneert en hoe de Kerk deze menswording op zichtbare wijze moet verwezenlijken, maar wel hoe de volkeren bijdragen tot de zichtbaarwording van de mystieke Christus, de Kerk, zoals vroeger het Joodse volk heel het nationale ten dienste stelde van de heilseconomie.

Het hoeft niet gezegd te worden dat een onderwerp over de volkeren in het nieuwe Godsvolk niet afgedaan kan worden met de tekst van St. Paulus, dat er geen onderscheid meer bestaat tussen Jood en Griek, omdat dit laatste zuiver heilseconomisch begrepen moet worden (Rom. 10, 12). Evengoed als er nog verschil bestaat tussen man en vrouw (Gal. 3,28), zo is er nog verschil tussen de volkeren onderling. Dit wordt aangetoond door de geschiedenis van de Kerk, waarin de volkeren hun plaats behouden, en waarmee de Kerk ook duidelijk rekening houdt. Van de andere kant kunnen we hierop ook niet als positief argument aanhalen het bevel van Christus aan de apostelen, dat ze alle volkeren moesten onderwijzen. Dit is zuiver een kwestie van spraakgebruik en heeft ons probleem niet als achtergrond. Wij gaan eenvoudig van de realiteit uit, van het leven van de Kerk in het verleden en vandaag, vooral van het geloofsgegeven dat de Kerk een bovennatuurlijk-organische eenheid met een eigen immanent leven is.

De volkerengemeenschap in de voortschrijdende N.T.sche menswording is echter niet een monolitische gemeenschap, zoals het Joodse volk, dat behalve slechts één volk bovendien ook nog een klein volk was met

een duidelijk aanwijsbaar centrum, waaromheen het hele nationale leven circuleerde. Daarom kan onze beschouwing over de volkeren in het Nieuwe Testament weinig vaste en positieve gegevens verstrekken. Er is hierover nog weinig studie gemaakt.

Het onderhavige probleem is dus: hoe is de verhouding van de volkeren tegenover de Kerk? Op deze manier echter is het probleem niet scherp gesteld, omdat de Kerk juist de volkeren omvat inzoverre Christus erin is geïncarneerd. Beter is de vraag: wat is de plaats van de volkeren in de Kerk? Of nog beter: hoe en waarin verwerkelijken de volkeren, als volkeren, het menselijke in de Godmenselijke Kerk?

Zoekende naar de typische verwerkelijkingsbijdrage van de volkeren tot de menselijkheid van de Kerk zoeken we tegelijk ook naar het typische van de volkeren.

De bijdrage der volkeren

In het huidige internationale verkeer verstaan we onder een volk: een natie met die bepaalde staat en die bepaalde regering, die bepaalde president en eerste minister. De regering komt zo sterk naar voren dat we het volk veel minder in het begrip insluiten. We hebben meestal het juridische begrip van een volk. Ofschoon dit juridische veel invloed heeft op het volksleven, zullen we het hier meer over het volk als etnologisch-sociologisch natuurgegeven hebben.

Een volk is niet een staat, noch een ras, noch de som van de inwoners van een bepaald land. Het is een gemeenschap van mensen, die bij elkaar horen, omdat ze dezelfde mentaliteit hebben, waardoor ze de dingen op een bepaalde wijze zien en het leven op een bepaalde wijze leven. De mentaliteit van een volk is dat eigene in het geestesleven, waardoor het verschilt van een ander volk. Ze is die bijzondere trek, of habitus of „tournure" van de volksgeest, waardoor de mensen zich onder elkaar thuis voelen en met elkaar overweg kunnen. Ze is wat een Jood een Jood maakt, waar hij zich ook bevindt, van welk land hij ook burger is en welke taal hij ook spreekt. Deze gelijkheid van denkwijze kan verschillende oorzaken gehad hebben: zowel biologische, geografische als historische, maar deze gelijkheid van geestesstructuur is het, die een mensengemeenschap tot een volksgemeenschap maakt. Deze gemeenschappen zijn het ook die de culturen dragen en hun activiteit in het geestesleven aan de dag leggen. Met deze gemeenschappen, waarvan de grenzen moeilijk zijn aan te wijzen, maar die desondanks toch reëel bestaan, hebben wij hier te doen.

Deze volksgemeenschappen en niet meer het Joodse volk vormen nu het menselijke element van de zichtbare menswording in de tijd, de Kerk. Deze volkeren geven het goddelijke leven de zichtbare gestalte. Hun denkwijze bepaalt het geestelijk-menselijke van de Kerk, de mystieke Christus, zoals de Joodse denkwijze de historische Godmens Joods deed denken. Maar wij kunnen niet spreken van één denkwijze van de volkeren omdat ze juist door hun denkwijze van elkaar verschillen. Evenmin kunnen wij van de verschillende volksaarden het kleinste gemene veelvoud of de grootste gemene deler uitpuren en die als de menselijke gestalte van de Kerk beschouwen. Dat de kerk supranationaal is, betekent niets anders dan wat Paulus in zijn boven aangehaalde teksten bedoelt (Rom. 10, 12, Gal. 3, 28). Maar deze supranationaliteit is iets abstracts en iets negatiefs: niet gebonden te zijn aan een bepaald volk en kan dus niet een verschijningsvorm van de Kerk zijn. Zoals de menselijke gestalte van de Godmens concreet en bepaald en zijn oorsprong aan te wijzen is, zo is ook de verschijningsvorm van de Kerk, de gecontinueerde menswording, concreet en bepaald en de oorsprong ervan is historisch na te gaan. Juist omdat het leven van de Kerk een leven is van de geest, de geest van de mens in vereniging met het goddelijke, en het formele van een volk de bijzondere trek van zijn geestesleven is, bestaat er een nauwe verhouding tussen de Kerk en de volkeren.

Wanneer we dus naar de typische verwerkelijkingsbijdrage van de volkeren, als volkeren, zoeken, gaan we niet allereerst na, wat de volkeren concreet aan de menselijkheid van de Kerk hebben bijgedragen, maar het volkseigene in al die bijdragen. Het typisch eigene van een volk in de kerkelijke kunst, in de geestelijke litteratuur, in de uitdrukking van de Kerkelijke leer. Het eigene van de volkeren in de beleving van de God-menselijke verhouding, kortom in de verwezenlijking van het menselijke van de mystieke Christus.

De mensheid van Christus is een Joodse mensheid, maar door het goddelijke in haar is ze tot de volheid van de mensheid gekomen. Christus is op goddelijke wijze mens. „Divinement humain" (Mersch). Het geestesleven van de mensheid van Christus is dus ook tot een volheid gekomen. Deze volheid van zijn geestesleven nu kan onmogelijk in de mystieke Christus verwerkelijkt werdon noch door één persoon noch door één volk. Alle volkeren tot aan het einde der wereld en in hun dynamiek moeten dit in de loop der eeuwen verwezenlijken. En zoals een theologische difinitie van de mens zijn verhouding tot God moet bevatten, omdat deze

laatste voor de mens essentieel is, zo omvat de volheid van de mensheid, zowel van de historische Christus als de mystieke Christus, tevens de volheid van zijn verhouding tot God. Deze twee aspecten van een en dezelfde volheid moeten ook en kunnen slechts door de hele mensheid verwerkelijkt worden. Deze volheid van 's mensen geestesleven nu is voor de mensen in de tijd nog in andere aspecten te onderscheiden: in het intellectuele leven, het morele leven, volgens de verschillende terreinen van het geestesleven.

De volheid van het geestesleven van de mensheid van de mystieke Christus wordt verwerkelijkt door alle volkeren, ieder met het eigene in zijn volksgeest, zo dat deze geestesvolheid van de mystieke Christus universeel en alomvattend is. Iedere volksgeest is beperkt en heeft zijn negatieve eigenschappen, doch alle volkeren tezamen zullen de universele volheid van de menselijke geest verwezenlijken. De volheid van de menselijke geest van de Kerk.

Gaan wij nu na hoe deze verwerkelijkingsbijdrage van de volkeren geschiedt. Anders dan in het geval van het Joodse volk, dat als volk in en door de Godsverhouding is ontstaan, waardoor het volk als volk primair en de persoon secundair mag genoemd worden, gebeurt de voortschrijdende menswording door een iedere keer individuele ontmoeting van Christus met een individu. De personen van Israël die een rol hebben gespeeld, traden op als instrument van het volk of voor en ten bate van het gehele volk. In het Nieuwe Testament mag de persoon de koning van een volk zijn, maar zolang hij niet als koning van zijn volk en geruggesteund door de wil van het volk optreedt, blijft het een ontmoeting tussen Christus en een individu. De ontmoeting die tot stand komt in de geloofsverkondiging en door de sacramenten. Dit is de gewone gang van zaken. Langs de individuele personen komt dan ook de volksbijdrage tot de volheid van Christus' geestesleven. Langs individuele personen komt een volk Christus in aanraking. Zo is het thans in het verleden, misschien enkele uitzondering niet te na gesproken, geweest.

Deze persoon is een kind van zijn volk, behept dus met het eigene van zijn volk. Is hij zichzelf gebleven en lidmaat van de Kerk geworden, dan komt het volkseigene binnen de Kerk. Maar een kind van een volk heeft nog niet de volheid van de volksgeest en uiteraard is deze volksbijdrage bij de een minder dan bij de andere. De maat hiervan hangt van drie factoren af. Of men de geest van zijn volk in grote mate in zich heeft en of men zich Christus in de Kerk meer en meer eigen maakt en in hoeverre men

zelf als lid van de Kerk actief meewerkt aan haar opbouw. De bijdrage van de Romein Ambrosius kan men niet gemakkelijk overdrijven, juist doordat hij aan de drie bovengenoemde eisen in zo hoge mate voldeed.

Mijns inziens zijn de heiligen van de verschillende volkeren met hun eigen volkskarakter de grootste bouwers van het geestesleven van de Kerk, omdat hun bijdrage het essentiële leven van de Kerk betrof: het goddelijke liefde-leven. Wie Ignatius of Franciscus van Assisi navolgt, voegt aan zijn menselijke verhouding tot God of een Ignatiaans of een Franciscaans aspect toe dat bijdraagt tot de volledigheid van zijn menselijk-geestelijke verhouding tot God.

Zoals Christus het menselijke op goddelijke wijze verwerkelijkt, maar ook het goddelijke op menselijke wijze uitdrukt, zo is het ook met de heiligen, die niet ophouden kinderen van hun volk te zijn. Christus echter in volheid, zij slechts gedeeltelijk.

Dit volkseigene wordt door het goddelijke in de Kerk, zeker wanneer het positief en bewust dienstbaar aan de Kerk wordt gemaakt, zoals b.v. het geval was bij Ignatius, zo gesublimeerd, dat het de beperking van het locale verliest en zich slechts als Kerkelijk en universeel voordoet. Deze bijdragen worden in de organische eenheid van de Kerk opgenomen en geïntegreerd. Zoals de ziel als levensbeginsel in het menselijk lichaam iedere bijdrage van buiten substantieel tot het zijne maakt, zo is het het goddelijke leven dat in de Kerk iedere bijdrage incorporeert. En zo geniet ieder lid van de Kerk, dat het Kerkelijk leven in zijn individuele leven opneemt, van iedere geestesaanwinst, vanwaar deze ook komt.

Alle ledematen van de Kerk nemen deel aan deze volheid van de Kerk. Zo wordt en is ieder Katholiek, waarlijk Katholiek, ook in zijn geestesleven, dat is universeel. Zo komt tot stand wat men gewoonlijk noemt de breedheid van visie van iedere Katholiek, zowel bij een christen-dessavrouwtje als bij een universele theoloog als Guardini. Deze twee kunnen misschien elkaar beter verstaan dan een Katholiek en een heidense Europeaan. En zoals men zich thuis voelt tussen zijn eigen volksgenoten, omdat men een zelfde volkspsyche en geesteswending heeft, zo voelden de Katholieke leken op het laatste gehouden lekencongres in Rome zich onder elkaar thuis.

De volheid van het menselijke in de Kerk

Zo neemt Christus' mystieke Lichaam alle geestesbijdragen op, verzamelt en integreert ze om ze verder uit te delen aan al haar ledematen. Zo

heeft de Kerk niet alleen de volheid van het goddelijke leven, maar ook de volheid van het menselijk geestesleven. Deze tweevoudige volheid is voor iedereen bestemd. Hierdoor hebben mensen als Augustinus, Thomas van Aquino of Franciscus van Sales zich een grote naam verworven. Ze gelden als de exponenten van de volheid van het Godmenselijk leven van de Kerk. In hen verblindt ons niet alleen het goddelijke, maar schittert ook de menselijke geest. De Kerk is het, die hen gemaakt heeft tot wat ze zijn geweest. En de Kerk zijn wij, de volkerengemeenschap. De universaliteit van hun geest danken zij aan het feit, dat de Kerk verschillende geestesstructuren van de volkeren in zich heeft opgenomen. Historisch geredeneerd – want al het geschapene is tenslotte maar een instrument in de goddelijke heilseconomie – zou de Kerk niet zovele en zulke universele genieën gebaard hebben, indien zij, het Nieuw-Testamentische Godsvolk, slechts één volk omvatte, zoals het geval was met het Oud-Testamentische Godsvolk. Want hoe groot en universeel de menselijke geest van iemand als Isaïas of Jeremias was, in de loop van de Kerkgeschiedenis waren er veel kinderen van de Kerk, die hen hebben overtroffen, niet enkel omdat ze leefden in de volheid van de genade, maar ook in de volheid van het menselijke, kortom in volheid der tijden, waarin de volheid van het goddelijke en de volheid van het menselijke tot eenheid komen.

Zo zien wij in Gods grote heiligen als het ware de neerslag en het resultaat van de bijdrage der volkeren, als volkeren, voor het leven van de Kerk. In hen vinden we enigszins de heilseconomische, de theologische zin van de volkeren geconcretiseerd en tastbaar gemaakt. Ze zijn mogelijk, omdat ze kinderen zijn van een Moeder, die de volheid van het goddelijke en het menselijke omvat.

Ditzelfde kunnen wij evengoed vinden in het algemeen Kerkelijk leven, zoals dit voor ons waarneembaar is in zijn zichtbare uitdrukkingsvormen: de hiërarchie met al haar organen en regeringsbeleid, de leer met de voorkeur voor bepaalde waarheden en haar formuleringen en de hele geestelijke litteratuur, de liturgie, ofschoon gevarieerd, toch met bepaalde vaststaande patronen, de kunst met 'n bepaalde cultuur-achtergrond. In dat alles zal het eigene van een bepaald volk zich laten gelden. Niet dat de Paus, het hiërarchische hoofd van de Kerk een monarch is, maar dat hij een bepaald type van een monarch is. Iedereen zal gemakkelijk met ons aannemen, dat het feit, dat in het dogma van de Kerk al de verschillende aspecten van de heilseconomie belicht worden en hun concrete uitdrukking hebben gekregen te danken is aan de verschillende volksgeesten, die

in de Kerk zijn vertegenwoordigd en die, vanuit hun eigen psyche, een bepaald openbaringsgegeven beter zien dan anderen. Van de andere kant heeft iedere ketterij misschien ook te maken met een volkspsyche, die in zijn beperktheid een aspect van de heilseconomie, dat meer strookt met zijn eigen volkspsyche, wil toespitsen en verabsoluteren. In de geschillen over de Triniteitsleer in de derde en vierde eeuw hebben de Grieken en Latijnen duidelijk elkaar op het juiste evenwicht gebracht. De zin voor harmonie van de klassieke geest, die ook verbonden is aan een volk of volkeren, ontmoet in de Kerk de dynamische geest en de drang tot scheppen van de Germanen. Het emotionele element in de liturgie zou volgens sommigen van deze Germaanse geest afkomstig zijn. En de Angelsaksische en de Slavische geest zullen ook het hunne bijgedragen hebben tot de volheid van de mensheid van de Kerk. Daniélou meent dat de Kerk de Indische categorieën voor de verhouding van God en de mens tot uitdrukking van ons Trinitaire leven kan gebruiken. Het al te humanistische in de Kerk zal misschien zijn evenwicht en remedie kunnen krijgen in de Indische intuïtie voor de vergankelijkheid en relativiteit van het geschapene. De Indische zin voor ingekeerdheid zal de uitgestortheid des geestes van de moderne christen moeten remmen, zodat de Godsverbondenheid van het godsvolk geen gevaar loopt.

Bij dit alles mogen wij evenmin uit het oog verliezen, hoe de Joodse geest vanuit de Bijbel onze theologie en ons theologisch denken in het algemeen en ons gebedsleven in het bijzonder beïnvloedt. In de nieuwe heilseconomie blijft de Joodse geest een bijzondere functie vervullen en voor ons wordt het meer begrijpelijker, waarom God zich de moeite getroostte zelf het Joodse volk door Zijn bijzonder ingrijpen te vormen en te leiden; dat deed Hij niet alleen omdat de Verlosser uit dat volk moest komen, maar ook omdat de Joodse geest de volheid van het menselijk-geestelijke in de Kerk nog altijd mee moet helpen verwezenlijken.

Het offer van ieder volk

Ieder volk heeft zijn eigen „fort". In een bepaalde levenswaarde meer dan in andere toont een volk zijn eigen persoonlijkheid. De Kerk integreert en sublimeert tegelijk deze volkspersoonlijkheden tot haar eigen menselijke volheid. Deze sublimatie houdt een loutering in. Want ook het volk is met de zonde besmet en het volkseigene moet zich ontdoen van alle gevolgen van een misgroei van wat in zich goed is. Ook hierin moet het zondige sterven. Deze geestelijke versterving en dood brengt

ook een geestelijke pijn met zich mee, de pijn van de Menswording, die door het kruis is getekend. Deze pijn ervaart een volk bij het zien dat het niet aan zichzelf genoeg heeft. En hoe meer een volk een gevoel van zelfgenoegzaamheid heeft, des te meer pijn zal de louterende verlossing en sublimering het bezorgen. Deze pijn wordt veroorzaakt door zijn weerstand bij de komst van de Kerk. De weerstand van het Joodse volk, aan wie Christus zelf een verregaande zelfgenoegzaamheid verweet. De weerstand van de Romeins-Hellenistische wereld en van de Germanen. Een volk mag een grootse geest en een grootse cultuur hebben, zodat het in grote mate mee kan werken tot de menselijke volheid van de mystieke Christus, maar of deze medewerking feitelijk zal plaats vinden, hangt af van de nederigheid van dat volk, dat is de afwezigheid van ieder gevoel van zelfgenoegzaamheid. Dit is de nederigheid van ieder geschapen wezen tegenover het goddelijke. Nationale hoogmoed kan een veelbelovend volk van de Kerk afzijdig houden en onvruchtbaar maken. De Kerk immers, waarin de volheid van Christus aanwezig is en die bezield wordt door de H. Geest, kan wanneer het nodig is, uit een volk in een stenen tijdperk Abrahamskinderen verwekken. Dat volk zal het meest de mensheid van de Kerk verwezenlijken, dat het meest openstaat voor het mysterie van de Menswording.

De Kerk is in wezen een voortschrijdende Menswording van God zelf. En hierin is God souverein. Voor deze menswording is geestelijke zelfgenoegzaamheid de grootste „obex". Deze Goddelijke soevereiniteit van de Kerk willen we hier stellen tegenover de bijdragen van de volkeren, om noch aan het goddelijke, noch aan het menselijke te kort doen: het soeverein gebruik maken en integreren van alles wat in het volk zit tegenover de in alle afhankelijkheid positieve bijdrage van de volkeren.

Toch komt de weerstand van de volkeren tegenover de Kerk niet alleen door de geestelijke pijn, waarmee de Verlossing uit de zondige natuur gepaard gaat. Dat de Romeins-Hellenistische wereld eerst met een afkeer het Christendom van de Apostelen tegemoet zag, was omdat het Christendom voor hen in een Joodse zichtbaarheid verscheen. Met ditzelfde Christendom, maar nu in een Joods-Romeins-Hellenistische uiterlijkheid zag de Germaanse wereld zichzelf geconfronteerd. Met deze weerstand heeft de huidige Kerk te kampen, waarvan Daniélou zegt: „. . . notre christianisme est un christianisme occidentalisé. Or, il est accidentel au christianisme d'avoir été occidentalisé". (Le mystère du salut des nations p. 56.) Willen we echter in ons betoog consequent blijven, dan moeten

we zeggen dat ofschoon het westelijk karakter voor de Kerk accidenteel is, de bijdrage van de Westerse wereld tot de menselijke volheid van de Kerk van wezenlijke waarde is. Deze Westerse bijdrage of nog scherper deze bijdrage die Westers is, hoeft de Kerk geenszins af te leggen in haar ontmoeting met de Oosterse wereld. In deze incarnatie heeft de Kerk de volkeren niet alleen de goddelijke volheid aan te bieden, maar ook de volheid van het menselijke, waarmee de Kerk op haar tocht door de mensheid zich heeft verrijkt. Ook deze volheid van het menselijke wensen de nieuwaankomende volkeren van de Kerk te ontvangen. Maar ze verlangen dat dit menselijke tegelijk Kerkelijk is, d.i. gesublimeerd, vergoddelijkt, ontdaan van lokaal-tijdelijke bepaaldheid. Dit gesublimeerd menselijke menen wij in de heiligen te zien, zeker in bepaalde grote heiligen, waardoor zij, vanwaar ze ook komen, voor heel de Kerk aanvaardbaar zijn. Deze geestelijk-menselijke volheid, behalve dat ze verrijkt, maakt dat een volk beter en vruchtbaarder zijn eigen persoonlijkheid beleeft.

Dit gebrek aan bovengenoemde sublimatie verstaan wij dan onder de „occidentalisatie'' van Daniélou, waarbij de geest van de Westerse wereld te veel gebonden is aan lokale beperkingen en materiële uitdrukkingsvormen en een sterk gevoel van zelfgenoegzaamheid heeft, waardoor het niet genoeg openstaat voor andere levenswaarden buiten de westerse wereld. De Oosterse wereld staat geenszins afwijzend tegenover de levenswaarden van het Westen, maar tegenover het Westerse gevoel van zelfgenoegzaamheid, waarin de Westelijke geest vereenzelvigd wordt met de menselijke volheid van de Kerk. Het Oosten erkent ook graag de voorsprong van de Westerse geest, wanneer deze voorsprong maar toegeschreven wordt aan het Christendom, de voortschrijdende Menswording, een historisch feit, dat dus ook te maken heeft met tijd en plaats. Qui gloriatur, in Domino glorietur. Een waar lidmaat van de Kerk wil, of het een persoon of een volk is, deel krijgen aan de goddelijke en menselijke volheid van de Kerk, maar daaraan ook actief deelnemen.

Maastricht

HUB. JANSSEN

DE KATHOLIEKE KERK IN CHINA ONDER COMMUNISTISCH BEWIND

Zonder twijfel zijn we er allen van op de hoogte, dat de katholieke kerk in China – evenals in alle landen achter IJzeren en Bamboe Gordijn – in grote nood verkeert. Zowel de Pausen als de bisschoppen vestigen herhaaldelijk onze aandacht op deze noodsituatie en vragen daarbij telkens dringend een vurig gebed voor de zwijgende, vervolgde kerk. Daarom is het nuttig, dat wij voortdurend de situatie van de kerk in die landen bestuderen.

We zullen hier in het kort – en uiteraard onvolledig – de ontwikkeling nagaan van de vervolging der katholieke kerk in China.[1]

We moeten onze bezorgdheid niet alleen laten uitgaan naar onze geloofsgenoten, maar ook naar de miljoenen andere mensen, orthodoxen, protestanten, joden, islamieten, confusianisten, boeddhisten, die evenzeer vervolgd worden om hun geloof in één God, wiens bestaan de communisten ontkennen.

De Voorgeschiedenis

Om de huidige situatie van de kerk in China te begrijpen moeten we bedenken, dat het communisme in China reeds een ontwikkeling van ongeveer 40 jaar heeft doorgemaakt. Omstreeks 1920 werden namelijk de marxistisch-leninistische theorieën vanuit Rusland naar China geëxporteerd.

We kunnen de uitgroei van het Chinese communisme als volgt samenvatten. In 1921 werd in Sjanghai de Chinese Communistische Partij opgericht. Geleidelijk groeiden haar revolutionaire activiteiten. De industriële en militaire experts, die in 1920 vanuit Rusland naar China waren gezonden, ondersteunden de nieuwe Partij.

[1] De gegevens hieronder zijn hoofdzakelijk ontleend aan:
A. Galter, HET ROODBOEK van de vervolgde Kerk, Brussel 1957.
Li Pai-Shan, Die Kirche Chinas in der Verfolgung, in „Stimmen der Zeit", 84(1958-1959) 163. Band, 2. Heft, Nov. 1958, Freiburg i/B.
Voor een rijk gedocumenteerd ooggetuigenverslag verwijzen wij naar M. van Oss C.I.C. M., De katholieke kerk in communistisch China, in Katholiek Archief, 13(1958) no 27, kol. 629-646.

Tijdens de burgeroorlog van 1927–1928, toen Tsang Kai Chek tegen de regering van Nanking optrok, namen de communisten de kans waar om in Han-Kéou een regering te vormen onder leiding van de huidige partijleider en ex-premier Mao Tse Toeng. Gedurende de jaren 1929–1934 hebben de communisten de eerste communistische staat Kiangsi gevormd.

Toen de Japanners in 1931 Mantsjoerije binnenvielen, begonnen de communisten de „Lange Mars" naar het noorden, waar zij de staat Yenan vestigden (1936–1945). De nationalisten volgden hen. Intussen hadden de communisten hinderlagen gelegd in het bergachtige gebied. Daar Tsang Kai Chek met de nationalisten probeerde door te breken, verspreidden de communisten de leuze: „Een Chinees kan niet strijden tegen een andere Chinees als de Japanners voor de grenzen staan".[1] Het gevolg hiervan was dat de nationalisten zelf Tsang gevangen namen en aan de communisten uitleverden. Later moesten zij voor zijn bevrijding een zware losprijs betalen. De communistische Partij kreeg volledige vrijheid van handelen en zij zelf moesten zich verplichten bij een eventuele Japanse aanval samen met de communisten op te trekken.

In 1937 vielen de Japanners China aan. Door de overeenkomst waren de nationalisten nu genoodzaakt tot de strijd over te gaan. De communisten echter hielden zich op de achtergrond. Zodoende konden zij met hun steeds groeiende verse troepen het noordelijke gebied van China bezetten en grondig sowjetiseren. De nationalisten, uitgeput door de oorlog, konden de communistische expansie niet meer stuiten. De Russen bezetten in 1945 Mantsjoerije. De Chinese communisten, nu beschikkend over Russische steun en achtergebleven Japanse wapenvoorraden, trokken met een leger van twee miljoen goed gewapende en geoefende soldaten China binnen. Op 1 oktober 1949 konden zij de Volks-Republiek China uitroepen.

Op het tijdstip van de bezetting van China door de communisten waren er 463.500.000 inwoners (thans 650.000.000), van wie ongeveer 4 miljoen katholieken. Het land was verdeeld in 145 kerkelijke bestuursgebieden. In deze gebieden werkten 6042 priesters, van wie er 2557 van Chinese afkomst waren. De mannelijke en vrouwelijke kloosterorden telden tezamen 8570 leden.

Verder had de kerk het beheer over 4952 onderwijsinstellingen, waaronder drie universiteiten, talrijke inrichtingen voor ziekenverpleging, weeshuizen, etc. In 1926 waren reeds de eerste Chinese priesters te Rome

[1] Galter, ibid., p. 180

tot bisschop geconsacreerd. In 1946 kreeg China zijn eigen Hiërarchie en werd Mgr. Tien als eerste Chinees tot kardinaal verheven.[1]

De Kerkvervolging

1945 – 1949

Wanneer er vóór de hier aangegeven periode sprake is van vervolging, dient men er rekening mee te houden dat deze – alhoewel zich geleidelijk verbreidend – niet algemeen is, maar slechts die gebieden betreft welke reeds door de rode legers onder de voet waren gelopen.

In de jaren vóór 1945 kunnen we nog niet direct spreken van kerkvervolging in die zin waarin wij er nu over spreken. Ofschoon de kerk in de door de communisten bezette gebieden veel te verduren had – kerken werden platgebrand, scholen onteigend, missionarissen verjaagd of vermoord, etc. –, was dit nog geen geraffineerd georganiseerde, ,,wetenschappelijke'' vervolging (d.w.z. volgens de theorie van het dialectisch materialisme; zo is dus alles wat volgens de richtlijnen van de Partij gebeurt ,,wetenschappelijk''). Daardoor waren de gevolgen voor de kerk echter niet minder ernstig. Doordat hoofdzakelijk losse benden de acties tegen de kerk uitvoerden zonder de leiding van de communistische Partij – d.w.z. niet de Partij vervolgde de kerk, maar ze stimuleerde wel de vervolgers in hun activiteiten – was de strijd vaak fanatieker en had soms ernstigere gevolgen dan de latere, georganiseerde vervolging.

Mao Tse Toeng schreef reeds in 1934 in een rapport aan het Nationaal Congres van Sowjets in China: ,,In de sovjet-gebieden van China zijn de katholieke priesters en de protestantse zendelingen door de volksmassa verdreven. De eigendommen, die de imperialistische missionarissen zich hadden toegeëigend, zijn aan het volk teruggegeven. De missie-scholen zijn veranderd in sovjet-scholen. Kortom: de sovjet-districten zijn de enige, die geheel bevrijd zijn van het juk der imperialisten.''[2]

Na 1945 is de geleide vervolging begonnen. Wanneer de communisten een gebied hadden bezet, begonnen ze systematisch, ,,wetenschappelijk'' te werken. Zoals duidelijk is, gaat het hier ook slechts over de reeds onderworpen gebieden, met dien verstande echter dat nu de Partij de leiding heeft. We kunnen dit zien als een voorbereidingsstadium op de algemene vervolging na het uitroepen van de Volksrepubliek.

[1] De hier gegeven cijfers zijn slechts bij benadering juist.
[2] Galter, ibid., p. 182.

De communisten gingen te werk volgens het volgende, vaste schema, dat zij wel aanpasten aan de plaatselijke omstandigheden.

a. De beginfase was rustig. De communisten verkondigden nog *verdraagzaamheid en godsdienstvrijheid* (hsing chiao tse-yu).

In deze periode was het nog mogelijk de godsdienstige plechtigheden in de kerken te houden, openlijk te preken en de scholen geopend te houden.

b. In de volgende fase begon *de strijd tegen het „bijgeloof"* (fang pei mi hsing).

Wanneer de bevolking in een bezet gebied enigszins was gewend aan de communisten en ervan was „overtuigd" (door de aanhoudende propaganda) dat zij het toch niet zo kwaad bedoelden, begonnen de communisten met een heftige, geraffineerde hetze in woord en geschrift tegen de religies. Deze propaganda was erop gericht de eerbied en het ontzag voor kerk en godsdienst te vernietigen. Om dit te bereiken werden er ook nog regelmatig propaganda-meetings georganiseerd, waaraan eenieder verplicht was deel te nemen. Deze bijeenkomsten hadden meestal 's zondags plaats op de tijden van de kerkelijke diensten.

Verder werden dagbladen, tijdschriften, brochures en boeken in grote massa's verspreid. De bevolking werd meestal verplicht deze te lezen.

De meeste aandacht werd besteed aan de opvoeding van de jeugd. Op elke school werden „betrouwbare", militante communistische leerkrachten aangesteld, nadat het oorspronkelijke onderwijzend personeel op meer of minder hardhandige wijze was verwijderd. Deze nieuwe „wetenschappelijk" gevormde leermeesters moesten de godsdienst en alles wat daarmee samenhing op een geraffineerd-psychologische wijze voor de jeugd onaanvaardbaar maken.

c. *De heropvoeding* is de derde fase.

Hierdoor wilden de communisten de volksmassa de marxistisch-leninistische theorieën opdringen. Alle ter beschikking staande middelen werden uitgebuit: pers, radio, film, volksfeesten, redevoeringen. Verder werden dagelijks bijeenkomsten voor het volk georganiseerd, instructieve vergaderingen voor ambtenaren, studieweken voor leidinggevend personeel, cursussen van drie weken – in de vorm van onze retraites – voor hogere ambtenaren en intellectuelen. Vervolgens waren er nog instructies voor militairen, lessen op de scholen en extra-colleges aan de universiteiten. Al deze onderrichtingen in de communistische leer waren voor de bevolking verplicht op straffe van boycot of arrestatie.

d. Wanneer men de tijd rijp achtte, begon men met *de actieve oppositie* (ta tao Tien Chu Chiao).

In deze fase werden allerlei activiteiten ontketend om de godsdienst verder onmogelijk te maken.

De scholen werden onteigend en omgevormd tot communistische opleidingsinstituten. De Partij kreeg de zeggingsmacht over het leerprogramma. Het godsdienstonderricht werd vervangen door het opdringen van de „diamat", het dialectisch materialisme. Verder werden alle eigendommen van de kerk en de missie geconfisqueerd. Deze waren vaak van te voren reeds zo zwaar belast, dat het voor de geestelijken zeer moeilijk – zo niet onmogelijk – was deze belastingen op te brengen (de kerken vallen in de communistische landen meestal in de hoge belastingkategorie van nachtclubs en dergelijke gelegenheden).

Alle priesters werden verplicht telkenmale een reispas aan te vragen (te vergelijken met de tien-kilometer-pas die wij in de laatste oorlog kenden). Dit verzoek werd echter steeds op de aan de communisten eigen hoffelijke wijze (denk aan het spreekwoord: men vangt meer bijen met honing dan met azijn) afgewezen. Zodoende waren de missionarissen genoodzaakt in hun woonplaats te blijven, met het gevolg dat de nevenparochies al zonder priesters waren.

Daarnaast moesten de geestelijken lijsten opmaken van de mensen die de godsdienstoefeningen bijwoonden, van al hun handelingen regelmatig aan de communistische overheid verslag uitbrengen en er verantwoording voor afleggen. Hierdoor waren zij in de zielzorg beperkt tot activiteiten die door de communisten nog werden getolereerd.

Tevens stond alle missiepersoneel onder controle van de communisten. Het werd regelmatig ondervraagd en vaak bedreigd.

De kerken werden omgevormd tot vergaderzalen, bioscopen, amusementsgelegenheden, danszalen of veestallen.

e. Tenslotte de fase van *de Volksactie of de Tribunalen.*

Ter bekroning van de anti-religieuze propaganda moest „het volk" de „vreemdelingen" gaan beschuldigen (met dergelijke uitdrukkingen hitste de propaganda het nationale gevoel op tegen de buitenlandse missionarissen).

Hiervoor rekruteerden de communisten eerst een aantal bewoners van achterbuurten en andere beruchte typen. Wanneer deze grondig geïnstrueerd waren, werden er nachtelijke anti-religieuze demonstraties gehouden om de geestelijken ertoe te brengen bij de plaatselijke overheid te protes-

teren. Het protest van een priester beantwoordden de communisten in het begin door zich hoffelijk te verontschuldigen voor het wangedrag van het volk „dat nog weinig opgevoed was", door hun ontzag uit te spreken voor de kerk en te beloven eventuele volgende volksacties tegen de godsdienst te zullen onderdrukken. Terloops gaven zij hem dan echter nog de goede raad „in eigen belang" te vertrekken.

Wanneer de missionarissen na dit advies niet uit eigen beweging weggingen, zag de Partij zich verplicht „in naam van het volk", dat steeds maar bleef demonstreren, de bisschoppen, priesters en kloosterlingen met de voornaamste leken gevangen te nemen. Men vergete hierbij niet dat ook vele Chinese priesters en vooral leken tot de slachtoffers behoorden.

Dan volgden de processen. De communisten hadden van te voren reeds met de nodige mensen de beschuldigingen ingestudeerd. Ook de vonnissen stonden al vast. De „onderdrukten" kenden de beschuldigingen van buiten: gedwongen bekering van kinderen tot het katholicisme, folteren van de zieken in de ziekenhuizen, uithongeren van de kinderen in de weeshuizen, uitsteken van de ogen voor laboratoriumonderzoek, vermoorden van Chinezen om hun hart te kunnen eten, verbergen van enorme hoeveelheden goud in de kerken, collaboratie met de Jappen, de zeer zware beschuldiging „spionage voor het Amerikaanse imperialisme en voor de nationalisten" en de niet nader omschreven beschuldiging „belediging van het volk".

De aangeklaagden hadden geen enkel recht op verdediging. Het vonnis varieerde tussen gevangenisstraffen, doodstraf, verbanning en het na allerlei folteringen levend begraven worden.

Door deze wijze van rechtspraak werden tussen 1946–1947 meer dan honderd priesters ter dood gebracht.

Na 1949

Toen de Volksrepubliek eenmaal was gevestigd en de communisten heel China op boven omschreven wijze hadden bewerkt, begon een korte tijd van rust. Het was nu immers zaak de bevolking op hun hand te krijgen.

Het eerste artikel van het in 1949 uitgevaardigde „Gemeenschappelijk Programma" garandeerde „recht op vrijheid van gedachte, woord, vereniging, vergadering en correspondentie, op persoonlijke veiligheid, keuze van domicilie, vrijelijk verplaatsen, religieuze confessie, op het or-

ganiseren van processies en van andere openbare manifestaties en op het deelnemen hieraan".[1]

Voor het volk had het dus de schijn dat de kerk nu weer vrij haar gang kon gaan. Maar dan dient men te bedenken, dat deze wet, zoals alle communistische wetten die vrijheid van godsdienst en godsdienstige propaganda verzekeren, tevens impliceert dat er vrijheid van *anti*-godsdienstige propaganda is gegeven. Immers, al deze wetten zijn overgenomen uit Stalin's grondwet van 1936, waarvan art. 124 duidelijk zegt: „De vrijheid van eredienst en van *anti*-godsdienstige propaganda wordt voor alle burgers erkend".[2]

Wanneer we nu de verdere ontwikkeling van de kerkvervolging nagaan, dienen we duidelijk voor ogen te houden, dat ook in deze periode de methodes van vóór 1949 blijven doorwerken.

In 1950 verschafte de Partij (Partij, regering, parlement, etc. zijn immers één in de communistische landen) zich door een wet de juridische bevoegdheid om de kerk te vervolgen. Deze wet geeft haar namelijk het recht om de contra-revolutionaire activiteiten te onderdrukken. Aangezien de kerk een van de opponenten van de communistische omwenteling was, werd zij dus vervolgd.

De bescherming van de communistische principes noodzaakte de Partij de priesters streng te bewaken en huisarrest op te leggen of hen zelfs in de gevangenis op te sluiten. Immers de priesters „ageerden tegen de regering", „maakten propaganda voor het bijgeloof" en waren „geheime agenten voor het Amerikaanse imperialisme".

Men begon reeds op sommige plaatsen de godsdienst geheel te verbieden om „verlies van tijd, die nuttiger kon besteed worden voor de nationale produktie" te voorkomen.

Van hogerhand werd opdracht gegeven opgave te doen van alle sociale, culturele, religieuze en educatieve activiteiten en instellingen, die vanuit het buitenland werden gesubsidieerd. In 1950 werden reeds 25 liefdadigheidsinstellingen opgeheven, omdat men de daar verzorgde kinderen zou vermoord hebben. In een weeshuis van zusters Franciscanessen werden bijvoorbeeld kinderlijkjes opgegraven en tentoongesteld, opdat eenieder „de schandelijke wreedheid van de buitenlandse nonnen kon constateren".

Verder werden alle katholieke kranten, tijdschriften en andere publikaties, vele in getal, als contra-revolutionair verboden.

[1] ibid., p. 190.
[2] ibid., p. 72.

Eveneens op grond van contra-revolutionaire activiteiten moest het Marialegioen ontbonden worden. Deze voor de zielzorg en missionering zeer dienstige organisatie, was en is een van de eerste en voornaamste objecten van de communistische vervolging, daar zij als geheime, zgn. spionerende organisatie door de communisten wordt gevreesd. Het Marialegioen was in 1949 in China pas in opkomst. Toen de communistische machtsovername dreigde, werd het uit voorzorg snel verbreid om in plaats van de geestelijkheid gedurende de vervolging het geloof levendig te houden. Uit het feit dat het Marialegioen op de dag van vandaag nog een van de belangrijkste objecten voor de communisten is, blijkt duidelijk de volharding van de Chinese katholieken.

De Partij benoemde aan de onteigende katholieke scholen een „comité van leraren, leerlingen en surveillanten" ter bevordering van de verbreiding van de communistische ideologie.

De drie katholieke universiteiten, Aurora in Sjanghai, Fu-Jen in Peking en Tsinku in Tientsin, kwamen tegelijk met de andere scholen in handen van de communisten. De katholieken hebben nog geprobeerd door onderhandelingen de Fu-Jen te behouden, maar 12 oktober 1950 werd ook zij door de communisten overgenomen.

De kerk werd dus beroofd van alle hulpmiddelen voor de verbreiding en instandhouding van het geloof. Gevaarlijker werd het echter nog, toen de communisten de kerk in haar kern raakten door de proclamatie van de „*Drievoudige Autonomie*" (1951), voorafgegaan door een heftige propaganda-actie. Het Chinese episcopaat tekende bij de regering hiertegen protest aan.

Deze „Drievoudige Autonomie" hield in:

a. *Autonomie van bestuur* (Tze-chih)

Dit betekent dat de kerk van China door Chinezen moet worden bestuurd, los van het imperialistische spionagenest, het Vaticaan.

De communisten formuleerden het aldus: „Het is zaak zich los te maken van de Westerse tradities en een nieuw systeem, een nieuwe wetgeving en een nieuwe liturgie te scheppen".[1] „De Kerk van China moet autocefaal worden, zonder enigerlei afhankelijkheid van buitenlandse bisschoppen, laat staan van de Paus".[2]

Momenteel zou het zelfs zover zijn, dat „de Chinezen" een eigen paus eisen.

[1] Hsin Hwa, 14 januari 1951, bij Galter, ibid., p. 194.
[2] Ta Kung Pao, 6 januari 1951, ibid.

b. *Economische autonomie* (Tze-Yang)

De kerk mag geen buitenlandse steun, geen ,,geld van imperialisten" meer ontvangen. De Partij zal voortaan de onkosten van de kerk dragen. De communistische propaganda luidde: ,,De Kerk van China moet zich zelf bedruipen zonder om buitenlands geld te bedelen."[1]

c. *Autonomie van de verbreiding* (Tze-ch'uan)

De Chinezen moeten zelf het geloof gaan verkondigen en zich ontdoen van buitenlandse missionarissen. De godsdienst moet aangepast worden aan de aard van het Chinese volk en aan de leer en politiek van de communistische regering van het ,,Nieuwe China".

De communistische leuzen hierbij waren: ,,De Chinese christenen moeten op eigen houtje en voor zich zelf de schatten ontdekken van het Evangelie van Christus. Zij moeten zich ontdoen van de Westerse theologie en een nieuw theologisch systeem scheppen, dat bij hen past. Dat is de enige manier om de revolutionaire geest van het Evangelie van Christus in ons nieuwe China in praktijk te brengen."[2]

,,Ons doel is de Kerk – politiek gezien – tot haar oorspronkelijke staat terug te brengen en haar resoluut aan te passen aan de verlangens van het volk."[3]

,,Voortaan zullen alleen de Chinezen de godsdienst-propaganda moeten voeren onder hun medeburgers."[4]

Om deze ,,Drievoudige Autonomie" ten uitvoer te brengen stelde de Partij zgn. *hervormingscomité's* aan, die zowel diocesaan als parochieel werden georganiseerd. Hun opdracht was een ,,waarlijk Chinese" kerk te vormen. Het eerste artikel van het statuut van deze comité's luidde: ,,Het doel van het Comité is de geestelijkheid en de gelovigen te verenigen in de liefde voor hun land en voor hun godsdienst . . . de wetten van de regerings-politiek na te komen; elke band met het imperialisme radicaal te verbreken . . . zich te verzetten tegen de inmenging van het Vaticaan in de binnenlandse politiek van China om de hervormings-beweging van de Chinese katholieke Kerk integraal te verwezenlijken . . ."[5]

Om dit doel te bereiken moesten zij door propaganda het gevaar van het niet-Chinese karakter van de katholieke kerk aan het volk opdringen; de nieuwe kerk besturen; de geestelijken ,,die de hervorming niet wilden

[1] ibid.
[2] Hsin Hwa, 14 januari 1951, ibid., p. 195.
[3] Jen Min Je Pao, 8 januari 1951, ibid.
[4] Ta Kung Pao, 6 januari 1951, ibid.
[5] Bij Galter, ibid., p. 196.

aanvaarden" beschuldigen en veroordelen; priesters en leken door herscholing van het bewustzijn tot een „waarlijk wetenschappelijke" communistische wereldbeschouwing brengen. De bedoeling van deze „opvoeding tot de communistische moraal" is, dat de kerk zichzelf van binnenuit geleidelijk volgens de wetten van de dialectiek vernietigt.

De communisten deden en doen de uiterste moeite om de *priesters* voor hun zaak te winnen. Hoewel dit voor alle landen onder communistisch bewind geldt, is het in China voor de communisten speciaal van belang om de *inheemse* clerus op hun hand te krijgen. Wanneer zij dit bereiken, kunnen ze gebruik maken van de grote invloed der Chinese priesters op de bevolking. Het gaat hen er immers om uiteindelijk het volk voor de communistische ideologie en partijpolitiek te winnen. De woorden van een communistische officier, afvallig christen en oud-student van de katholieke Fu-Jen universiteit in Peking, geven dit duidelijk aan: „Wij beschouwen de Chinese priesters als een 'sociale waarde', die niet alleen niet mag verdwijnen, doch daarentegen moet worden teruggewonnen. Zij vormen een sociale waarde in zoverre zij over het algemeen een goede opvoeding hebben genoten en een voortreffelijke vorming; bovendien zijn zij eraan gewend een strenge discipline in acht te nemen en te leven volgens welomschreven beginselen. Van hun vroegste tijd af is hun een absolute toewijding bijgebracht aan een ideaal – een toewijding, die vele offers meebracht: het accepteren zonder opmerkingen van richtlijnen en opdrachten van een hiërarchie en een nimmer-aflatend gericht zijn op het welzijn van de organisatie waartoe zij behoren.

De Communistische Partij vraagt tenslotte niets anders van haar kaders en in China zijn de mensen, die deze kwaliteiten hebben ontwikkeld tamelijk schaars. En als wij hen daarom eenmaal zullen hebben bevrijd van hun buitenlandse voogden, hebben wij goede hoop de priesters gemakkelijk te kunnen terugwinnen en hen dan met profijt op sociaal gebied te kunnen gebruiken. Wij zullen hen eerst naar de heropvoedingskampen sturen, om hun hersens te veranderen . . . En is dit eenmaal gebeurd, dan zullen de priesters vurige verbreiders worden van de nieuwe orde. Hun allereerste taak zal het zijn de gedachte te transformeren van hen, die hun gelovigen waren – van hen dus, die – net zoals zij zelf – zich in de wet vergisten, toen ze Christus volgden."[1]

De strijd om de priester te winnen gaat tot op de dag van vandaag door. Met alle ter beschikking staande menselijke of onmenselijke middelen,

[1] ibid., p. 195-196.

die de moderne wetenschappen ontdekt, probeert men de priesters te bekeren.

Het Dreigend Schisma

Thans *dreigt* het door de communisten reeds lang voorbereide en gewenste schisma van de Chinese kerk werkelijkheid te worden. Met de Pausen spreken we van een *dreigend* schisma.

Dat er in China op onwettige wijze onder communistische druk priesters tot bisschop worden geconsacreerd, betekent nog niet dat het Chinese volk zich van Rome heeft afgescheiden. Zelfs het feit dat „dé Chinezen" een eigen paus zouden wensen wijst nog niet in deze richting. Als men de in het Westen doordringende berichten mag geloven, hebben de onwettige bisschoppen en de nieuwe Chinese kerk nog geen noemenswaardige aanhang van gelovige katholieken. Hierbij dient men echter ernstig rekening te houden met het feit dat vele en meestal juist de beste katholieken onder hevige druk van de communisten staan en hiervoor vaak door fysieke of psychische uitputting bezwijken.

Reeds in het eerste consistorie van 15 december 1958 drukte Paus Joannes XXIII zijn bezorgdheid over de kerk van China uit: „. . . . Sedert lange tijd leven de katholieken in geheel China, zoals ge weet, onder uiterst moeilijke omstandigheden. De missionarissen, de brengers van de christelijke vredesboodschap, onder wie ook vele aartsbisschoppen en bisschoppen, zijn valselijk van misdaden beschuldigd, in de gevangenis geworpen en tenslotte verbannen. Zelfs bisschoppen van Chinese afkomst, brandend van apostolische ijver, standvastig en ongebroken van geest, worden in afzondering gehouden; en niet weinig andere leden van de plaatselijke hiërarchie zijn uit het gebied van hun zetel verdreven of anderszins belemmerd in de vrije uitoefening van hun herderlijk ambt . . .

Wanneer de herders aldus verwijderd of gearresteerd worden, kan het (dan) verwondering wekken dat de aan hun hoede toevertrouwde kudde op alle manieren door verlokking, bedreiging en lichamelijke en geestelijke marteling ertoe gedwongen wordt te breken met het christelijk geloof, voor zichzelf beginselen aan te nemen die niet overeenkomen met de katholieke godsdienst en de sterke en geheiligde banden van gehoorzaamheid en liefde, die haar met de Stoel van Petrus zouden moeten verbinden, te verbreken?

Het heeft, helaas, niet ontbroken aan degenen die, de aardse geboden

der mensen meer vrezend dan de heiligste oordelen van God, hebben toegegeven aan de bevelen van hun vervolgers en zelfs een heiligschennende bisschopswijding hebben ontvangen . . . die door de onwettige inbezitname van de zetel der gewijde herders op een ongelukkige wijze *de weg naar een betreurenswaardig schisma hebben geplaveid.*"[1]

Op het Pinksterfeest 1959 benadrukte de Paus nogmaals het grote gevaar dat de kerk van China bedreigt: „Met hoeveel smart moeten Wij verklaren dat de toestand van de kerk in China nog schijnt te zijn verslechterd!"[2] De Paus geeft dan vervolgens weer alle gevaren in het bijzonder aan.[3]

De communisten hebben hun activiteiten steeds gericht op een volledige breuk met Rome, om dan de kerk te kunnen gebruiken als middel ter verbreiding van hun diamat.

De eerste stap in deze richting was, na de afkondiging van de Drievoudige Autonomie, de organisatorische verbinding met Rome te verbreken. Met het oog hierop kreeg de pauselijke nuntius, mgr. Riberi, „de vreemdeling uit Monaco", die „de katholieken ophitste zich te verzetten tegen de regering van het Volk" en die „clandestiene" contra-revolutionaire organisaties had opgericht (nl. het Marialegioen), in juni 1951 huisarrest. In september van hetzelfde jaar werd hem bevolen voor goed het land te verlaten.

Vervolgens werden de bisschoppen in hun residenties of elders onder bewaking gesteld, zodat zij van elkaar geïsoleerd waren. Zij konden dus geen onderling overleg plegen en moesten alléén hun beslissingen nemen omtrent hun houding ten aanzien van het communistisch regiem. Zodoende was het voor de communisten veel gemakkelijker hen afzonderlijk te bewerken met alle mogelijke middelen.

Tevens bereikten zij hierdoor dat de priesters van hun leiders beroofd waren, zodat ook deze hun eigen beslissingen moesten nemen. We zagen reeds, dat zij door de verplichte reispassen aan hun woonplaats gebonden waren, waardoor dus ook contact met collega's uitgesloten was.

Hiermee waren de communisten echter nog niet tevreden. Ze maakten ook het contact van de priesters met de gelovigen onmogelijk, opdat ze deze – eveneens zonder leiding – gemakkelijker konden bewerken.

[1] Katholiek Archief, 14 (1959) no. 4, kol. 73-76.

[2] ibid., no 34, kol. 810-811.

[3] Paus Pius XII schreef drie encyclieken speciaal over en voor de kerk in China: 18 januari 1952, Cupimus Imprimis; 7 oktober 1954, Ad Sinarum Gentem; 29 juni 1958, Ad Apostolorum Principis.

Toen bleek, dat de Drievoudige Autonomie geen kans van slagen had – het katholiciteitsgevoel van de kerk groeide juist door de strijd –, veranderde men in de jaren 1954–1955 de naam in ,,*Patriottische Vereniging*". Het doel bleef hetzelfde. De communisten wekten nu echter de schijn de Paus als Hoofd van de kerk te erkennen. Dit hield echter alleen in dat China geestelijke betrekkingen met Rome mocht onderhouden. De communisten suggereerden aldus, dat zij niet tegen het christendom als zodanig waren, maar tegen de kerk als buitenlandse, imperialistische, politieke organisatie.

Sinds *het Congres van Peking in 1957* is de toestand nog ernstiger geworden. Men brengt nu de priesters en kloosterlingen bij elkaar en verplicht hen dan *herscholingscursussen* bij te wonen. De Patriottische Vereniging organiseert daarnaast streek- en plaatsgewijze *congressen* waaraan de geestelijken verplicht zijn deel te nemen. Wanneer ze weigeren aan deze congressen of cursussen deel te nemen, volgt onmiddellijk de arrestatie.

Men probeert zo de ,,rechtse elementen" te dwingen de communistische ideologie, ,,moraal" aan te nemen.

Verder zijn de communisten sindsdien begonnen met *de keuze en consecratie van bisschoppen zonder de toestemming van Rome*. We weten dat dit gebeurt. Voor de rest zijn we echter hoofdzakelijk aangewezen op de berichten van de communistische pers. Volgens L'Information Catholique van 15 februari 1959 zouden er tot nu toe reeds 34 priesters onwettig tot bisschop zijn gewijd.

We mogen en kunnen in deze kwestie niet oordelen. De Pausen ,,*betreuren*" deze feiten. Kunt u zich indenken wat een gelovige en vurige priester moet hebben ondergaan om zich onder druk van de communisten onwettig tot bisschop te laten wijden? Het is niet nodig hier al de folterpraktijken te beschrijven, waarover de communisten beschikken. Het volgende moge voldoende zijn. Bij een van de wijdingen zochten de communisten een officiële, wettige bisschop uit als consecrator. Deze weigerde. De datum van de wijding was echter reeds vastgesteld, de plechtigheid voorbereid, de propaganda was al gemaakt. Nu moest een hersenspoeling volgen, opdat de bisschop bereid zou zijn tot de consecratie over te gaan. Het gevolg hiervan was, dat de plechtigheid niet op die bepaalde datum in de kathedraal kon doorgaan, maar enkele dagen later in een gesloten kapel moest plaats hebben met een totaal gebroken, uitgeputte bisschop-consecrator. Ze konden met deze bisschop zelfs niet meer in het openbaar verschijnen!

Dit was de donkere zijde. Er zijn echter ook gunstige tekenen waar te nemen. De in verhouding kleine katholieke kerk in China blijkt standvastig te volharden. Sinds 1955 zijn bijna alle buitenlande missionarissen, die hun leven hadden ingezet voor de uitbreiding van de kerk in China, uitgewezen.[1] Maar vanaf 1951, toen de meeste „vreemdelingen" in gevangenissen of concentratiekampen verdwenen, steunt de kerk op de Chinese priesters. Zij hebben blijk gegeven opgewassen te zijn tegen de communistische kerkvervolging. Ook van hen zijn velen gearresteerd of gedood. Dit mogen wij niet vergeten. Zij hebben niet toegegeven aan de bedreigingen en verlokkingen van de communisten. „Manche Missionare waren von dieser Tatsache angenehm überrascht, da sie die Anpassungs- und Kompromissfreudigkeit der Chinesen kannten. Diese sind ja geneigt, sich in weniger wichtigen Dingen anzupassen. Wenn sie aber eine Sache ernst nehmen, dann bleiben sie fest."[2]

De vasthoudendheid van de Chinese priesters moge blijken uit de volgende geloofsbelijdenis van een Chinese benedictijn: „Volgens mijn plicht en verantwoordelijkheid wil ik nu getuigen voor de waarheid van Jezus en voor de oprechtheid van de Kerk, op gevaar af mikpunt te worden van Uw beledigingen en Uw kritiek, want U zult me toch niet begrijpen. Ik kan niet meedoen met de patriottische kerkbeweging, want zij is niet goedgekeurd door het enig Hoofd van de Katholieke Kerk, de Paus van Rome en zij leidt tot een schisma met Haar. Als U meent, dat het nog achterlijk is te geloven aan het bestaan van God, dan stel ik er prijs op voor eeuwig en altijd achterlijk te blijven. Als U gelooft, dat onze godsdienst ons een slavenmentaliteit bijbrengt, dan betreur ik nog niet dieper van die slavenmentaliteit doordrongen te zijn. Op Uw verwijt, dat ik voor de buitenlanders zo'n verering heb en zo'n vertrouwen in hen stel, dat ik mij door hen heb laten misleiden, dan antwoord ik, dat er voor mij maar één buitenlander bestaat, Jezus Christus, de Stichter van de Katholieke Kerk, een geboren Jood, en dat ik niet alleen in Hem geloof, maar Hem ook aanbid en alleen nog maar wil leven door Hem en voor Hem. En als U beweert, dat ik mij wetens en willens heb gedegradeerd tot een lakei van het imperialisme, dan spijt het mij, dat ik tot nu toe zo'n slechte lakei ben geweest van de imperialist Jezus Christus. Doet dus maar met mij wat U

[1] De propaganda maakte hierbij gretig gebruik van de fouten die de missionarissen tegen cultuur en aanpassing hadden gemaakt.
Vgl. M. van Oss C.I.C.M., De Missie en de Westerse maatschappelijke verhoudingen, in Het Missiewerk, 1959 aflevering 3, p. 167 v.v.

[2] Li Pai-Shan, ibid., p. 121.

wilt, zoals mijn volk over mij zal oordelen. Ik lever U mijn lichaam over, maar mijn ziel wil ik behouden voor God, die mij heeft geschapen, verlost, gevoed en verblijd. Ik vraag U wel excuus voor de kostbare tijd, die U aan mij hebt verspild."[1]

Vele Chinezen zijn uit hun vaderland gevlucht. Ze zijn verspreid over de hele wereld. Het aantal katholieken onder hen was groot. Dit aantal stijgt jaarlijks door de vele bekeringen die onder de Chinese vluchtelingen gemaakt worden. De communisten weten dit echter ook. Zij bereiken met hun propaganda ook de Chinezen in de vrije wereld. Dit is vooral een groot gevaar voor de jeugd. Rome heeft mgr. von Melckebeke belast met de zorg voor de diaspora-Chinezen. Dit is een zeer belangrijke missie, die niet genoeg gesteund kan worden. Immers, van deze Chinese katholieken in de diaspora zal voor een groot deel het herstel van de katholieke kerk in China afhangen, wanneer eens de repatriëring voor hen mogelijk zal worden. Mede met het oog hierop heeft kardinaal Tien ook het grootse plan om een vluchtelingenseminarie op te richten, om de vele priesterroepingen onder de Chinese vluchtelingen op te vangen. Zo wil hij de Chinese diaspora-missie van thans en het bevrijde China van de toekomst van voldoende priesters voorzien.

In China zelf heeft het communisme de katholieke kerk zelfs één enorme dienst bewezen. Het communistisch regiem heeft namelijk de katholieke kerk, die voorheen niet algemeen bekend was, in zijn propaganda door middel van alle publiciteitsorganen zo'n bekendheid gegeven, dat thans iedere Chinees tot in het kleinste dorp of gehucht weet wat de katholieke kerk is en dat ze belangrijk is, gezien de moeite die de communisten eraan besteden.

Mogen we besluiten met een vermaning van de Paus uit zijn eerste Kerstboodschap in 1958: „Wij moeten ons rekenschap geven van de arglistigheid van degenen, die meer nog dan van ons de vijanden van God zijn. Wij moeten ons voorbereiden op de verdediging van de christelijke beginselen, het pantser van de waarachtige gerechtigheid."[2]

Roermond

[1] Credo, 2 januari 1959.
[2] Katholiek Archief, 14 (1959) no. 3, kol. 54

DR. LOUISE VELDHUIS

DE DIENSTBAARHEID DER VROUW BIJ DE PRIMITIEVEN

In den beginne schiep God de mens. Man en vrouw schiep Hij hem. Daarom treedt ons de mens, juist en vooral in oeroude tijden, op twee verschillende wijzen tegemoet. Als man is hij de jager, terwijl de vrouw degene is die planten en vruchten verzamelt voor het gezin.

Deze eerste differentiatie was als het ware gegeven door het biologische verschil tussen de beide seksen. God had de mens tot taak gesteld, de aarde aan zich te onderwerpen, en voor dit aangrijpen van een wereld die hem vijandig was, was de man uitermate geschikt. Hij karakteriseerde zich door zijn grotere lichaamslengte, door de meerdere kracht van zijn armspieren, door het bewustzijn dat hij de koning der schepping was, niet geremd, in zijn persoonlijkheid, door de onmiddellijke zorg voor de voortplanting van het geslacht.

Tegenover en naast hem stond van den beginne de vrouw. Haar persoonlijkheid reikte uit naar anderen, naar het jonge leven, dat zij voeden en beschermen moest. Deze zorg voor anderen was haar glorie en haar zwakheid tevens. Haar wereld moest, in die verre tijden, noodzakelijk en uitsluitend de wereld zijn van het kind, van het huis en het vuur. Kipling beschrijft ons, in een van zijn verhalen, hoe zij het is, die een dierenvel hangt voor de ingang van de grot, waardoor zij de eerste schrede zet op de weg naar de geriefelijkheid en de huiselijke gezelligheid.

Zij leven nog heden, die mensen uit de oertijd, gelijkend in hun levenswijze op die mensen uit een ver verleden, waarvan zij thans nog de tradities voortzetten. In de laatste Pygmeeën, die leven in de oerwouden van Afrika, in enkele andere stammen als de Semang, in de binnenlanden van Malakka, zullen wij hen ontmoeten, zolang ook zij nog niet geraakt zijn door de alles penetrerende infiltratie van een nieuwe wereld.

De mens draagt in zich het wonderbare vermogen tot evolutie, dat de schepper in hem gelegd heeft. Daarom kwam er een ogenblik, dat de man niet tevreden was met de dieren, hij ging ze beheersen op een heel andere wijze, door ze tam te maken en door ze, in die tamheid, dienstbaar te maken aan zich zelve, zodat uiteindelijk de dieren geheel aan de mens onderworpen waren, tot in de voortplanting toe. Langs een weg van geleidelijkheid en ontwikkeling, waarvan de duur moeilijk te meten is, kwam hij

aldus tot de uitvinding van de veeteelt, die op een geheel nieuwe, meer rationele wijze, voorzag in de vleesvoorziening.

Inmiddels ging de vrouw haar eigen weg. Ook zij maakte een ontwikkelingsproces door. Het is een lange weg, van de dagelijkse gang door het oerwoud, zoekend naar planten, kruiden en insekten, naar het tuintje, vlak bij haar huis, waar de vrouw zelve zaait en plant, en waar zij zelf aldus zich soeverein toont tegenover een plantenwereld, waarvan zij vroeger volkomen afhankelijk was.[1]

Het is merkwaardig, dat juist de uitvinding van de vrouw, „the humble female"[2], voor de voedselvoorziening der mensheid de grootste rol zou gaan spelen. Echter zou de landbouw eerst tot rijkere ontplooiing kunnen komen, toen de os – getemd door de man – werd gespannen voor de houten of ijzeren hak, waarmee de vrouw zo lang het veld had opengebroken. Zo ontstond, door een coördinatie van mannelijke én vrouwelijke prestaties, de ploeg, die de grote landbouwrijken van de oudheid inluidde, met name het Chinese en het Oud-Romeinse keizerrijk.

De hoogculturen waar zich de hogere vorm van landbouw ontwikkelde, liggen echter buiten het bestek van dit artikel, wij beperken ons hier juist tot die gemeenschappen waar de hak, of soms een eenvoudige stok of paal, het voornaamste werktuig is.

Het eerste werelddeel dat zich hier aan ons opdringt, is Afrika. Het meest frapperende is dat hier de veeteelt geenszins ontbreekt, maar dat zij nergens geleid heeft tot het gebruik van de ploeg. Inplaats van een rechtlijnige ontwikkeling te volgen, is de cultuur hier als het ware op een zijpad geraakt; de veeteelt speelt wel een bepaalde rol in de voedselvoorziening, maar daarnaast is zij ook het dominerend element in de bruidsschat, voor de bezitter betekent zij een vermeerdering van prestige en van kapitaal, zonder dat dit kapitaal in het economische vlak evenredige

[1] Zo eenvoudig als schrijfster het onstaan van veeteelt en landbouw uiteenzet, is het in feite wel niet gegaan. De oudere Cultuurhistorische School zag in de veeteelt een zelfstandige cultuurkring, doordat de man van de jacht op wilde dieren naar de domesticatie ervan is „overgestapt". Zo was b.v. de opvatting van P. W. Schmidt. Latere etnologische onderzoekingen, vooral van F. Hančar, K. Jettmar en M. Hermanns, hebben aangetoond, dat de veeteelt in haar ontstaan en eerste ontwikkeling geen gesloten en onafhankelijk cultuurcomplex is geweest, maar moet worden ingehaakt in de ontwikkeling van de neolithische landbouw, met name in de meer geïntensifeerde graanbouw van West-Azië; in deze oude landbouwgebieden vanaf India tot Egypte (6e – 5e millenium v. Chr.) zien we vanouds veeteelt met de landbouw verbonden. (Aanmerking van de redactie.)

[2] A. T. Bryant, „The Zulu People, as they were before the white man came", Pietermaritzburg 1949, p. 296.

vruchten afwerpt. Daarbij verraadt de veeteelt haar uitheemse herkomst door zich vooral te associëren met stammen, waar in meerdere of mindere mate een Hamitische inslag te constateren valt. Zij toont zich daarom in haar meest exclusieve vorm – met gehele of gedeeltelijke uitsluiting van de landbouw – juist in die gebieden van het Noord-Oosten, waar van oudsher de grote invalspoort van de Hamieten gelegen was.

Behalve voor Afrika is de primitieve hakbouw ook kenmerkend voor de landbouwgebieden der Indianen van Noord- en Zuid-Amerika en verder o.a. voor de bewoners der hoge berglanden van Nieuw-Guinea. Voor Europa en het grootste deel van Azië behoort de hakbouw uitsluitend tot het verleden, daar immers in deze gebieden reeds vrij vroeg de hak verdrongen werd door de ploeg.

Laten wij nu, in zo'n primitieve maatschappij van landbouwers, eerst eens die gedeelten van het arbeidsproces gadeslaan, welke niet onmiddellijk betrekking hebben op de landbouw. Wij zien dan een werkverdeling, die opvallend parallel loopt met die bij de Pygmeeën en andere primitieve jagersstammen. Evenals haar zuster, de Pygmeeënvrouw, is de negervrouw degene die water haalt aan de rivier of de bron, en die op zoek gaat naar brandhout. Zij is het ook die de maaltijd bereidt en het vuur bewaakt zodat het door haar zorgen niet zal uitgaan. Dat zijn allemaal kleine dingen, die onmisbaar zijn in het dagelijks leven. Zij vragen geen buitensporige krachtsinspanning, maar wel gestadige zorg en arbeid. Het spreekt verder vanzelf dat de vrouw de wapenen niet hanteert voor de strijd, zij is altijd degene die bij uitstek het leven behoedt en bewaart en die het niet aan anderen ontneemt.

Als wij nu de landbouw zelve onder de loupe nemen, zien wij analoge verhoudingen. Altijd is het vellen van de bomen, dat immers zeer grote kracht vereist, het werk van de man. De verdere ontginning van de grond plaatst ons voor meer complicaties, omdat er zo vele plaatselijke verschillen zijn. Het ziet er naar uit dat ook het dichte struikgewas gewoonlijk nog door de man gerooid wordt, maar naarmate het werk lichter wordt, is er meer onzekerheid. Zo geschiedt het snijden van het lange gras bij de Zoeloes door de man,[1] maar in Bamenda (op de grasvelden van Brits Kameroen) is dit het werk van de vrouw.[2]

Als tenslotte het landbouwproces zelve een aanvang neemt, is het bijna steeds de vrouw die in functie treedt. Het gebeurt slechts zelden dat de man

[1] A. T. Bryant, p. 177.
[2] Phyllis M. Kaberry, „Women of the Grassfields", London 1952, p. 55.

zich ook, tot op zekere hoogte, belast met het openbreken van de grond voor de bebouwing. Als voorbeeld van een dergelijke mannelijke deelname kunnen wij de Kikuyu aanhalen, waar de mannen hiervoor scherpgemaakte palen gebruiken. Telkens weer drijven zij deze palen in de grond totdat zij de graszoden ondersteboven gekeerd hebben. Het werk is zwaar en vermoeiend, zodat de mannen, als zij aan de slag gaan, hun kleren maar vast uittrekken, terwijl zij om hun middel een bananeblad binden.[1] De vrouwen komen dan met een stok en slaan die zoden kapot, terwijl zij de grond min of meer effen maken. Aldus zijn zij het, die de laatste hand leggen aan het gereed maken van de grond.

Het instrument dat het meeste gebruikt wordt is intussen niet de stok, maar de hak, en die hak wordt gehanteerd door de vrouw, in het hele „donkere" gedeelte van Afrika. Het geduld waarmee de vrouw haar hak hanteert is eindeloos, en wanneer die hak een kort handvat heeft – zoals dikwijls het geval is – is het werk uiterst pijnlijk voor de rug.[2] Bij bepaalde stammen, b.v. bij de Nyasaland Ngoni, is het echter gebruikelijk, dat de man zijn vrouw helpt en dat beiden zij aan zij hun taak vervullen; dan kan men op het pad naar huis een vrouw met twee hakken op haar hoofd zien lopen, één van haar man en één van haar zelf.[3]

Bij de Nyakyusu Ngoni (Oost-Afrika) is het werk met de hak zelfs de taak van de man, en daar kan het gebeuren, dat een zoon zijn vrienden thuisbrengt om te werken op de akkers van zijn moeder.[4]

Als eindelijk de aarde openligt, treedt weer de vrouw in actie. Zij plant de bananescheuten in West-Afrika en Uganda, en de bonen in de Kongo, die zoveel bijdragen tot een meer doelmatige voeding. De knollen van maniok, yams en oebi worden door haar in de grond gestopt. Zij is het ook vooral, die de gierst en de maïs zaait, over heel Afrika. De vrouw, die zelve vruchtbaar is en het leven schenkt aan anderen, is ook degene die het zaad zaait, opdat het vruchten mag dragen voor haar gezin. Pas wanneer de oude cultuur doorbroken wordt en de landbouw zich richt op geldgewin inplaats van op de onmiddellijke bevrediging der gezinsbehoeften, verplaatst het zwaartepunt zich van de vrouw naar de man.[5]

[1] Fr. C. Cagnolo, „The Akikuyu", Nyeri, Kenya, 1933, p. 32.
[2] Kaberry, p. 53.
[3] L. P. Mair, in: A. Phillips, „Survey of African Marriage and Family Life", London 1953, p. 93.
[4] L. P. Mair, in Phillips, p. 63.
[5] Margaret Mead, „Cultural Patterns and Technical Change", Mentor Book, New York, 1955, p. 19.

Eindelijk staat dan, na maanden van zorgvuldig wieden, de oogst op het veld, en dan is het weer de vrouw die de vruchten naar huis draagt. Met het dragen van lasten is zij vertrouwd; zij heeft dat reeds geleerd als kind, toen zij trots naast haar moeder liep, met haar kruikje water op het hoofd. Langzaam werd zij een vrouw, en intussen werd haar hoofd sterk, haar gang is rechtop en zij draagt haar last met waardigheid. Zo gebeurt het, dat de mannen spreken over de sterke voorhoofden van de vrouwen.[1]

Van deze opmerking vinden wij een parallel in Bamenda waar de mannen zeggen dat het wieden van gierst voor mannen te inspannend is.[2]

Het was heel natuurlijk dat, in de loop der eeuwen, het dragen van lasten de taak der vrouw was geworden. Moest immers de man er niet op uit om strijd te voeren, moest hij onderweg niet lans en speer in de hand dragen, om zijn vrouw te beschermen tegen plotseling opduikend gevaar? Daarom is de Afrikaan er diep van overtuigd dat dit de juiste gang van zaken is, en voor moderne Afrikaanse mannen en vrouwen (évolué's) rijzen hier conflicten. Zij beseffen niet dat deze houding niet in harmonie is met hun veranderde levensomstandigheden. Karakteristiek is hier het verhaal van een missionaris die vertelt hoe een jonge Afrikaanse onderwijzer eens op stap ging met zijn nichtje, die eveneens onderwijzeres was. Dat zij onderweg ook zíjn koffer moest dragen, was van zijn kant geen ongemanierdheid. Het is immers onmogelijk, om in enkele jaren tijds een houding te wijzigen, die door de eeuwen gegroeid en geconsolideerd is.

Overal in Afrika zijn de dagen van de vrouw boordevol. Als zij thuiskomt van het veld is er dikwijls een andere taak die haar wacht vóór zij de maaltijd kan bereiden. Het duurt allicht meer dan een uur vóór zij, met haar primitieve handmolen, de maïs voor het avondeten heeft gemalen, en dan moet zij met het eigenlijke koken nog beginnen.

De verbouwing van een bepaalde gierstsoort (Eleusine caracana) – b.v. in Nsaw, een deel van Bamenda – is zeer tijdrovend en zeer inspannend, als men tenminste zeker wil zijn van succes, en weer is het de vrouw die gewillig al het werk op haar schouders neemt. Zij doet dit niet omdat dit eentonige en inspannende werk haar van nature aangenaam zou zijn; haar persoonlijke belangstelling in haar gezin, met name in haar kinderen, en haar verantwoordelijkheidsgevoel zijn hier de grote drijfveren. Haar vooruitziende vrouwelijke blik speelt hier ook een rol; wij horen dat de vrou-

[1] Kaberry, p. 80, zie ook Margaret Mead, „Sex and Temperament", Mentor Book, 1952, p. 17, over de Arapesh.
[2] Kaberry, p. 69.

wen in Nsaw bij voorkeur deze gierstsoort verbouwen omdat zij daardoor het nodige voedsel zullen hebben voor hun gezin in een tijd dat de produkten van maïs- en yamoogst verbruikt zijn.[1]

Als tegenhanger van het harde werk der vrouwen zijn er dan kleine vreugden en feestjes, zoals het bierfeest, dat voor de vrouwen in Tala en Mbwot in Nsugli (een deel van Bamenda) gevierd wordt na de maïsoogst. Bij die gelegenheid planten zij, buiten het huis, de gele bloemen van een venijnig onkruid, ten teken dat hier voor mannen verboden toegang geldt. Het onkruid is het symbool van de last die de maïs hun veroorzaakt heeft, en tevens benadrukt het hun recht om te genieten van de voortbrengselen van hun eigen ijver.[2]

Onder de Ibibio, een stam in het zuiden van Nigeria, is de taak van de vrouw zeker niet geringer dan in Bamenda.

D. Amaury Talbot geeft ons in haar boek[3] de volgende beschrijving van de dagelijkse taak der vrouw: ,,'s Morgens haalt zij het waswater voor haar man, zij brengt een offer aan de fetisch van de week, haalt water en brandhout, kookt het ochtendmaal thuis en op het veld. Dan gaat zij naar de markt of de fabriek, zwaar beladen met palmnoten, olie, yams, cassave, potten enz. Soms legt zij aldus, om haar waren te verkopen, een afstand af van vijftien (Engelse) mijl, met een vracht die wel 60 pond kan wegen. Tenslotte bereidt zij dan nog het avondmaal, terwijl haar man haar thuiskomst in nietsdoen afwacht."

Behalve het vellen van bomen is ook het oprichten van palen voor de toekomstige hut – en trouwens voor het hele geraamte daarvan – gereserveerd voor de man. Weer hebben wij te doen met een werk dat zeer zwaar is maar dat, alles tezamen, betrekkelijk weinig tijd in beslag neemt. De Kikuyu maken het bouwen van een hut tot een gemeenschapszaak, de man in kwestie nodigt zoveel mogelijk vrienden en familieleden uit om hem te helpen, en het geheel wordt zodoende een gelegenheid tot feestvieren. De mannen dragen gewoonlijk de palen voor het dak, terwijl de vrouwen al het andere dragen. Het oprichten van het geraamte, met alle berekeningen die daarbij te pas kwamen, was de taak van de mannen, terwijl de vrouwen rijkelijk kookten voor de deelnemers en tenslotte de hut met riet bedekten.[4]

1 Kaberry, p. 69.
2 Kaberry, p. 70.
3 D. Amaury Talbot, ,,Woman's mysteries of a primitive people, the Ibibio of Southern Nigeria", London 1915.
4 Cagnolo, p. 53.

Als wij de Afrikaanse man zijn hut zien bouwen, zet hij daarmee de eerste schrede op een weg, die uiteindelijk kan leiden tot het bouwen van piramiden en kathedralen. Ook in Afrika is de man, zij het in simpele vorm, reeds de bouwmeester, en hij toont daar ook op andere wijze zijn technische vaardigheid, met name in de ontwikkeling van het handwerk en de kunst. Toch blijft het waar, dat de weefkunst en het pottenbakken – beide van uiterst grote betekenis voor de ontwikkeling der mensheid – door de vrouw werden uitgevonden. In Afrika – en elders – is het in eerste instantie de vrouw die potten bakt waar zij het voedsel in kan doen en die – wat het allermoeilijkst is – bestand zullen zijn tegen de hitte van het kookvuur. Zij blijft dat doen tot de uitvinding van het pottenbakkerswiel. Dan begint een nieuwe fase, waarbij de man de taak van haar overneemt om zich in het pottenbakken – als vak – te gaan specialiseren.

De Afrikaanse man toont trouwens ook in andere takken van bedrijf, dat hij een geboren specialist is. Van de Zoeloe lezen wij, dat de oudere mannen verschillende beroepen bekleden, met name die van: dokter, tovenaar, smid, houtsnijder, mandenmaker, leerlooier, vervaardiger van schilden enz.[1]

Tenslotte moeten wij, voor wij Afrika verlaten, nog aanstippen dat de veeteelt – inzoverre die beoefend wordt – hoofdzakelijk het domein is van de man. Hij heeft de zorg voor de kudde – waarbij de jongens een grote rol spelen – en verricht ook het meeste andere werk dat daaraan verbonden is.

De afgebakendheid van het mannelijke en het vrouwelijke werkterrein is een algemeen verschijnsel, dat overal dezelfde tendenzen vertoont. Wij zullen ons hier, ter vergelijking, moeten beperken tot enkele gebieden van Nieuw-Guinea. Ook daar is het weer de vrouw die de baby draagt,[2] die de maaltijden verzorgt en die het grootste deel van de landarbeid verricht. Het vellen van de bomen is altijd mannenwerk, of het nu de Waropeners zijn in het noorden of de Marind in het zuiden. Bij werk dat wel zwaar en moeilijk is, maar geen overmatige krachtsinspanning vereist, is er onzekerheid – als in Afrika. In vele gevallen is het de vrouw die aldus de sago losklopt van de stam, maar soms wordt zij geholpen door de man. Terwijl b.v. iedere Marind dit als vrouwenwerk zou beschouwen,[3] vinden de Waropeners dit niet beneden hun waardigheid.[4]

[1] Bryant, p. 178.
[2] Mead, Sex and Temperament, p. 138.
[3] P. Wirz, „Die Marind-Anim von Holländisch Neu-Guinea", 1922-25, Band 1, p. 74,
[4] Dr. G. J. Held, „Papoea's van Waropen", Leiden 1947.

Als Margaret Mead de voorbereiding schetst van het varkensfeest, dan laat zij duidelijk zien, hoe hier de gestelde eisen verschillend zijn voor man en vrouw. De mannen mogen niets dragen behalve varkens en de allerzwaarste stukken vlees, plus de zware houtblokken. Zij wisselen elkaar af bij het dragen omdat het werk zo ontzaglijk zwaar en moeilijk is, maar toch heeft deze zware arbeid een feestelijk karakter, dat zich openbaart in luid geschreeuw en gezang, en dat ons herinnert aan de mannen der Kikuyu, die óók van het zware bouwwerk een feestje maken. Het werk der vrouwen is daarentegen een en al verbetenheid, er schijnt geen lachje op over te kunnen schieten als zij met hun lasten van 60 of 70 pond, die met een band van hun voorhoofd afhangen, door de bergen trekken.[1]

De feestlust van de man in Nieuw-Guinea, waar de vrouw slechts een verwijderd aandeel in heeft, komt trouwens ook uit in de vele reizen der Bergpapoea's, over de kleine bergpaadjes, die grote afstanden beslaan. Aan een dergelijke vorm van vermaak, gepaard met handel, en andere nuttige bezigheden, komt de vrouw slechts toe op een meer bescheiden wijze.

Van de sagoverbouwende stammen kunnen wij zeggen dat de verhoudingen – mutatis mutandis – hetzelfde liggen als in Afrika. Bij de echte landbouwers springen de overeenkomsten nog duidelijker in het oog.

Zoals bekend, is de eigenlijke landbouw in Nieuw-Guinea – van huis uit – geconcentreerd in bepaalde gedeelten van het gebergte. Le Roux[2], die in 1949 enige maanden verbleef in de hut van een hoofdman, weet ons daarover tal van bijzonderheden te vertellen. Onder andere horen wij dat de man sterke omheiningen aanlegt die de akkers tegen de wilde varkens beschermen, wat een evidente parallel is van de omheiningen der Zoeloes die ook door de man worden gemaakt, maar dan vooral ter bescherming van de kraal tegen onbevoegden. De Bergpapoea van die streken geeft blijk van grote technische vaardigheid door de aanleg van een drainagesysteem, dat de bewondering wekte van de eerste Europeanen, die ter plaatse verschenen. Dit is dan weer een geval van de bekende specialisatie, dat overigens door vele andere – uit andere delen van Nieuw-Guinea – zou kunnen worden aangevuld, want ook in Nieuw-Guinea kent de man, tot op zekere hoogte, zijn ambachten, al zijn die kleiner in getal dan in Afrika. Hij is wel geen smid, maar wel is hij houtsnijder, vervaardiger

[1] Mead, Sex and Temperament, p. 16, 17.
[2] C. C. F. M. Le Roux, De Bergpapoea's van Nieuw-Guinea en hun woongebied, Leiden 1948.

van schilden, of bouwer van een boot. Tenslotte is de vrouw in de landbouwgebieden – juist als in Afrika – degene die, naast haar huishouden, het grootste deel van de landbouw verzorgt. Verder maakt zij o.a. regencapes van pandanusblaren, zij vlecht ook nettassen alsmede het borstharnas der mannen, waardoor zij zich aansluit bij de Zoeloevrouw die in het rustige „after dinner" uurtje graag kralen rijgt, en verder bij alle vrouwen van de wereld die graag met hun handen bezig zijn, terwijl hun mannen liever roken en eens rustig zitten na het geconcentreerd werk van de hele dag. Als wij het werk van de vrouw overzien, zij het in Afrika, in Nieuw-Guinea, of in een soortgelijke omgeving, dan kunnen wij zeker zijn dat haar werk meer tijd vraagt en meer geduld dan dat van de man en dat het over het algemeen saaier is. Van de andere kant is het ook waar, dat het over het algemeen gericht is op de persoonlijke nood van degenen die aan haar zorgen zijn toevertrouwd, waarbij haar kinderen op de eerste plaats komen. Juist omdat de vrouw, ook in de wereld der primitieven, vol moederlijke zorg is, is zij tevreden met de plaats die zij inneemt in het produktieproces.

Ook in Afrika – en elders – demonstreert de vrouw zich aldus, volgens de woorden van Henriëtte Roland Holst, als de zacht-sterke, als de getrouwe van werken, die met geduld – en vaak met liefde – haar dagelijks werk verricht of, om met Buytendijk te spreken[1], ook daar is zij degene die zorgend in de wereld is. Deze deugden der vrouw geven hoop voor de ontwikkeling – langs nieuwe banen – van landen waar de oude levenswijze, onder de drang der omstandigheden, wijken moet voor iets anders. Het is hier niet de plaats om uit te weiden over het negatieve aspect van de positie der vrouw in dergelijke gebieden – liever zullen wij ons verheugen over de vele positieve elementen die hoop geven voor een nieuwe toekomst.

Vogelenzang

[1] F. J. J. Buytendijk, De Vrouw, Utrecht 1956, p. 138.

Miscellanea

Wijding van Missiebisschoppen door Paus Joannes XXIII. – Op 8 mei 1960 heeft Paus Joannes XXIII in de Sint Pieter te Rome 14 missiebisschoppen gewijd, nl. mgr. Paul Zoungrana W. P., aartsbisschop van Ouagadougou, Opper-Volta; mgr. Hieronymus Bakotomalala, aartsbisschop van Tananarivo, Madagascar; mgr. Bernardus Yago, aartsbisschop van Abidjan, Ivoorkust; mgr. Dominicus Yoshimatsu Nuguchi, bisschop van Hiroshima, Japan; mgr. Joseph Kilasara C.C.Sp., bisschop van Moshi, Tanganyika; mgr. Petrus Poreku Dery, bisschop van Wa, Ghana; mgr. Joseph Busimba, bisschop van Goma, Belgisch Kongo; mgr. James Hagan C.S.Sp., bisschop van Oturkpo, Nigéria; mgr.Louis Scherer O.P., bisschop van Multan, West-Pakistan; mgr. Eusebius Crawford O.P., apostolisch vicaris van de Westelijke Salomons-eilanden, Oceanië; mgr. Antonuis Galvin M.H.F., apostolich vicaris van Miri, Brits Borneo; mgr.Renatus Butibugage Lwamosa, coadjutor van mgr. J. Blomjous W. P., Mwanza, Tanganyika; mgr. Thomas Muldoon, coadjutor van kard. Gilroy, aartsbisschop van Sydney; mgr. Franc. Xav. Rajaonarivo, bisschop van Miarinarivo, Madagascar. Onder de nieuwgewijden bevinden zich 8 geboren Afrikanen. Er zijn thans 35 Afrikaanse kerkvorsten, onder wie één kardinaal en 5 aartsbisschoppen.

Mgr. van Valenberg 25 jaar bisschop. – Op 5 mei 1960 was het een kwarteeuw geleden, dat mgr. Tarcisius van Valenberg O.F.M.Cap., titulair bisschop van Comba, oud-apostolisch vicaris van Pontianak te Singkawang tot bisschop werd gewijd. Onder de bisschoppen van Indonesië heeft mgr. van Valenberg altijd een voorname plaats ingenomen. Op 27 januari 1956 werd hem op eigen verzoek eervol ontslag verleend als apostolisch vicaris van Pontianak. Op 16 juli 1959 werd hij benoemd tot consultor van de S. Congregatio de Propaganda Fide. Sinds juli van dit jaar heeft mgr. van Valenberg zich metterwoon in Rome gevestigd.

Installatie mgr. van Diepen O.E.S.A. – Op 21 mei 1960 heeft mgr. dr. Manfred Staverman O.F.M., apostolisch vicaris van Hollandia, mgr. Malachias P. van Diepen O.E.S.A., door de S. Congregatio de Propaganda Fide op 12 februari 1960 benoemd tot eerste Apostolisch Prefect van Manokwari, West-Nieuw-Guinea, op plechtige wijze als zodanig geïnstalleerd.

Josef Peters. – De heer Jos. Peters, die gedurende 33 jaar als wetenschappelijk medewerker aan het centraal bureau van het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs te Aken verbonden was, heeft daar onlangs zijn 65e verjaardag gevierd. Zijn talrijke artikelen en voordrachten kenmerkten zich steeds door gedegen kennis van zaken, nuchter oordeel en openheid voor de eigentijdse problematiek. Bovendien gold hij voor velen als vraagbaak op missiologisch gebied. Met name drie onderwerpen hadden zijn bijzondere belangstelling: de aanpassing van de Kerk aan de cultuur van de vreemde volkeren, de rechtspositie van de pauselijke missiegenootschappen, de in-

zet van leken bij de missionering. Ofschoon zijn taak aan het centraal bureau te Aken aan een jongere kracht werd toevertrouwd, zal de heer Peters geest en hart verder in dienst van de missie blijven stellen. Ad multos annos!

Missiologische Week te Burgos. – Van 5-12 augustus 1960 zal te Burgos de XIII Semana Missional worden gehouden, gewijd aan het onderwerp: „A la Unidad por la Caridad."

Statistiek van de priesters in Latijns-Amerika. – In het driemaandelijks informatieblad van het College voor Latijns-Amerika, 4e jg. 1960, vol. 1 no. 14 en 15, alsmede in Priester und Mission 1960, Heft III, heeft W. Promper volgens de gegevens van het Annuario Pontificio 1959 en 1960 statistieken uitgewerkt van de priesters in Latijns-Amerika en daarnaast vergelijkende statistische overzichten van andere bisdommen gepubliceerd. Leerzame lectuur.

Goden, Geesten en Amuletten. – De Stichting Nederlands Volkenkundig Missiemuseum, gevestigd te Tilburg, zal van half september tot half oktober 1960 in het Paleis-Raadhuis aldaar een tentoonstelling organiseren onder de titel: Goden, Geesten en Amuletten. De verzameling van het Nederlands Volkenkundig Missiemuseum dient tot basis van die tentoonstelling; uit de verzamelingen van de missionerende instituten worden die voorwerpen bijeengebracht, welke bijzondere kunstwaarde hebben en die zelden of nooit aan het publiek worden getoond. Met bedoelde tentoonstelling hoopt de stichting N.V.M.M. in ruimere omgeving nog eens nadrukkelijk acte de présence te geven.

Mgr. A. Horsthuis A. A. – Op 29 juni 1960 ontving de Nederlander mgr. A. Horsthuis A.A., benoemd tot bisschop van Jales, in de kapel van het college der Dames de l'Assumption te São Paulo de bisschopswijding uit de handen van Z.H. Exc. Mgr. Arm. Lombardi, apostolisch nuntius in Brazilië.

Missiologische Week te Leuven. – Van 22–26 augustus 1960 zal te Leuven de dertigste Missiologische Week worden gehouden, gewijd aan het onderwerp: „Famille et Mission".

Boekbespreking

THOMAS OHM, *Das Katechumenat in den katholischen Missionen*. Veröffentlichungen des Instituts für Missionswissenschaft der westfälischen Wilhelms-Universität Münster Westfalen, Heft 9.) Münster Westfalen 1959.

In dit werkje heeft de bekende missioloog de colleges over catechumenaat gebundeld, welke hij tijdens het wintersemester 1958-59 te Münster en Würzburg heeft gegeven (voorwoord). Het biedt dan ook een samenvatting van alles, wat er over het catechumenaat (in strikte zin) te zeggen valt en is praktisch ingesteld. Dit blijkt wel hieruit, dat over fundamentele begrippen wel eens heel licht wordt gesproken, zo b.v. ,,Das *Ziel* des katechumenates besteht darin, *Menschen auf die Taufe vorzubereiten und zur christlichen Mündigkeit zu führen*" (p. 6; cursivering Ohm). Laat het Doopsel in praxi het doel zijn, het katechumenaat bedoelt toch wezenlijk te zijn initiatio, inleiding in de Openbaring Gods, in de christelijke autenthieke Openbaring, waardoor het geloof in de audientes zich ontwikkelen kan (processus fidei). De christelijke mondigheid, om schrijvers term te bezigen, hangt van de toeleg van de christen af.
In 10 hoofdstukjes behandelt S. achtereenvolgens: begrip, zin en opgaven van het C. (5-6); geschiedenis van C. (8–12); gewicht en noodzaak (16); catechumenen, waarin o.a. 5 paragrafen handelen over: werving, toelating, behandeling, gebed voor de catechumenen en catechumenaatsgraden (19–25); catechisten (29–40); begin, duur en plaats van C. (41–47); onderricht in de leer (50–86); inleiding in het christelijk leven (87–98); einde van C. (101); zorg na het Doopsel (106–112).

Vooral de bibliografie maakt het boekje tot een praktisch bezit voor de missionaris zowel voor binnenland als buitenland.

S. is nogal populair in zijn catechumenaatsopvattingen; daaruit is dan ook te verklaren, dat verscheidene uitdrukkingen minder gelukkig zijn. Zo b.v. waar hij spreekt over de verscheidenheid van catechumenen heet het: ,, . . . Katechumenen also, welche aufrichtig nach der Taufe verlangen und die Begierde-Taufe empfangen haben . . ."(19). Het Doopsel van begeerte is een analoge benaming en zeker is het niet iets, dat men o n t v a n g t.

Over opname in het K.: ,, . . . Dann auch jene (soll man) nicht (aufnehmen) welche Unannehmlichkeit und Verfolgungen fürchten. Solchen Leuten solle man den Rosenkranz geben. Auch solle man sie daran gewöhnen, für das eigene Heil zu beten" (22). – Dat men mensen met dergelijke moeilijkheden aanraadt te bidden (en hen daarbij verzekert, dat men hen in het gebed der christengemeenschap zal aanbevelen – ,,oratio fidelium" –) is zeer juist. Maar welk nut heeft het, dergelijke mensen een bepaalde gebedsvorm, i.c. de rozenkrans aan te bevelen of zelfs te geven?

Terecht betoont schrijver, dat men polygamen in het catechumenaat moet opnemen, als deze hierom vragen.

Voorwerpen van superstitieuse aard mogen de catechumenen niet gelaten worden of aan familieleden worden gegeven, doch vernietigd of de missionaris worden toevertrouwd (23). ,,Handle es sich um Dingen von künstlerischen oder

historischen Wert, so seien sie den Missionsmuseum zu überlassen . . .". Zou een dergelijke manier van handelen wel aan te bevelen zijn? Het is zeer aantrekkelijk, als een missiemuseum zijn collectie kan aanvullen, maar zal het de catechumeen niet bevreemden, als de voorwerpen, die hij moet afzweren, door de missionaris zorgvuldig worden bewaard? – Ik zou, voor sommige voorwerpen althans, een andere oplossing willen voorstellen. Gebruiksvoorwerpen als kruiken e.d., die o.a. bij de Daya's, vaak superstitieus behandeld worden, zouden in een christelijke ritus te zegenen zijn en voor een normaal christelijk-toelaatbaar gebruik – sacraal of profaan – bestemd kunnen worden. – Nooit mag de missionaris de indruk maken, dat de afzwering door een catechumeen hem de gelegenheid biedt zich dit voorwerp, zij het zelfs tegen betaling, toe te eigenen.

Wat S. van de vorming der catechisten zegt, kan men slechts onderstrepen (hfst. 5). De catechist dient plechtig in zijn ambt geïnstalleerd te worden (35). Wanneer zullen we het mogen beleven, dat een authentieke wijding hiertoe zal worden hersteld of ingevoerd? S. toont zich voorstander van de restauratie van het professionele diaconaat en de andere wijdingen (36).Gaarne had ik, waar S. over catechistenhandboek spreekt, het werk van Hofinger vermeld gevonden ,,The art of teaching christian Doctrine" (37). S. constateert, dat de bezoldiging der catechisten zeer laag is, vergeleken met de onderwijzers. Dat deze situatie een crisis heeft veroorzaakt in de werving van catechisten is dan ook verklaarbaar. – Kan men echter de oplossing niet zoeken in de norm, die St. Paulus geeft: ,,Hij, die onderricht ontvangt, dele aan de catechist van al zijn goederen mee" (Gal. 6,6)? Het is van groot kerkelijk belang, dat de catechumenen van meetaf in een verantwoordelijkheid voor de stoffelijke noden, waarvan zij profiteren, worden grootgebracht . . . De plaatselijke hiërarchie zal door statuten en prudent toezicht ervoor waken, dat geen misbruiken binnensluipen. – Een zeer goede suggestie is, dat op de kweekscholen voor onderwijskrachten een bijzondere apostolische en catechetische vorming wordt medegegeven (39). In de missielanden hebben de leerkrachten groot aanzien.

Uit de voorbeelden, die gegeven worden over catechumenaatsduur, blijkt, dat deze hier en daar bepaald wordt door de *opvatting*, die de verantwoordelijke hiërarchie over catechumenaat heeft. Zo hebben de Paulisten in de USA een catechumenaat, dat 3 maanden duurt en 26 lesuren omvat (45). – Men ontkomt niet aan de indruk, dat het catechumenaat, zo opgezet, slechts als ,,belering", als een godsdienstcursus wordt gezien in plaats van als een ,,bekering", welke zich ontwikkelen moet. In het geseculariseerde Westen mag men zeker niet gemakkelijker zijn dan in de religie-gebonden culturen der missielanden; ook al wil dit niet zeggen, dat het catechumenaat hier even lang zou moeten duren als daar. Wél echter moet een processus fidei merkbaar zijn in het gedrag der catechumenen, óók hier.

Ohm merkt dan ook terecht op: ,,Das Katechumenat hat so lange zu dauern, als die Taufbewerber noch nicht geistlich reif sind" (45). Of men in het Westen die rijpheid eerder aanwezig mag achten, waag ik te betwijfelen. Terecht betoont Ohm, dat het in het C. gaat om de metanoia, om de levensoriëntatie op God, zoals Hij zich in Christus ons openbaart. Daarom moet de catechese een parádosis zijn, een mededeling van het woord Gods, concreet tot de mensen gesproken, – geen theo-

retische beschouwingen. „Geradezu verheerend wäre es, den Menschen im Sinn des idealistischen Humanismus als freies und edles Wesen erscheinen zu lassen. Es kommt vielmehr darauf an, dasz die Katechumenen den Menschen so sehen, wie er wirklich, wie er konkret ist: als den erbbelasteten, erbsündigen, schuldbeladenen, schwachen und zugleich als das Geschöpf Gottes, als den für die Gemeinschaft mit Gott und seine Gemeinde Bestimmten, als den, der durch Gottes Gnade alles vermag" (52).

Hiertoe is dan ook de Heilsgeschiedenis, zoals we die kennen uit de Heilige Boeken onvervangbaar, en in de meest pregnante zin providentieel, dit is door God gewild, bestemd en aangewezen als leermiddel, als voertuig van Gods Openbaring.

Niet genoeg kan benadrukt worden, zoals Ohm ook doet, dat er een groot onderscheid bestaat tussen „Verkondiging" en „Catechese", twee termen, die eigen begrippen dekken, resp. de prediking van het Heil (Schepping – Verlossing) aan de nog niet christelijk gelovigen en de uiteenzetting van de Openbaring Gods aan degenen, die ingewijd worden in het christelijk leven.

Waar Ohm vier mogelijke vormen aangeeft voor het catechetisch onderricht: 1. ein rein religiös-geschichtlicher; 2. ein rein biblischer; 3. ein liturgisch orientierter, und 4. ein systematischer, systematiseert hij wel teveel. Daartegenover kan men gerust stellen: één vorm – der heilsgeschichtliche – het mysterie van Schepping en Verlossing (creatio en recreatio of restauratio), dat plaats vindt in het leven, de existentie, van de mens; verhaald wordt in de H. Schrift; gevierd in de Liturgie en zó „lebenshaft" is in het concrete menselijke bestaan.

Volledig dient men in te stemmen met de voorkeur, die Ohm geeft aan de „groepsgewijze" catechese. – Het individuele onderricht mist te enenmale de kans om de catechumenen te initiëren in de gemeenschap der gelovigen.

De terughoudendheid, door Ohm aanbevolen, inzake religieuze voorstellingen dient tenvolle onderstreept te worden (80). Alle „Kitsch" is uit den boze. En dit geldt niet enkel beeldende kunst, maar elke kunst, die zich voor religieus gebruik aandient.

Gevaar voor magische opvattingen, superstitieus gebruik van heiligenbeelden, medailles enz. is niet denkbeeldig. Terecht citeert Ohm dan ook in dit verband Ex. 20, 4. Op p. 81 raakt S. iets aan, dat ons plaatst voor een missionair probleem, of liever, dat appelleert aan de religiositeit van de missionaris. – Wij, westerlingen, priester of niet, dienen ons ervan bewust te zijn, dat de niet-westerse volken religieus-gebonden zijn, terwijl de westerling in een geseculariseerde omgeving is grootgebracht. In opdracht van Christus brengen wij de Boodschap van Christus aan die religieus-gebonden volken, van wie wij de verweving van leven en godsdienst, natuur en overgave kunnen en moeten leren.

Een disciplina arcani, welke door de initiatio fidei gepostuleerd wordt, schijnt Ohm niet te kennen. Zijn advies: „Auf einige Dinge wird die Mission immer besonderen Wert legen, nämlich auf das Gebet, den rechten Gebrauch der Sakramente und Sakramentalien und die rechte Teilnahme am heiligen Opfermahl und am gemeinschaftlichen Gottesdienst überhaupt" (88) kan moeilijk anders bestempeld worden dan als „gebruiksaanwijzing" voor het sacrale christelijke leven.

Ohm's waarschuwing tegen overvloedige en lange gebeden kan niet voldoende

ter harte genomen worden (89). – Laten we onze onderrichting aan de catechumenen voorafgaan door een uiterst kort gebed, waarin Gods licht wordt afgesmeekt en het beëindigen met een kort gebed, waarin de genade gevraagd wordt dat te doen, dat de catechumenen in de catechese als Gods wil erkend hebben. Onze catechumenen dienen we van meetaf te vormen in het gebedsleven door deze catechesegebeden. De vaste gebeden (Geloofsbelijdenis, Onze Vader, Wees gegroet e.a.) mogen nooit leerstof zijn, welke gememoriseerd dient te worden, maar tempore opportuno dienen ze in de gebedspraktijk zelf door de Competentes te worden opgenomen.

Het is te wensen, dat de Kerk de noodzakelijke vorming der catechumenen te hulp komt door een restauratie van het rituele catechumenaat. Hierover zal het Verslagboek van Uden-Nijmegen verder uitweiden. Hierbij dient opgemerkt, dat de catechumenaatsriten een sacramentale en openbare aanzet zouden zijn tot de persoonlijke askèsis van de doopleerling.

Terecht betoont Ohm eveneens de Eucharistie als de viering van het Mysterie van de vereniging van Christus met zijn Kerk en daaraan verbindt hij de suggestie, of het niet mogelijk zou zijn in de Missie de Eucharistieviering te doen volgen door een gezamenlijke maaltijd. Praktisch lijkt me dit te verwezenlijken en aanbevelenswaardig, waar de christenen in afzonderlijke gemeenschappen wonen.

Over de boete-discipline zegt Ohm:,, . . . Im allgemeinen empfiehlt sich ihre Anwendung nicht mehr. Die Zeiten und Menschen haben sich geändert" (110). Dit moge dan, helaas, waar zijn voor het geseculariseerde deel der wereld, er zijn toch wel niet-christelijke gemeenschappen, die een sacraal tuchtrecht kennen. Waarom deze rechtsopvatting niet mede geïntegreerd in de Kerk ter plaatse naar de norm der betreffende canones?

In kort bestek zijn dus vele kwesties aangeraakt. Voor een algemene oriëntering kan het boekje een goede gids zijn. De verzorging is, zoals we dat van Duitsland gewend zijn, op 2 kleine foutjes in de indexnummering na, keurig.

R. Dijker s.m.m.

Prof. Dr. Martin Gusinde S.V.D.: *Die völkerkundliche Ausrüstung des Missionars.* (Steyler Missionsschriftenreihe, hrsg. v. P. Dr. A. Freitag S.V.D., Nr. 1). 115 S. Steyler Verlagsbuchhandlung, Kaldenkirchen.

Dit boek wordt door de schr. in zijn voorwoord ingeleid met de woorden: ,,Die folgende Schilderung ist von vornherein geplant und auch durchgeführt worden als ein Abschnitt im ,,Handbuch für Missiologie", herausgegeben in holländischer Sprache von Dr. Anton Freitag S.V.D. und publiziert von Romen en Zonen (Uitgevers) te Roermond, Nederland (1958)." Deze uitgave is bij een plan gebleven; het genoemde handboek is niet verschenen. Maar we zijn blij, dat p. Martin Gusinde zijn boek afzonderlijk in de missiologische serie van zijn congregatie heeft uitgegeven. De schr. behoort tot de oude medewerkers van de grootmeester in de etnologie, p. Wilh. Schmidt. Enerzijds heeft hij field-work gedaan, o.a. bij de Vuurlanders en ook in Afrika en Nieuw-Guinea, anderzijds heeft hij aan de katholieke universiteit van Washington vele jaren volkenkunde gedoceerd; door zijn kennis van de litera-

tuur en zijn contact met de praktijk was hij dè man om zijn adviezen omtrent de etnologische opleiding en werkzaamheid van de missionarissen op schrift te brengen. Het boek had wellicht een andere vorm gekregen als het niet als onderdeel voor een ,,handboek'' geschreven was, maar ook nu missen we een goed gekozen literatuurlijst van de voornaamste algemene werken en tijdschriften op etnologisch gebied, die een missionaris van pas kunnen komen.

P. Gusinde begint zijn studie met een uiteenzetting over de algemene verplichting kennis te nemen omtrent de culturen van vreemde volken, waarbij hij de uitspraken van de laatste pausen citeert. Dan komt het hoofdthema aan de beurt: welke wetenschappen behoren bij de uitrusting van de missionaris? Eerst bespreekt hij de hulpwetenschappen van de etnologie: de rassenkunde (hij raadt de missionarissen af zelf rassenkundig onderzoek te doen), prehistorie en taalwetenschap. Dan behandelt hij de eigenlijke volkenkunde. Kort geeft hij een overzicht over de geschiedenis en de methode en dan volgt in grote trekken de cultuuropbouw van de natuurvolken: het stadium van de grondcultuur en daarna de twee primaire culturen, nl. van het moederrecht en het vaderrecht. Kort is eveneens het beeld van de ontwikkeling van de ,,cultuurvolken''. Ondanks het verdienstelijk karakter van dit overzicht kunnen we ons toch niet van kritiek onthouden. P. Gusinde beperkt zich te zeer tot de cultuurhistorische richting en dan nog tot die van vóór de laatste wereldoorlog. Wanneer hij de methode van de etnologie bespreekt, bestaat er voor hem alleen die van de cultuurhistorie en verzwijgt hij alle andere methoden. Het is echter voor de moderne missionaris van groot belang van het functionalisme, cross cultural research, toegepaste volkenkunde en andere methodes kennis te nemen, minstens langs de weg van de literatuur. Maar P. Gusinde maakt alleen propaganda voor ,,Anthropos'' en het in het Anthropos-Instituut opgebouwde apparaat. Wanneer hij dan de opbouw van de primitieve culturen schetst, bestaat voor hem alleen de oude classificatie van W. Schmidt z.g., nl. die van de ,,Tiefkultur'' (een minder gelukkig woord!), moederrechtelijke cultuur (waarbij de schr. zich enkel stoelt op het zeer bekritiseerde boek van W. Schmidt, Das Mutterrecht, dat volgens Gusinde ,,mit souveräner Beherrschung''(!) van de stof is geschreven) en de vaderrechtelijke cultuur. Het is dus nog de oude ,,Kulturkreislehre'', alleen nog minder gedifferentieerd als W. Schmidt dat destijds deed. De inleiding in moeder- en vaderrecht laat zoveel verschil in functie toe, dat de missionarissen hiermede weinig geholpen zijn. De veeteelt wordt in de geest van W. Schmidt nog steeds als een aparte cultuurkring beschouwd en de oorsprong ervan in Noordoost- en Midden-Azië verplaatst, maar vanwege het vaderrechtelijk karakter tezamen met het totemisme behandeld. Alles bij elkaar is dit gedeelte van het boek wel zeer hypothetisch en simplistisch. Daarna geeft de schr. een overzicht van de ontwikkeling van de cultuurvolken. Van praktische aard is het derde deel: de verdere opleiding van de missionaris (bedoeld is zijn werkzaamheid in de missie zelf). Van missionair standpunt waarschuwt hij ernstig om de volksgewoonten en de inheemse culturen niet te beoordelen (en te veroordelen!) vanuit de Westerse mentaliteit en zelfs met gebruiken, die indruisen tegen de christelijke zedewet, het grootste geduld te beoefenen. Hij geeft een aantal praktische voorbeelden, vooral in de voetnoten. Het vraagstuk van de kleding (of beter gezegd: het gebrek eraan!) in tropische gebieden wordt objectief en concreet belicht en tot de vereiste propor-

ties teruggebracht. Verder geeft hij enige nuttige richtlijnen voor het verzamelen van statistisch materiaal. Wat de verbinding van de missionaris met de volkenkunde betreft, verengt zich zijn horizon wederom tot de kring van „Anthropos". Ondanks de signaleerde eenzijdigheid en de beperktheid (die wel enigszins door de bedoelde opname in een handboek verklaarbaar is) blijft deze publikatie waardevol, omdat er de langjarige ervaring van een etnoloog met een missionaris-hart uit spreekt.

Tilburg P. Dr. Gregorius O.F.M. Cap.

R. J. Mohr: *Richtlinien für eine Missionsmoral.* (Steyler Missionsschriftenreihe no. 2). 106 S. – Steyler Verlagsbuchhandlung Kaldenkirchen 1959.

Wilhelm Schmidt heeft al 50 jaar geleden betoogd dat er veel goeds zit in culturen die wij primitief noemen – zóveel dat wij er nog heel wat van kunnen leren. Mohr is uit deze school en maakt zich vooral ongerust over de Westerse voortvarendheid waardoor goede elementen uit primitieve culturen „overvaren" worden. – Hij onderscheidt de wereldbeschouwing die meer religieus is gericht van de meer magische. Al komen deze wereldbeschouwingen nergens in volstrekt zuivere vorm voor, er zijn toch stammen en culturen die door één van beide worden bepaald en als type kunnen dienen. De religieuze wereldbeschouwing erkent en eerbiedigt een geschapen „orde". Zij is meer statisch (wij zouden liever zeggen: rustig). De andere is dynamisch, onrustig zoekend naar middelen om de wereld in haar greep te krijgen. Hier draait alles om de mens; bij de andere om God, of vager: het absolute. – Mohr vergelijkt deze wijze van denken terecht met verschijnselen die wij in onze eigen cultuur aantreffen. Ook onder gelovigen in de Westerse cultuur treft men terughoudendheid aan ten opzichte van de bouwers aan de „toren van Babel", tegenover het rusteloze streven naar macht, rijkdom en lust. De moderne techniek, die tot technocratie neigt, doet misschien niet zo geheimzinnig als de primitieve magie, maar spreekt graag van „wonderen"; er ligt een streven in van de aardsgezinde mens (Mohr gebruikt het woord „innerweltlich") om alles naar zijn hand te zetten en een aards paradijs te scheppen uit eigen kracht, met minachting voor de geschapen orde. M. wijst er op dat de kennis van goed en kwaad niet zo duidelijk is in de magische wereld; nut en schade zijn belangrijker trefwoorden. Hetzelfde kan men zeggen van heel sterke stromingen in onze cultuur, die weinig aandacht hebben voor goed en kwaad, maar des te meer voor het doelmatige. – M. biedt voldoende materiaal om de theoloog aan het denken te zetten. Zo lijkt het van belang na te gaan of de primitieve religiositeit geen aanknopingspunten biedt ter vergelijking met het Oude Testament. Men zou de „tien geboden" – eigenlijk „verboden"– kunnen zien als religieuze taboes (onderscheiden van de magische) waarbij de religieuze mens meer waarde hecht aan het gestraft worden door de „orde" dan aan opzettelijke sancties. – Een andere reflex is, dat de profeten van Israël tegen een sterke magische stroom hebben opgeroeid. Dit bevestigt een oude gedachte, dat nl. Gods Waarheid zich heeft weten te handhaven op een weinig geschikte bodem. – Men vraagt zich ook af of zegen en vloek in het oude Israël altijd een religieuze betekenis hebben gehad en of zij niet ten dele uitingen zijn van magie. Dezelfde vragen kan men stellen ten aanzien van het moderne Zionisme.

Het is niet precies te zeggen inhoever M. gelijk heeft met zijn kritiek op de missionering, maar wij hebben wel altijd zonder tegenstribblen aanvaard dat de Franse missionarissen hun „culture latine" teveel naar voren hebben geschoven op de Caraïbische eilanden. Het is iets moeilijker eigen gebreken te zien. Misschien of waarschijnlijk staan veel „onderontwikkelde zwartjes" door het sterk religieuze karakter van hun bakermat dichter bij het evangelie van de Verlossing dan wij oude Batatavieren, die steeds weer geneigd zijn onze toevlucht te nemen tot „eigenhulp". Men vindt een sterker en dieper schuldbesef bij bepaalde groepen die de „historische openbaring" niet kennen (Mohr 30 v.v.) dan bij ons, die door het biechten van „getal en soort" de verborgen gemeenschappelijke schuld heel licht vergeten.

Het gedeelte dat M. speciale missiemoraal noemt, biedt eveneens stof tot nadenken. Het is haast niet te geloven dat er mensengroepen bestaan, zoals de Semang op Malakka, die twee van de tien geboden missen, omdat er niet tegen wordt gezondigd; zij kennen geen moord en geen diefstal (M. 66; men moet dit wel met een korreltje zout nemen, want er wordt gesproken over een zoenoffer, met eigen ritus, bij eventuele moord; 97). De leugen – waartegen de profeten zich zo heftig teweer stellen – neemt bij religieus gerichte „natuurvolken" een geringe plaats in (66 v.). Men mag zich door het woord „natuurvolk" en door het goeds dat daarover wordt verteld niet laten verleiden tot vrome (om niet te zeggen: sentimentele) overdrijving (vgl. Koning Matura III in: De wereld verwacht de Kerk, Desclée de Brouwer 119), maar voorlopig zitten wij nog aan de kant van het andere uiterste.

Volgens Mohr zijn er vooral twee punten van speciale moraal die de aandacht vragen: de geslachtelijke moraal en het doden. Bij de behandeling dringt zich de magische levensbeschouwing naar voren, daar deze zowel in het doden als in het gebruik van het voortplantingsvermogen een middel tot machtsuitbreiding ziet. De magische wereldbeschouwing ziet in de geslachtelijke vereniging het wezen van de magische kracht (67). – In de religieuze wereldbeschouwing valt daarentegen de grote terughoudendheid op t.a.v. het geslachtelijke, samen met volledige openhartigheid t.a.v. het voortplantingsvermogen en met volledige aanvaarding van de lichamelijkheid, die zich uit in onbevangenheid tegenover het naakte. Bedenkelijk in deze beschouwingswijze is de eenzijdige waardering van de voortplanting, die o.a. maakt dat een huwelijk pas als voltooid wordt beschouwd als er een kind is. Dit is wel goed te verstaan, maar kan aanleiding geven tot dubbelzinnigheden. De wederzijdse hulp, voltooiing, vervolmaking, komt hier wel wat in het gedrang. Dit bezwaar wordt weer enigszins opgeheven door het sterke saamhorigheidsgevoel onder de leden van de clan. Men vraagt zich ook af, of het ontbreken van erotiek, de – althans ogenschijnlijke – zakelijkheid niet eenvoudig een gevolg is van gebrek aan cultuur. Mensen die opgaan in „zaken" hebben geen tijd voor menselijke verhoudingen, en dit wreekt zich in huwelijk, gezin, samenleving. Van de andere kant geeft het weer te denken dat in de magische wereldbeschouwing de samenleving gebouwd is op het beginsel van de wederzijdse voltooiing der geslachten in het huwelijk (M. 87).

Het is niet eenvoudig in deze samenhang alle delen hun juiste plaats te geven en naar waarde te schatten. Eenzijdigheid en overdrijving schijnen haast niet te vermijden. Freud wilde terug naar het primitieve; hij heeft het West-Europees conventionalisme doorbroken en het seksuele betrokken in therapie en wetenschap. Hij bleef

niettemin met zijn ,,Es" steken in het geheimzinnige, ondoorgrondelijke, zonder verwijzing of perspectief. Wat is ,,Het"? Misschien kan de onbevangenheid van het meest primitieve denken hierin enige klaarheid brengen. Daarin schijnt belangrijk: de grote distanciëring t.a.v. het geslachtelijke, bevrijding uit de beklemming van de ,,oer-drift", uit de magische tovercirkel, uit het geheim dat de mens zelf maakt door ,,geheimdoenerij", met terugkeer naar het Geheim waaruit de wereld is ontsproten. Dit geheim zet zich voort in de heiligheid van de menselijke voortplanting en in de geladen menselijke verhoudingen die daarmee samenhangen. De relatief primitieve mensen schijnen te eenzijdig zakelijk; de Westerlingen te eenzijdig erotisch; zij cultiveren de geladenheid, de spanning, het gemoedsbewegen, de hartstocht. Zij laten zich meeslepen, opzwepen, verteren door het vuur dat min of meer lichamelijk is en letterlijk verbruikt, verteert. De juiste samenhang zal men moeten zoeken in het meegesleept worden door het werkelijke, zakelijke, goddelijke, goede. De goddelijke eroos is een vuur dat alle krachten meesleept, in die zin verterend is, maar dat niet letterlijk verteert, evenmin als het vuur van het ,,brandende braambos".

Zürcher verwijt Mohr dat hij te weinig let op het theologische, op het evangelie, op de verhouding met God en medemens, om van moraaltheologie te kunnen spreken (Neue Zeitschr. f. Missionswiss. 16, 1960, 77 v.). Niettemin geeft Mohr juist door het begrippen-paar religieus-magisch een heel sterke *lijn* aan die door alle genoemde dingen heenloopt. De magische mens wijkt af van de eerste geloofswaarheid, nl. dat God alleen kan redden. Hij is misschien een stap verder dan de passieve religieuze mens, maar dan een stap in de verkeerde richting. De titel van Mohrs boek: Richtlijnen voor een missiemoraal, kan wel gemakkelijk misverstand wekken. Het mag o.m. niet de bedoeling zijn een aparte moraal te schrijven voor primitieven of voor hun herders. Mohr schrijft ook eigenlijk meer etnologie dan moraal – gelukkig! En daardoor is titel van zijn boek misschien mínder gelukkig. Hoe dan ook, wanneer wij willen ,,her-bronnen", dan mogen wij vóór alles de Bron van alle goed opsporen, nagaan hie het ,,in den beginne was". Daarom schijnt Zürcher ook te kort te zien met te zeggen dat het oorspronkelijk toch niet meer bestaat. Dat de bronnen moeilijk te vinden zijn is geen reden ze verder dicht te gooien met het puin van de afbraak. Iedere vernieuwing – ook in onze eigen gebieden – moge met veel omzichtigheid en eerbied geschieden, wat Mohr hartstochtelijk bepleit.

Zürcher meent ook dat Mohr teveel aandacht schenkt aan het geslachtelijke. Mogelijk! Maar dit teveel is dan voornamelijk toe te schrijven aan de vormelijkheid van de Westerse theologen. Wij weten door velerlei verdringen nog niet goed wat wij met het zesde gebod moeten aanvangen. De ,,Westerlingen" kennen de inhoud daarvan waarschijnlijk niet zo goed als de ,,primitieve" religieuze wereldbeschouwing. Velen onder ons slaan door, anderen, vooral de theologen, blijven angstig-star. Er is al veel gewonnen als degenen wier opdracht het is na te denken over de goddelijke dingen, bereid blijven zich te laten inspireren door de Geest die ,,vanaf het begin" over de baaierd heeft gezweefd. Wie zich beperkt tot de H. Schrift is niet katholiek. Wie zich beperkt tot de ,,historische openbaring" lijdt aan een bekrompenheid die overeenkomst vertoont met die van het oude Israël; hij zet paaltjes waarbuiten de H. Geest niet mag werken.

Met deze overwegingen hebben wij voldoende onze instemming betuigd met het werk van prof. Mohr. Het is de taak van de etnologen op de gegevens in te gaan.

Nijmegen H.P.A. Cornelissen O.P.

P. DRS. LIVINUS VRIENS O.F.M.CAP.

MISSIE EN CATECHESE

Internationale Studieweek, Eichstätt, 21–28 juli, 1960

De grote opgave, waarvoor de Kerk in Europa zich nu gesteld ziet, zou men in het algemeen kunnen omschrijven als: het geven van een eigentijdse gestalte aan de eeuwige waarden en waarheden, die haar zijn toevertrouwd. Haar essentiële taak en opdracht blijft steeds dezelfde en hiervan mag en zal ze geen duimbreed afwijken. Maar veel van de concrete wetten, voorschriften en gebruiken, formules en instellingen, waarlangs zij in het verleden de mensen wist te leiden tot hun doel, blijken nu erg tijd-gebonden te zijn. Ze vragen om aanpassing aan de mens van vandaag, die in vele opzichten anders schijnt te denken en te voelen dan voorafgaande generaties. Deze aanpassing is in volle gang. Dit blijkt o.a. uit het zoeken naar eigentijdse vormen van zielzorg en apostolaat, naar eigentijdse formuleringen van het openbaringsgegeven, naar aangepaste vernieuwing in de eredienst. Op allerlei gebied wordt gezocht, geëxperimenteerd en verbeterd.

Dit streven ging aan de Kerk in de missie niet voorbij. Men zou eigenlijk juist hier het initiatief verwacht hebben, maar de feitelijke omstandigheden hebben ertoe geleid dat dit niet zelfstandig tot een krachtige beweging uitgroeide. De internationale studieweek te Nijmegen–Uden (september 1959) over Missie en Liturgie[1] is hier zeker een sprekend voorbeeld van. Dankbaar gebruik makend van liturgische studies en experimenten uit Europa heeft de Missiekerk zich toen bezonnen op *haar* problemen ten aanzien van de eredienst. Doorgaande op de groeiende overtuiging dat enkele concrete vormen van de liturgie *tijd*-gebonden blijken te zijn en als zodanig kunnen en moeten vervangen worden, hebben missiebisschoppen, missionarissen en specialisten als hun algemeen oordeel te kennen gegeven, dat, behalve hiervan, met evenveel recht sprake is van *plaats*- en *cultuur*-gebondenheid van veel liturgische symbolen en ceremoniën. Na uitvoerige besprekingen hebben zij hun unanieme wensen in goed uitgewogen en correct geformuleerde conclusies te kennen gegeven. Dit was een eerste zichtbaar resultaat van deze studieweek en men had er terecht hoge verwachtingen van. Gelukkig was

[1] Cfr. *Het Missiewerk* 38 (1959) 199–211.

dit niet het enige resultaat. Deze conclusies waren vooral – maar niet uitsluitend – bedoeld om aan Rome kenbaar te maken welke maatregelen, concessies en privileges men voor de verlevendiging van de eredienst in de missie noodzakelijk achtte. Tot nu toe zijn deze resoluties praktisch zonder effect gebleven.[1] Het zou echter van kortzichtigheid getuigen wanneer men daarom deze studieweek als mislukt zou beschouwen. Het congres van Nijmegen–Uden is om andere redenen geslaagd te noemen. Het heeft onder bisschoppen en priesters een levendige belangstelling voor deze problemen gewekt en hen de ogen geopend voor de geweldige pastorele waarden van een levende en begrepen liturgie. Het heeft in grote lijnen de richting bepaald van de liturgische beweging in de missie. Het heeft de missiekerk bijeengebracht in een gemeenschappelijk overleg en tevens de basis gelegd voor en een begin gemaakt met een nauwere samenwerking inzake liturgische beweging. Nijmegen–Uden was een begin en als zodanig geslaagd.

CATECHETISCHE VERNIEUWING

Ook waar het gaat om de geloofsverkondiging, de preek en het godsdienstonderricht ziet men in Europa steeds duidelijker de ontoereikendheid der traditionele vormen. Reeds lang is daarom de catechese voorwerp van studie en experiment. Ook dit heeft zijn terugslag gehad op de belangstelling voor dit probleem onder missionarissen. En omdat men steeds duidelijker ging inzien hoe essentieel de band is tussen geloofsverkondiging, geloofsverdieping en eredienst, tussen catechese en liturgie, vroeg de studieweek van Nijmegen–Uden om een complement in een congres over Missie en Catechese.

ORGANISATIE

Dit congres had plaats te Eichstätt in Beieren. Evenals het vorig jaar te Nijmegen had pater Joh. Hofinger S.J. voor de organisatie zorg gedragen en de praktische leiding op zich genomen, terwijl ook de president dezelfde was: Kardinaal Valerian Gracias, aartsbisschop van Bombay. Ook nu was er een geselecteerde groep uitgenodigd. Het getal der deelnemers lag echter aanmerkelijk hoger dan het vorig jaar. Er waren iets meer dan 200 deelnemers, waarvan 61 bisschoppen – op enkele na allen missiebisschoppen –, ongeveer 100 missionarissen en 40 specialisten, vak-

[1] Cfr. de nieuwe Apostolische Faculteiten *Periodica* 49 (1960) 340–405 en de „Rubricae Breviarii et Missalis Romani" *A.A.S.* 52 (1960) 593–740.

catecheten en missiologen. De verhouding der continenten lag ongeveer als volgt: uit Azië 63 deelnemers (waarvan 31 uit India alleen), uit Afrika 50, uit Noord-Amerika 12, uit Zuid-Amerika 5, uit Australië 6 en uit Europa ongeveer 75 (waarvan 25 uit Duitsland). De materiële organisatie liet weinig te wensen over. Gezien het grote aantal deelnemers had dit niet veel beter kunnen zijn. Daarbij komt nog dat praktisch alle deelnemers uit de missie op kosten van de congresleiding naar Eichstätt (en later naar het Eucharistisch Congres te München) zijn gereisd. De directe voorbereiding, wat betreft de toezending van het definitieve programma, de inschrijving, enz., was wat laat gestart. De referaten waren vóór de eerste bijeenkomst reeds in een Duitse of Engelse vertaling ter beschikking van de deelnemers, terwijl later ook Franse en Spaanse vertalingen werden uitgereikt. Daarenboven zorgden vertalers ervoor dat men gedurende de referaten en de enkele gemeenschappelijke discussies de sprekers kon beluisteren in het Frans, Duits of Engels. Voor het gastvrije stadje Eichstätt was dit congres een grote gebeurtenis, waaraan uiting gegeven werd in verschillende recepties en een massale opkomst bij de openings- en sluitingsplechtigheid in de Dom.

Om een juiste indruk te kunnen geven van het verloop van deze studieweek is het nodig het onderscheid te benadrukken dat gemaakt werd tussen de referaten en de gedachtenwisseling. Men had nl. de discussies geheel gescheiden van de voordrachten, om zo de eerste uitsluitend te kunnen wijden aan besprekingen, correcties en aanvullingen van een tevoren door specialisten opgestelde set axioma's, richtlijnen en een concept voor de conclusies. Deze vielen in hun volgorde praktisch niet samen met de stof behandeld door de sprekers, zodat er weinig verband bestond tussen de voordrachten en de daarop volgende gedachtenwisseling. Men kon zodoende niet reageren op of stelling nemen ten aanzien van bepaalde beweringen. Hoewel referaten en discussies fundamenteel hetzelfde behandelden, had deze scheiding grote nadelen. Daarbij kwam nog dat men in de korte tijd der discussies erg gebonden was aan het schema van dit tevoren opgezette programma, zodat er te weinig ruimte openbleef voor persoonlijke inbreng der afzonderlijke deelnemers. Het voordeel van deze werkmethode was echter weer, dat men op deze wijze snel veel kon afhandelen. Het uiteindelijke resultaat wat betreft richtlijnen, programma-punten, conclusies en voorstellen beslaat ongeveer 20 folio-vellen. Dit is zeker geen kleine verdienste.

OPENING

Op donderdagavond 21 juli werden de deelnemers (en gasten), na een kerkelijke plechtigheid in de Dom, welkom geheten door mgr. Alois Lang, president van de Ludwig-Missionsverein, door Z.H. Exc. Mgr. Joseph Schröffer, bisschop van Eichstätt en de heer dr. Hans Hutter, burgemeester van de stad.

Abbé Andrien Brien, directeur van het „Institut Supérieur Catéchétique" van Parijs, sprak het openingswoord. Hij wees op een gemeenschappelijk probleem, dat zowel hier als in de missie om een catechetische vernieuwing vraagt, nl.: de gevolgen van de voortschrijdende industrialisatie en techniek. Deze eisen de gehele mens voor zich op, doen hem zijn belangstelling voor geestelijke waarden verliezen en nemen hem als een naamloze op in de grote massa. Dit bedreigt onherroepelijk allen, die in dat proces worden opgenomen. Ook al blijven de grote verschillen, die met volksaard en cultuur samenhangen, bestaan, we hebben hier én in de missie steeds meer met deze massa-mens te maken. Tegen deze mentaliteit zullen onze christenen slechts bestand zijn als zij een levend geloof bezitten. Dergelijke christenen te vormen zal van ons een grotere catechetische inspanning vragen en tevens een nieuwe opzet van het godsdienstonderricht. Abbé Brien gaf als wezenskenmerken van een vernieuwde catechese aan, dat ze persoonlijk, compleet en totaal moest zijn. *Persoonlijk*, omdat ze zich primair weer zal moeten richten tot de persoon (en niet tot de massa), om hem het heil te verkondigen als een persoonlijke gift van God aan de mens. *Compleet*, omdat ze zich richt tot de gehele mens en niet enkel appelleert op zijn verstand en inzicht. *Totaal*, omdat ze alle facetten van het menselijk bestaan rechtstreeks moet beïnvloeden, ook de arbeid, waarvan ze de juiste waarde en betekenis moet bepalen.

Tot slot van deze eerste bijeenkomst gaf de president, kard. Gracias, een samenvatting van zijn referaat: *de moderne catechetische vernieuwing en de missie*. Hij liet in grote lijnen zien hoe in Europa de catechetische beweging zich ontwikkeld had en wat er op catechetisch gebied in de missies van China, Japan, India en Afrika gerealiseerd werd. Hij omschreef in enkele punten hoe, naar zijn mening, de moderne catechetische vernieuwing, in Europa begonnen, aan de problematiek van de missie-catechese zou moeten worden aangepast. Steunend op beginselen uit de Encycliek „Princeps Pastorum" bepaalde hij dat de catechese in de

missie tot specifieke taak heeft: de aantrekkingskracht van de oude godsdienst te breken, de fundamenten te leggen voor een vanuit de christelijke heilsboodschap bezield, nieuw leven en dit christendom er zó te funderen dat het zichzelf kan verdiepen en uitbreiden. Daartoe zal het nodig zijn, dat men gebruik maakt van en voortbouwt op de positieve waarden in de oude godsdienst vervat, dat het godsdienstonderricht in directe verbinding met de liturgie staat en dat men de moderne problematiek op gebied van geloof en moraal niet uit de weg gaat. Om een dergelijk werk goed te kunnen beginnen en verantwoord tot ontwikkeling te brengen zal de oprichting van catechetische centra onontbeerlijk zijn.

Deze lezing gaf duidelijk het programma van deze studieweek aan.

DE WERKVERGADERINGEN

In de komende zes dagen wilde men de volgende facetten van het probleem bespreken: de inhoud van de catechese, de methode, het tekstboek (de catechismus), de verhouding tot de liturgie, het catechumenaat en de vorming der catecheten. Aan de behandeling van elk van deze onderwerpen werd een hele dag (drie referaten) besteed. Om in kort bestek een overzicht te krijgen van de besprekingen en resultaten van deze studieweek kan men het beste uitgaan van de boven reeds vermelde conclusies en de discussie waarin ze tot stand kwamen. De referaten waren op zich goed en instructief, maar hadden té weinig directe invloed op de ontwikkeling der ideeën, omdat men in de discussies streng vasthield aan het tevoren opgezet schema. Ook moet gezegd worden dat de sprekers, omdat zij onderwerpen behandelen moesten die zeer dicht bij elkaar lagen, nogal vaak in herhalingen vielen. Tenslotte kan men straks de papers in extenso lezen, wanneer de verslagboeken verschenen zijn.[1]

HET DOEL VAN DE CATECHESE

Een vraag die allereerst moest beantwoord worden was: wat is precies de taak van de catecheet. In de laatste eeuwen heeft men het godsdienstonderricht teveel gezien als onderricht alléén. Daar het op school naast andere vakken een plaats kreeg, werd het gemakkelijk gedegradeerd tot „school-vak" met alle nadelige gevolgen van dien. Het richtte zich te

[1] De verslagboeken zullen verschijnen bij Herder voor de Duitse en Engelse editie; bij Editions du Cerf (Parijs) voor de Franse.

uitsluitend op een heldere uitleg van begrippen en definities en op het memoriseren van korte samenvattingen (vraag en antwoord). Op de eerste plaats appelleerde het op verstand en inzicht, ook al werd er soms een moraliserend puntje aan verbonden. Meestal kwam hier nog een min of meer negatief afgestemde apologetische instelling bij. Ook toen men met behulp van modernere didactiek, pedagogie en psychologie de methode geleidelijkaan verbeterde, bleef men vasthouden aan de doelstelling: overdracht van systematische geloofsleer. Het tekstboek, de catechismus, vertoonde dan ook doorgaans alle eigenschappen van een dogmatiek-traktaatje, ook al was naar eenvoudige formulering en beknoptheid gestreefd.

Het doel van de catechese omvat veel meer dan een overdracht van kennis alléén. De reflexie op de eigen aard van de Woordverkondiging in de Kerk (waar het godsdienstonderricht toch een deel van is) en studie over de traditionele methode van de eerste eeuwen, hebben geleid tot een dieper inzicht in het doel en de natuur van de catechese. Wil de catecheet hieraan beantwoorden dan moet hij zijn toehoorders in contact brengen met de levende persoon, Jezus Christus, om hen voor Hem te winnen. Hij zal hen, eenmaal bekeerd en ingegaan in het nieuwe leven, moeten leren geloven en vanuit dit geloof hun leven opnieuw gestalte te geven. Het doet er weinig toe of hij staat tegenover kinderen of volwassenen, tegenover bekeerlingen hier of in de missie.
Deze taakomschrijving werd door verschillende sprekers gefundeerd op de H. Schrift, de Vaders en de theologie, terwijl ze tevens de redenen aangaven waarom de gebruikelijke doelstelling voor deze tijd ontoereikend is. Wanneer men de taak van de catechese zó ziet, is het begrijpelijk dat men verlangt naar een herziening van de inhoud, de opbouw en de methode van de catechese.

INHOUD EN OPBOUW

Hoewel vernieuwingen op het gebied van de methode allang waren ingevoerd, bleek toch later dat de kern van het probleem niet dáár lag, maar in de keuze van de inhoud en de structuur hiervan. Wanneer er sprake is van een catechetische vernieuwing naar de inhoud, kan dit nooit betekenen dat er wezenlijke waarheden zouden worden toegevoegd of weggelaten. Men wil het geloof presenteren als een eenheid, een organisch samenhangende heilsboodschap. Daarvoor is het nodig dat bepaalde

waarheden breder worden uitgewerkt, vanuit een nieuw licht bezien of meer centraal geplaatst, terwijl men andere als ondergeschikt meer beknopt behandelt. Dit brengt de eis van een hernieuwing naar de inhoud voor het grootste deel terug tot een vraag naar hergroepering der verschillende onderdelen. Inhoud en structuur hangen nauw samen. Hoewel dit het onderwerp was van de eerste dag, kwamen diverse sprekers later nog herhaaldelijk hierop terug en wezen zij op de grote tekortkomingen in deze bij de bestaande tekstboeken.

Een commissie van 10 specialisten, werkend onder leiding van 4 bisschoppen, heeft een programma opgesteld dat aan deze noodzakelijke vernieuwing naar inhoud en opbouw zou voldoen. Ook dit programma werd in de discussies doorgesproken, waarbij diverse aanvullingen en verbeteringen zijn aangebracht. Wij geven het hier in grote lijnen weer. „Aanknopend bij de concrete heilsverwachting en godsvoorstelling der toehoorders moet de verkondiging beginnen met gesprekken over Gods heilsplan en de verkondiging van het *Rijk Gods*, dat gekomen is, realiteit werd in Christus en Zijn Kerk, en dat God in Zijn barmhartige liefde voor alle mensen bedoeld heeft. Het kernstuk van deze catechese moet de verkondiging van het *mysterie van Christus* zijn. Door Hem en in Hem voltrekt God dit heilsplan. Ook nu nog. Christus leeft voort *in de Kerk door Zijn Geest*, in de herderlijke zorgen van de hiërarchie, in de bediening van woord en sacrament. In de Kerk wordt het uitverkoren Volk Gods verzameld, dat samen de wederkomst van Christus vol verwachting tegemoet ziet. Deze catechese moet direct op de *H. Schrift* gebaseerd zijn en in de *Liturgie* de beleving en uitdrukkingsmogelijkheid vinden van de verkondigde werkelijkheid. Hierbij staat centraal de viering van de Eucharistie. De catecheet mag niet vergeten, dat het zijn belangrijkste opgave is, de mensen te brengen tot een antwoord op deze verkondigde Blijde Boodschap. Dit antwoord is de innerlijke bekering, die zich voortzet in een leven vanuit geloof, hoop en liefde, en in de getrouwe naleving der geboden. Hierbij moet sterk op de voorgrond treden dat het in het christelijk leven gaat om de beleving van de Vader-kind-verhouding. De catecheet moet er uitdrukkelijk op uit zijn een sterk verantwoordelijkheidsbewustzijn voor het heil van de evenmens te kweken, *apostolische geest* dus. Tevens moet hij zijn toehoorders brengen tot een verantwoord inzicht in *hun plichten tegenover de schepping* (arbeid) en ten aanzien van de gestalte van het sociale, economische en politieke leven."

Dat hier van een verantwoorde ordening gesproken kan worden,

waaraan de nieuwere synthese der theologie ten grondslag ligt, is duidelijk. Het is geen verzameling losse traktaatjes naast elkaar, maar vormt een harmonisch geheel. Geen leerstof of plichtenleer alléén, maar de verkondiging van een Blijde Boodschap, die de gehele mens aanspreekt en tot handelen brengt.

METHODE

Ook de catechetische methode was onderwerp van verschillende referaten en besprekingen. Zoals het uiteindelijk in de conclusies werd vastgelegd bevatte het de volgende punten. De catechese zal overeenkomstig de wijze waarop God zelf zich openbaarde, vooral laten zien hoe God *handelde* met de mensen en wijzen op Gods liefde, die daaruit spreekt. Omdat de geloofsverkondiging een voortzetting is van Gods zelfopenbaring aan de mensen, zal de catechese zich zoveel mogelijk aan Gods methode aanpassen. Daarom zal zij zich vooral baseren op de *heilsgeschiedenis* met als hoogtepunt de komst van Gods Rijk en de geschiedenis van onze verlossing door Christus. Deze heilsdaden zijn niet louter geschiedenis, maar worden in de liturgie, in het leven van de Kerk en van haar heiligen weer echte realiteiten. De vier bronnen, waaruit de catechese het geloof dat ze verkondigt put, zijn: de liturgie, de H. Schrift, de systematische theologie en het getuigenis van het christelijke leven. Vervolgens moet de catechese aanknopen bij het leven en het denken van de mensen. Gezonde beginselen en gebruiken die bij bepaalde groeperingen leven, moet ze – ook al verschillen deze van Europese ideeën en gewoonten – hoogachten en harmonisch in het christelijke leven inbouwen. De catecheet moet dus goed op de hoogte zijn van de voorstellingswereld, de zeden en de cultuur van zijn toehoorders. Hij zal zijn best doen juist daar aan te knopen waar de Blijde Boodschap het beste ingang vindt. Omdat het geloofsleven een leven in de gemeenschap der gelovigen is, zal de catecheet er zorg voor dragen dat de catechumenen of neofieten in de christelijke gemeenschap worden opgenomen. Samen met de christenen zullen zij pas ten volle kunnen ervaren, welk een rijkdom de beleving van de Blijde Boodschap voor hen betekent. Daar waar het nodig is moet een voorziening komen in de vorm van een pre-catechumenaat. Voor een catechumeen is het nodig dat hij zoekt, verlangt en openstaat voor Christus' Boodschap. Dit zgn. pre-catechumenaat moet dit verlangen in hem opwekken, laten zien dat zijn verlangen naar geluk slechts door Christus bevredigd kan worden en moet

de vooroordelen wegnemen, die het aanvaarden van Gods uitnodiging in de weg staan.

Naast deze algemene richtlijnen over de methode is over het *onderricht* zelf in enkele punten het volgende vastgesteld. Het wekken van echte interesse zal steeds het begin moeten zijn van ieder onderricht. Dit mag niet zomaar een onbeduidende aanleiding zijn, maar moet religieuze belangstelling wekken en vragen oproepen, die een antwoord eisen. Dan zal men gewoonlijk het beste de materie van het onderricht weergeven in de vorm van een *gebeurtenis*, die men op levendige wijze vertelt, bij voorkeur uit de Bijbel, soms een uit het leven van heiligen en ook uit het dagelijkse leven. Hieraan knoopt men een duidelijke *uitleg* vast, waarbij men tracht de catechumenen zelf actief te laten meedoen. Dit zelf zoeken naar de waarheid en het formuleren ervan, helpt de catechumeen zich de waarheid eigen te maken. Wanneer de catechumeen op deze wijze het woord van God en van de Kerk verstaat en begrijpt, zal de catecheet met hen zoeken naar de mogelijkheid God hierop een persoonlijk antwoord te geven (gebed, een liturgische handeling, een voornemen, e.a.). Tenslotte zal de catecheet ervoor zorgen dat zijn toehoorders de voornaamste en fundamentele teksten ook van buiten leren. Maar dit kan pas, wanneer de tekst volledig begrepen is. Natuurlijk zal een geoefend catecheet deze elementen vrijer kunnen gebruiken en zijn onderricht naar de omstandigheden aan zijn toehoorders aanpassen. In een speciaal punt werd erop gewezen, dat het steeds nodig blijft de lessen goed voor te bereiden. Vóór men de les begint, moet men duidelijk voor ogen hebben: *wat* men wil meegeven, *waartoe* men de catechumenen brengen wil en *hoe* men de les wil opbouwen.

Juist over deze concrete richtlijnen is er nogal verschil van opvatting geweest onder de deelnemers. Meerdere vak-catecheten waren van mening dat hier te uitdrukkelijk gekozen was voor één van de bestaande methoden, zonder voldoende rekening te houden met de verdiensten van methoden door andere scholen ontwikkeld. Van de missionarissen vonden velen het een reëel bezwaar dat deze methode (én het tekstboek dat er uit voortkwam: der deutsche Katechismus) ondanks haar grote voordelen, toch nog teveel intellectualistisch en dus westers van opzet was. Voor tal van missiegebieden zou een dergelijke methode daarom dan ook niet aangepast zijn aan de aard en denkwijze van de mensen. Het is jammer, dat deze moeilijkheid niet voldoende kon besproken worden door de aanwezige missionarissen. Want juist hier lag het probleem van

de *missie*-catechese. Want het missionaire probleem wordt niet opgeroepen door het feit dat we in de missie een *andere* boodschap zouden te brengen hebben als hier. Maar juist waar het in de catechese zo belangrijk is aan te sluiten bij de mentaliteit van de toehoorders, is de vraag gerechtvaardigd: veronderstellen wij niet teveel een volkomen gelijke levenshouding en denkwijze bij hen als bij ons? Is het daarom ook niet gevaarlijk om zonder meer voor de missie aan te bevelen wat hier nog volop in ontwikkeling is? Voor twee punten kunnen we hier echter een uitzondering maken. Meerdere malen is in de papers en de discussies erop gewezen, hoe belangrijk het is de catechese in nauw contact te houden met de H. Schrift en de liturgie.

De H. Schrift

In zijn referaat: *De catechetische waarde van de Bijbel* bracht Z. H. Exc. Mgr. A. Elchinger naar voren dat men in het verleden dit verwaarloosd had. Wel werd de bijbel gebruikt om er voorbeeldjes en illustratiemateriaal aan te ontlenen, of om de theologie aan de hand van bijbelteksten te controleren. Op scholen werd ook wel bijbelse geschiedenis gegeven, maar hierbij werd dan vooral de *historie* benadrukt en veel te weinig de heilsboodschap, die daarin vervat ligt.

Toch is een catechese geheel gebaseerd op de Bijbel onder theologisch, pedagogisch en pastoreel oogpunt superieur aan iedere andere.

Het is de voornaamste bron voor de kerkelijke leer. Het geeft geen abstracte leer, maar Gods handelen met de mens, juist zoals God zelf dit bedoeld had. Omdat de Bijbel het woord van God zelf is, is het een directer appèl op ons, dan de *leer* die eruit kan worden afgeleid. De Bijbel is daarom een authentieke bron voor de catechese in de missie. Het zou de moeite waard zijn de bruikbaarheid hiervan zorgvuldig te proberen en te experimenteren. Daar waar de directheid en concreetheid van denken de overhand heeft boven het speculatieve, zou een door en door bijbelse catechese sterker kunnen aanspreken en beter aan haar doel beantwoorden. Het was bovendien de traditionele methode der eerste eeuwen.

Jammer, dat op het congres maar één missionaris kon opstaan om van zijn ervaringen hierover te vertellen.[1] Deze poging tot echte aanpassing

[1] Een missionaris die reeds 13 jaar onder de Bantu's werkte, vertelde dat hij met het catechismus-boek afgerekend had. Hij had het niet meer nodig omdat de catechese die hij helemaal had gebaseerd op de bijbel zelf, de liturgie en de ontwikkeling van het kerkelijk jaar, hierin voldoende gegeven werd. Hij achtte dit mogelijk en zelfs noodzakelijk voor de missie onder de Bantu's.

is nog niet ondernomen. Toch laat de Kerk ons hierin een grote marge van vrijheid, meer dan bij de Liturgie. Zoiets te ondernemen lijkt me een taak der plaatselijke catechetische instituten.

CATECHESE–LITURGIE

De liturgie als de zichtbare gestalte in woord en rituele handeling van Gods verlossingswil en tevens als de uitdrukking van de aanbidding en dank van de in Christus verloste mens, moet een hoge catechetische waarde hebben. Reeds het vorige jaar te Nijmegen werd dit sterk onderlijnd en ook in Eichstätt is daar bij herhaling op gewezen. Z.H. Exc. Mgr. Blomjous behandelde dit thema en gaf de veelvoudige band van de liturgie met de catechese in de volgende punten weer.

In de heilige handelingen en onder de sprekende symbolen van de liturgie voltrekt God aan de gemeenschap de verlossing in Christus. Dit goddelijke element omvat dus: de verkondiging van het Woord en de bediening van het sacrament. Voor degenen, die actief aan de liturgie deelnemen, is het dus de *beleving* van het mysterie van Christus en de Verlossing, die men aan zich voltrokken ziet. Het is geen *spreken over* of *uitleg van* dit mysterie, maar de *actieve beleving* ervan in gemeenschap. Natuurlijk kan men ook de inhoud van de liturgie bezien en concluderen dat daarin veel geloofswaarheden vervat liggen; men kan ook wijzen op elementen die er uitdrukkelijk op gericht zijn uitleg te geven en inzicht te verschaffen (b.v. de homilie), maar in deze beide punten ligt niet op de eerste plaats de catechetische waarde van de liturgie. De liturgie is ook *menselijke* handeling. Hierin geeft de gemeenschap, waarin het individu in zijn eigen activiteit is opgenomen, op sacramentele wijze (d.w.z. samen met en door Christus) haar dank, erkenning, gehoorzaamheid en liefde een *gestalte*. Hier wordt dus het doel van de catechese, (de mensen te brengen tot een liefdevol antwoord op Gods uitnodiging) op een heel bijzondere wijze bereikt. Wij mogen hierbij opmerken dat juist door het sacramentele van de liturgie dit menselijk antwoord gedragen wordt door Christus' eigen inzet en hieraan ook zijn bijzondere waarde ontleent. Onder deze beide aspecten (het doorgeven van Gods Boodschap en het formuleren van het menselijk antwoord) heeft de liturgie niet alleen een catechetische *waarde*, maar *is* zij op eminente wijze catechese. Deze band wordt nog duidelijker, wanneer we weer geleerd hebben de catechese niet meer te zien als instructie of uitleg alléén, maar als opvoeding tot christelijk leven.

Het is duidelijk dat er nog veel zal moeten gebeuren vóór de liturgie in feite zal kunnen realiseren, waarvoor ze in wezen eigenlijk bestemd is. Als voorbereiding hierop zou, naar de mening van mgr. Blomjous, minstens het volgende moeten gebeuren. Het godsdienstonderricht moet inderdaad geheel gericht staan op de christelijke opvoeding (niet kennis alleen) en het mysterie van Christus moet hierin centraal staan. Het godsdienstonderricht moet gebaseerd zijn op het kerkelijk jaar,

terwijl het ook teksten, symbolen en handelingen van de liturgie in het onderricht moet betrekken en verklaren. De liturgie zal uit zichzelf begrijpelijk moeten zijn. De zielzorgers moeten hun gelovigen op een dergelijke liturgie terdege voorbereiden. Tevens moeten ze hen een grote liefde voor de H. Schrift bijbrengen. In de referaten die op deze fundamentele voordracht volgden werden praktische voorstellen gedaan om wat mgr. Blomjous mogelijk en ideaal achtte, ook te realiseren. Z. H. Exc. Mgr. W. Duschak sprak over *de catechetische waarde van een priesterloze zondagsdienst in de missie* en de voorwaarden waaraan een dergelijke oefening zou moeten voldoen. Z. H. Exc. Mgr. K. Weber benadrukte opnieuw de grote catechetische waarde van een begrepen en meegevierde Mis-liturgie; de dringende noodzaak deze mogelijkheid te activeren, en tenslotte welke wensen er nog zijn om deze catechetisch volwaardige gestalte ook te kunnen realiseren. Zijn referaat werd meteen in discussie gebracht. De uiteindelijke besluiten die naar aanleiding van mgr. Weber's lezing genomen zijn, verschillen niet veel van die welke het resultaat van de studieweek van Nijmegen-Uden waren. Men ging zelfs verder en vroeg voor de gehele Mis der Catechumenen (wanneer deze tenminste „coram populo" gecelebreerd werd) het gebruik van de volkstaal en het herstel van de oude gewoonte om de Catechumenenmis weer bij de cathedra of de legiles te celebreren. Velen der deelnemers vroegen om een simpeler opbouw der Mis-liturgie. Men wilde deze verlangens echter in deze vorm voorgesteld zien, dat het Latijn-in-de-liturgie steeds zou blijven bestaan naast een liturgie in de volkstaal, omdat er praktische omstandigheden zich kunnen voordoen, waarin het Latijn wél te prefereren is boven de liturgie gevierd in de moedertaal. De disputen rond deze punten waren zeer levendig en ook leerzaam. De in Nijmegen gelanceerde ideeën zijn niet zonder vrucht gebleven. Men ging in deze discussies soms zóver, dat het in psychologisch opzicht toch een zegen was, dat de leiding in de uiteindelijk geformuleerde conclusies grote matiging aanbracht. Men had o.a. in een van de twee Engelssprekende groepen als votum geformuleerd: „That in missionary territories all audible parts of the Mass will be in the vernacular as granted to China". Van de ongeveer 60 aanwezigen, waren er maar twee tegen en wilde 4 geen oordeel uitspreken hierover. Dat vertegenwoordigers van de missiekerk, onder wie veel leden van de hiërarchie, zó denken komt vooral wegens de praktische nood van de missie in veel gebieden, waar de school en soms ook het openbaar optreden aan de Kerk ontnomen is. De enige mogelijkheid om de christenen nog te benaderen en te leiden ligt in het kerkgebouw. De mogelijkheden die de liturgie dus biedt móéten dan ook voor honderd procent gebruikt kunnen worden.

HET TEKSTBOEK

Vernieuwing in de catechese brengt vanzelfsprekend ook veranderingen in de catechismus. Het is duidelijk dat de traditionele catechismus grondig moet herzien worden. In Europa gebeurt dit. Maar in veel missiegebieden is men hierin ver ten achter. De besluiten van het congres bevatten een apart hoofdstuk met richtlijnen voor het opstellen van catechetische

tekstboeken. Men was van mening dat de traditionele boeken niet door een eenvoudige omwerking en enkele verbeteringen weer bruikbaar zouden worden. De nieuwe structuur van de catechese, waarover boven gesproken is, eist een totale nieuwe opzet van het tekstboek. De catechismus zou niet meer van begrippen en definities moeten uitgaan, maar van de werkelijkheid: de heilsgeschiedenis en het woord van de Bijbel, waarin God zichzelf en Zijn liefde voor de mens geopenbaard heeft. De inhoud van de catechismus moet een organisch geheel vormen, waarvan het kernstuk het mysterie van Jezus Christus is. Het moet een heilsleer zijn en niet een opsomming van plichten en verboden. Het menselijk antwoord op Gods uitnodiging moet er gestalte in krijgen, waarbij het voorbeeld van Christus sterk uitkomt. Evenals de catechese zelf moet ook het tekstboek aangepast zijn aan de leeftijd van de catechumeen, aan zijn psyche en mentaliteit. Er zijn verschillende mogelijkheden om een catechetisch tekstboek samen te stellen. Men kan uitgaan van de indeling van het kerkelijk jaar, men kan zich baseren geheel op de ontwikkeling der heilsgeschiedenis, en men kan tenslotte een systematische opbouw der geloofswaarheden als uitgangspunt kiezen. Naast een dergelijke soort catechismus zou men de catechumeen een boek in handen moeten geven, waarin de voornaamste stukken van de H. Schrift zijn samengebracht. Indien enigszins mogelijk zou men hem ook meteen vertrouwd moeten maken met het hele Nieuwe Testament, zodat hij er persoonlijk met vrucht in kan lezen. Voor volwassen catechumenen kan een kinderboek niet volstaan. De boeken die als tekstboek voor de catechumenen dienen moeten geïllustreerd zijn, overeenkomstig de kunstopvattingen van het betreffende volk. Naast deze boeken voor de catechumenen bestemd, moet er catechetisch handboek beschikbaar zijn voor de godsdienstleraar. Dit is vooral in de missie nodig omdat daar het godsdienstonderricht vaak in handen ligt van hen die slechts gedurende korte tijd daarop zijn voorbereid.

DE CATECHEET

Het is duidelijk dat het godsdienstonderricht niet aan zijn doel kan beantwoorden wanneer men er zich alleen maar toe beperkt een goede catechismus samen te stellen. Voornamer is het de catecheet in te leiden in deze ideeën en hem met de methode vertrouwd te maken. Hierbij komt het er vooral op aan, dat hij zich de juiste instelling eigen maakt.

Hij moet ervan overtuigd zijn een werktuig van God te zijn bij de vervulling van dit ambt. Door hem geeft God zijn Boodschap door aan anderen. Hij zou er naar moeten streven, dat de catechumenen in hem iets van de onbaatzuchtigheid en liefde, waarmee Christus de mensen tegemoet ging, zouden kunnen ervaren. Hij moet weten een zending van de Kerk te vervullen, waaraan hij getrouw moet beantwoorden. Het is duidelijk dat niet iedereen voor dit ambt geschikt is. Naast behoorlijke capaciteiten op intellectueel gebied, een zekere ontwikkeling en het vermogen om anderen te leiden, moeten er hoge morele eisen gesteld worden. Want de getuigenis van zijn eigen leven zal zwaarder wegen dan zijn leer, zeker nu het er opaan komt in het godsdienstonderricht van meet af aan de catechumenen te bewegen tot stellingname tegenover Gods uitnodiging. Voor de opleiding van catechisten in de missie meende men dan ook als minimum één jaar te moeten eisen. In hun vorming zal naast gedegen onderricht in de christelijke leer een grote plaats moeten ingeruimd worden voor studie van de Bijbel en de beleving van de liturgie.

Een bijzondere plaats onder de catecheten in de missie neemt de *missionaris* zelf in. Meestal ook staat hij voor de opleiding van zijn catechisten. Dat de catechetische vernieuwing in de missie nog niet ten volle vrucht draagt, ligt hoofdzakelijk aan de gebrekkige catechetische opleiding der priesters zelf. Voor veel missionarissen was het onmogelijk daarover veel te weten, omdat in hun studiejaren over deze problemen nog niet gesproken werd en zij nu de tijd en de middelen niet hebben zich voldoende hierin te oriënteren. Voor de seminaristen ligt de zaak anders. Nú bestaat nog de mogelijkheid hen een goede catechetische opleiding te geven. Deze zou moeten bestaan uit theorie en praktijk. Onder de vakken die gedoceerd worden moet ook de catechetiek een plaats krijgen, terwijl de lessen van de dogmatiek, schriftuur en moraal zo moeten gegeven worden dat de student de organische eenheid van de openbaring daaruit leren kan. De mogelijkheid om reeds in de seminarietijd catechetische ervaring op te doen in de naburige parochies mag men niet ongebruikt laten.

CATECHETISCHE CENTRA EN SAMENWERKING

Omdat de problemen die met de vernieuwing van de catechese samenhangen niet kunnen opgelost worden tenzij in enge samenwerking en

uitwisseling van ervaringen, werd er sterk op aangedrongen in de verschillende diocesen *catechetische commissies* op te richten. Deze commissie zou onder leiding van de bisschop de zorg krijgen voor de regeling van de catechetische activiteit in het bisdom. Dit houdt o.a. in: de studie van de verschillende mogelijkheden, experimenten op het gebied van de methode, samenstelling van cursussen, boeken en handleidingen voor de priesters en catechisten, controle over het werk, geven van adviezen aan missionarissen en catechisten. De leider van dit instituut moet een specialist zijn op het gebied der catechese en men moet hem voor dit werk geheel vrij houden. Naast deze diocesane instituten zijn *nationale* en *regionale centra* nodig, om grotere samenwerking en uitwisseling mogelijk te maken. Vanuit deze centra zou ook contact met andere gelijke centra in de missie en in Europa onderhouden moeten worden. Door hun onderlinge samenwerking is het mogelijk studies en experimenten te coördineren, zodat de tijd die ieder afzonderlijk daaraan zou besteden, uitgespaard wordt. De nauwe samenwerking die tussen de Kerk in Europa en de missies moet bestaan is wederzijds. De grote catechetische centra van Europa zouden specialisten moeten zenden naar de missies en tevens speciale catechetische vorming geven aan hen die vanuit de missie daarheen gezonden worden. De catechetische beweging in de missie zou die van Europa kunnen helpen door haar dynamisme en haar noodzakelijke opdracht de Blijde Boodschap van westerse elementen te zuiveren. Hierdoor kan ze een grote hulp betekenen voor de catechese hier, die zich mogelijk zou kunnen verliezen in vaststaande formules en nog niet voldoende het wezenlijke ziet en benadrukt.

SLOTWOORD

Aan het einde van deze studieweek gaf kard. Gracias enige slotbeschouwingen, zoals hij dat ook te Nijmegen gedaan had. Enige punten hieruit kunnen in dit korte verslag niet gemist worden. Aangaande het verloop van het congres deelde hij de mening van velen, dat er wel veel behandeld is, maar dat er te weinig tijd overbleef voor een rustige gedachtenwisseling en voor de inbreng van de missionarissen zelf. Hij vond het vervolgens een groot gemis dat er wel veel over openbaring en bovennatuur gesproken was, maar te weinig beklemtoond werd, hoe deze voortbouwen op de *natuur*. Dit goede vinden we vaak, soms expliciet, soms latent, in de natuurlijke godsdienst. Dit mogen we dus juist met het

oog op de harmonische uitgroei van de mens tot goed christen onder geen enkele voorwaarde verwaarlozen. Hij vroeg zich vervolgens af, hoe het kwam dat vooral Europeanen, (missionarissen en missiologen) zo'n grote voorstanders waren van aanpassing op allerlei gebied, terwijl de autochtone clerus hiervoor minder enthousiast schijnt te zijn. Als redenen hiervoor dacht hij te kunnen wijzen op de reactie, die nu optreedt tegenover de vroegere missie-methode, die veel van transplantatie had en vervolgens op de betere missiologische scholing, die de missionaris van vandaag meekrijgt in zijn opleiding. Dit missen de priesters die in de missie zijn opgeleid. De raadgeving, die hij hieraan voor de missionarissen wilde verbinden was: „Ga voort op diezelfde weg, maar niet te overhaast. Wij zullen dan vanzelf wel volgen". Tenslotte vond hij het gewenst om na de vele referaten en discussies, de vele theorie en richtlijnen, te benadrukken, dat dit alles ging om algemene princiepen. De concrete toepassing zal steeds moeten afhangen van plaatselijke omstandigheden.

Succes van dit internationale congres over Missie en Catechese

Is het doel bereikt, dat men had willen bereiken? Sommigen menen dat het vooropgezette doel van deze studieweek geweest was om de Münchener Catechismus wegens haar grote voordelen en praktische bruikbaarheid aan de missionarissen voor te stellen als de beste, waarvan ook de missie slechts het heil kan verwachten. Wanneer dit inderdaad zo was, is men daar niet in geslaagd. Wanneer men zich als doel gesteld had *concrete* stelregels voor de missie-catechese en richtlijnen voor de missie-catechismus op te stellen, is men hierin ook niet geslaagd. Maar als de bedoeling voorgezeten heeft om de catechetische problemen van de missie op weg naar hun oplossing te brengen, dan is men wel geslaagd. Op dit gebied had men weinig méér kunnen bereiken dan in feite bereikt is.

En dit om de volgende redenen. Men heeft de missiekerk geconfronteerd met de laatste ontwikkeling van catechetische studies, waarin de resultaten verwerkt zijn van jarenlange theologische reflexie en praktisch experiment. Hierin is iets bereikt wat van praktisch nut voor de missie kan zijn. Uit deze confrontatie met de inzichten en methoden van Europa en uit studies van de plaatselijke situatie, kan de missionaris dan straks zelf concluderen welke methode voor hém geschikt is en welke gestalte hij zijn catechese geven moet. Het zou inderdaad zeer nuttig geweest zijn als er op het congres ook een soort inventarisatie geweest was van alle

experimenten, successen en mislukkingen die op het gebied van echte *missie*-catechese, zoals die zich in de missie ontwikkeld heeft, bestaan. Maar dit is nog onontgonnen gebied. Juist door dit congres, door de onderlinge besprekingen van missionarissen, door het contact dat gelegd werd en door de onderlinge samenwerking, die hieruit zal volgen, mogen we verwachten dat dit eens wél mogelijk zal zijn. Het beginpunt hiervan is het congres van Eichstätt geweest. Daarom is het volledig geslaagd. Niet als resultaat in zich, maar als begin.

Udenhout

Namen en adressen van medewerkers aan deze aflevering:

REV. DRS. J. VAN DEN BOSCH, Baronielaan 24, Breda.

P. DR. CHR. BREKELMANS M.S.F., Markt 68, Oudenbosch.

PROF. DR. P. J. A. CALON, Nijmeegse Baan 86, Nijmegen.

PROF. DR. E. CORNÉLIS O.P., Driehuizerweg 145 Nijmegen.

P. DR. GREGORIUS O.F.M.CAP., Korvelseweg 165, Tilburg.

MGR. PROF. DR. ALPH. MULDERS, Sterreschansweg 45, Nijmegen.

PROF. MAG. DR. E. SCHILLEBEECKX O.P., Driehuizerweg 145, Nijmegen.

P. DRS. LIVINUS VRIENS O.F.M.CAP., Theologicum v.d. P.P. Capucijnen, Udenhout.

DR. CHR. BREKELMANS M.S.F.

PRIESTERS IN EUROPA

Algemeen bekend is de nood aan priesters in Zuidamerikaanse landen en in alle missiegebieden. Men hoorde echter de laatste jaren van verschillende zijden ook geluiden over een onrustbarend tekort aan zielzorgers in Europa. Het waren echter vaak vage geluiden, die minstens voor zeer velen geen duidelijk beeld van de werkelijke situatie opriepen. Dit neemt niet weg, dat de geluiden verontrusting wekten. Want een tekort aan voldoende zielzorgers zou op de duur voor het christelijk Europa belangrijke gevolgen kunnen hebben; het zou echter evenmin zijn uitwerking missen op de missionaire taak van de Kerk, aangezien nog steeds ongeveer 90% van alle missionarissen uit de oude wereld komt. Raakt dit reservoir uitgeput? Ook voor de missiegebieden een zeer belangrijke vraag.

Het was daarom een uitstekende gedachte van mgr. dr. Fr. Jachym, aartsbisschop-coadjutor van Wenen, over deze vragen een symposion te organiseren. Moge misschien de noodtoestand in Wenen zelf de eerste aanleiding hiertoe zijn geweest, mgr. Jachym en zijn naaste medewerkers bij de voorbereiding van dit congres, dr. E. Bodzenta van het Oostenrijkse K.S.K.I. en de Nederlander dr. J. J. Dellepoort, hebben tenslotte de toestand in geheel Europa in het gezichtsveld betrokken. Na veel voorbereidend werk kon in Wenen van 10 tot 12 oktober 1958 een goed georganiseerd congres worden gehouden over het priestervraagstuk in Europa, waarvan nu het verslagboek is gepubliceerd.[1] Dat het onderwerp van belang werd geacht, daarvan getuigden de aanwezigheid van verschillende bisschoppen, die vaak op zeer democratische wijze aan de besprekingen hebben deelgenomen, en van de zwijgzame waarnemer van de Romeinse Congregatie voor seminaries en universiteiten.

De allereerste taak van het congres was een duidelijk beeld te geven van de situatie, zoals die op het ogenblik ligt, maar naar aanleiding daarvan werden vanzelfsprekend ook vele vragen behandeld, die tot een oplossing van de moeilijkheden zouden kunnen bijdragen.

De situatietekening, die door deskundigen van verschillende landen werd gegeven, bracht zeer helder aan het licht, dat Europa werkelijk

[1] Mgr. dr. Fr. Jachym und dr. J. J. Dellepoort, *Die Europäische Priesterfrage. – Le problème sacerdotal en Europe.* Bericht der internationalen Enquête in Wien 10–12 Oktober 1958, Wien, 1959. Ondertussen is reeds een tweede druk verschenen.

landen kent, die met een groot priestertekort te kampen hebben. Wij zinspeelden reeds op de noodtoestand in Wenen. Deze grootstad heeft om te beginnen verschillende mammoetparochies: van de 197 parochies hebben er 44 10.000 tot 20.000 parochianen, 14 zelfs meer dan 20.000. De gehele stad komt ongeveer 1.000 zielzorgers tekort. In het overige deel van Oostenrijk ontbreken 700 benodigde zielzorgers. Opvallend is dus dat de zielzorg met name de ontwikkeling van de grootstad niet heeft kunnen bijhouden. In de rest van Oostenrijk is één zielzorger beschikbaar voor 1.230 gelovigen, in Wenen één voor 3.132 gelovigen! De toekomst laat zich ook niet al te rooskleurig aanzien. Buiten Wenen is op 7.180 gelovigen één theologiestudent, in Wenen echter slechts één op 20.351! Een opvallend feit is nog, dat in Oostenrijk zeer veel regulieren in de zielzorg werkzaam zijn. De 31 Oostenrijkse abdijen – Norbertijnen en Benedictijnen vooral – verzorgen 409 parochies (15% van het totaal). Het gevolg is echter dat verschillende abdijen vrijwel leeg staan; en het is begrijpelijk, dat voor de betrokken orden hierdoor grote problemen ontstaan zijn, die dringend om een oplossing vragen.

Bekend is de noodsituatie in Duitsland, met name in de diasporagebieden. Door de grote toevloed van vluchtelingen uit het oosten is de toestand zorgwekkend geworden. Van de 6.000.000 vluchtelingen zijn er meer dan 4.000.000 in de diaspora terecht gekomen. Het aantal zielzorgers is echter eer afgenomen, zodat men alle krachten moet inspannen om de vanouds bezette plaatsen te behouden. In verschillende Westduitse diocesen komt men 15 tot 30% aan zielzorgers tekort. Van de huidige zielzorgers is bovendien 55% ouder dan 55 jaar. In 1953 raamde men het totaal der ontbrekende zielzorgers in West-Duitsland op niet minder dan 3.670. Het aantal theologiestudenten belooft niet alles voor de toekomst: op 10.000 katholieken zijn er 2,1. Men moet bovendien een langzame achteruitgang van dit aantal constateren: in 1949 studeerden op de universiteiten 1.939 theologanten, in 1956 1.730; op de grootseminaries was dit voor 1949 en 1956 resp. 1.768 en 1.467.

In Engeland en Schotland is voor de 5.000.000 katholieken nog één zielzorger aanwezig voor 1.000, dank zij de grote hulp van Ierse priesters. Men moet echter eveneens vaststellen, dat voor de tweede wereldoorlog in de jaren 1935–1939 1.159 seculiere en reguliere priesters konden gewijd worden, terwijl er in de jaren 1950–1954 slechts 840 priesterwijdingen waren. Bij de beoordeling van de situatie in deze gebieden moet men bovendien nog rekening houden met het diaspora-karakter

en met de missionaire taak ten opzichte van niet-katholieke landgenoten.

Veel moeilijker ligt de situatie in de Scandinavische landen. De bisschop van Stockholm, mgr. A. Nelson, licht ons vooral in over Zweden, maar men mag zijn kort referaat ook voor de rest van Scandinavië als typerend beschouwen. De dunne bevolking, de grote spreiding der 26.000 katholieken (6.000 Zweden, de rest immigranten), stelt bovenmenselijke opgaven aan de 60 priesters (8 Zweden), die in dit land werken. Er zouden minstens tweemaal zoveel priesters moeten zijn. Het is echter bij het geringe aantal katholieken en bij het langzame bekeringsproces (Zweden heeft per jaar 170 à 200 bekeerlingen) duidelijk, dat Scandinavië hiervoor voorlopig op het buitenland is aangewezen.

Indien we van het noorden naar het zuiden overgaan, treffen we in Spanje een tamelijk ingewikkelde situatie aan. Het blijkt dat het aantal priesters in de loop der eeuwen aanmerkelijk is afgenomen. In 1769 waren er ruim 9.000.000 inwoners 65.823 priesters (1 op 141), nu zijn er voor 29.500.000 Spanjaarden 23.372 priesters (1 op 1.264). Op zich is dit getal niet onrustbarend, temeer daar het aantal seminaristen en priesterwijdingen stijgende is. In 10 jaar is het aantal seminaristen van 58 tot 78 per 100.000 inwoners opgelopen, het aantal priesterwijdingen van 27 per 100.000 in 1929 tot 32 in de laatste jaren. Maar de priesters blijken erg onregelmatig over het land verdeeld te zijn. Het noorden is zeer goed voorzien en telt in de verschillende bisdommen één priester op 200 tot 1.000 gelovigen. Het zuiden daarentegen komt slechts tot één priester op 1.000 tot 2.600. Er zijn 6 diocesen die één priester op 2.300 inwoners hebben; er zijn echter 13 andere die voor elke 300 gelovigen een priester beschikbaar hebben. In 6 bisdommen is meer dan de helft der parochies zonder pastoor; daar staan 12 bisdommen tegenover, waar alle parochies bezet zijn. Er zijn seminaries die de grote toeloop niet kunnen verwerken en door een scherpe schifting meer dan 10% der aanvragers afwijzen; maar er zijn er ook waar de aanmeldingen minimaal zijn of sterk teruglopen. Dan is ook hier het probleem van de grote steden, met name Madrid en Barcelona. De gemiddelde grootte der parochies in Madrid is 25.160 zielen, in Barcelona 12.634. Stelt men de maximale grootte van een parochie op 6.000 parochianen, dan is 90% van Madrid en 70% van Barcelona ondervoorzien. Barcelona zou 100 priesters per jaar nodig hebben, in feite zijn er maar 25. Madrid en Barcelona tellen samen 190 parochies, maar het aantal inwoners van beide steden is even groot als dat van 22 Spaanse diocesen, die tezamen 5.629 parochies hebben. Het is duidelijk dat in

Spanje eerst een hergroepering van de aanwezige „manpower" over de grenzen der bisdommen heen dient plaats te vinden. Een belangrijk aspect van Spanje's priesterlijke werkzaamheid mogen wij hier niet onvermeld laten. Voornamelijk Spaanse religieuze orden en congregaties hebben een zeer groot aandeel in de zielzorg van Zuid-Amerika. Volgens de officiële gegevens zouden in de Spaanse gebieden van Zuid-Amerika meer dan 8.000 Spaanse priesters werkzaam zijn, d.w.z. 20% van het totaal aantal. Ook de seculiere priesters schenken de laatste jaren grote aandacht aan Zuid-Amerika. Een aparte stichting en een eigen seminarie zijn hiervoor in het leven geroepen.

In Italië blijkt de seculiere clerus tot $\frac{1}{3}$ van het aantal van 1861 te zijn teruggelopen. In het noorden is deze teruggang nog beperkt gebleven tot 21%, in het zuiden loopt die echter op tot 58%. Men bedenke hierbij, dat de bevolking intussen verdubbeld is. De teruggang schijnt nu ongeveer tot staan gekomen te zijn: waren er in 1949 nog 1.105 priesterwijdingen, in 1952 729, in 1955 723, in 1958 waren er weer 833. De helft van de gehele clerus is ouder dan 50 jaar. Van de beschikbare seculiere clerus vindt ongeveer 15% een werkterrein in het doceren van profane vakken en andere niet-pastorale bezigheden. De situatie in het noorden is aanmerkelijk beter dan die in het priesterarme zuiden. Een aparte moeilijkheid vormt het groot aantal kleine parochies: ruim 2.700 tellen niet meer dan 250 zielen, daarenboven zijn er nog 4.000 die niet boven de 500 inwoners komen. De grote steden hebben ook hier hun eigen problemen. In Rome staat iedere zielzorger voor 3.000 katholieken; voor iedere twee zielzorgers die jaarlijks sterven, komt slechts één nieuwe in de plaats. Voor de 3.000.000 inwoners van deze wereldstad werden in 1957 10 nieuwe priesters gewijd, waarvan er slechts 2 echte Romeinen waren. In Milaan werden in 1955 90 nieuwe priesters gewijd, in 1956 maar 35. Het schijnt dat de teruggang in Italië feitelijk alleen de seculiere clerus geldt. De regulieren nemen steeds in aantal toe. Waren zij in 1871 nog slechts 9.000 in getal, op het ogenblik zijn er 39.000. Dezen zijn echter slechts voor een gering gedeelte in de zielzorg werkzaam. Een probleem op zich vormt in Italië het grote aantal kleine diocesen. Voor de opleiding heeft dit geleid tot interdiocesane seminaries. Een verblijdend teken is de oprichting (in Bergamo) van een seminarie voor priesterarme diocesen.

In Frankrijk kan men absoluut genomen niet van een werkelijk tekort aan priesters spreken. Als men de regulieren en seculieren samen neemt, beschikt Frankrijk over één priester voor 860 inwoners. Om echter

meteen de moeilijkheden te doen voelen: in het diocees Parijs is er slechts één priester voor 3.000 inwoners. Men heeft becijferd, dat deze grootstad, indien men iedere parochie of zielzorg-sector op 5.000 wilde stellen, ongeveer 680 kerken of kapellen bij zou moeten hebben. Er is nog meer: 24 miljoen stadsbewoners werden in dit land in 1946 verzorgd door 7.200 zielzorgers; onder de 18 miljoen plattelandsbewoners werkten in dat zelfde jaar 21.000 zielzorgers. Ondanks deze situatie waren er op het platteland 15.500 parochies onbezet (waarvan 4.500 met minder dan 300 inwoners). Het feit, dat – althans tot voor kort – het bijzonder onderwijs geen staatssubsidie kreeg, bracht met zich mee, dat vele priesters in het onderwijs werden ingeschakeld; in 1946 waren dit er 7.000, welk getal de laatste tien jaar reeds tot 5.300 verminderde. Ook hier is dus nog genoeg te doen, en er wordt door het gezamenlijk episcopaat hard aan gewerkt. Men denke aan de „Mission de France", men herinnere zich dat de grootseminaries van 27 diocesen tot 10 zijn teruggebracht, waarvan er 5 aan de seculiere clerus en 5 aan de Sulpicianen zijn toevertrouwd. Verdere plannen voor samenwerking, uitwisseling en hergroepering zijn in bewerking. Evenals in Italië kan men in Frankrijk een grote toeloop tot de religieuze orden en congregaties bespeuren; van 1948 tot 1958 verminderde het aantal seculieren met 60, terwijl de regulieren 1.471 in aantal toenamen (niet minder dan 26%).

Met België komen wij aan de priesterrijke landen toe. In 1957 telde dit land 18.647 priesters, waarvan er 3.469 in de missies werkzaam waren. In België zelf zijn werkzaam 4.988 regulieren en 10.250 seculieren. Van deze laatsten staan echter in verschillende bisdommen niet meer dan 60% in de zielzorg. Veel priesters zijn werkzaam in colleges, die voor een aanmerkelijk deel in handen van de clerus zijn. In totaal is er één seculier op 878 gelovigen. Op de 10.000 gelovigen zijn in België 30,1 priesters en grootseminaristen. Het aantal seminaristen loopt wel enigermate terug, maar de situatie is toch altijd nog gezond. De diocesane seminaries telden in 1949 1.740 studenten, in 1957 nog 1.485.

In Nederland is de situatie ons reeds bekend door de studies van dr. J. J. Dellepoort. Wij mogen hier zijn gegevens even kort refereren. Op iedere 327 katholieken heeft ons land één priester. Trekken we daar de 4.000 Nederlandse priestermissionarissen af, dan is er in Nederland één priester voor 480 gelovigen (één missionaris op 538). Van de totaal 9.436 priesters, die in Nederland werkzaam zijn, staan er echter slechts 3.517 in de directe zielzorg, zodat elke zielzorger gemiddeld de zorg heeft voor

1.220 gelovigen. Daarnaast zijn er dus nog 5.919 priesters in ons land. De seculieren zouden om de bevolkingsaanwas bij te houden jaarlijks 145 nieuwe priesters nodig hebben; in feite waren er de laatste jaren slechts 90, terwijl men verwacht dat dit aantal in de komende jaren tot 115 zal stijgen. Als er in Nederland ergens een probleem ligt, is het in dit jaarlijks tekort van 30 seculieren. Een uniek feit in ons land is dat er 3 regulieren zijn tegen 1 seculier.

Over Zwitserland zijn weinig gegevens bekend. Volgens pater Grond is er in elk geval geen priesterprobleem: op ieder 797 katholieken is er een zielzorger.

Dan is er nog het priesterrijke Ierland. In eigen land werken 5.489 priesters (1 op 593 katholieken); daarbuiten zijn nog ruim 5.000 Ierse priesters werkzaam, voor het grootste deel in Engels-sprekende gebieden (Engeland, Verenigde Staten) en meer dan 2.000 in de eigenlijke missiegebieden. Ook voor de seculiere clerus bestaan hier geen problemen: er zijn 75 seminaristen op 100.000 katholieken (in ons land 18).

Tot zover de situatietekening van Europa, althans zonder de landen achter het ijzeren gordijn. De plichten van het westen ten opzichte van deze landen werden door pater Werenfried van Straaten op het Weense congres in een gloedvolle rede uiteengezet.

Uit het voorgaande overzicht staat wel vast, dat Europa priesterrijke en priesterarme landen kent. Kan de moeilijke toestand van deze laatste worden opgelost? Laten we beginnen met een bermerking van J. Schaüble: „Die heutige Situation ist providentiell. Denn die Kirche geht immer dann einem neuen Frühling entgegen, wenn sie in Not gerät" (blz. 149). We mogen echter „providentiell" niet in die zin verstaan, dat we met de handen in de schoot de afloop bezien. Met recht citeert mgr. Jachym de woorden van prof. Zeegers, dat de voorzienigheid zich graag achter de menselijke werkzaamheid verbergt (blz. 24). Wat moet er dan gebeuren?

Het was de algemene overtuiging van het congres, dat men in onze tijd moet leren over de grenzen van het eigen diocees en de eigen kerkprovincie heen te letten op de belangen van de Kerk. Als wij overvloed hebben en anderen gebrek lijden, mag men hierbij niet passief toezien. Boulard wijst op het misbruik dat in dit verband gemaakt wordt van het bekende gezegde van St.-Thomas, dat God zijn Kerk nooit zo in de steek laat, dat er geen voldoende priesters te vinden zouden zijn. Men mag „Kerk" hier in geen geval verstaan van elk diocees op zich (blz. 79).

Onderlinge hulp is dus geboden. De vraag is echter, wie moeten helpen. De seculiere clerus heeft in de meeste landen de handen vol, Ierland, België en Nederland uitgezonderd. Kunnen hier priesters vrijgemaakt worden uit het onderwijs, uit al te profane en administratieve taken? Natuurlijk niet, als er geen vervangers zijn. Maar zou er niet in deze richting gewerkt kunnen worden? Het congres verwachtte echter het meest van de religieuze orden en congregaties. Om te beginnen zijn deze meestal reeds internationaal georiënteerd. Bovendien is er een groter aanwas dan bij de seculieren. Vanzelfsprekend dient rekening gehouden te worden met de eigen doelstelling van deze orden en congregaties, en vooral mag hun taak in de missies er in geen enkel opzicht onder lijden. Want, zoals men op het congres duidelijk liet horen, het Europese priesterprobleem is een relatief probleem. Het is goed daar andere, buiten-Europese verhoudingen tegenover te stellen. Boulard verwijst naar het diocees van Joao Pissoa in Brazilië (oppervl. 12.000 km^2), dat voor 850.000 gelovigen 37 parochies heeft met 37 priesters. Pater Kerkhofs voegt hieraan toe, dat in heel Leopoldstad (350.000 mensen) niet meer priesters beschikbaar zijn dan in een flink Belgisch college.[1] Hiermee zijn de Europese problemen natuurlijk niet weggenomen. Het kan moeilijk betwijfeld worden, dat er een algemene plicht bestaat om mankrachten uit te sparen. Is het niet waar, dat – naar Zuidamerikaanse verhoudingen – in ons land de geestelijken elkaar op de tenen staan te trappen, zoals een Braziliaans missionaris het eens uitdrukte? Mgr. Jachym haalt een voorbeeld aan van drie abdijen. Toen de professoren daarvan een bijeenkomst belegden, verschenen er 70, die samen doceerden aan . . . 140 studenten. De Weense aartsbisschop-coadjutor voegt eraan toe: „Ist das nicht eine Kraftenverschwendung, so möchte man fragen" (blz. 34). Hulp is geboden, en zij kan alleen werkelijk worden door krachten uit te sparen. Men moet „évangéliser mieux avec moins de prêtres" (Boulard, blz. 86).

Het komt inderdaad ook aan op dit „mieux". Want het kan niet verwonderen, dat een Franse bisschop, die tot dan toe het meeste hulp geboden had aan andere diocesen, zich op een gegeven dag liet ontvallen: „Je suis las de donner des prêtres à des diocèses qui n'ont pas de plan réfléchi" (blz. 84). Het gaat er niet om de gaten te vullen. Als het platteland in Frankrijk, Spanje, Italië, Oostenrijk drie- tot vijfmaal zoveel priesters heeft als de grote steden, „kann dieser Notlage nur abgeholfen werden durch eine grundsätzliche Änderung der kirchlichen Strategie in

[1] *Streven*, Jan. 1960, blz. 363.

den verschiedensten Richtungen" (Dellepoort, blz. 64). Daar is het probleem van de vele kleine, al te kleine parochies. Dit moet worden opgelost. De meer dan 15.500 parochies in Frankrijk, die zonder zielzorger zijn, moeten een geestelijke verzorging krijgen. Maar moet dat noodzakelijk zo zijn, dat ieder van deze parochies een eigen pastoor krijgt, die er vereenzaamd leeft, nauwelijks een bestaan en zeker geen voldoende werkterrein vindt? Dit is trouwens geen oplossing, omdat de daarvoor benodigde priesters er eenvoudig niet zijn. Planning en reorganisatie zijn nodig, en daarvoor is een studie van de situatie en van de benodigde veranderingen een eerste vereiste. De tweede resolutie van het congres luidde dan ook: „Die internationale Problematik hat einen derartigen Umfang angenommen und eine solche Reihe von ungelösten Fragen aufgeworfen, dass es notwendig erscheint, diese Fragen in den nächsten Jahren weiterhin in europäischen Zusammenarbeit wissenschaftlich zu untersuchen und insbesondere danach zu trachten, praktische Massnahmen zu intensivieren" (blz. 344). Met blijdschap berichtte Boulard, dat in mei 1958 vertegenwoordigers van 20 Franse diocesen deze kwesties in studie hebben genomen. Ook het Braziliaanse episcopaat heeft zich in hetzelfde jaar gezamenlijk over het priestervraagstuk beraden, terwijl ook regenten van verschillende Zuidamerikaanse seminaries ter bestudering van dit probleem bijeenkwamen. Mgr. Jachym lanceerde, ook in ander verband, de idee van een Europese bisschopsconferentie (blz. 28). En elders was reeds gesproken over een regelmatig samenkomen van de bisschoppen der zes landen van de Europese Kolen- en Staalgemeenschap.

Doch al moet er gestudeerd en geconfereerd worden, er dient ook zo spoedig mogelijk gehandeld te worden. Het congres stelde als maatregelen op korte termijn voor:

a. de adoptie van priesterarme diocesen door diocesen, die, relatief genomen, goed van priesters voorzien zijn.

b. de hulp van orden en congregaties aan hun medebroeders in landen, waar minder priesterroepingen zijn.

c. de oprichting van interdiocesane seminaries in landen en gebieden, waar naar verhouding veel roepingen zijn, ter voorbereiding op de zielzorg in Europese noodgebieden (blz. 344).

Er liggen nog voldoende problemen. Maar men leze het verslagboek, waar met name Boulard en Laloux over de gewenste structuurveranderingen spreken, en pater van Leeuwen over de plaats van de regulieren in de zielzorg handelt. Ik moge hierbij vermelden, dat dr. Dellepoort in

ons land reeds de oprichting heeft bewerkt van een "Europa-Seminarie". Belangstellenden kunnen zich wenden tot of anderen verwijzen naar: Sekretariaat Europese priesterhulp, Kapoenstraat 4b, Maastricht.

Op het congres werden ook nog andere problemen besproken. Allereerst dat van de Late Roepingen. Voor deze sectie bestond zeer grote belangstelling, maar de referaten brachten weinig nieuws. De keuze van pater Lakner als referent bleek min of meer een misgreep, en pater Böhi gaf een korte samenvatting van hetgeen hij in zijn boek „Der spätberufene Priester" reeds uiteengezet had. In de disputen werd gewezen op het gevaar van een al te grote versplintering der opleidingen, en op de noodzaak van tenminste één vrij priestercollege in elk land voor deze priesterkandidaten. Zoals bekend, waren deze zaken ook in ons land aan de orde. Dit heeft ertoe geleid, dat de oprichting van nieuwe colleges afhankelijk is gesteld van de goedkeuring van het gezamenlijke Episcopaat. Bovendien werd het Vrije priestercollege voor late roepingen te Horst aangewezen als het centrale opleidingsinstituut, voor hen die geen eigen opleiding hebben. In deze sectie was het nog interessant te horen, hoe de Franse en de Duitse opvattingen over de vorming der late roepingen uiteenliepen. De Duitsers legden sterke nadruk op een gedegen verstandelijke vorming, de Fransen pleitten meer voor een echte spirituele vorming, waarbij de intellectuele wel wat al te veel in het gedrang dreigde te komen.

Tenslotte werd ook nog over de seminarie-opleiding gesproken. De inleiding over de kleinseminaries bood geen nieuwe gezichtspunten. Maar het dispuut, dat geleid werd door mgr. Reusz, wijbisschop van Mainz, werd erg levendig, toen de vraag naar het bestaansrecht der kleinseminaries in het geding werd gebracht. Overeenstemming werd hier niet bereikt. Zeer gedegen was de inleiding van pater Dingemans over de vorming op de grootseminaries. Bij gebrek aan tijd kon hierover echter niet meer gediscussieerd worden. Ik wijs in dit verband nog op enkele dingen. Mgr. Jachym bracht naar voren, dat het, gezien de latere rijping van de huidige generatie, aanbeveling zou verdienen, de priesterwijding tot het dertigste levensjaar uit te stellen. Ook in Rome zou in deze richting gedacht worden. Verder werd door mgr. Jachym en dr. Dellepoort in verband met de ontwikkeling van een meer internationale mentaliteit, gesproken over de uitwisseling van seminaristen tussen diocesen en landen. Er werd grote nadruk gelegd op de studie van psychologie, sociologie en pedagogie alsmede op de vorming van een

echte „team"-geest en de instelling op „teamwork" (zie o.a. de resoluties op blz. 346).

Wij laten het hierbij. Men leze en herleze het verslagboek. Het is alleszins de moeite waard. In dit tijdschrift dat niet zozeer aan Europa als wel aan de missie gewijd is, mag aan het slot misschien nog de vraag gesteld worden, of dit alles voor de missie ook iets te betekenen heeft. Zeer veel, naar ik meen. Alleerst is de priestersituatie in Europa voor de missiegebieden vooralsnog doorslaggevend. Maar afgezien daarvan roept de lezing van het verslagboek van dit congres op tot ernstige bezinning. Een studie als hier voor Europa voor ons ligt, zou misschien ook voor de missiegebieden in het geheel niet overbodig zijn. Een tekening van de situatie, op basis van een echt sociologisch onderzoek, zou ook hier het uitgangspunt kunnen vormen voor een werkelijke planning. Men zou erdoor gedwongen worden verder te zien dan het gebied, waarin de eigen orde of congregatie werkzaam is. Men zou kunnen zien of de Kerk daar het meest en het best vertegenwoordigd is, waar de cultuur van morgen bepaald en gemaakt wordt. Er zou meer gesproken kunnen worden van een echte strategie van het apostolaat. Niet dat deze nu geheel zou ontbreken, maar het bestaande zou een steviger basis kunnen krijgen en wijder perspectieven. Het gaat er niet alleen om, dat in „ons" missiegebied alles goed gaat, men moet verder leren zien. Zijn er in de missies misschien noodgebieden, waar allereerst hulp geboden moet worden. Afrika en Zuid-Amerika zijn door Pius XII zeer sterk in de aandacht geplaatst. Maar waar zijn wij in Afrika het hardste nodig? En hoe weet ik dat? En als U naar Zuid-Amerika gaat, bent U dan bezig met een van de vele gaten te vullen, of wordt U dan ingeschakeld in een welovervogen en goed geplande strategie van de zielzorg? Voor ieder die het nog niet wist, kan dit verslagboek duidelijk maken, hoe grote diensten de religieuze sociologie de zielzorg kan bewijzen.

En dan: is de inzet van onze „manpower" altijd de meest verantwoorde? Hoeveel leden van missionerende orden en congregaties zouden er zijn, die geen volle, priesterlijke taak hebben? Kunnen wij misschien ook bezuinigen? Zou het b.v. niet mogelijk zijn scholasticaten te combineren, zoals dat nu, onder de druk der omstandigheden, voor verschillende apostolische scholen gebeurt? Of zou dat teveel nadelen met zich brengen? We zouden in elk geval beter bezette leerstoelen kunnen hebben, met professoren die meer tijd voor wetenschappelijk werk zouden hebben dan nu meestal het geval is, èn we zouden meer mensen kunnen uitzenden.

De vraag stelt zich dan natuurlijk, of deze combinaties op nationale basis zouden moeten plaats vinden, of binnen de eigen orde of congregatie. Het antwoord hierop is misschien niet zo gemakkelijk. Ik ken een kleine congregatie die in 7 scholasticaten tezamen een kleine 250 scholastieken heeft, natuurlijk met een meer of minder goed uitgerust korps van professoren. Moet dat zo, of moet het anders? Ik ken in ons land twee instellingen voor hogere studie, die 4 km van elkaar af liggen, tezamen 120 studenten hebben, en ieder een heel eigen korps professoren. Moet dat zo of moet het anders? Over het aantal studiehuizen in Nijmegen en omgeving zou men ook het een en ander kunnen zeggen. Deze voorbeelden kunnen ongetwijfeld met vele vermeerderd worden. De vraag is: volgen wij bij onze huidige praktijk een bepaalde, weloverwogen strategie, werken wij volgens een bepaald plan, of doen wij maar zo verder, omdat we nu eenmaal zo gewoon zijn? Vragen te over. En daarom: lees dit verslagboek en U zult nog meer vragen rijker worden. En dat is belangrijk. Vragen schrikken wakker, roepen op tot bezinning. En daaruit kan misschien na verloop van tijd iets goeds geboren worden. Belangrijk is dit verslagboek daarom zeker, ook voor de missie.

Oudenbosch

STATISTISCHE GEGEVENS PER 1 JANUARI 1960

I. PRIESTERORDEN EN CONGREGATIES

Instituten en Missies	Totaal aantal Nederlandse leden				Missionarissen			
					priesters		broeders	
	Prs.	Frs.	Brs.	Nov.	Prop.	niet Prop.	Prop.	niet Prop.
ASSUMPTIONISTEN (A.A.)	238	49	37	2	85		7	
Kongo — *Bisd. Beni*					22		5	
Madagaskar					1			
Nieuw Zeeland					13			
Brazilië						44		1
Turkije						1		
Israël						1		1
Libanon						3		
AUGUSTIJNEN (O.E.S.A.)	252	66	64	7	49		10	
Ned. Nw. Guinea — *Pref. Manokwari*					11		1	
Kongo — *Pref. Doruma*					8			
Bolivia						30		9
CAPUCIJNEN (O.F.M.CAP.)	408	70	172	5	112		17	
Indonesia — *Vic. Pontianak*					49		9	
,, — *Vic. Medan*					51		7	
Tanganyika — *Aartsb. Dar es Salaam* .					8			
Chili — *Bisd. Osorno*						4		1
CARMELIETEN (O.CARM.)	384	83	71	9	129			
Indonesia — *Vic. Malang*					34			
Brazilië — *Prael. Paracatu*								
Rio de Janeiro/Pernambuco .						89		
Filippijnen — *Bisd. Dumaguete*						6		
Bovendien — Indonesia 1 frater								
,, — Brazilië 16 fraters								
CARMELIETEN-ONGESCH. (O.C.D.) . .	58	21	7	2	8			
Brazilië — *Bisd. Belo Hor. en Ilheus* . .						7		
Israël — *Haifa*						1		
CONVENTUELEN (O.F.M.CONV.) . . .	73	26	4	—	7			
Indonesia — *Vic. Djakarta*					3			
Denemarken — *Bisd. Kopenhagen* . . .					2			
Noord Rhodesia					2			
DOMINICANEN (O.P.)	423	109	96	9	132		8	
Denemarken — *Bisd. Kopenhagen* . . .					1			
Ned. Antillen — *Bisd. Willemstad* . .					62		4	
Zuid Afrika — *Bisd. Kroonstad*					29			
Japan					1			
Zweden — *Bisd. Stockholm*					1			

Instituten en Missies	Totaal aantal Nederlandse leden				Missionarissen		
					priesters		broeders
	Prs.	Frs.	Brs.	Nov.	Prop.	niet Prop.	Prop.
Filippijnen — *Aartsb. Manilla*						1	
Brazilië						1	
Porto Rico — *Bisd. S. Juan en Pouce* .						36	
8. Franciscanen (O.F.M.)	995	147	247	21	347		28
Ned. Nw. Guinea — *Vic. Hollandia* .					48		9
Indonesia — *Vic. Djakarta*					9		4
,, — *Pref. Sukabumi*					25		
,, — *Vic. Ruteng*					2		
Pakistan — *Aartsb. Karachi*					29		5
,, — *Bisd. Hyderabad*					31		
India — *Aartsb. Madras*					1		
,, — *Bisd. Vellore*					1		
,, — *Aartsb. Bangalore*					5		
,, — *Bisd. Cochin*					2		
Ceylon					1		
Singapore							1
Japan — *Aartsb. Tokyo*					1		
,, — *Bisd. Sapporo*					10		
Formosa					1		
Noorwegen — *Bisd. Oslo*					5		
Australië					4		
Brazilië						169	
H. Land						3	
Bovendien — Pakistan 2 fraters							
,, — Brazilië 9 ,,							
9. Gezelsch. v.h. Godd. Woord (S.V.D)	348	63	115	9	252		36
Indonesia — *Vic. Djakarta*					3		
,, — *Vic. Endeh*					66		13
,, — *Vic. Larantuka*					24		7
,, — *Vic. Ruteng*					19		2
,, — *Vic. Atambua*					28		6
,, — *Pref. Den Pasar*					7		1
Japan — *Aartsb. Tokyo, Bisd. Nagasaki Pref. Nagoya en Niigata* . . .					6		
Austr. Nw. Guinea — *Vic. Wewak* . .					14		2
,, — *Vic. Alexishafen*					7		
India — *Bisd. Indore*					3		
,, — *Bisd. Sambalpur*					2		
Ghana — *Bisd. Accra*					8		1
Kongo — *Pref. Kenge*					15		3
Australië					4		
Zweden					2		
Filippijnen — *Aartsb. Manilla, Bisd. Tuguegarao, Tagbilaran, Prael. Bangued, Vic. Calapan, Univ. Cebu* . .						13	

Instituten en Missies	Totaal aantal Nederlandse leden				Missionarissen			
					priesters		broeders	
	Prs.	Frs.	Brs.	Nov.	Prop.	niet Prop.	Prop.	niet Prop.
Argentinië						7		
Brazilië						14		
Canada						4		
U.S.A. (Negermissie)						6		
1. JEZUÏETEN (S.J.)	488	211	100	9	129		7	
Indonesia — *Vic. Djakarta/Semarang*					110		6	
Madagascar — *Vic. Fianarantsoa*					8			
Kongo — *Bisd. Kisantu*					1			
Rhodesia — *Aartsb. Salisbury*					1			
Japan					2			
Denemarken					4			
Filippijnen						2		
Libanon								1
Alaska						1		
Bovendien — Indonesia 20 fraters								
,, — Denemarken 1 frater								
,, — Libanon 6 fraters								
,, — Filippijnen 1 frater								
1. KAN. VAN LATERANEN (C.R.L.)	50	18	10	—	11		3	
Kongo — *Bisd. Kindu*					11		3	
2. KRUISHEREN (O.S.CR.)	310	60	72	2	95		10	
Indonesia — *Vic. Bandung*					25			
Ned. Nw. Guinea — *Vic. Hollandia*					1		1	
Kongo — *Bisd. Bondo*					33		9	
Brazilië — *Para, Minas*						36		
3. LAZARISTEN (C.M.)	316	53	19	3	187		2	
Denemarken — *Bisd. Kopenhagen*					4			
Kongo — *Bisd. Bikoro*					3			
Ethiopië — *Vic. Gimma*					11			
Vietnam					1			
Indonesia — *Vic. Surabaia*					40			
Formosa					8			
Columbia						2		
Ned. Antillen — *Bisd. Willemstad*					8			
Madeira						1		
Algiers						2		
Chili						3		
Brazilië — *Ceara, Rio Grande, Para, Maranhao, Pernambuco*						79		2
Panama						6		
Guatemala						4		
Nicaragua						2		
Costa Rica						1		

Instituten en Missies	Totaal aantal Nederlandse leden				Missionarissen priesters		broeders
	Prs.	Frs.	Brs.	Nov.	Prop.	niet Prop.	Prop.
San Salvador						2	
U.S.A. (Negermissie)						10	
14. Miss. van Mariannhill (C.M.M.) . .	49	32	65	17	16		6
Zuid Afrika — *Bisd. Mariannhill* . . .					5		4
,, — *Bisd. Umtata*					3		
Rhodesia — *Bisd. Bulawayo*					4		2
Austr. Nw. Guinea — *Vic. Lea* . . .					4		
15. Maristen (S.M.)	88	35	16	2	24		1
Noorwegen — *Bisd. Oslo*					4		
Zd. Salomons eilanden — *Vic.*					16		1
Nw. Caledonië — *Vic.*					3		
Mexico						1	
16. Miss. van Mill Hill	558	83	98	49	432		56
Br. N. Borneo — *Vic. Jesselton* . . .					23		3
,, — *Vic. Kuching* . . .					29		1
Nieuw Zeeland					18		1
India — *Bisd. Nellore*					21		1
,, — *Pref. Kashmir en Jammu* . . .					3		
Pakistan — *Bisd. Rawalpindi*					24		2
Sudan — *Pref. Malakal*					6		3
Uganda — *Bisd. Kampala*					42		8
,, — *Bisd. Tororo*					61		9
Kenya — *Bisd. Kisumu*					55		9
,, — *Pref. Ngong*					2		1
Cameroun — *Bisd. Buea*					55		2
Kongo — *Bisd. Basankusu*					55		14
Falkland eilanden — *Pref.*					1		2
Filippijnen						37	
17. Miss. v. d. Afrik. Missiën (S.M.A.)	233	43	21	6	126		4
Ghana — *Aartsb. Cape Coast*					58		1
,, — *Bisd. Keta*					34		1
,, — *Bisd. Kumasi*					28		
Togo — *Aartsb. Lomé*					3		
Egypte — *Vic. Nijl-Delta*					3		1
Samos							
18. Miss. v. d. H. Familie (M.S.F.) . . .	221	62	56	16	88		2
Indonesia — *Vic. Bandjarmasin*					10		
,, — *Vic. Samarinda*					19		2
,, — *Vic. Semarang*					12		
Noord Noorwegen — *Vic. Tromsö* . .					1		
Chili						37	
Brazilië						7	
Argentinië						2	

Instituten en Missies	Totaal aantal Nederlandse leden				Missionarissen			
					priesters		broeders	
	Prs.	Frs.	Brs.	Nov.	Prop.	niet Prop.	Prop.	niet Prop
19. Miss. v. h. H. Hart (M.S.C.)	478	72	157	5	276		49	
Ned. Nw. Guinea — *Vic. Merauke* . .					39		11	
Indonesia — *Vic. Amboina*					24		6	
,, — *Vic. Manado*					33		3	
,, — *Vic. Purwokerto*					11			
,, — *Vic. Djakarta*					3			
Gilberts-eilanden							1	
Kongo — *Aartsb. Coquilhatville* . . .							3	
Senegal					1			
Filippijnen — *Surigao, Cebu, N. Ecya*						79		7
Brazilië — *S. Paolo, Rio de Janeiro* . .						86		18
20. Montfortanen (S.M.M.)	341	76	89	2	163		15	
Indonesia — *Pref. Sintang*					19		4	
Denemarken — *Bisd. Kopenhagen* . . .					10		1	
IJsland — *Vic.*					7		1	
Nyasaland — *Aartsb. Blantyre*					58		4	
Kongo — *Pref. Isangi*					22		3	
Columbia — *Vic. Villavicensio*					12			
Mozambique — *Bisd. Porto Amelia* . .						30		2
Haiti — *Bisd. Port de Paix*						5		
21. Norbertijnen (O. Praem.)	257	54	56	3	57		13	
Kongo — *Bisd. Buta, Pref. Lolo*					21		9	
India — *Bisd. Jabalpur*					27		3	
Zd. Afrika — *Bisd. Oudtshoorn*					3			
Brazilië — *Bisd. Petropolis*						6		1
22. Oblaten v. St. Fr. v. Sales (O.S.F.S.)	51	22	27	2	15		6	
Zd. Afrika — *Bisd. Keimoes*					5		4	
Zd. W. Afrika — *Vic. Keetmanshoop* .					6		2	
Uruguay						1		
Brazilië						3		
23. Oblaten van Maria (O.M.I.)	117	30	20	6	44		2	
Zd. Afrika — *Bisd. Basutoland*					3			
,, — *Bisd. Windhoek*					8			
,, — *Bisd. Johannesburg* . . .					2			
Kongo — *Bisd. Ipamu*					2		1	
Ceylon — *Bisd. Colombo*					4			
,, — *Bisd. Jaffna*					2			
Suriname — *Bisd. Paramaribo*					10			
Canada — *Vic. Whitehorse*					1			
,, — *Vic. Labrador*					2			
,, — *Vic. Grouard*					1			
Ver. Staten (Texas) — *neger missie* . .						4		1
Haiti						3		
Filippijnen						2		

Instituten en Missies	Totaal aantal Nederlandse leden				Missionarissen			
					priesters		broeders	
	Prs.	Frs.	Brs.	Nov.	Prop.	niet Prop.	Prop.	niet Prop.
24. Passionisten (C.P.)	114	46	38	3		28		1
Indonesia — *Pref. Ketapang*					16		1	
Kongo — *Bisd. Tsumbe*					2			
Brazilië						10		
25. Paters v. d. H. Geest (C.S.Sp.) . . .	433	81	177	9		325		77
Guinea — *Aartsb. Conakry, Pref. Kankan*					3		4	
Senegal — *Aartsb. Dakar Bisd. Ziguinchor*					1		2	
Cameroun — *Aartsb. Yaoundé, Bisd. Douala, Doumé* . .					64		13	
Eq. Afrika — *Aartsb. Brazzaville, Bangui, Libreville, Bisd. Pointe Noire, Ft. Rousset, Pref. Bangassou*					47		12	
Tanganyika — *Bisd. Morogoro, Moshi* .					79		23	
Kenya — *Aartsb. Nairobi*					1			
Kongo — *Bisd. Kongolo, Kindu*					9		8	
Brazilië — *Prel. Tefé, Midden Brazilië* .					55		11	
Martinique					3			
Guadeloupe					4			
Angola — *Aartsb. Loanda, Bisd. Malanje, Silva Porto, N. Lisboa, Sa da Bandeira* . . .						56		
Haiti						3		
26. Paters der HH. Harten (ss.cc.) . . .	323	48	71	2		149		13
Malakka — *Singapore*					4			
Indonesia — *Vic. Pangkalpinang* . . .					18		2	
Cook-eilanden — *Vic.*					13			
Nw. Zeeland					1			
Kongo — *Pref. Kole*					1			
Noorwegen — *Vic. Centr. Noorwegen* .					2			
Hawai						9		
Brazilië						91		
Chili						3		
Peru						1		
Mozambique						6		
27. Paters v. h. H. Sacrament (S.S.S.)	121	39	66	2		36		9
Australië					1			
Mozambique — *Aartsb. L. Marques* . .						13		
Brazilië						21		
Argentinië — *Aartsb. B. Aires*						1		
Bovendien — Brazilië 2 fraters								

Instituten en Missies	Totaal aantal Nederlandse leden				Missionarissen			
					priesters		broeders	
	Prs.	Frs.	Brs.	Nov.	Prop.	niet Prop.	Prop.	niet Prop.
28. PRIESTERS v. H. H. HART (S.C.J.) . . .	579	131	183	13	211		34	
Finland — *Bisd. Helsinki*					13		5	
Indonesia — *Vic. Palembang*								
Pref. Tandjung-Karang . .					31		6	
Kongo — *Aartsb. Stanleyville,*								
Bisd. Wamba					65		14	
Cameroun — *Bisd. Nkongsamba* . . .					2			
Zd. Afrika — *Pref. De Aar*					1			
Argentinië						5		2
Chili						28		3
Uruguay						5		1
Brazilië						61		3
Bovendien — Brazilië 8 fraters								
29. REDEMPTORISTEN (C.SS.R.)	309	35	156	—	126		52	
Suriname — *Bisd. Paramaribo*					42		13	
Brazilië						84		39
30. SALESIANEN VAN DON BOSCO (S.D.B.)	124	56	70	1	32		8	
Kongo — *Bisd. Sakania*					5		2	
India — *Bisd. Shillong, Krishnagar,*								
Vellore					5			
Hongkong — *Bisd.*					1		1	
Australië					1			
Filippijnen						2		
Jordanië						1		
Venezuela						1		2
Columbia						2		
Brazilië						2		
Peru						1		
Equador								1
Vuurland						2		
Haiti						2		1
San Salvador						1		1
Mexico						1		
Macao						2		
Chili						1		
Tunis						1		
Israël						1		
Bovendien — Thailand 2 fraters								
,, — Australië 4 ,,								
,, — Kongo 1 frater								
,, — Haiti 1 ,,								
,, — Brazilië 1 ,,								
,, — Venezuela 1 ,,								
31. MISS. VAN SCHEUT (C.I.C.M.)	157	45	67	—	109		42	
Indonesia — *Vic. Makassar*					30			

Instituten en Missies	Totaal aantal Nederlandse leden				Missionarissen			
					priesters		broeders	
	Prs.	Frs.	Brs.	Nov.	Prop.	niet Prop.	Prop.	niet Prop.
Filippijnen					20		4	
Hongkong					1			
Japan					3			
Kongo — *Aartsb. Leopoldville, Luluabourg, Bisd. Boma, Lisala*					39		38	
Haiti						1		
Guatemala						10		
Ver. Staten — *Negermissie*						5		
32. WITTE PATERS (W.P.)	374	91	142	26	281		90	
Kongo — *Aartsb. Bukavu, Bisd. Boudewijnstad, Goma, Kasongo, Bunia*					21		8	
Ruanda-Urundi — *Aartsb. Kabgayi, Kitega, Bisd. Nyundo, Ngozi, Usumbura*					16		8	
Nigeria — *Pref. Oyo*					4			
Ghana — *Bisd. Tamale, Navrongo, Wa*					3		2	
Tanganyika — *Aartsb. Tabora, Bisd. Mbyea, Bukoba, Karema, Kigoma, Mwanza*					124		26	
Uganda — *Aartsb. Rubaga, Bisd. Masaka, Mbarara*					31		7	
Nyasaland — *Bisd. Dedza, Lilongwe, Pref. Nrd. Nyasa*					23		7	
N. Rhodesia — *Bisd. Abercorn, Kasama, Ft. Jameson, Pref. Ft. Rosebery*					40		6	
Guinea — *Pref. Nzérékorè*					3		3	
Sudan — *Aartsb. Bamako, Pref. Gao, Sikasso, Kayes*					3		5	
Volta — *Aartsb. Ouagadougou, Bisd. Bobo-Dioulasso, Nouna, Koudougou, Ouahigouya*					7		9	
Algiers						2		
Tunis						2		
Mozambique — *Bisd. Beira*						2		
33. BENEDICTIJNEN (O.S.B.)	±100				30			
Trinidad					25			
Kongo					5			
34. CISTERCIËNZERS (O.CIST.)	±30				1			
Denemarken					1			
35. TRAPPISTEN (O.C.R.)	244	41	173	6	21		7	
Indonesia — *Vic. Semarang*					7		1	

Instituten en Missies	Totaal aantal Nederlandse leden				Missionarissen			
					priesters		broeders	
	Prs.	Frs.	Brs.	Nov.	Prop.	niet Prop.	Prop.	niet Prop.
Kongo					6		3	
Kenya					8		3	
36. SECULIEREN EN LEDEN VAN CONGREGATIES DIE NIET IN NEDERLAND ZIJN GEVESTIGD	82				82			
Denemarken					4			
Zweden					3			
Noorwegen					8			
Finland					3			
Kongo					12			
Zuid Afrika					5			
Cameroun					1			
India					2			
Japan					2			
Formosa					4			
Malakka					1			
Trinidad					2			
Martinique					2			
Guadeloupe					1			
Suriname					3			
Tunis						7		
H. Land						2		
Argentinië						1		
Chili						13		
Brazilië						4		
Venezuela						1		
Columbia						1		
	9726	2098	2762	248	4215		615	
TOTAAL					2853	1362	470	145
Bovendien: 76 fraters								

De Congregaties zijn geplaatst in de alfabetische volgorde van de plaatsen waar hun moederhuis is gevestigd	Nederlandse			
	leden		missionarissen	
	Brs.	Nov. Post.	Prop.	niet Prop.
1. BAARLE NASSAU — BRS. V. D. CHR. SCHOLEN	201	6		61
Ned. Antillen — *Aruba*			45	
Kongo			5	
Cameroun — *Bisd. Doumé*			7	
Egypte			3	
Nicaragua				
2. BERGEN OP ZOOM — BRS. VAN DE ONB. ONTVANGENIS	305	23		35
Indonesia — *Vic. Pontianak*			21	
,, — *Vic. Bandjarmasin*			7	
,, — *Vic. Semarang*			3	
Brazilië — *Bisd. S. Luis de Cáceres*				
3. DONGEN — BRS. VAN O. L. VR. VAN LOURDES	541	53		71
Indonesia — *Vic. Djakarta*			23	
,, — *Vic. Medan*			6	
,, — *Vic. Pangkalpinang*			11	
,, — *Pref. Sukabumi*			3	
Curacao — *Bisd. Willemstad*			28	
4. HELVOIRT — BRS. VAN ST. JOAN. DE DEO	116	10		5
Tanganyika — *Bisd. Mwanza*			5	
5. MAASTRICHT — BRS. VAN DE ONB. ONTVANGENIS	918	24		90
Indonesia — *Vic. Semarang*			61	
Sierra Leone — *Pref. Makeni*			4	
Chili — *Bisd. Talca*				
,, — *Aartsb. Santiago*				
6. OUDENBOSCH — BRS. VAN DE H. ALOYSIUS	384	15		71
Indonesia — *Vic. Djakarta*			13	
,, — *Vic. Bandoeng*			11	
,, — *Vic. Semarang*			12	
,, — *Vic. Surabaia*			26	
,, — *Vic. Malang*			5	
,, — *Vic. Ruteng*			4	
7. TILBURG — FRATERS VAN O. L. VROUW	946	28		168
Indonesia — *Vic. Medan*			13	
,, — *Vic. Padang*			7	
,, — *Vic. Menado*			16	
,, — *Vic. Makassar*			6	
Curacao — *Bisd. Willemstad*			82	
Suriname — *Bisd. Paramaribo*			32	
Kongo — *Aartsb. Luluabourg*			1	
,, — *Bisd. Kongolo*			1	
Kenya — *Bisd. Kisumu*			8	
Zd. West Afrika — *Vic. Windhoek*			2	

De Congregaties zijn geplaatst in de alfabetische volgorde van de plaatsen waar hun moederhuis is gevestigd	Nederlandse leden		Nederlandse missionarissen	
	Brs.	Nov. Post.	Prop.	niet Prop.
8. UTRECHT — FRATERS VAN O. L. VROUW	348	18	47	
Indonesia — *Vic. Malang*			12	
,, — *Vic. Surabaia*			4	
,, — *Vic. Palembang*			6	
,, — *Vic. Atambua*			3	
,, — *Vic. Endeh*			8	
,, — *Vic. Larantuka*			3	
,, — *Pref. Tandjung Karang*			3	
Kenya — *Bisd. Kisumu*			8	
9. WARMOND — BRS. VAN O. L. VR. VAN VII-SMARTEN	243	13	21	
Ned. Nw. Guinea — *Vic. Merauke*			17	
Indonesia — *Vic. Amboina*			4	
10. ZEIST — BRS. VAN LIEFDE	334	29	20	
Indonesia — *Vic. Purwokerto*			14	
Kongo — *Aartsb. Luluabourg*			1	
Ruanda-Urundi — *Aartsb. Kabgayi*			1	
,, — *Aartsb. Kitega*			1	
,, — *Bisd. Usumbura*			1	
Zuid Afrika — *Bisd. Pietersburg*			2	
	4336	219	589	
TOTAAL			559	30

De Orden en Congregaties zijn geplaatst in de alfabetische volgorde der plaatsen waar de moederhuizen zijn gevestigd	Nederlandse			
	leden		missionarissen	
	Zrs.	Nov. Post.	Prop.	niet Prop.
1. Aerdenhout — Zrs. Franciscanessen	388	27	16	
Indonesia — *Vic. Medan*			16	
2. Amersfoort — Zrs. van O. L. Vrouw	1120	28	57	
Indonesia — *Vic. Malang*			43	
,, — *Vic. Surabaia*			8	
Nyasaland — *Aartsb. Blantyre*			6	
3. Amersfoort — Zrs. van de H. Jozef	444	14	13	
Indonesia — *Vic. Medan*			13	
4. Amsterdam — Zrs. van het Godd. Kind	721	17	22	
Indonesia — *Vic. Pangkalpinang*			22	
5. Amsterdam — Zrs. Franciscanessen van Maria	199	4	90	
Indonesia — *Vic. Djakarta, Pref. Sukabumi*			20	
Kongo — *Aartsb. Leopoldville, Stanleyville, Bisd. Boma, Lisala*			42	
IJsland			2	
Faröer-eilanden			7	
Australië			3	
Birma			1	
Ceylon			2	
Egypte			1	
India			6	
Marokko			4	
Mozambique				
Filippijnen				
6. Asten — Missiezusters van de H. Antonius	213	11	105	
Indonesia — *Pref. Sintang*			32	
Noorwegen — *Bisd. Oslo*			5	
Kongo — *Bisd. Basankusu*			35	
Aruba — *Bisd. Willemstad*			33	
7. Baak — Dochters der Liefde	192	8	23	
Indonesia — *Vic. Surabaia*			23	
8. Baarlo — Missie- en Aanb. Zrs. van de H. Familie	65	6	8	
Indonesia — *Vic. Bandjarmasin*			5	
Madagascar			3	
9. Baexem — Dienaressen van de H. Geest	368	9	110	
Indonesia — *Vic. Endeh*			16	
,, — *Vic. Ruteng*			7	
,, — *Vic. Larantuka*			18	
,, — *Vic. Atambua*			15	
,, — *Vic. Surabaia*			28	
,, — *Pref. Den Pasar*			1	

De Orden en Congregaties zijn geplaatst in de alfabetische volgorde der plaatsen waar de moederhuizen zijn gevestigd	Nederlandse			
	leden		missionarissen	
	Zrs.	Nov. Post.	Prop.	niet Prop.
Austr. Nw. Guinea — *Vic. Centraal Nw. Guinea*			2	
,, — *Vic. Oost Nw. Guinea*			9	
India — *Bisd. Indore*			2	
Ghana — *Bisd. Accra*			7	
Chili — *Bisd. Santiago*				5
10. BENNEBROEK — ZRS. FRANCISCANESSEN	689	16	30	
Indonesia — *Vic. Medan*			24	
Ned. Nw. Guinea — *Vic. Hollandia*			6	
11. BERGEN — ZRS. URSULINEN	494	7	38	
Uganda — *Bisd. Tororo*			17	
Kenya — *Bisd. Kisumu*			21	
12. BERGEN OP ZOOM — ZRS. FRANCISCANESSEN	153	5	14	
Indonesia — *Pref. Sukabumi*			14	
13. BOXMEER — ZRS. VAN DE CHRISTELIJKE SCHOLEN	452	33	22	
Indonesia — *Vic. Malang*			22	
14. BOXTEL — WITTE ZUSTERS	311	15	232	
Uganda — *Aartsb. Rubaga, Bisd. Mbarara, Masaka*			16	
Kenya — *Aartsb. Nairobi, Bisd. Mombasa*			10	
Tanganyika — *Aartsb. Tabora, Bisd. Karema, Kigoma, Mwanza, Bukoba, Mbeya*			107	
Rhodesia — *Vic. Kasama, Abercorn, Ft. Jameson, Pref. Ft. Rosebery*			14	
Nyasa — *Bisd. Likuni, Dedza*			10	
Kongo — *Aartsb. Bukavu, Bisd. Boudewijnstad, Kasongo, Bunia* . .			11	
Ruanda-Urundi — *Aartsb. Kabgayi, Bisd. Nyundo, Ngozi, Kitega, Usumbura*			11	
Ghana — *Bisd. Wa, Navrongo*			2	
Volta — *Bisd. Nouna, Bobo-Dioulasso*			4	
Guinea — *Aartsb. Conakry*			1	
Tunis — *Bisd. Carthago*				1
Algiers (Sahara) — *Bisd. Laghouat*			3	
Algiers — *Aartsb.*				42
15. BOXTEL — ZRS. URSULINEN VAN DE ROM. UNIE	865	7	257	
Indonesia — *Vic. Djakarta*			96	
,, — *Vic. Bandung*			55	
,, — *Pref. Sukabumi*			10	
,, — *Vic. Surabaia*			50	
,, — *Vic. Malang*			27	
,, — *Vic. Semarang*			10	
,, — *Vic. Endeh*			3	
Thailand — *Vic. Bangkok*			5	
Zuid Afrika — *Bisd. Johannesburg*			1	

De Orden en Congregaties zijn geplaatst in de alfabetische volgorde der plaatsen waar de moederhuizen zijn gevestigd	Nederlandse			
	leden		missionarissen	
	Zrs.	Nov. Post.	Prop.	nie[illegible] Pro[illegible]
16. Breda — Franciscanessen Gasthuiszusters	561	21	91	
Curacao — *Bisd. Willemstad*			81	
Tanganyika — *Bisd. Bukoba*			5	
Uganda — *Bisd. Mbarara*			5	
17. Breda — Franciscanessen van de H. Elisabeth	311	8	22	
Indonesia — *Vic. Medan*			22	
18. Broek-Sittard — Missiezrs. O. L. Vr. Kon. der Apost. . . .	43	—	18	
Algiers — *Aartsb.*			5	
Togo — *Aartsb. Lomé*			2	
Ghana — *Bisd. Keta*			2	
Ivoorkust — *Aartsb. Abidjan*			4	
Egypte — *Bisd. Heliopolis*				
19. Bussum — Zrs. van St. Franc. Xaverius	86	3	85	
Noorwegen — *Bisd. Oslo*			85	
20. Denekamp — Zrs. Franciscanessen	372	36	13	
Indonesia — *Vic. Palembang*			3	
,, — *Vic. Tandjung-Karang.*			10	
21. Dongen — Zrs. Franciscanessen	389	8	28	
Indonesia — *Vic. Medan*			18	
,, — *Vic. Bandjarmasin*			7	
,, — *Vic. Semarang*			3	
22. Etten — Zrs. Franciscanessen	568	16	41	
Indonesia — *Vic. Pontianak*			37	
Kongo — *Bisd. Lisala*			4	
23. Heemstede — Zrs. Augustinessen	606	41	12	
Indonesia — *Vic. Pontianak*			12	
24. Heer — Zrs. van de Godd. Voorzienigheid	49	3	2	
Ceylon — *Aartsb. Colombo*			2	
25. Heerlen — Kl. Zrs. van de H. Jozef	1785	30	19	
Ned. Nw. Guinea — *Vic. Merauke*			7	
,, — *Vic. Hollandia*			12	
26. Heerlen — Medische Missiezusters	156	28	71	
Indonesia — *Vic. Malang*			3	
,, — *Vic. Makassar*			18	
,, — *Vic. Semarang*			6	
India — *Bisd. Patna*			1	
,, — *Bisd. Poona*			1	
,, — *Bisd. Kottayam*			2	

De Orden en Congregaties zijn geplaatst in de alfabetische volgorde der plaatsen waar de moederhuizen zijn gevestigd	Nederlandse leden		Nederlandse missionarissen	
	Zrs.	Nov. Post.	Prop.	niet Prop.
Pakistan — *Aartsb. Dacca*			1	
,, — *Bisd. Rawalpindi*			5	
Zuid Afrika — *Bisd. Kroonstad*			24	
Kongo — *Bisd. Inongo*			9	
Ver. Staten — *Bisd. Santa Fé*				1
27. 's-HERTOGENBOSCH — DOCHTERS VAN MARIA EN JOZEF	681	23	16	
Indonesia — *Vic. Purwokerto*			9	
Kongo — *Aartsb. Luluabourg*			7	
28. 's-HERTOGENBOSCH — ZUSTERS VAN J.M.J.	1876	19	115	
Indonesia — *Vic. Manado*			37	
,, — *Vic. Makassar*			39	
India — *Bisd. Guntur*			14	
,, — *Bisd. Nellore*			17	
,, — *Bisd. Bangalore*			8	
29. HEYTHUIZEN — ZRS. FRANCISCANESSEN	982	12	116	
Indonesia — *Vic. Semarang*			110	
Tanganyika — *Bisd. Rutabo*			6	
30. HULSBERG ZRS. OBLATEN VAN DE ASSUMPTIE	80	5	13	
Kongo — *Bisd. Beni*			13	
31. KELDONK-ERP — MISSIEZRS. VAN DE H. GEEST	31	7	7	
Cameroun — *Bisd. Doumé*			4	
,, — *Bisd. Douala*			2	
Centr. Afrik. Republiek - - *Aartsb. Bangui*			1	
32. KONINGSBOSCH — LIEFDEZRS. VAN HET KOSTB. BLOED	159	13	9	
Indonesia — *Vic. Purwokerto*			4	
Ruanda-Urundi — *Bisd. Ngozi*			5	
33. MAARSSEN — KANUNNIKESSEN VAN HET H. GRAF	73	3	9	
Kongo — *Bisd. Buta*			1	
Brazilië — *Bisd. Campinas*				8
34. MAASTRICHT — ZUSTERS VAN HET A.K.J.	332	7	8	
Indonesia — *Vic. Malang*			8	
35. MAASTRICHT — LIEFDEZRS. VAN DE H. CAROLUS BORROMEUS	1642	38	125	
Indonesia — *Vic. Djakarta*			28	
,, — *Vic. Bandung*			23	
,, — *Vic. Semarang*			20	
,, — *Vic. Palembang*			10	
Noorwegen — *Bisd. Oslo*			12	
,, — *Vic. Centr. Noorwegen*			27	
Tanganyika — *Bisd. Mwanza*			5	

De Orden en Congregaties zijn geplaatst in de alfabetische volgorde der plaatsen waar de moederhuizen zijn gevestigd	Nederlandse			
	leden		missionarisse	
	Zrs.	Nov. Post.	Prop.	ni Pr
36. MEERSSEN — ZRS. DER HH. HARTEN	54	5		2
Chili				
37. NEERBOSCH — DOMINICANESSEN VAN DE H. FAMILIE	520	11		26
Indonesia — *Vic. Bandung*			17	
,, — *Vic. Purwokerto*			9	
38. NIJMEGEN — DOCHTEREN DER WIJSHEID	237	9		25
Denemarken — *Bisd. Kopenhagen*			14	
Kongo — *Pref. Isangi*			10	
Haiti				
39. OIRSCHOT — ZRS. FRANCISCANESSEN	645	20		30
Brazilië — *Bisd. Campinas*				
40. OUDENBOSCH — ZRS. PENITENTEN RECOLL.	505	17		42
Suriname — *Bisd. Paramaribo*			36	
Kenya			6	
41. ROOSENDAAL — ZRS. FRANCISCANESSEN	852	14		117
Curacao — *Bisd. Willemstad*			50	
Suriname — *Bisd. Paramaribo*			67	
42. ROOSENDAAL — ZRS. FRANCISCANESSEN (VAN CHARITAS)	310	4		15
Indonesia — *Vic. Palembang*			15	
43. ROOSENDAAL — FRANCISCANESSEN VAN DE H. JOZEF	30	2		7
Brits Borneo — *Vic. Kuching*			3	
Kenya — *Bisd. Kisumu*			3	
Cameroun			1	
44. SCHIJNDEL — ZUSTERS VAN LIEFDE	1086	29		65
Indonesia — *Vic. Medan*			15	
Curacao — *Bisd. Willemstad*			50	
45. STEYL — ZRS. VAN DE GODD. VOORZIENIGHEID	353	8		26
Indonesia — *Vic. Semarang*			17	
Ned. Antillen (Aruba) — *Bisd. Willemstad*			8	
Brazilië				
46. TEGELEN — ZUSTERS VAN O. L. VROUW	172	3		13
Indonesia — *Vic. Purwokerto*			12	
Ver. Staten — *Negermissie Nebraska*				
47. TIENRAY — MISSIEZRS. VAN HET KOSTB. BLOED	162	17		47
Ned. Nw. Guinea — *Vic. Hollandia*			10	
Kongo — *Aartsb. Coquilhatville*			23	
Tanganyika — *Bisd. Morogoro*			7	
Zuid Afrika — *Bisd. Mariannhill*			7	

De Orden en Congregaties zijn geplaatst in de alfabetische volgorde der plaatsen waar de moederhuizen zijn gevestigd	Nederlandse leden Zrs.	Nederlandse leden Nov. Post.	Nederlandse missionarissen (totaal)	missionarissen Prop.	missionarissen niet Prop.
3. TILBURG — ZUSTERS VAN LIEFDE	3492	63	108		
Suriname — *Bisd. Paramaribo*				73	
Indonesia — *Vic. Medan*				22	
Rhodesia — *Bisd. Umtali*				13	
9. TILBURG — DOCHTERS O. L. VR. VAN HET H. HART	479	21	110		
Ned. Nw. Guinea — *Vic. Merauke*				40	
Indonesia — *Vic. Amboina*				28	
,, — *Vic. Purwokerto*				25	
New Britain — *Vic. Rabaul*				15	
Brazilië					2
0. VALKENBURG — FRANCISCANESSEN VAN DE H. JOZEF	139	3	6		
Brazilië — *Aartsb. Florianopolis*					6
1. VEGHEL — ZRS. FRANCISCANESSEN	978	18	77		
Indonesia — *Vic. Pontianak*				58	
Filippijnen — *Aartsb. Manilla*					9
,, — *Bisd. Baguio*					3
,, — *Bisd. Lingayen-Dagupan*					2
,, — *Bisd. Tuguegarao*					5
2. VELDHOVEN — ZUSTERS VAN HET H. HART	430	9	34		
Indonesia — *Vic. Palembang*				21	
Finland — *Bisd. Helsinki*				13	
3. VENLO — DOMINICANESSEN VAN KING WILLIAM'S TOWN	60	2	47		
Zuid Afrika — *Bisd. Port Elisabeth*				23	
,, — *Bisd. Johannesburg*				17	
,, — *Bisd. Kroonstad*				2	
,, — *Bisd. Queenstown*				2	
,, — *Bisd. Lydenburg*				3	
54. VENLO — DOMINICANESSEN VAN BETHANIË	269	33	19		
Curacao — *Bisd. Willemstad*				19	
55. VOORSCHOTEN — ZRS. DOMINICANESSEN	727	11	50		
Curacao — *Bisd. Willemstad*				50	
56. ZOETERWOUDE — ZRS. VAN DE GOEDE HERDER	204	6	12		
Indonesia — *Vic. Djakarta*				11	
Algiers — *Aartsb.*					1
ZUSTERS MARISTEN	4		4		
Zuid Salomons eilanden en Nieuw Hebriden				4	
	29164	833	2739	2612	127

De Orden en Congregaties zijn geplaatst in de alfabetische volgorde der plaatsen waar de moederhuizen zijn gevestigd	Nederlandse			
	leden		missionarisse	
	Zrs.	Nov. Post.	Prop.	ni Prc
CONTEMPLATIEVEN	72			72
Carmelitessen — *Brazilië*				
,, — *Indonesia (Flores)*			8	
,, — *Indonesia (Celebes)*			6	
,, — *IJsland*			14	
Clarissen — *Indonesia (Java)*			12	
,, — *Indonesia (Borneo)*			10	
Norbertinessen — *Brazilië*				
Redemptoristinnen — *Japan*			5	
TOTAAL	29236	833		2811
			2667	11

	Mannen Prop.	Mannen niet Prop.	Vrouwen Prop.	Vrouwen niet Prop.
KRUISVAARDERS VAN ST. JAN	31			
Curacao	17			
Kongo	8			
Dominicaanse Republiek		6		
VROUWEN VAN NAZARETH + MISSIESCHOOL			60	
Uganda			15	
Kongo			5	
Ruanda-Urundi			4	
Tanganyika			3	
Zuid Afrika			2	
Marokko			2	
Pakistan			2	
Indonesia			1	
Hongkong			1	
Ned. Nw. Guinea			16	
Suriname			3	
Brazilië			6	
MEMISA	9		20	
Indonesia	1			
Tanganyika	1			
Ghana	5		14	
Pakistan	2		6	
A.L.M.A.	18		3	
Ned. Nw. Guinea	3			
India	1			
Cameroun	1			
Tanganyika	3		1	
Kongo	1			
Nigeria	2			
Ivoorkust	1			
Ghana	1			
Suriname	3			
Indonesia	1			
Pakistan			1	
Irak		1		
Israël				1
BRUIDEN VAN JEZUS			20	
Brazilië				20
KAROSI	32		11	
Kajotters — Tanganyika	5			
Kajotters — Sierra Leone	4			
Kajotters — Uganda	2			
Tanganyika	3		1	
Kenya	2		1	

	Mannen Prop.	Mannen niet Prop.	Vrouwen Prop.	Vrouwen ni[illegible] Pr[illegible]
Uganda	9			
Nigeria	4		3	
Cameroun	2		2	
Suriname			3	
Pakistan	1		1	
Uitgezonden door Procuren	14		64	
Kenya	2		4	
Tanganyika			1	
Nyasa			4	
Ghana	1		9	
Kongo			1	
Pakistan			27	
Indonesia			1	
Ned. Nw. Guinea	8		14	
Austr. Nw. Guinea			1	
Mozambique		1		
Brazilië		2		
TOTAAL	104		178	
	94	10	149	

TOTAAL NEDERLANDSE MISSIONARISSEN

	Propaganda gebieden	Niet-Prop. gebieden	TOTAAL	
1. Priester Orden en Congregaties				
Priesters	2853	1362	4215	
Fraters	31	45	76	
Broeders	470	145	615	120[illegible]
2. Broeder Congregaties	559	30	589	
3. Zuster Orden en Congregaties				
Actief	2612	127	2739	281[illegible]
Contemplatief	55	17	72	
4. Leken				
Mannen	94	10	104	28[illegible]
Vrouwen	149	29	178	
TOTAAL	6823	1765	8588	

DR. ALPH. MULDERS

BIBLIOGRAFISCH OVERZICHT VAN DE MISSIEWETENSCHAPPELIJKE LITERATUUR 1960

In deze missiewetenschappelijke bibliografie vermelden we de in het jaar 1960 verschenen boeken, artikelen enz., alsmede enkele reeds vroeger verschenen geschriften, die in het vorig bibliografisch overzicht (H.M. 38, blz. 241–260) nog niet werden vermeld.

We gebruiken de volgende afkortingen: Anthr = Anthropos; B.U.M.C. = Bulletin de l'Union Missionnaire du Clergé (Bruxelles); C.R.M. = Commentarium pro Religiosis et Missionariis; D.K.M. = Die Kath. Missionen; E.D. = Euntes docete; E.M.M. = Evangelisch Missions-Magazin; E.V. = Eglise Vivante; H.M. = Het Missiewerk; I.M. = Indisch Missietijdschrift; I.R.M. = International Review of Missions; K.M. = De Kath. Missiën; K. en M. = Kerk en Missie; K.M.J. = Kath. Missionsjahrbuch der Schweiz; L.M.C. = Les Missions Catholiques; M.d.E. = Mission de l'Eglise; M.E. = Missiones Extranjeras; Mess. = Messages; M.N. = Monumenta Nipponica; N.Z.M. = Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft; P.M. = Parole et Mission; R.M. = Rythmes du Monde; W.M. = Worldmission; Z.M.R. = Zeitschrift für Missionswissenschaft und Religionswissenschaft. De overige afkortingen zijn zonder meer duidelijk.

De namen der schrijvers van boeken en brochures zijn klein kapitaal, die van artikelen en kleinere bijdragen cursief gedrukt.

I
MISSIEWETENSCHAP IN HET ALGEMEEN

A. Nieuwe Tijdschriften

A.M.A.R. Agencia Misiones Agustino Recoletas. Boletín de Información. Año I, 1960. Redacción: Viale dell' Astronomia 27, Roma, Italia.

ASIA. Monthly Review of the Apostolate in the Far East. 1960. Nieuwe titel van het tijdschrift, hetwelk tot dusver achtereenvolgens verscheen onder de titels: China Missionary, China Missionary Bulletin, Mission Bulletin.

JUSTICE DANS LE MONDE. WORLD JUSTICE. Revue trimestrielle. Tome I – 1959/1960, no. 1 septembre 1959. Rédaction et Administration: 100, Avenue des Alliés, Louvain, Belgique.

B. Bibliografische en Algemene Geschriften

ANTE EL II CONCILIO ECUMÉNICO VATICANO. La Unión, exigencia vital de las Misiones. Colección de trabajos presentados a la XII Semana intensiva de Orientación Misionera, celebrada en Burgos del 6 al 13 de Agósto de 1959. – 370 págs. Burgos 1960.

BIBLIOTHECA MISSIONUM von P. Robert Streit O.M.I. und P. Johannes Dindinger O.M.I., herausgegeben von P. Johannes Rommerskirchen O.M.I. und P. Nikolaus Kówalsky O.M.I. Bd. XIV. *Chinesische Missionsliteratur 1910–1950*, Erster Teil, no. 1970. (Veröffentlichungen des Internationalen Instituts für missionswissenschaftliche Forschungen) XVI und 810 Verlag Herder, Rom, Freiburg, Wien 1959.

Bruls, S.A.M., J.: L'encyclique Princeps pastorum. E.V. 12 (1960) 5–16.

BULCK S.J., G. VAN: Autour du Problème Missionnaire. Etudes de Missiologie de 1932 à 1957. Studia Missionalia 10 (1960) 1–245.

HOFFMAN O.F.M. CONV., R.: Pioneer Theories of Missiology. A comparative Study of the Mission theories of Cardinal Brancati de Laurea O.F.M. Conv., with those of three of his contemporaries: José de Acosta S.J., Thomas a Jesu O.Carm., and Dominicus de Gubernatis O.F.M. XIV + 182 pp. Washington D.C. 1960.

KATHOLISCHES MISSIONSJAHRBUCH DER SCHWEIZ 1960. 27. Jahrgang, 39. Jahrbuch des akademischen Missionsbundes Universität Freiburg (Schw.) 96 S. Freiburg 1960.

Loffeld C.S.Sp., Ed.: Princeps Pastorum. K.M. 80 (1960) 290–294; 361–365.

MISSION ET CULTURES NON-CHRÉTIENNES. Rapports et compte rendu de la XXIXe Semaine de Missiologie. Louvain 1959. 320 pp. Bruges s.a.

MONDREGANES O.F.M.CAP., PIO M.: Problemas Misionales. 485 págs. Madrid 1960.

Mulders, Alph.: Romeinse Documenten en bestuursmaatregelen betreffende de missie uit het jaar 1959. H.M. 39 (1960) 65–79.

—: Bij de encycliek „Princeps Pastorum". H.M. 39 (1960) 129–137.

—: Bibliografisch overzicht van de missiewetenschappelijke literatuur 1960. H.M. 39 (1960) 241–256.

K. MÜLLER S.V.D.: Die Weltmission der Kirche. – Der Christ in der Welt. Eine Enzyklopädie, herausgegeben von P. Joh. Hirschmann S.J. XIIe Reihe. Bau und Gefüge der Kirche. Bd. 12. 164 S. Aschaffenburg, o.J.

PAUS JOANNES XXIII: De Encycliek „Princeps Pastorum" (28 november 1959) in Nederlandse vertaling. H.M. 39 (1960) 2–31.

Rétif S.J., A.: La Pensée Missionnaire de Teilhard de Chardin. M.d.E. 15 (1959) 193–198.

ROMMERSKIRCHEN O.M.I., G. – KÓWALSKY O.M.I., N. – METZLER O.M.I., G.: Bibliografia Missionaria. Anno XXIII, 1959. 114 pag. Roma 1960.

STEYLER MISSIONSCHRONIK 1959. Die Gesellschaft des Göttlichen Wortes berichtet über ihr Missionswerk in aller Welt; herausgegeben in Auftrage des Missionssekretärs S.V.D. 208 S., 80 Bildseiten. Kaldenkirchen, Rhld., o.J.

VRIENS O.F.M.CAP., LIVINUS: Critical bibliography of Missiology. 127 pag. Nijmegen 1960.

II
FUNDAMENTELE MISSIELEER

Antoine S.J., R.: Intégrité apostolique. E.V. 12 (1960) 101–110.

AUF DER MAUR O.S.B., IVO: Mönchtum und Glaubensverkündigung in den Schriften des hl. Johannes Chrysostomus. XVI – 205 S. Freiburg i. d. Schw. 1959.

Boudens O.M.I., R.: Thèmes bibliques dans la littérature catholique indigène à Ceylan. N.Z.M. 16 (1960) 27–39.

Bourdeau CssR., F.: Le vocabulaire de la mission. P.M. 3 (1960) 9–27.

Bruls, J.: Ouverture au monde et esprit catholique. E.V. 11 (1959) 315–320.

—*:* Le missionnaire catholique devant la mission protestante. E.V. 11 (1959) 399–406.

—*:* Lumen Christi. E.V. 12 (1960) 140–146.

Cambier S.D.B., J.: Paul, apôtre du Christ et prédicateur de l'Evangile. N.R.Th. 91 (1959) 1009–1028.

Caron, R.: L'apostolat des musulmans. Paradoxes pour une réflexion théologique. E.V. 12 (1960) 331–341.

CHARLES S. J., P. †: L'Eglise, Sacrement du Monde. 266 pag. Bruges 1960.

Congar O.P., Y.: La Conversion. Etude théologique et psychologique. P.M. 3 (1960) 493–523.

Couturier S. J., Ch.: Le Seigneur vient. E.V. 12 (1960) 350–359.

DEWAILLY O.P., L. M.: Envoyés du Père. Mission et Apostolicité. 158 pag., Paris 1960.

Foucher, D.: Anxiété et inquiétude missionnaires. L.M.C. 9 (1960) 1–10.

FRISQUE, J.: Oscar Cullman. Une théologie de l'histoire du salut. 280 pag. Paris-Tournai 1960.

Glazik M.S.C., Jos.: Jesus – Apostel und Hoherpriester. Skizze einer biblischen Missionslehre. Z.M.R. 44 (1960) 87–98; 175–183; 282–292.

Guillou O.P., M. J. Le: Missión et unité en perspectives protestante et catholique. Istina 1959 p. 433–458.

Hecken C.I.C.M., J. van: Les Publications bibliques catholiques en langue japonaise (1859–1959). N.Z.M. 16 (1960) 81–94; 193–205.

Henry O.P., A. M.: Les Moines et la Mission. P.M. 3 (1960) 183–210.

Kalt, G.: Der Missionsgedanke im Kirchenjahr. Anima 15 (1960) 200–206.

Koendjono S.J., Th.: Volk en Volkeren in de Heilseconomie. H.M. 39 (1960) 138–158.

Köster, H.: Akkommodation oder Theologie? Theol. Q. 139 (1959) 257–269.

Küng, H.: Theologische Neuorientierungen in der Weltmission. Priester und Mission 1960, S. 111–130.

Le Guillou, B. J.: La réflexion missionnaire dans le protestantisme. P.M. 3 (1960) 51–63.

Lochet, L.: Vrai et faux visages de l'Eglise dans l'information. P.M. 3 (1960) 170–182.

Meinertz, M.: Die Heidenmission in der Zukunftsschau Jesu. Z.M.R. 44 (1960) 81–86.

Müller, K.: „Praedicate Evangelium" als Zentralidee der Päpstlichen Missions-enzykliken. Z.M.R. 44 (1960) 161–174.

Neuhäusler, E.: Das Zeugnis vom Königtum Gottes. Z.M.R. 44 (1960) 209–213.

ORGANISCHE INBOUW VAN DE MISSIEGEDACHTE IN DE DOGMATISCHE THEOLOGIE. H.M. 39 (1960) 32–52.

Paré O.P., G.: Que pense le peuple japonais du Christ et du christianisme? R.M. 17 (1959) 232–240.

Peters, Jos.: Het sakrament van de wereld. Een theologische beschouwing. K.M. 80 (1960) 326–328.

Razafintsalama S.J., A.: Essai sur le sens du péché chez le Malgache. L.M.C. 10 (1960) 254–266.

Retif, A. – Lamarche P.: Das Heil der Völker. Israels Erwählung und die Berufung der Heiden im Alten Testament, Dusseldorf 1960.

Rétif S.J., A.: Le Père et la Mission. L.M.C. 9 (1960) 11–21.

—: La doctrine missionnaire des Pères de l'Eglise. l.c. 22–36.

—: La prière missionnaire de Marie de l'Incarnation. l.c. 37–49.

—: Le caractère international de la doctrine missionnaire de Pie XII. Justice dans le monde 1 (1959–1960) 203–220.

Schlette, H. R.: Dogmatische Perspektiven im Hinblick auf die nichtchristlichen Religionen. Z.M.R. 43 (1959) 275–289.

—: Der missionarische Sinn der Eucharistiefeier. Priester und Mission 1959. S. 169–176.

—: Die „alten Heiden" und die Theologie. Hochland 52 1959 (1960) 401–414.

—: Zur theologischen Frage nacht den Religionen der Völker. Z.M.R. 44 (1960) 296–300.

Schneider, B.: The sacred Scriptures in modern Japan. Asia 12 (1960) 691–698.

Schückler, G.: Bibeltheologische Besinnung zur Mission. Priester und Mission 1960. S. 231–240.

Sheen, mgr. Fulton J.: Working for the missions is not the same as being mission-minded. W.M. 10 (1959–1960) 4, 3–14.

Siemes S.J., Joh.: Philosophie in Japan – Weg und Hindernis. D.K.M. 79 (1960) 123–125.

Wicki S.J., J.: Die Hl. Schrift in Katholisch-Indien. N.Z.M. 16 (1960) 95–109.

III
NORMATIEVE MISSIELEER

Anastase of St. Joseph O.C.D.: On Matters liturgical. 108 pag. Alwaye North P.O., Kerala 1960.

Arraes S.J., Fr. N.: International dimension of Latin American Problems. W.M. 11 (1960) 1, 46–56.

Barres, O.: Look again, Asia. W.M. 10 (1959–60) 4, 46–58.

—: Mission Schools and World Literacy. W.M. 11 (1960) 2, 89–96.

Bettray S.V.D., Joh.: Mission und Liturgie. Theol.-pr. Q. 108 (1960) 124–131.

Bretault P.A., mgr. J.: Hunger in der Steppe von Kudugu. D.K.M. 79 (1960) 11–13.

Brother Basil S.C.: Dilemma of Church Music in Africa. W.M. 10 (1959) 3, 10–21.

Bruggisser S.M.B., P.: Internationale Studienwoche über Mission und Liturgie in Uden bei Nijmegen (Holland) 12.–19. September 1959. N.Z.M. 16 (1960) 65–66.

Brunner S.J., P.: La Messe chinoise du Père Hinderer. N.Z.M. 15 (1959) 271–284.

—: Liturgie und Mission. St.d.Z. 165 (1959) 147–152.

—: The Prayerbook of China. Asia 12 (1960) 588–597.

Bühlmann O.F.M.Cap., Walb.: Urgences africaines. E.V. 12 (1960) 55–61.

—: Die Bibel in der katholischen Weltmission. N.Z.M. 16 (1960) 1–26.

Cordeiro, Jos.: Centers of Liturgical Renewal. Asia 12 (1960) 30–37.
Coudreau P.S.S., F.: Le catéchuménat dans une perspective missionnaire. P.M. 3 (1960) 357–382.
Decker W. P., V. de: Niet wij, maar zij. Kunst is de ziel van een volk. K.M. 80 (1960) 341–343.
Delcuve S.J., G.: Catechesis in Christian and Mission Lands. Asia 12 (1960) 824–833.
Derouau S.J., W.: Ist Rassengemeinschaft möglich? D.K.M. 78 (1959) 163–167.
Despont, J.: Afrique, Terre Chrétienne? 219 pages. Paris 1960.
Dijker S.M.M., R.: Rituel agricole en Indonésie. E.V. 12 (1960) 62–68.
—*:* Christelijke initiatie in de missie. T.v.L. 44 (1960) 154–165.
Divarkar S.J., Parmananda: A Study Week on Mission and Liturgy. M.B. 11 (1959) 1002–1010.
—*:* Summaries of Nijmegen Study Week Reports. – l.c. 1017–1037.
—*:* Le Congrès International de Nimègue. R.M. 8 (1960) 54–64.
Elhorga M.E.P., Th.: La diaspora chinoise à Madagascar. L.M.C. 10 (1960) 229–245.
Elizabeth W.S., Sister St.: Medical Assistance in the Belgian Congo and Ruanda-Urundi. W.M. 10 (1959) 3, 110–115.
Extross, I. A.: Quelques problèmes d'Eglise en Inde du Nord. E.V. 11 (1959) 340–346.
Favre O.F.M.Cap., Blaise: Les Chantiers de l'Afrique nouvelle. N.Z.M. 15 (1959) 290–303.
Fernandes, mgr. Aug.: Community Mass in the Mission World. M.B. 11 (1959) 907–917.
Flinn S.V.D., R. J.: The Chinese Missal. W.M. 10 (1959–60) 4, 59–64.
Freuler S.M.B., K.: Vom Kirchenbauen in der Mission. D.K.M. 78 (1959) 171–174.
—*:* Accommodation in Church Design. M.B. 11 (1959) 997–1001.
—*:* Adaptation de l'Art d'Eglise. Réflexions d'un architecte-prêtre. R.M. 7 (1959) 288–293.
Gelineau S.J., J.: Le chant des psaumes en pays de missions. Quelques données historiques et réflexions liturgico-pastorales. R.M. 8 (1960) 14–19.
Gillès de Pelichy O.S.B., A.: Liturgie et Missions en Afrique. R.M. 8 (1960) 20–36.
Gordan O.S.B., Paulus: Aufgaben und Probleme des benediktinischen Mönchtums in Afrika. N.Z.M. 16 (1960) 186–192.
Gracias, Valerian Card.: Purpose and Aims of a Liturgical Conference. M.B. 11 (1959) 1011–1016.
Griffiths O.S.B., Bede: Liturgy and the Missions. Asia 12 (1960) 148–154.
Grunne, F.: L'art japonais au service du culte. B.M. 7 (1959) 295–302.
Gut, W.: Die Laien und die Mission. Missionarischer Aufbruch der Kirche. Anima 15 (1960) 207–213.
Haas, H.: Danger des illusions. E.V. 12 (1960) 360–367.
Hang, Thadd.: Die chinesischen Intellektuellen und das Christentum. St.d.Z. 85 (1959–60) 321–334.

Hirtz C.S.Sp., J.: Liturgical Formation in Mission Seminaries. Asia 12 (1960) 19–25.

Hofinger S.J., Joh.: Glaubensverkündigung ringsum die Erde. Eindrücke, Sorgen, Hoffnungen. D.K.M. 79 (1960) 79–83.

—: Easter and the missionary Apostolate. Asia 12 (1960) 362–369.

Hornef, Jos.: Die Wiedergeburt des Diakonats und die Missionen. Z.M.R. 44 (1960) 1–15.

Keane W.F., Th.: The African Catholic Family Apostolate. W.M. 10 (1959–60) 4, 15–20.

Keymolen, M.: Catechèse et Mission. E.V. 12 (1960) 342–349.

Kiefer, W.: Die Fastenaktion – nicht nur Fürsorge. D.K.M. 79 (1960) 14–17.

Kramer O.F.M., mgr. C.: Ruimte voor volksdevotie. Para-liturgie: terrein bij uitstek voor akkommodatie. K.M. 80 (1960) 334–337.

Laufer M.S.C., C.: Bibelübersetzungen im Vikariat Rabaul (Südsee). N.Z.M. 16 (1960) 206–215.

LITURGY AND THE MISSIONS. The Nijmegen papers. Edited, with a foreword by Johannes Hofinger S.J. 308 pag. New York 1960.

Loetscher S.M.B., Ant.: Schnitzerschule von Serima. D.K.M. 79 (1960) 84–87.

Luykx O. Praem., Bon.: Actors and not spectators. W.M. 10 (1959–60) 4, 21–35.

—: Adaptation de liturgie en pays de mission. E.V. 12 (1960) 33–45; R.M. 8 (1960) 3–13.

Mary Immaculata F.M.S.I., Sister: The Catholic Church and the Far-off Islands. W.M. 10 (1959–60) 4, 72–78.

Mary Loretta Ad. P.P.S., Sister: Tropical Growth and Allure. W.M. 10 (1959–60) 4, 79–85.

Mayeul O.S.B.: Une expérience de développement rural dans la région de Mahabo. L.M.C. 10 (1960) 267–278.

Melckebeke C.I.C.M., mgr. C. van: Liturgical Renewal of China. M.B. 11 (1959) 899–906.

—: Urgence d'un renouveau liturgique en Extrême-Orient. R.M. 8 (1960) 37–42.

MISSION UND LITURGIE. Der Kongress von Nimwegen 1959. Herausgegeben von Johannes Hofinger. 206 S. Mainz 1960.

MISSIONS ET LITURGIE. Rapports et compte rendu de la première semaine internationale d'études de liturgie missionnaire (Nimègue–Uden 1959). 248 pag. Bruges 1960.

Morant O.S.B., Adelrich: Vom Beten unserer Christen. N.Z.M. 15 (1959) 285–289.

Müller S.V.D., K.: Die missionskatechetische Studienwoche in Eichstätt. Z.M.R. 44 (1960) 300–306.

Navarrete S.J., U.: De ministris extraordinariis Confirmationis in America Latina et Insulis Philippinis. Periodica de re morali, canonica, liturgica 49 (1960) 143–190.

Ohm, Th.: Von der Akkommodation der Nicht- und Neuchristen. Z.M.R. 44 (1960) 183–187.

Otto S.J., J. A.: Zeichen und Zeugnis. Zur zweiten Fastenaktion der deutschen Bischöfe. D.K.M. 79 (1960) 3–10.

Prokoph S.J., M. A.: Schulwesen in Nordrhodesien. D.K.M. 79 (1960) 119–122.

Ramsauer S.J., M.: Catechetical instruction on the Church. Asia 12 (1960) 136–147.

—*:* The Demand for a Mission Catechism. Asia 12 (1960) 370–376.

Rath, F.: Sociale Aktie in Latijns-Amerika. K. en M. 40 (1960) 83–87.

Reeper M.H.F., mgr. J. de: Het draagbaar altaar. H.M. 39 (1960) 90–97.

Rétif S.J., A.: Orientations apostoliques en Afrique noire. Etud. 304 (1960) 215–221.

RIBEIRO C.M., ARM.: O Baptismo e sus Cerемónias (Português-Changana). 127 pag. Lisboa 1959.

Saldanha, C. A.: India's Case for Family Planning. W.M. 10 (1959–60) 4, 65–71.

Schäfer S.V.D., A.: Die Stellung der Mission zur Polygamie in Mingende (Neuguinea). Z.M.R. 44 (1960) 52–59.

Schückler, G.: Mission und sozialkaritativer Dienst. Priester und Mission 1960, 1, 41–62.

Sison, mgr. J. C.: Lay Apostolate in Asia. M.B. 11 (1959) 770–778; 884–893.

Steltenpool, Th.: Liturgische Erneuerungsbestrebungen in Kerala. Z.M.R. 44 (1960) 15–30.

Swami Amaladasan, A.: La musique sacrée au service de la liturgie. E.V. 12 (1960) 46–54.

Switzar M.S.C., W.: Missiewerk en Organisatiewezen. H.M. 39 (1960) 80–89.

Trigt S.M.A., F. van: Light on Christian Art in Black Africa. W.M. 10 (1959) 3, 22–32.

Tshibangu, Th.: Une liturgie „africaine". E.V. 12 (1960) 116–123.

Vandenbroucke O.S.B., F.: Une date dans le mouvement liturgique. Le 1er Congrès international „Liturgie et Missions". Nimègue–Uden, 12–19 septembre 1959. Les questions liturgiques et paroissiales. 1960, fasc. 1, p. 37–54.

Verheul O.S.B., Ambr.: Verslag van de internationale studieweek over missie en Liturgie, Nijmegen–Uden 12–19 september 1959. T.v.L. 1960, blz. 17–68.

Villanyi, Andr.: Beduinenmission. Z.M.R. 44 (1960) 31–41.

Vissers C.S.Sp., J.: Bruidsprijs en huwelijksliefde. H.M. 39 (1960) 98–108.

VROMANT, G. – BONGAERTS, L.: Jus Missionariorum. I Introductio et Normae Generales. X – 319 pag. Bruxelles–Bruges 1959.

Vriens O.F.M.Cap., L.: Goddelijke mysteries door mensen gevierd. K.M. 80 (1960) 331–333.

—*:* Het internationaal congres over „Missie en Katechese" te Eichstätt 1960. H.M. 39 (1960) 193–209.

Wagner M.S.C., F. H.: Ein Beispiel missionarischer Sozialarbeit in der Südsee. N.Z.M. 16 (1960) 55–64.

Waldenfels S.J., H.: Sacred Music in Japan. W.M. 11 (1960) 2, 18–26.

WANG, J. B.: De Vita Seminariorum Sinensium. 188 pag. Romae 1959.

Weber, Ch.: A catechetically more effective Mass. Asia 12 (1960) 834–844.

Wiedenmann S.J., L.: International Study Week on Catechetics. Asia 12 (1960) 812–823.

—*:* Zur 1. Internationalen Studienwoche über Missionskatechese, Eichstätt, 21.–28. Juli 1960. D.K.M. 79 (1960) 149–151.

Willeke O.F.M., B.: Das neue Japanische Rituale. Z.M.R. 44 (1960) 67–68.

Yougbaré, mgr. D.: Migration et apostolat en Haute-Volta. E.V. 12 (1960) 111–115.

IV
MISSIEGESCHIEDENIS EN MISSIOGRAFIE

Anheuser, Cl.: Missionsgeschichte und Philatelie. Z.M.R. 43 (1959) 241–260.

ANNUAIRE des Missions Catholiques d'Afrique. Délégation Apostolique de Dakar. 653 pag. Paris 1959.

ASTER O.F.M.CAP., GENTILIS: Wij hebben andere belangen. Vijftig jaar Kapucijnenmissie op Sumatra. 144 blz. Tilburg z.j.

Bacigalupo O.F.M., L.: The Church in Central America. W.M. 11 (1960) 1, 57–65.

Bannerth, E.: Pakistan und sein geistiger Hintergrund. Kairos 1 (1959) 100–106.

Bettray S.V.D., J.: De Kerk gaf en nam. K.M. 80 (1960) 322–325.

Biermann O.P., B. M.: Frei Luis Andrada und die Solormission. Z.M.R. 43 (1959) 176–187; 261–275.

—: Fray Bartolomé de las Casas und die Gründung der Mission in der Verapaz (Guatemala). N.Z.M. 16 (1960) 110–123; 161–177.

BILAN DU MONDE. I 448 pag.; II 832 pag. Paris–Tournai 1959–1960.

Blanchard, P.: La greffe libermanienne sur le tronc du Saint-Esprit. L.M.C. 9 (1960) 73–79.

Boogaard O.F.M., M. van den: Catholic prospects in Pakistan. W.M. 11 (1960) 2, 71–80.

BORGES O.F.M., P.: Métodos Misionales en la Cristianización de America Siglo XVI. 573 pag. Madrid 1960.

Brekelmans M.S.F., Chr.: Priesters in Europa. H.M. 39 (1960) 210–220.

Broeck CssR., A. van den: De Redemptoristen in Kongo. K. en M. 40 (1960) 91–99.

BROWN, W.: The Catholic Church in South Africa. 384 blz. London 1960.

Bühlmann O.F.M.Cap., Walter: Afrika zwischen gestern und morgen. Priester und Mission 1959. S. 189–236; 271–312.

Camps O.F.M., A.: Franciscan Missions to the Mogul Court. N.Z.M. 15 (1959) 259–270.

Carrière O.M.I., G.: Projets de circonscriptions ecclésiastiques: vicariat apostolique pour le Nord. Rev. de l'Univ. d'Ottawa 30 (1960) 57–81.

Cleary S.M., P. J.: The Maori Mission in Wellington, New Zealand. W.M. 11 (1960) 2, 53–61.

Correia-Afonso, J.: Catholic Missions in Asia. M.B. 11 (1959) 874–883.

Dehergne S.J., J.: La Chine Centrale vers 1700. I L'Evêché de Nankin. Etude de géographie missionnaire. A.H.S.J. 28 (1959) 289–330.

Denis S.J., L.: Belgisch-Kongo am Vorabend der Unabhängigkeit. St.d.Z. 85 (1959–60) 186–201.

D'Souza, H.: Re-emerging Communism in Kerala. W.M. 11 (1960) 2, 45–52.

Dumeige S.J., Gerv.: Les Réductions du Paraguay. Mess. 35 (1960) 193–197.

DUPEYRAT M.S.C., ANDRÉ: 21 Jahre bei den Kannibalen. 176 S. Wien 1960.

Effa, H.: L'Eglise dans le Cameroun indépendant. E.V. 12 (1960) 17–26.

Eglise Vivante: Le monde missionnaire en 1959. E.V. 12 (1960) 179–328.

Endriatis W.P., R.: Het Missiewerk in Belgisch Kongo. Kath. Arch. 15 (1960) kol. 513–550.

Episcopat canadien: La coopération apostolique Canada-Amérique latine. Mess. 35 (1960) 159–173.

Favre O.F.M.Cap., Blaise: Dans l'Afrique nouvelle. Les pionniers à l'Oeuvre. N.Z.M. 16 (1960) 124–141.

Ferragne O.M.I., M. J.: Basutoland. W.M. 10 (1959) 3, 99–109.

Fonseca, J.: Latin America – A challenge to catholics. W.M. 11 (1960) 1, 15–31.

Foy O.F.M., F. A.: Latin American Report. W.M. 11 (1960) 1, 78–85.

Franz O.M.I., Henrich: Le Paraguay. Mess. 35 (1960) 189–192.

FREITAG S.V.D., A. E.A.: Historische Wereldatlas van het Christendom. 213 blz. Amsterdam 1960.

Geerts, F.: De Kerk in Togo. K. en M. 40 (1960) 100–107.

GEIGER O.F.M., MEYNARD: The Life and Times of Fray Junipero Serra O.F.M. or the Man who never turned back. Vol. I–II. 448, 508 pag. Washington 1959.

Glazik M.S.C., J.: Kirche in Ozeanien. Priester und Mission 1960. S. 145–174.

GORRÉE, G.: Le Père Peyriguère. Au delà du Père Foucauld. 160 pag. Paris 1960.

Griffith O.S.B., B.: Hinduismus und Christentum in Indien. Kairos 1960. S. 164–170.

Grillon, P.: Drame algérien et position d'Eglise. M.d.E. 15 (1959) 179–186.

Grond O.F.M., L.: Wachstum der Kirche und Priestermangel in Afrika. Soziologische Überlegungen. N.Z.M. 16 (1960) 142–146.

Hang T'ue-Chieh, Th.: Evolution culturelle de la Chine et christianisme. E.V. 11 (1959) 328–339.

Hannan S.J., M.: Zwischen Kral und Wolkenkratzer. D.K.M. 79 (1960) 153–158.

HECKEN C.I.C.M., JOS. VAN: Un Siècle de vie catholique au Japon 1859–1959. 286 pag. Tokyo 1960.

HOUANG, FR.: Christus an der chinesischen Maur. 132 S. Luzern 1959.

Janssen, Hub.: De Katholieke Kerk in China onder communistisch bewind. H.M. 39 (1960) 159–173.

JENNES C.I.C.M., J.: A History of the Catholic Church in Japan. From its Beginnings to the Early Meiji Period (1549–1873). 272 pag. Tokyo 1959.

Kinnerk C.S.Sp., Patrick: Massenbekehrungen in Nigerien. D.K.M. 79 (1960) 162–165.

Kittler, Glenn D.: The White Fathers and the Coming Mountains. W.M. 10 (1959) 3, 57–67.

Khouri-Sarkis, G.: Mgr. de Marion Brésillac et la chrétienté syro-malabare. L'Orient chrétien 5 (1960) 197–224.

Kiwanuka, J.: Expansion of Christianity in Uganda. W.M. 10 (1959) 3, 91–98.

Komatsu O.P., P.: Le Japon à la rencontre du Christ. R.M. 7 (1959) 225–231.

Koren C.S.Sp., H. J.: The Holy Ghost Fathers. W.M. 10 (1959) 3, 68–73.

Larrain Errazuriz, mgr. Manuel: L'Amérique latine. Mess. 35 (1960) 200–209.

Laures S.J., J.: Quatre cents ans de catholicisme au Japon. R.M. 7 (1959) 256–265.

Lennartz S.J., Fr.: Verfe nte Kinder der Kirche. D.K.M. 79 (1960) 88–91.

Lepargneur O.P., F.: Brève histoire des missions catholiques en Amérique latine. Rev. de l'Univ. d'Ottawa 30 (1960) 185–208.

Leperdriel C.S.Sp., A.: Colonisation et Evangélisation au Gabon. L.M.C. 9 (1960) 62–72.

LETURIA S.J., P.: Relaciones entra la Santa Sede e Hispano-America. 1493–1835. Vol. I–III. Roma 1959.

Limousin C.M., P. – Winsen C.M., G. van: Les débuts de la mission au Kaffa dans la tradition des indigènes. N.Z.M. 16 (1960) 178–185.

Loedding O.P., W. J.: Centenary of Modern Catholic Missions on Formosa. W.M. 11 (1960) 97–104.

Lopinot O.F.M.Cap., Callistus: Zur Missionsgeschichte der Marianen und Karolinen. N.Z.M. 15 (1959) 305–308.

—*:* Zur Geschichte der alten Kongomission 1645–1789. N.Z.M. 16 (1960) 147–151.

Masson S.J., J.: Missions 1960. Afrique, Asie, Océanie. Essai de panorama raisonné. V.R.Th. 92 (1960) 158–185.

Meersman O.F.M., Ach.: Notes on the study of Indian Languages by the Franciscans. N.Z.M. 16 (1960) 40–54.

Melckebeke, mgr. C. van: La diaspora chinoise en 1960. P.M. 3 (1960) 524–539.

—*:* Diaspora chinoise 1960. L.M.C. 9 (1960) 80–91.

Metzler, Jos.: Missionseminarien und Missionskollegien. Ein Plan zur Förderung des einheimischen Klerus um das Jahr 1805. Z.M.R. 44 (1960) 257–271.

MULDERS, ALPHONS: Missionsgeschichte. Die Ausbreitung des katholischen Glaubens. 535 S. Verlag Friedrich Pustet, Regensburg 1960.

Ohm O.S.B., Thom.: Von der Missionsgeographie. Z.M.R. 44 (1960) 128–130.

Osei, Jos.: „Unless the Grain of Wheat . . . die." W.M. 10 (1959) 3, 74–83.

Persio S.S.C., Edw. de: The indigenous Clergy of the Philippines. W.M. 10 (1959–60) 4, 100–109.

—*:* The Friar Lands Question in the Philippines. W.M. 11 (1960) 2, 27–35.

Peters, Jos.: Betlehem of Broadway? K.M. 80 (1960) 261–262.

—*:* De weg tot elkaar. Ibid. 266–268.

—*:* Hersenspoeling. Ibid. 298–300.

—*:* De missie van de pers. Ibid. 354–356.

—*:* „Summa cum laude" voor Europa? K.M. 81 (1960) 8–10.

—*:* Een volk leeft niet van brood alleen. Ibid. 51–53.

—*:* Gods vliegende brigade. Ibid. 66–68.

—*:* Missionair getuigenis van een religieuze. Ibid. 105–107.

—*:* Missionarissen op de valreep. Ibid. 140–143.

—*:* Geen moreel, geen houvast, Ibid. 205–207.

PHELAN, J. L.: The Hispanization of the Philippines. Spanish Aims and Filipino Responses 1565–1700. 218 pag. Madison 1959.

Pihan, J.: Les „chances" du catholicisme dans la Grande Ile. Impressions d'un aumônier d'Action Catholique après une tournée à Madagascar. L.M.C. 10 (1960) 192–199.

Pott S.V.D., Ant.: Der Acosta-Text von der Unzulänglichkeit der Kolonistensöhne als Indianermissionare. N.Z.M. 15 (1959) 241–258.

Rabarison S.J., V.: Où va Madagascar? L.M.C. 10 (1960) 179–188.

Ralibera S.J., R.: Evangile et tradition à Madagascar. E.V. 11 (1959) 320–327.

Rath C.S.Sp., J.: Hammer und Sickel über Afrika. Priester und Mission 1960. S. 275–294.

Rétif S.J., A.: Problèmes missionnaires d'aujourd'hui. I. L'Asie. L.M.C. 9 (1960) 103–126.

Rietsch, P.: Diffusion des idées chrétiennes au Japon. R.M. 7 (1959) 266–274.

Sanschagrin O.M.I., mgr. Alb.: Les causes historiques et sociales de la situation actuelle en Amérique latine. Mess. 35 (1960) 174–192.

Sartre S.J., mgr. V.: Les étapes principales des missions catholiques à Madagascar. L.M.C. 10 (1960) 151–167.

Schmitz, Jos.: Was wird in Deutschland von katholischer Seite für die Afro-Asiatischen Studenten getan? Z.M.R. 44 (1960) 200–209.

Schoenmakers O.F.M.Cap., Gaudiosus: De Kapucijnen in Kongo. K. en M. 40 (1960) 117–152.

Severin S.J., A.: Les Jésuites missionnaires au travail depuis plus de quatre siècles. L.M.C. 9 (1960) 50–61.

Sheen, mgr. Fulton J.: The United States and the Missions. W.M. 11 (1960) 2, 3–9.

Six, J. Fr.: Le Père de Foucauld et ses recherches de fondations évangéliques. R.A.M. 36 (1960) 64–72.

Statis ische gegevens per 1 januari 1960 van de Nederlandse missionarissen. H.M. 39 (1960) 221–240.

STRAELEN, H. VAN: Où va le Japon? ,,Eglise Vivante". 274 pag. Tournai 1960.

Straelen, H. van: Religion im heutigen Japan. Z.M.R. 44 (1960) 187–200.

TRAGELLA, G. B.: Le Missioni Estere di Milano nel quadro degli avvenimenti contemporanei. II. Della morte del fondatore all' appello di Vescovi d'Italia per le vocazioni, 1862–1882. 518 pag. Milano 1959.

Umana, Isidore: An African Priest speaks out his mind. W.M. 11 (1960) 2, 62–70.

Uyttenbroeck O.F.M., Thom.: A century of the Apostolate in Japan: 1859–1959. W.M. 11 (1960) 81–88.

Verthé C.I.C.M., A.: Congo onafhankelijk. K.M. 81 (1960) 33–37.

Wei, L.: Une lecon du passé . . . E.V. 12 (1960) 124–132.

Willeke O.F.M., Venantius: Umbanda und Christentum in Brasilien. Z.M.R. 44 (1960) 107–114.

Winsen C.M., G. van: Missiemethode in Ethiopië (1847–1864). H.M. 39 (1960) 109–118.

ZUBILLAGA S.J., F.: Monumenta Mexicana. Vol. II (1581–1585). XL/38/852 pag. Roma 1959.

V

LAND- EN VOLKENKUNDE, GODSDIENSTWETENSCHAP EN TAALWETENSCHAP

A. LAND- EN VOLKENKUNDE

Antweiler, Ant.: Eine Leichenverbrennung auf Bali. Kairos 1 (1959) 161–166.

Apkalns, Longin: Die lettische Volksmusik aus der Sicht der kulturhistorischen Gegebenheiten des baltischen Raumes. Anthr. 54 (1959) 761–795.

Arndt S.V.D., P.: Tod und Jenzeitsvorstellungen bei den Ngadha auf Flores. Anthr. 54 (1959) 370–376.
Aufenanger, H.: Jugendweihe und Weltbild am mittleren Sepik. Anthr. 55 (1960) 135–144.
BINET, J.: Le Mariage en Afrique Noir. 177. Paris 1959.
Bonjean, Luc: Les Masques. E.V. 12 (1960) 133–139.
CANNIZZARO, AURELIO: Con i Primitivi delle Mentaway. 278 pag. Parma 1959.
COLIN, P.: Aspects de l'Ame malgache. 142 pag. Paris 1959.
Cyprianus, Kihangire: Marriage in Lango-land, Uganda. W.M. 11 (1960) 2, 10–17.
D'Souza, Herman: „Holy Men" of Hindustan. W.M. 10 (1959–60) 4, 87–99.
D'Souza, V. S.: Social Organization and Marriage Customs of the Moplahs on the South-west Coast of India. Anthr. 54 (1959) 487–516.
GELUWE, H. VAN: Les Bali et les Peuplades apparentées (Ndaka-Mbo-Beke-Lika-Budu-Nyari). 129 pag. Tervuren 1960.
Gisbert, Pasc.: Social Facts in Durkheim's System. Anthr. 54 (1959) 353–369.
GOLOMB, L.: Die Bodenkultur in Ost-Turkestan (Stud. Inst. Anthr. vol. 14). XII. 160 S. Posieux (Fribourg) 1959.
GUARIGLIA, G.: Prophetismus und Heilserwartungsbewegungen als völkerkundliches und religionsgeschichtliches Problem. XVI + 322 S. Horn–Wien 1959.
Gusinde, M. und Sano, Ch.: Stone Circles in Northern Japan. Anthr. 55 (1960) 441–455.
HERMANNS, M.: Die Familie der A mdo Tibeter. 392 S. Freiburg/München 1959.
HIMMELHEBER, H.: Negerkunst und Negerkünstler. Mit Ergebnissen von sechs Afrika-Expeditionen. 436 S. 370 Abb. und 16 Farbtafelen. Braunschweig. 1960.
Hummel, S.: Anmerkungen zur Ge-sar-Sage. Anthr. 54 (1959) 517–535.
Huppertz, J.: Die Eigentumsrechte bei den Maasai. Anthr. 54 (1959) 939–969.
Ittmann, Joh.: Orakelwesen im Kameruner Waldland. Anthr. 55 (1960) 114–134.
Jaritz, Kurt: Die Kulturreste der Kassiten. Anthr. 55 (1960) 17–84.
Kamainda O.P., Thom.: Le culte des morts chez les Balambo. Anthr. 55 (1960) 145–173.
Lafont, P. B.: Pratiques médicales des Thai noirs du Laos de l'ouest. Anthr. 54 (1959) 817–840.
Laufer M.S.C., C.: Psychologische Grundlagen religiöser Schwarmgeistbewegungen in der Südsee. Kairos 1 (1959) 149–161.
—: Jugendinitiation und Sakraltänze der Baining. Anthr. 54 (1959) 905–938.
Lepargneur O.P., F.: L'ébranlement des cultures. P.M. 3 (1960) 261–274.
Locher, G. W.: Cultuurantropologie en sociologie. Bijdr. tot de taal-, land- en volkenkunde 116 (1960) 1–16.
Maringer, Joh.: Vorgeschichtliche Ritzzeichnungen in Stein und Fels Nordjapans. Die Fischgravierungen von Akita. Anthr. 55 (1960) 425–440.
Micha, F. J.: Die Tauschmittel an den Märkten der zentralaustralischen Eingeborenen. Anthr. 54 (1959) 377–400.
Nomura, F.: Musique japonaise et musique européenne. Considérations esthétiques sur la rencontre de la musique d'Orient et d'Occedent. R.M. 7 (1959) 282–287.
Ojefua M.A., Anselm: Clash of cultures in Ishan. W.M. 10 (1959) 3, 46–56.

OLBRECHTS, F.: Les Arts Plastiques du Congo Belge. 161 pag. XLIV planches. Bruxelles 1959.

Rahmann S.V.D., R.: Shamanistic and Related Phenomena in Northern and Middle India. Anthr. 54 (1959) 681–760.

Rosner, V.: Falconry as followed by the Tribals in Biru. Anthr. 55 (1960) 416–424.

Roux, J. P.: Le chaman gengiskhanide. Anthr. 54 (1959) 401–432.

Sarma, J.: Puberty, Marriage, and Childbirth among the Panggi and the Minyong Abor Women. Anthr. 55 (1960) 97–113.

Schebesta, P.: Initiationen bei des Bambu i-Pygmäen vom Ituri. Kongo-Overzee 25 (1959) 113–123.

SCHMITZ, C. A.: Historische Probleme in Nordost-Neuguinea (Huon-Halbinsel). 441 S. Wiesbaden 1960.

Schmitz, C. A.: Die Problematik der Mythologeme „Hainuwele" und „Prometheus". Anthr. 55 (1960) 215–238.

Sherer, J. H.: The Ha of Tanganyika. Anthr. 54 (1959) 841–904.

TISCHNER, HERBERT: Kulturen der Südsee. Einführung in die Völkerkunde Ozeaniens. 150 S. Hamburg 1958.

Tu Er-wei, J.: A Contribution to the Mythology of the Tsou, Formosa. Anthr. 54 (1959) 536–541.

Veldhuis, L.: De dienstbaarheid van de vrouw bij de primitieven. H.M. 39 (1960) 174–182.

Vellard, J.: Die Vorstellung von der Seele bei den südamerikanischen Indianern. Kairos 1 (1959) 145–148.

Verwilghen C.I.C.M., Alb.: A propos du „Petit Louvre" au Japon. R.M. 7 (1959) 303–317.

WING S.J., J. VAN: Etudes Bakongo. Sociologie, Religion et Magie. 512 pag. Bruges s.a.

Worms, E. A.: Der australische Seelenbegriff. Z.M.R. 43 (1959) 296–308.

Zwernemann, J.: Der Widder und seine Verbindung zu Sonne und Gewitter in Afrika. Anthr. 54 (1959) 433–459.

B. GODSDIENSTWETENSCHAP

BAAREN, TH. P. VAN: Wij mensen. Religie en wereldbeschouwing bij schriftloze volken. 263 blz. Utrecht 1960.

Beck O.S.B., Edm.: Monotheistische Religion und Religionen in Koran. Kairos 1 (1959) 68–76.

BENZ, E. UND NAMBARA, M.: Das Christentum und die nicht-christlichen Hochreligionen. Begegnung und Auseinandersetzung. Eine internationale Bibliographie. XII, 86 S. 1960.

Closs, Al.: Das Religiöse in Schemanismus. Kairos 2 (1960) 29–38.

Dejeux P.B., J.: La mort du musulman et nous chrétiens. P.M. 3 (1960) 244–255.

Dumoulin S.J., H.: Zen als Erleuchtungsweg und Religion. Kairos 1 (1959) 219–227.

Eidlitz, W.: Der lebendige Gott im Hinduismus. Kairos 1 (1959) 206–214.

Haekel, J.: Hochgott und Götter im alten Mexiko. Kairos 1 (1959) 131–144.
Hamusi, Thom.: Über die Vereinbarkeit der Zen-Meditationsmethode mit dem Christentum. Z.M.R. 43 (1959) 289–298.
Hayek, M.: The Christ of Islam. W.M. 10 (1959–60) 4, 36–45.
JENSEN, A. E.: Mythos und Kult bei den Naturvölkern. 406 S. Wiesbaden 1960.
Griffiths O.S.B., B.: Hindouisme et Christianisme en Inde. P.M. 3 (1960) 396–408.
Jomier O.P., J.: L'emprise de l'Islam sur les âmes. P.M. 3 (1960) 230–243.
Kamstra S.V.D., J.: Japans gröszte Gefahr – die Sókagakkai. Z.M.R. 44 (1960) 41–51; 98–106.
—*:* Het oude Japan en de Shinkoshukyo. Streven 27 (1960) 549–556.
KIRFEL, W.: Symbolik des Hinduismus und des Jinismus. 167 S. Stuttgart 1959.
—: Symbolik des Buddhismus. 128 S. Stuttgart 1959.
Moreau O.P., R.: L'Afrique est-elle croyante? P.M. 3 (1960) 540–563.
Ohm, Th.: Yau Wan Chan. Kairos 1 (1959) 228–231.
Rock, J. F.: Contributions to the Shamanism of the Tibetan-Chinese Borderland. Anthr. 54 (1959) 796–816.
RONDOT, P.: L'Islam Oggi. 335 pag. Bologna-Milano-Parma-Torino 1960.
Schuon, F.: Zum Verständnis des Islams. Kairos 1 (1959) 77–87.
STIEGLECKER, H.: Die Glaubenslehren des Islam. Lieferung I: Vorfragen und spekulative Dogmatik. 160 S. Paderborn 1960.
VERENO, MATTH.: Religionen des Ostens. Weisheit und Glauben alter Kulturvölker. 132 S. Olten 1960.
Zaehner, R. C.: Zwei Strömungen der muslimischen Mystik. Kairos 1 (1959) 92–99.

C. TAALWETENSCHAP

BAUER, W.: Der chinesische Personenname. Die Bildungsgesetze und hauptsächlichen Bedeutungsinhalte von Ming, Tzu und Hsiao-Ming. 407 S. Wiesbaden 1959.
Bouda, K.: Die Verwandtschaftsverhältnisse des Giljakischen. Anthr. 55 (1960) 355–415.
Cowan, H. K. J.: La classification des langues papoues. Anthr. 54 (1959) 973–980.
Crazzalora, J. P.: Notes on the Lango-Omiru and on the Labwoor and Nyoekwai. Anthr. 55 (1960) 174–214.
Dunselman O.F.M.Cap., Donatus: Gezangen behorend tot het huwelijksceremonieel der Mualang-Dajaks. Anthr. 54 (1959) 460–474.
Hecken C.I.C.M., J. van: „Ecclesiastical Japanese" et les Dictionnaires de termes catholiques au Japon. N.Z.M. 16 (1960) 218–222.
Huber S.V.D., H.: F. Ebdings Duala-Sprichwörter. Anthr. 54 (1959) 563–569.
JACOBS, J.: Tetela-Teksten. 105 blz. Annales du Musée Royal du Congo Belge. Linguistique, vol. 20. Tervuren 1959.
Jacobs, J.: Le message tambouriné, genre de littérature orale bantoue, Kongo-Overzee 25 (1959) 90–112.
Kishitani, Shôko: Die Psyche der Japanischen Sprache und die Europäische Denkweise. Z.M.R. 44 (1960) 271–281.

Löffler, L. G.: Khami/Khumi-Vokabulare. Vorstudie zu einer sprachwissenschaftlichen Untersuchung. Anthr. 55 (1960) 505–557.

MAES O.F.M.CAP., V.: Dictionnaire Ngbaka-Francais-Néerlandais. Précédé d'un aperçu grammatical. 200 pag. Tervuren 1959.

Richardson M.M., W. J.: Interpreters are no substitute. W.M. 11 (1960) 2, 36–44.

Shafer, Rob.: Algumas equações fonéticas em Arawakan. Anthr. 54 (1959) 542–562.

TUCKER, A. N. – HACKETT, P. E.: Le Groupe linguistique Zande. 286 pag. Tervuren 1959.

Vanoverbergh, M.: Isneg Songs. Anthr. 55 (1960) 463–504.

VANSINA, J.: Esquisse de Grammaire Bushong. 109 pag. Annales de Musée Royal du Congo Belge. Linguistique, vol. 23. Tervuren 1959.

Wagner, E.: Der Dialekt von ʿAbd-el-Kūrī. Anthr. 54 (1959) 475–486.

Worms, E. A.: Tasmanian Mythological Terms. Anthr. 55 (1960) 1–16.

VI
PROTESTANTSE ZENDINGSWETENSCHAP

Berg, J. van den: Corpus Christianum en Zending. De Heerbaan 13 (1960) 159–178.

Bettray S.V.D., Joh.: Der Protestantismus in den Missionsländern. Theol. prakt. Q. 107 (1959) 325–331.

HERMELINK, J. – MARGULL, H. J.: Basileia. Walter Freytag zum 60. Geburtstag. 519 S. Stuttgart 1959.

HOLSTEN, W.: Neue Begegnung von Kirche und Islam. 63 S. Stuttgart 1960.

Jansen Schoonhoven, E.: Eerherstel voor Dr. Karl Gützlaff, zendeling onder de Chinezen van 1827–1851. De Heerbaan 12 (1959) 226–244.

Kohler, Werner: Westliches Christentum in der Begegnung mit den Völkern. In: Der Auftrag der Kirche in der modernen Welt. Festgabe Emil Brunner. Zürich–Stuttgart 1959. S. 309–331.

Kraemer, H.: Mission im Wandel der Völkerwelt. In: Der Auftrag der Kirche in der modernen Welt. Festgabe Emil Brunner, Zürich–Stuttgart 1959. S. 291–307.

Locher, G.: Problemen en perspectieven der zending. De Heerbaan 12 (1959) 245–262.

MARGULL, H. J.: Theologie der missionarischen Verkündigung. Evangelisation als ökumenisches Problem. 336 S. Stuttgart 1959.

MARTIN-ACHARD, R.: Israel et les nations. La perspective missionnaire de L'Ancien Testament. 77 pag. Neuchâtel 1959.

Pos, A.: De geestelijke zijde van de opleiding van missionaire arbeiders(sters). De Heerbaan 12 (1959) 213–225.

Randwijck, Mr.S.C. Graaf van: Zending en interkerkelijke hulpverlening. De Heerbaan 13 (1960) 1–68.

Rosenkranz, G.: Ostasienmission – unveränderter Auftrag in einer veränderten Welt. Zt. f. Th. und Kirche 57 (1960) 109–139.

Slade, Ruth M.: English-Speaking Missions in the Congo Independent State (1878–1908). 432 pag. Brussel 1959.

Sundkler, B.: The Christian Ministry in Africa. 346 pag. Uppsala 1960.

Swellengrebel, J. L.: Joâo Ferreira a D'Almeide, de eerste vertaler van de Bijbel in het Portugees. (Gegevens over zijn leven en werk). De Heerbaan 13 (1960) 179–218.

The Christian Mission Today. Joint Section of Education and Cultivation of the Board of Missions of the Methodist Church. 288 pp. New York 1960.

Thunberg, A. M.: Kontinente im Aufbruch. Kirche und Mission angesichts der afro-asiatischen Revolution. 340 S. Göttingen-Zürich 1960.

Zielhuis, L.: De Christen in Nederland en de onderontwikkelde gebieden. De Heerbaan 13 (1960) 101–132.

Nijmegen

Miscellanea

Pater M. van Oss C. J. C. M. † — Op 8 november 1960 overleed in het Missiehuis „Bisschop Hamer" te Nijmegen in de leeftijd van 55 jaar de Zeereerwaarde Pater Martien van Oss, oud-missionaris van China. Pater van Oss was een bescheiden en wijs man, een verdienstelijk missionaris en een missioloog van professie. Sinds 1951 was hij lid van de redactieraad van „Het Missiewerk", ook publiceerde hij in ons tijdschrift en elders zeer gewaardeerde, hoofdzakelijk historische artikelen. Zijn nagedachtenis zal door ons in hoge ere worden gehouden. R.I.P.

Missiegeschiedenis. – Bij het Verlag Friedrich Pustet te Regensburg is de reeds vroeger aangekondigde Duitse vertaling van Mulders' Missiegeschiedenis verschenen onder de titel: *Alphons Mulders: Missionsgeschichte. Die Ausbreitung des katholischen Glaubens.* De schrijver zelf heeft voor dit doel zijn Nederlands boek opnieuw bewerkt, resp. aangevuld en ook door verwijzing naar intussen verschenen literatuur op de hoogte gebracht van de jongste stand van het missiewetenschappelijk onderzoek. Ook aan het personenregister (blz. 505–517) en het schrijversregister (blz. 518–527) werd bijzondere zorg besteed.

Nederlands Volkenkundig Missiemuseum. – Van 1–31 oktober 1960 heeft het Nederlands Volkenkundig Missiemuseum, gevestigd te Tilburg, een interessante tentoonstelling gehouden: „*Goden, geesten, amuletten*" in het Paleis-Raadhuis te Tilburg. Nadat de voorzitter van het bestuur der Stichting, mgr. prof. dr. Alph. Mulders, een welkomstwoord tot de aanwezigen had gesproken, werd de tentoonstelling officieel geopend door de hoogedelachtbare heer mr. C. J. G. Becht, Burgemeester van Tilburg, waarna de conservator pater drs. F. van Trigt S.M.A., een toelichting gaf op het karakter van deze expositie, die veel belangstelling mocht ondervinden. De openingsplechtigheid kreeg een bijzonder accent door de aanwezigheid van de voltallige delegatie uit Nieuw-Guinea, welke momenteel in ons land vertoeft.

Nederlandse Missiologische Week. – Van 11–13 april 1961 zal te Nijmegen wederom een Nederlandse Missiologische Week worden gehouden. Het algemeen onderwerp luidt: *Leek en Missie*, waarbij in de geest van de encycliek Princeps Pastorum van Paus Joannes XXIII vooral aandacht zal worden besteed aan de autochtone leken. Het gedetailleerd program met de namen der inleiders hopen wij in de volgende aflevering van „Het Missiewerk" te kunnen publiceren.

Prof. Mulders consultor. – Paus Joannes XXIII heeft Mgr. Prof. Dr. Alph. Mulders, directeur van het Missiologisch Instituut der R.K. Universiteit te Nijmegen, benoemd tot *consultor van de Commissie voor de Missie ter voorbereiding van het tweede Vaticaans Concilie.*

Boekbespreking

Karl Müller S.V.D.: *Die Weltmission der Kirche.* 163 S. Paul Pattloch Verlag, Aschaffenburg 1960.

Dit boekje in zakformaat verscheen in de encyclopedische reeks: Der Christ in der Welt, onder leiding van p. Johannes Hirschmann S.J., en wel als no. 12 in de XII. Reihe: „Bau und Gefüge der Kirche." Het is vulgarisatiewerk in de goede betekenis van dit woord. Zeer beknopt behandelt schr. achtereenvolgens het missiebegrip (blz. 5–9); de missiegedachte in de H. Schrift (blz. 10–14); de missiegedachte in de geschiedenis der Kerk (blz. 15–31); Duitsland en de missie (blz. 32–39); het protestantisme en de zending (blz. 41–44); de hoogste leider van het missiewerk (blz. 45–62); de organisatie van het missiewerk (blz. 63–66); afzonderlijke vraagstukken (blz. 67–102); de pauselijke en andere missiegenootschappen, de autochtone clerus, missiebroeders en zusters, leken in de missie, de betekenis van de school voor de missie, aanpassing; het laatste en m.i. beste hoofsstuk behandelt onder het opschrift: Die Weltmission heute, vooreerst die Kolonialschuld als Hypothek der Mission (blz. 103–108); der Kommunismus in Asien und Afrika (blz. 109–119); die islamischen Völker und die Mission (blz. 120–126); die Kirche in Afrika, eine wachsende Kirche (blz. 127–139); Latein-Amerika, ein Kontinent in der Pubertät (blz. 140–150).

We bevelen dit handig en overzichtelijk boekje, geschreven door een missioloog van professie, voor een eerste kennismaking met de missievraagstukken gaarne ter lezing aan.

Nijmegen A.M.

Steyler Missionschronik 1959. Die Gesellschaft des Göttlichen Wortes berichtet über ihr Missionswerken in aller Welt; herausgegeben im Auftrage des Missionssekretärs S.V.D., 208 S., 80 Bildseiten. Steyler Verlagsbuchhandlung, Kaldenkirchen, Rhld.

De royaal-uitgegeven en keurig-geïllustreerde Steyler Missionschronik wil tegemoetkomen aan de wens en de behoefte jaarlijks een samenvattend overzicht onder ogen te krijgen van de missiegebieden en missionarissen van het Gezelschap van het Goddelijk Woord. Het spreekt vanzelf, dat niet ieder jaar elk missiegebied en elk missievraagstuk even uitvoerig besproken zal worden. De toegevoegde illustratie zal telken jare slechts één bepaald missiegebied betreffen; zo leren we ditmaal land en volk van de vlieger-bisschop mgr. Arkfeld van Nieuw-Guinea door 80 diepdrukgravures over de hele bladzijde nader kennen. Overigens wisselen actuele berichten uit alle werelddelen, brieven van missionarissen, in memoriams, statistische gegevens en tien anonieme bijdragen onder de titel: „25 Jahre Missionspriester" elkaar in bonte mengeling af. De hoofdschotel vormen enkele missiologische, resp. etnologische artikelen, waarvan we slechts de volgende vermelden: R. Arens, 50 Jahre Schulapostolat auf den Philippinen (blz. 150–156); A. v. d. Ende, Eine Katholische Universität für Flores? (blz. 73–81); A. Freitag, Die Gefährdung der Weltmission der

Gegenwart durch internationale Strömungen (blz. 113–120); G. Gemeinder, Das Rätsel der Japanmission (blz. 137–148); A. Schäfer †, Verchristliches Schweineopfer auf Neu-Guinea (blz. 41–47). Bij de aanduiding van de bladzijden gelieve men te bedenken, dat de tekst van genoemde artikelen slechts ongeveer $^{2}/_{3}$ van de bladzijden beslaat, omdat een brede marge ter linker en ter rechterzijde in beslag wordt genomen door allerlei andere wetenswaardigheden.

Aldus wil de Steyler Missionschronik – het ligt in de bedoeling deze voortaan ieder jaar te doen verschijnen – laten zien, hoe in de missiegebieden aan de S.V.D. toevertrouwd het Rijk Gods groeiende is: door werken en instellingen, door leidende persoonlijkheden en pioniers, door priesters, broeders, zusters en leken. Boeiende en leerzame lectuur, met prachtig plaatwerk verlucht.

Nijmegen A.M.

Spiritus. Cahiers de spiritualité missionnaire édités par les Pères de la Congrégation du Saint-Esprit et du Saint-Cœur de Marie. Direction et administration: 393 rue des Pyrénées, Paris XX.

Sinds 1959 verschijnt bovenstaand tijdschrift driemaal per jaar (2 februari, 20 mei, 2 oktober), in een omvang van 96 bladzijden, met een keur van artikelen, beschouwingen en boekbesprekingen, die ten doel hebben de lezers grondige kennis bij te brengen omtrent de H. Geest, ziel van de missionerende Kerk; de concrete eisen van de echte missiegeest; de geestelijke en missionaire leer van de Eerbiedw. p. Libermann. Er bestaan reeds verschillende tijdschriften voor geestelijk leven en verschillende missietijdschriften, maar nog geen tijdschrift voor missionaire spirtualiteit. De paters van de H. Geest hebben zich voorgesteld deze lacune aan te vullen. Elk van de tot dusver verschenen afleveringen groepeert de artikelen onder gemeenschappelijke noemer, resp. Libermann et l'Evangile de Saint Jean; Au secours des plus abandonnés; Sacerdoce de toujours. Ofschoon de meeste bijdragen betrekking hebben op de spiritualiteit van P. Libermann, stelt men toch ook de uiteenzetting van zijn missieideeën in het vooruitzicht.

In het „Mémoire sur les Missions", hetwelk Libermann in 1846 aan de Propaganda voorlegde en waarin hij zich beperkte tot enige principiële vraagstukken, schreef hij o.a. dat men die gedachten aan de toekomstige missionarissen moest bijbrengen: „Ils ont besoin d'être élévés, nourris dans ces idées". Vertolken deze wijze woorden, meer dan honderd jaar geleden geschreven, niet het opkomend begrip van de noodzakelijkheid ener missiologische scholing van de missionarissen in spe? En was de baanbreker van de missiearbeid in Afrika in het midden van de vorige eeuw aldus ook niet met zijn missie-ideeën zijn tijd ver vooruit? Bij de plechtige herdenking van de honderdste sterfdag van P. Libermann heb ik hem dan ook een ere-saluut mogen brengen als „missioloog vòòr de letter".

Gaarne hebben we hier de aandacht willen vestigen op dit uitstekend tijdschrift, waarop men zich kan abonneren (prijs in Frankrijk 9 francs) bij pater drs. J. Heyke C.S.Sp., Missie-Seminarie, Gemert, N.-B.

Nijmegen A.M.

TH. SCHNITZLER: *Meditatie over de Heilige Mis. Tweede deel, Opening, woorddienst, klaarmaken van de gaven, hooggebed, nuttiging, slot en naklank.* 337 blz. J. J. Romen & Zonen, Roermond – Maaseik 1960.

De alleszins waarderende en nadrukkelijk aanbevelende bespreking van het eerste deel (Het Missiewerk 1958 blz. 124-125) mag ook gelden voor dit tweede deel, hetwelk de opening, de woorddienst, het hooggebed, de communie, het slot en de nawerking behandelt. Op treffende wijze worden de rijkdom en de schoonheid van de H. Mis in haar gebeden en ceremoniën voor priesters en leken naar voren gebracht. Elk woord, iedere handeling, iedere houding krijgt reliëf en betekenis, waardoor het mysterie van het H. Misoffer tastbaar wordt. De schrijver heeft er met succes naar gestreefd de resultaten van de studie der laatste decennia over het theologisch en liturgisch aspect van de H. Mis dienstbaar te maken aan de godsdienstige vorming. Het zijn echter geen meditaties in de klassieke zin van het woord: punten, die methodisch overdacht moeten worden; eerder zijn ze bedoeld als een meditatieve inleiding op datgene, waaromtrent de bisschop de jonge levieten bij de priesterwijding op het hart drukt: Agnoscite, quod agitis.

Het is mij niet bekend, of de verkeerde spelling ,,Blois'', een stad in Frankrijk, in plaats van ,,Bloy'', een Frans auteur, op blz. 39, voor rekening komt van de knappe schrijver dan wel van de verdienstelijke vertalers; ik heb deze vétille alleen willen vermelden om de nauwkeurigheid aan te duiden, waarmede ik dit boeiend boek heb gelezen.

Nijmegen A.M.

DR. B. NAAYKENS: *Leven met God. Meditaties voor elke dag van het jaar.* 936 blz. Nederland's Boekhuis, Tilburg, 1960.

Deze handzame en keurig-verzorgde bundel biedt een vierhonderdtal meditaties, gerangschikt volgens de kerkelijke kalender, ten gebruike van de katholiek in deze tijd. Elke dag, meestal aan de hand van een tekst uit de H. Schrift, van een thema uit de dagliturgie of uit de rijke schatkamer van ons geloof, gaat de schrijver, die als geestelijk leidsman bekendheid bezit, ons mediterend voor in gebed, en belicht hij verrassende aspecten van Gods plannen en bedoelingen met ons. Wat daarbij bijzonder opvalt is dat de auteur erin slaagt bijna al zijn beschouwingen van concrete aansporingen te voorzien, welke de lezer echt helpen bij het doen van een stap naar hogere volmaaktheid. Even opmerkelijk is Naaykens' optimistische toon, zijn vertrouwen dat de hedendaagse mensen deze stap kunnen zetten, tot dit streven naar heiliging ook werkelijk in staat zijn. Deze beide factoren, die van deze meditaties de wezenstrekken vormen, gelden voor de priester, de kloosterling en de leek. Voor elk hunner zonder onderscheid is dit boek een weldaad te achten. In enkele meditaties richt de schrijver zich meer bijzonder tot één van genoemde categorieën; als geheel bezit het boek echter een universele bruikbaarheid. Het is weliswaar betrekkelijk eenvoudig, maar dit hoeft niet in de weg te staan aan het feit, dat het zeer wijs en bemoedigend is, het resultaat van een leven van studie en persoonlijke verwerking der geestelijke rijkdommen in Christus.

Het citaat op de voorpagina is niet, zoals abusievelijk gedrukt staat, van Dom Georges Lefebure O.S.B., maar van Dom Gaspar Lefèbvre O.S.B. Quandoque bonus dormitat Homerus.

Nijmegen A.M.

M. SCHMAUS, *Katholische Dogmatik*, Dl. IV–2: *Von den Letzten Dingen*, *M.* Hueberverlag, München, 5 Aufl., 1959.

De vermelding: „fünfte stark vermehrte und umgearbeitete Auflage", begrijpen wij onmiddellijk, als wij de vierde uitgave met haar 280 blz. leggen naast deze vijfde met haar XIX–747 blz.! De omvang is meer dan vertweevoudigd. De hoofdreden van deze ontzaglijke „groei" ligt in het – verheugend – feit, dat prof. Schmaus de bijzondere Eschatologie heeft ingebouwd in een algemene Eschatologie: het klassieke tractaat over de Uitersten liet hij voorafgaan door een studie van het historische en eschatologische karakter van de christelijke openbaring in confrontatie met de hedendaagse geschiedenis-filosofieën (blz. 1–69). Deze noodzakelijke, en toe te juichen verruiming van het eerder wel stiefmoederlijk behandelde „tractaat over de Uitersten" bracht tegelijkertijd met zich mee, dat de Uitersten gezien worden in verband met de centrale idee van het Rijk Gods (blz. 70–113). Dit is wel de hoofdverdienste van deze Eschatologie. Dan pas, tegen deze achtergrond, gaan de klassieke themata van de Uitersten oplichten: allereerst de „collectieve Eschatologie", bevattend de parousie van Christus, de algemene verrijzenis, het algemeen oordeel, de eindvoltooiing (blz. 114–327), vervolgens de „individuele Eschatologie", met als onderdelen: de dood, het bijzonder oordeel, de hel, het vagevuur, de hemel (blz. 328–690). Het geheel wordt besloten met een (wat rommelige) litteratuurlijst (blz. 691–703); waaruit nochthans blijkt dat deze werken meer „ad abundantiam" worden vermeld, dan als getuige van het feit, dat zij reëel de bezinning van de schr. hebben beïnvloed en bevrucht!

Onnodig de schr. andermaal te prijzen om het ontzaglijke werk van zijn „Katholische Dogmatik". Dit afsluitende boekdeel is veeleer een gelegenheid om een fundamenteel oordeel te vellen over deze reuze-arbeid. En dan moeten wij zeggen, dat juist de ontzaglijkheid van dit werk haar minder gunstige keerzijde heeft. Zij ligt nl. meer in het vlak van het compilatorische en het eclectische, in het vlak van de breedte, dan in dat van de diepte der bezinning. De *gegevens* en de *bezinning* staan wildvreemd naast elkaar, „bien étonné de se trouver ensemble"! De „positieve theologie", die in dit werk opvallend aan bod komt, heeft met positieve theologie eigenlijk niets te maken: zij staat op zichzelf en wordt niet vruchtbaar in de bezinning. Het gaat veeleer om een wel interessante bloemlezing van Vaderteksten en van bijbelteksten: een vlak verslag van wat vroeger eeuwen hebben gezegd, als staving voor hetgeen wij reeds lang uit de scholastieke theologie weten. Voor de *theologische* inhoud van zijn werk heeft deze bloemlezing praktisch geen betekenis: zonder deze bloemlezing zou het theologisch resultaat hetzelfde zijn gebleven. En dan ligt de tegenwerping van sommigen voor de hand: waarom deze bezwaring? Zij dient in feite tot niets, *theologisch* bezien! Maar dit is dan ook de fundamentele veroordeling van dergelijke compilatorische methode, de loochening van de waarlijk theo-

logische betekenis van de positieve theologie. Hetzelfde geldt trouwens Schmaus' gebruik van de concilieteksten: dit is zonder meer louter een Denzinger-theologie!

Het vervolg van dit alles is, dat de speculatieve bezinning, ondanks enkele uitschieters en nieuwe perspectieven, globaal genomen niet ontstijgt aan datgene wat reeds lang in de theologie was geklaard en tot een verworvenheid geworden. Bovendien laat zich een gemis voelen aan een beproefd modern-wijsgerig inzicht. Men merkt dit het sterkst in de bezinning van de schr. op de hel, het vagevuur en op de ontsterfelijkheid van de ziel, alsook aan het feit dat hij geen stelling weet te nemen in het hangend probleem van de identiteit tussen het aardse en verheerlijkte lichaam.

Is ons oordeel over „Schmaus" dan louter negatief? Zeker niet. Tegenover de andere bestaande handboeken zijn deze boekdelen ongetwijfeld een aanwinst, zij getuigen van een frissere geest, hebben aandacht voor de moderne problematiek. Zij hebben nochtans al de nadelen van een oppervlakkige „kerygmatische theologie". De gebruikte theologische methode is niet te verantwoorden vanwege de compilatorische en eclectische wijze waarop hier „gegevens" worden verzameld – losgerukt bovendien uit hun eigentijds verband –, gegevens die dan nagenoeg de bezinning niet innerlijk bevruchten. Schr. zoekt in het verleden „bewijzen" voor stellingen die al lang gevestigd zijn, en juist in hun gevestigd-zijn soms wel eens nuancering behoeven. Het verwijt dat eertijds K. Rahner maakte aan dit soort „positieve theologie", zou ik op een typische wijze kunnen richten aan het adres van deze „Katholische Dogmatik": „Deze refereermethode biedt ons alle dingen op een en hetzelfde niveau; zij is niet in staat de verborgen drijfveren van een zo oude theologie te bespeuren; zij ontdekt er niet het onuitgesprokenene in, dat zich juist in zijn onuitgesprokenheid zozeer doet gelden, . . . zij heeft wel de delen, maar niet hun geestelijke band. Dientengevolge vindt zij net precies niet die dingen, waarmee de historische theologie vruchtbaar zou kunnen worden voor de dogmatiek van nu." (*Inleiding op een schema voor een dogmatiek*, in *Theologische Verkenningstochten*, Haarlem, z.j., blz. 19, vert. G. Wijdeveld.) Het moet ons van het hart: het kleine boekje van R. Guardini over de Uitersten gaf ons meer inzicht in de diepte dan deze 747 bladzijden.

Nijmegen E. SCHILLEBEECKX O.P.

DOMNA AEMILIANA LÖHR O.S.B.: *De Goede Week*, Roermond-Maaseik, 1959.

Dit boek is een door benedictijnen van Vaals verzorgde Nederlandse vertaling van Die Heilige Woche, geschreven door een moniale van de abdij Herstelle aan de Weser. Lange jaren was dom. O. Casel o.s.b. hier de geestelijke leidsman en Die Heilige Woche is dan ook in zijn geest geschreven. De schrijfster volgt alle plechtigheden der Goede Week op de voet. Iedere dag vormt een apart hoofdstuk, dat onderverdeeld is volgens de belangrijke elementen der plechtigheden. Het boek sluit met een korte reeks verklaringen van de belangrijke begrippen (zoals Agape, Aion, Mysterium, Pascha) en een uitvoerige verantwoording in noten, die tezamen de theologische en liturgiewetenschappelijke inzichten openbaren, die aan dit werk ten grondslag liggen. Het is een goede gedachte dit apparaat buiten de tekst te houden, die namelijk van pieus-beschouwende aard is: wij hebben hier te doen met een meditatief commentaar op de nieuwe ordo der Goede Week. Dit boek mag dan

ook beschouwd worden als een geschikt hulpmiddel ter voorbereiding op een persoonlijk beleven van de paasliturgie.

Twee dingen vallen ons in dit werk op die wij bijzonder waarderen. Vooreerst de nadruk, die op de eenheid der mysteriën van 's Heren vernedering en verheffing wordt gelegd. „De Kerk gaat niet in tegen Gods bedoelingen wanneer zij haar kinderen toestaat op Palmzondag, de eerste dag der Goede Week, Jezus intocht in Jerusalem te gedenken, op Witte Donderdag Zijn Laatste Avondmaal, op Goede Vrijdag Zijn Kruisdood. Maar dit moet slechts een gedachtenis zijn die ons bij deelnemen aan de afzonderlijke fazen van het verlossingsgeheim de overtuiging laat dat wij het afzonderlijke niet anders mogen zien, vieren en mede-voltrekken dan in verband met het volledige geheim" (pag. 13–14). Aldus de inleiding, en wij vinden dan ook in heel het boek voortdurend op de samenhang der afzonderlijk herdachte momenten nadrukkelijk gewezen. Dit is een zo grote verdienste, dat men het op de koop toeneemt wanneer dit hier en daar geschiedt op een manier die men zelf liever anders zou zien.

Een tweede te waarderen element in dit boek is dat de schrijfster niet terugschrikt voor opbouwende kritiek op details van de nieuwe ordo. Men moet haar, die dit aandurft, en ons, die deze durf prijzen, goed begrijpen. Fundamenteel in deze houding is grote dankbaarheid en volledige instemming met de restauratie en het inzicht, dat zij in principe volkomen verantwoord is. Dat neemt echter niet weg, dat zn sommige details van de restauratie dingen zijn gedaan, die men toch nog eens opnieuw zou moeten bezien. Deze overtuiging is onder deskundigen op pastoreel en liturgisch gebied algemeen, doch wordt wellicht niet voldoende in het openbaar geuit, wat toch de enige weg is om op de bevoegde plaats uiteindelijk gehoord te worden. Welnu, de schrijfster van dit boek oefent hier en daar bedoelde kritiek. Het is te hopen dat dit ertoe bijdrage de restauratie der Goede Week nog niet als afgesloten te beschouwen, te prikkelen tot voortdurende bezinning om daardoor uiteindelijk een zo volmaakt mogelijk resultaat te verkrijgen.

Nijmegen J. v. d. Bosch

R. de Vaux, *Hoe het oude Israël leefde. De instellingen van het Oude Testament I.*, Ned. vert. van Luc. Grollenberg O.P., voorwoord van prof. dr. Th. C. Vriezen, Romen en Zonen, Roermond-Maaseik, 1960, 411 blz. ing. f 13,25; geb. f 15,—.

Dit boek van pater de Vaux, de directeur van de beroemde Ecole biblique te Jeruzalem, behandelt in drie gedeelten achtereenvolgens: Het nomadenleven en zijn overblijfselen: de instellingen van het familieleven; instellingen van het openbare leven. In een nog komend tweede deel zullen de militaire en godsdienstige instellingen worden behandeld. Het is het werk van een meester, die alleen in staat is zoveel gegevens en zoveel studie zo beknopt en duidelijk aan de lezer aan te bieden. Het is zo geschreven, dat ook de leek alles kan volgen, terwijl het vooral de student, maar ook de vakman veel te zeggen heeft. Dit boek is een ware aanwinst voor onze langzaam groeiende bijbelse bibliotheek. Het is geen theologie, maar het kan wel aan de theologie meer levende echtheid bezorgen.

De Nederlandse vertaling is keurig uitgegeven, en hier en daar, vooral wat de

literatuur betreft, nog bijgewerkt ook. Dat de zeldzame aantekeningen naar het eind van het boek zijn verwezen, is echter een nadeel tegenover de Franse uitgave. Uit oecumenische overwegingen – waarvan het belang mij ontgaat – worden de bijbelse eigennamen op „protestantse" wijze geschreven. Misschien gaan de protestanten binnenkort uit gelijke overwegingen hetzelfde doen! Nee, zo komen we er niet. Zeker zou het nuttig zijn, als er op dit punt in ons kleine landje meer eenheid kon komen, maar dan liefst op grond van gemeenschappelijk overleg.

De Ned. vertaling is over het algemeen behoorlijk, maar men blijft toch nog al eens merken dat het een vertaling is. Sommige zinnen zijn onduidelijk zoals blz. 26 r. 3 vanonder; blz. 190 r. 16–18 v.o. Elders ontmoet men gallicismen, zoals „nomadisme" (blz. 17), „symbolisme" (blz. 192), „als men haar begrijpt als" (blz. 34), „opschrijving" (blz. 192), enz. Enkele drukfouten bespeurden wij op blz. 17 r. 5 v.o. („dan" weggevallen); op blz. 191 r. 7 v.o. is Is. 9,6 vergeten; blz. 193 r. 2 hij=bij, enz. Een tweede uitgave, die ongetwijfeld zal komen, zou zeker enige herziening behoeven. Ondertussen wachten wij met spanning op het tweede deel, waarvan de Franse uitgave voor het voorjaar 1960 is aangekondigd.

Oudenbosch CHR. BREKELMANS M.S.F.

TH. VAN BAAREN, *Wij mensen, Religie en wereldbeschouwing bij schriftloze volken.* Utrecht, Erven J. Bijleveld, 1960, 263 pp.

Het boek van prof. Van Baaren is een opmerkelijke bijdrage tot de studie van het religieus gedrag van de schriftloze volken. De bekende stelling van Lévy-Bruhl – die overigens door Van der Leeuw in grote trekken overgenomen werd – wordt aan de feiten getest. Hiertoe heeft prof. Van Baaren een uitvoerige documentatie geschift en geanalyseerd. Volgens de besproken stelling zou de mentaliteit van de primitieven van die der geciviliseerden voornamelijk verschillen door hun opvatting van de „causaliteit door participatie", een opvatting die verantwoordelijk zou zijn voor hun „magische" wereldbeschouwing. Het boek dient zich aan als een dossier, dat bestemd is om het ingewikkelde samenstel van de feiten in herinnering te brengen, en ook de weerstand die zij bieden aan elke overhaaste systematisering. Het commentaar op de feiten is altijd tot het uiterste beperkt. Elk idee dat de systematici van de vergelijkende godsdienstwetenschap tot uitgangspunt hebben willen maken van hun vereenvoudigende opvattingen (mana, taboe, machten, oermonotheïsme, enz.) wordt tot zijn juiste dimensies teruggebracht, dank zij een veelzijdig onderzoek. Het zeer speciaal kenmerk van de methode van prof. Van Baaren is juist deze omzichtigheid.

Terwijl hij de onweerlegbare verdiensten van Van der Leeuw erkent, brengt de auteur op doeltreffende wijze naar voren dat de oorsprong van diens zwakke zijden gezocht moet worden in zijn manier de taak van de fenomenologie te verstaan. De fenomenologie ontwerpt geen eigen patroon voor het rangschikken van een ongeorganiseerde verzameling van feiten, maar zij heeft als taak een structuur te ontdekken, die ze niet schept. De opvattingen van Lévy-Bruhl en van Van der Leeuw zijn niet de enige die door de schrijver in het voorbijgaan besproken worden. Bij voorbeeld wijst hij op het feit dat het positivistisch a priori van de „structurele antropologie" haar verhinderd heeft recht te doen wedervaren aan een „andere"

wereld die de religieuze mentaliteit kenmerkt. Hierdoor werd haar blik beperkt tot de horizontale dimensie van het verschijnsel, zonder rekening te houden met een verticale dimensie waardoor de religieuze mentaliteit heel de ontplooiing van de culturele structuur beheerst. Bovendien, als wij de gedachten van prof. Van Baaren goed begrijpen, zal hij het niet eens zijn met de opvattingen van dr. Sierksma in zijn debat met Malraux. De schrijver van „Wij mensen" is er inderdaad van overtuigd dat elk religieus mens een zekere intuïtie heeft voor de inhoud van de religieuze kunst van een vreemde cultuur, terwijl het volgens Sierksma alleen de kennis zou zijn van de socio-culturele structuur van het oorspronkelijke milieu, die het mogelijk maakt om tot de betekenis van de religieuze voorstellingen door te dringen.

Volgens prof. Van Baaren heeft de mens tegelijk deel aan de profane en aan de sacrale sfeer, op zulk een wijze dat de spanningen die ontstaan in een van de beide in de andere opgelost worden. Dit betekent niet dat de mens een uitvlucht in het irreële zoekt, om aan de eisen van de werkelijkheid te ontsnappen. De „primitieve" mens is evenmin gelijk te stellen met een schizofreen, als de beoefenaar van de magie te beschouwen is als volledig in de ban van zijn autisme. Het feit dat zijn gedrag door een – volgens ons irrationele – Weltanschauung beinvloed wordt, onderscheidt geenszins zijn handelswijze van die van de „geciviliseerde" mens.

De beste bladzijden van het boek zijn gewijd aan de verhouding tussen magie en religie. In de bespreking van deze stellingen bemerkt men het duidelijkst de overtuigingen van de auteur. Het debat is kennelijk bepaald door de netelige kwestie van het definiëren van „magie" en „religie". In het bijzonder heeft het begrip „magie" te lang als rommelkamer gediend voor de lastige gevallen van de godsdienstwetenschap. Met de voorzichtigheid die hem kenmerkt toont de schrijver aan dat de voorgestelde definities van de ene kant te ruim zijn en aan de andere kant te beperkt. In het bijzonder richt hij zijn aandacht op vier gebieden, waar de acribie van de onderzoekers als onvoldoende betrapt kan worden: 1. Het zogenaamd „automatisch" karakter van de magische doeltreffendheid. 2. Het domein van de magische uitwerking, waarvan men ten onrechte in de regel meent dat het buiten het subject ligt. 3. De mogelijkheid (waarmee onvoldoende rekening gehouden werd) van een parapsychologische verklaring van sommige waargenomen resultaten van magische handelingen. 4. De sociale rol van de magie, die niet, zoals men het te vaak verzekerd heeft, van geen of van negatieve waarde is. M.i. neigt de idee die prof. Van Baaren van de magie heeft enigszins te veel naar het edelmoedige. Het zij erkend dat de fenomenoloog moet trachten de specifieke gedragingen eerder door hun uiterlijke manifestaties dan door hun geheime bedoelingen te karakteriseren, welke bedoelingen slechts op „asymptotische" wijze door de fenomenoloog te bepalen zijn. Moet men b.v. het ondervragen van een orakel rekenen tot de gegevens die ons het wezen van de magische handeling kunnen doen begrijpen? Is het antwoord op deze vraag bevestigend, dan volgt eruit dat magie dichter staat bij een werkelijk religieuze houding, want wie een orakel raadpleegt neemt een houding aan van vragen en afwachten. De boeiende opmerkingen van de schrijver sluiten dus het debat niet af, al verruimen en verdiepen ze het zeker wel.

Dit boek levert slechts zijn hele rijkdom uit aan hen die de moeite nemen zelf op de zo knap verzamelde feiten te reflecteren. Met prijzenswaardige bescheiden-

heid houdt de auteur zijn persoonlijke mening op de achtergrond, ongetwijfeld wijs geworden door het falen van menig al te stoutmoedig voorganger. Vooral wie gelegenheid gehad hebben van dichtbij met de gecompliceerdheid van de gegevens kennis te maken, zullen deze terughoudendheid waarderen. Daarom wordt het boek vooral aan missiologen en missionarissen ter lezing aanbevolen.

Nijmegen E. CORNÉLIS O.P.

DR. A. A. A. TERRUWE: *Psychopathie en Neurose.* 2e druk. J. J. Romen & Zonen, Roermond, 1959.

Een helder en overzichtelijk werkje van 154 bladzijden wordt hier aan de zielzorgers aangeboden. Het behandelt voornamelijk twee groepen van psychiatrischgestoord zijn, die de aandacht van de priester verdienen, omdat hij er in zijn praktijk vaak mee te maken krijgt, terwijl zij nochtans dikwijls niet zo gemakkelijk te onderkennen zijn. Het gaat hier om aandoeningen van het gevoelsleven, die – in tegenstelling tot de eigenlijke krankzinnigheid – nog menselijkerwijze invoelbaar zijn, al zijn ze dan ook geenszins normaal. Schr. behandelt eerst de grondtrekken van de psychopathie, schetst vervolgens de kenmerken van het psychopathisch karakter en geeft dan een indeling van psychopathen-typen, zoals zij in het concrete leven voorkomen. Daarna volgt een hoofdstuk over de leiding van psychopathen. Verreweg het grootste gedeelte van deze studie heeft betrekking op de neurose. Schr. gaat hierbij uit van de ontdekkingen van Freud, m.n. uit zijn eerste periode. Er wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen de psychoanalyse van Freud als opsporings- en behandelingsmethode, tussen de psychoanalyse als leer over het totale menselijke zieleleven en de psychoanalyse als wereldbeschouwing. Op de basis van de in de praktijk gevonden feiten en in het licht van de psychologie van St.-Thomas, m.n. betreffende de gemoedsaandoeningen en hun relaties tot de redelijke wil, oefent schr. kritiek uit op het werk van Freud en geeft zij diens feitelijke ontdekkingen een hechtere ondergrond en een dieper perspectief.

Dit betekent, dat men Freuds opvattingen en begripsomschrijvingen geenszins zonder meer kan overnemen. Er ligt de facto een mensopvatting in besloten, die de onze niet zijn kan, en die men vaak ongemerkt mee in de wacht sleept. Deze instelling van schr. heeft o.m. ten gevolge, dat bij haar het begrip verdringing een ander is dan bij Freud en met name naar de omvang beperkter is. Een andere consequentie is, dat waar Freud uiteindelijk in een dualisme zinnen-geest blijft steken en het hoogste ontwikkelingsstadium bij hem in het gunstigste geval gelegen is in wat St.-Thomas de continentie noemt, hier de mogelijkheid bestaat, dat de mens uitgroeit tot de ware deugd, in een twee-eenheid van geestelijk en zinnelijk streven. De neurose nu is een ernstige belemmering van de bereiking van deze uiteindelijke harmonie en de psychotherapie heeft ten doel de ziekelijke belemmeringen binnen het gevoels- en driftleven zelf en in beider verhouding tot de redelijke wil weg te nemen en daarmede de weg tot de eigenlijke deugdvorming te effenen. Het is duidelijk, dat juist hierom een samenwerking tussen priester en psychotherapeuth een wezenlijke eis is. Na een uiteenzetting van het wezen der neurose en van de verschillende neurosen-beelden volgen paragrafen over bedoelde samen-

werking in het algemeen en over de leiding bij de hysterische neurose, de angstneurose, de energieneurose en de gecamoufleerde angstneurose in het bijzonder.

De bekende psychiater en existentialistische wijsgeer Karl Jaspers, getuigt in zijn Allgemeine Psychopathologie (5e druk 1948. p. 189): „Die Beschäftigung mit der Psychologie des Thomas lohnt sich noch heute. Sie ist Urbild und Verwirklichung eines grossen Typus. Ihre Klassifikationen sind des Nachdenkens wert" enz. Aan dr. Terruwe komt de eer en de verdienste toe het licht van Thomas' beginselen te hebben laten schijnen over een moderne problematiek, die van uiterst belang is voor de gave uitgroei van de mens in zijn conditie van geestelijk-zinnelijk wezen.

Het boekje is geschreven in heldere taal, terwijl herhaaldelijk met voorbeelden geïllustreerd wordt. Schr. imponeert niet door geleerde termen en vakjargon. In tegendeel, zij tracht alles zo eenvoudig mogelijk te verwoorden, waardoor misschien ook het gevaar ontstaat, dat sommigen er te weinig achter zoeken.

Wanneer men het echter niet alleen ter hand neemt als voorbereiding op de zielzorg, doch het ook dan bestudeert als men in de praktijk zelf met deze problemen geconfronteerd wordt, zal de volle betekenis en waarde duidelijk worden.

Nijmegen DR. P. CALON

ANDRÉ DUPEYRAT: *21 Jahre bei den Kannibalen.* 175 SS. Verlag Herold, Wien 1960.

Het werk van André Dupeyrat, Vingt-et-un ans chez les Papous, waarvan reeds een Nederlandse vertaling verscheen: Mitsinari, 21 jaar onder de Papoea's (Haarlem 1954) is nu door Adolf Heine-Geldern ook in het Duits vertaald. Het is slechts een verkorte weergave geworden, waarbij men het meer romantische heeft opgenomen en vele beschrijvingen heeft laten vervallen. Toch hebben ook deze hun waarde voor de missioloog, wellicht minder voor het grote publiek. Het boek is een autobiografie van een missionaris in Papoealand, het zuidoostelijk gedeelte van Nieuw-Guinea, waar de Franse Missionarissen van het H. Hart werkzaam zijn. Hij beschrijft in een aantal belevenissen op dienstreis het volle missionarisleven met zijn moeizame en vreugdevolle, zijn tragische en komische kanten. Sterk aanbevolen.

Tilburg P. GREGORIUS O.F.M.CAP.

Katholisches Missionsjahrbuch der Schweiz. 27. Jahrgang 1960. 39. Jahrbuch des Akademischen Missionsbundes, Universität Freiburg (Schweiz). 96 S. Selbstverlag des SKAMB, Freiburg 1960.

In verband met het missiejaar der Zwitserse katholieken (1960–1961) heeft de redactie van dit jaarboek een interessant overzicht van de bijdrage der katholieken aan het missiewerk samengesteld, resp. doen samenstellen.

Allereerst schetst de verantwoordelijke redacteur van het jaarboek, tevens secretaris van de Zwitserse katholieke academische missiebond, dr. P. Walbert Bühlmann O.F.M.Cap., de rol der katholieke missie in de hulp van Zwitserland aan de achtergebleven gebieden; hierbij komen de medische missie-actie, het schoolwezen, de pers, het sociaal-maatschappelijk werk en de gebouwen ter sprake, waaraan hij enkele slotbeschouwingen toevoegt (blz. 9–22).

Vervolgens krijgen we een overzicht van de Zwitserse missionerende instituten en van het Zwitsers missiepersoneel, paters, broeders en zusters (blz. 23–47).

Verder worden de hulpwerken en hulpacties voor de missie opgesomd (blz. 53–73).

Nog maakt de redactie de balans op van het Zwitsers missiewezen der laatste vijf jaren (blz. 78–80).

Tenslotte stelt dr. J. Specker S.M.B. een missiebibliografie van katholiek Zwitserland samen (blz. 86–95).

Ook ditmaal vormt K.M.J., evenals altijd, een welkome en nuttige publikatie.

Nijmegen A.M.

G. Rommerskirchen O.M.I., N. Kówalsky O.M.I., G. Metzler O.M.I.: *Bibliografia Missionaria. Anno XXIII: 1959.* 115 pag. Roma 1960.

Als naar gewoonte kondigen wij wederom het verschijnen van deze voor allen nuttige en voor de beoefenaars van de missiewetenschap onmisbare missiebibliografie gaarne aan. Terwijl bij de vorige jaargangen de Unione Missionaria del Clero in Italia stond vermeld, worden thans op de titelpagina zowel de Pontificia Biblioteca Missionaria di Propaganda Fide als de Pontificia Università di Propaganda Fide genoemd. De vervaardigers van deze missiebibliografie zijn resp. bibliothecaris van de pauselijke missiebibliotheek der Propaganda Fide, archivaris van de S. Congregatio de Propaganda Fide en professor aan het pauselijk missie-instituut, zodat zij wel onder bijzonder gunstige omstandigheden aan de samenstelling van hun jaarlijkse bibliografie kunnen werken.

Nijmegen A.M.

Liturgisch Woordenboek, aflevering 3; Roermond–Maaseik 1960.

Onze bespreking der twee eerste afleveringen van het Liturgisch Woordenboek, eerder in dit tijdschrift verschenen, was vrij uitvoerig omdat toen de nodige aandacht aan opzet en beginselen van dit werk gewijd moest worden. Nu de derde aflevering is verschenen mag volstaan worden met vast te stellen, dat het uitgangspunt der redactie trouw gehandhaafd blijft.

Wij noemen in deze aflevering (lopend van het EUOUAE uit de gregoriaanse zangboeken tot H. Hartfeest) een aantal waardevolle artikelen: engelen, eredienst, feest, gebed, geloof. Opmerkelijk is een originele studie over het gebed voor de regering. Onze reeds vroeger geuite hoge waardering voor de behandeling van personalia en orientalia in dit woordenboek handhaven wij met de meeste nadruk. Dit geldt ook voor wat gegeven wordt over landen: dat is ditmaal bijzonder belangwekkend omdat in deze aflevering Engeland (hét land der liturgiestudie) en Frankrijk hun plaats hebben. Speciale aandacht, tenslotte, verdient een medewerker die in deze aflevering voor het eerst als zodanig optreedt: de hoogleraar in de westerse liturgie aan de Gregoriana te Rome, dr. H. Schmidt S.J., een autoriteit op de gebieden waarover hij hier schrijft nl. goede week, goede vrijdag en handboeken. Tenslotte enkele kritische opmerkingen. Het verwondert ons sterk, dat

er geen trefwoord Egypte is opgenomen, ofschoon dit land in de oude liturgiegeschiedenis toch zo'n belangrijke plaats heeft. In het artikel evangelisten had Irenaeus van Lyon genoemd moeten worden, die immers een sleutelpositie inneemt in de traditie die de vier levende wezens met de evangelisten verbindt: veel meer dan de wel genoemde Hieronymus.

Een zeer storende onvolledigheid is dat bij het sacramentarium Gelasianum alleen maar het romeinse manuscript van het Vaticaan en niet de Parijse B.N. Lat 7193 vermeld wordt. Van meer belang dan bovengenoemde licht te verbeteren onvolkomenheden is een zwak punt van de artikelen over de Misliturgie, in deze aflevering over het eigen der Mis en de gelezen Mis. Voortdurend wordt hier uitsluitend over de romeinse Misliturgie gesproken en dat is toch wel een verenging van het terrein die men eens gaarne verantwoord zag. De redacteur van deze rubriek deed er goed aan dit eens scherp te stellen: ofwel een duidelijk en met redenen omklede beperking tot het romeins gebruik, ofwel bedenken dat er meer tradities van Misliturgie zijn dan alleen de romeinse.

Breda J. v. d. Bosch

Henry van Straelen: *Où va le Japon?* 273 blz. Casterman, Tournai 1960.

Met bovenstaand werk, verschenen in de collectie Eglise Vivante, heeft p. dr. H. van Straelen S.V.D., hoogleraar aan de Nanzan-universiteit te Nagoya (Japan), zijn zoveelste boek gepubliceerd, waarvan de titel herinnert aan dat van P. C. Couturier S.J., Chine, où vas-tu? Paris, 1958. Het wordt ingeleid door prof. John C.H. Wu en behandelt de mogelijkheden en moeilijkheden der christianisering allereerst van Japan, maar ook van het overige Azië. Als er sprake is van Azië vergeet men soms, dat het gaat over het grootste werelddeel, dat een derde van de aardoppervlakte beslaat, meer dan de helft der wereldbevolking telt en de oudste centra der menselijke beschaving bezit (blz. 186).

Door zijn langjarig verblijf in het land heeft de auteur een persoonlijke, doorleefde en doordachte ervaring opgedaan van Japan; hij interesseert zich blijkbaar niet slechts voor godsdienstige en culturele, maar ook voor economische en maatschappelijke vraagstukken. En zo geeft zijn boek een levendige beschrijving van het tegenwoordige Japan in de verschillende sectoren. Zijn bedoeling is echter niet alleen te beschrijven; hij wil vooral doen begrijpen en ons bekend maken met de Japanse visie op personen en zaken.

Als missionaris – ,,ma qualité de missionnaire est intimement associée à celle de professeur et, s'il n'en était pas ainsi, j'abandonnerais d'ailleurs aussitôt ma chaire'' (blz. 134) – schenkt hij bijzondere aandacht aan de Oosterse reactie op het contact met het christendom en analyseert de voornaamste moeilijkheden waarop de verkondiging van het Evangelie in Azië stuit; moeilijkheden van psychologische aard, die men zou kunnen verwijderen; maar ook moeilijkheden van doctrinaire aard, die men moedig onder ogen moet zien.

Hetgeen de temperamentvolle auteur met zijn vaardige pen schrijft o.a. over de Japanse mentaliteit, de Japanse vrouw, het Japanse universitair bestel, de Japanse denk- en levenswijze, de algemene kijk van de Aziaat op het christendom, de voornaamste problemen van de tegenwoordige missie, – is even leerzame als boeiende

lectuur, welke wij gaarne aanbevelen aan al wie het christendom en de wereldverhoudingen ter harte gaan.

Nijmegen A.M.

„Ante el II Concilio Ecuménico Vaticano". La Unión, exigencia vital de las Misiones. XVI, 370 pp. Burgos 1960.

Een extra-aflevering van de Misiones Extranjeras, Organo trimestral de orientaciones misioneras del Instituto Español de San Francisco Javier para Misiones Extranjeras, Vol VII. Núms. 25, 26, 27, y 28. Enero-Diciembre 1960, publiceerde het verslag van de XII Semana Misional in augustus 1959 te Burgos gehouden en gewijd aan het onderwerp: „Ante el II Concilio Ecuménico Vaticano". La Unión, exigencia vital de las Misiones.

Na een inleiding van dr. César Ruiz Izquierdo, secretaris van de Missiologische Week, over „Consignas y orientaciones pontifícias" (blz. 1–31), volgen de referaten, toespraken en overwegingen, verdeeld over vijf secties: sesiones públicas de estudio (blz. 37–262); sesiones particulares para sacerdotes y reliogiosos (blz. 265–300); sesiones particulares para seminaristas y estudiantes religiosos (blz. 303–319); jornadas de formación misional para el magisterio (blz. 323–325); coloquios misionales para el público (blz. 329–342); jornadas de oración (blz. 345–350).

Het ligt voor de hand, dat niet alle referaten op hetzelfde peil staan noch dezelfde omvang hebben; sommige verwijzen ook naar andere dan Spaanse literatuur. Het geheel, met name de eerste en uitvoerigste sectie, biedt echter een uitstekende inleiding tot de bestudering van een ook voor de missie belangrijk vraagstuk.

De prijs van deze buitengewone aflevering (editorial y biblioteca I. D., Instituto Español de Misiones Extranjeras, Burgos) bedraagt 100 pesetas.

Nijmegen A.M.

INHOUDSOPGAVE VAN DE NEGEN EN DERTIGSTE JAARGANG 1960

ARTIKELEN

BREKELMANS M.S.F., DR. CHR.: *Priesters in Europa* 210
JANSSEN, HUB.: *De Katholieke Kerk in China onder communistisch bewind* . . . 159
JOANNES XXIII, Z. H. PAUS: *De Encycliek „Princeps Pastorum" (28 november 1959) in Nederlandse vertaling* 2
KOENDJONO S.J., DRS. TH.: *Volk en Volkeren in de Heilseconomie* 138
MULDERS, DR. ALPH.: *Romeinse Documenten en Bestuursmaatregelen betreffende de missie uit het jaar 1959* 65
MULDERS, DR. ALPH.: *Bij de Encycliek „Princeps Pastorum"* 129
Organische Inbouw van de Missiegedachte in de Dogmatische Theologie 32
REEPER M.H.F., J. DE: *Het draagbaar Altaar* 90
Statistische Gegevens per 1 januari 1960 221
SWITZAR M.S.C., W.: *Missiewerk en Organisatiewezen* 80
VELDHUIS, DR. L.: *De dienstbaarheid der vrouw bij de primitieven* 174
VISSERS C.S.SP.: *Bruidsprijs en Huwelijksliefde* 98
VRIENS O.F.M.CAP., P. DRS. LIVINUS: *Missie en catechese* 193
WINSEN C.M., DR. G. VAN: *Missiemethode in Ethiopië (1847–1864)* 109

MISSIEBIBLIOGRAFIE

MULDERS, DR. ALPH.: *Bibliografisch overzicht van de missiewetenschappelijke literatuur 1960* 241

MISCELLANEA

Missiewetenschappelijk nieuws 53, 119, 183, 257

BOEKBESPREKING

„Ante el II Concilio Ecuménico Vaticano". La Unión, exigencia vital de las Misiones. (A.M.) 270
Baaren, Th. van: Wij mensen. Religie en wereldbeschouwing bij schriftloze volken (E. Cornélis O.P.) 264
Bairy, M. A.: Japans neue Religionen in der Nachkriegszeit (E. Cornélis O.P.) 123
Bless, H.: Inleiding tot de pastorale psychopathologie (A.M.) 128
Born, A. van den: Koningen (dr. Chr. Brekelmans M.S.F.) 124
Brink O.P., H. e.a.: Theologisch Woordenboek, afl. 11 en 12 (A.M.) 57
Dupeyrat, A.: 21 Jahre bei den Kannibalen (P. Gregorius O.F.M.Cap.) . . . 267
Eglises de Mission (A.M.) 122
Gusinde S.V.D., M.: Die völkerkundliche Ausrüstung des Missionars (p. dr. Gregorius O.F.M.Cap.) 188
Ishwaran, K.: Family Life in the Netherlands (dr. E. Allard) 63
Jungmann S.J., J.: De Eredienst van de Katholieke Kerk (J. v. d. Bosch) . . . 126
Kilger O.S.B., L. u.a.: Das Sozialgefüge der Völker und die Weltmission-Leute (A.M.) 61
Liturgisch Woordenboek, afl. 1, 2 en 3 (J. van den Bosch) 124, 268
Löhr O.S.B., Donna Aemiliana: De Goede Week (J. van den Bosch) 262
Missiejaarboek van België 1959 (A.M.) 58
Missionsjahrbuch der Schweiz. 26. Jahrgang 1959 (A.M.) 58

Missionsjahrbuch der Schweiz. 27. Jahrgang 1960 (A.M.) 267
Mission et cultures non-chrétiennes (A.M.) 121
Mohr, R. J.: Richtlinien für eine Missionsmoral (H. Cornelissen O.P.) . . . 190
Morant O.S.B., A.: Die philosophisch-theologische Bildung in den Priesterseminarien Schwarz-Afrikas (A.M.) 55
Müller S.V.D., K.: Die Weltmission der Kirche (A.M.) 258
Naaykens, dr. B.: Leven met God. Meditaties voor elke dag van het jaar (A.M.) 260
Niederberger S.M.B., O.: Kirche-Mission-Rasse (A.M.) 56
Ohm O.S.B., Thomas: Das Katechumenat in den katholischen Missionen (R. Dijker S.M.M.) 185
Olislagers M.H.F., H.: The meaning of the term ,,danger of death" in the Code of Canon Law (F. van Welie) 59
Pfab CssR., J.: De nieuwe Rubrieken (J. van den Bosch) 127
Rommerskirchen O.M.I., G. u.a.: Bibliografia Missionaria XXIII, 1959 (A.M.) 268
Schmaus, M.: Katholische Dogmatik, Dl. IV-2: Von den letzten Dingen (E. Schillebeeckx O.P.) 261
Schnitzler, Th.: Meditatie over de H. Mis. II. Opening, woorddienst, klaarmaken van de gaven, hooggebed, nuttiging, slot en naklank (A.M.) . . . 260
Spiritus. Cahiers de spiritualité missionnaire (A.M.) 259
Steyler Missionschronik 1959 (A.M.) 258
Straelen, H. van: Où va le Japon? (A.M.) 269
Terruwe, dr. A.: Psychopathie en neurose (dr. P. Calon) 266
Vaux, R. de: Hoe het oude Israël leefde. De instellingen van het Oude Testament I (dr. Chr. Brekelmans M.S.F.) 263
Visser M.S.C., B.: Parapsychologie (J. de Reeper M.H.F.) 61
Vromant, G. – Bongaerts, L.: Jus Missionariorum. I Introductio et normae generales (A.M.) 120
Welling M.H.F., B.: Episcopal Hierarchy, a study of its erection in Mission Countries (T.) 122
Wenzel, B.: Portugal und der H. Stuhl. Das Portugiezische Konkordats- und Missionsrecht (A.M.) 59
Inhoudsopgave van de negen en dertigste jaargang 1960 271

THREE DAY

Het Missiewerk

v.38-
39

v.38-
39
1959-
60

342362

THREE DAY

GRADUATE THEOLOGICAL UNION LIBRARY
BERKELEY, CA 94709

GTU Library
3 2400 00331 3057